

Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek

NEJVYŠŠÍ SOUD

9/2021

Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu

Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu je jediným pramenem, který obsahuje výlučně judikaturu vycházející z kolektivní procedury upravené zákonem, jejím vydavatelem je Nejvyšší soud. Výběr rozhodnutí provádějí a o zařazování rozhodují kolegia Nejvyššího soudu.

Před projednáním jednotlivých vybraných rozhodnutí jsou tyto judikáty zasílány na připomínková místa uvedená v tiráži. Rozhodnutí publikovaná v této Sbírce nepředstavují názor jednotlivce ani nevycházejí z volného uvážení nakladatelství, nýbrž jsou výsledkem kolektivního projednání a kolektivního názoru o vhodnosti zveřejnění řešení nového nebo dosud neřešeného problému.

Redakční rada:

Předseda:	JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D.
Místopředseda:	JUDr. Petr Šuk
Členové:	JUDr. Antonín Drašík, JUDr. Václav Duda, JUDr. Roman Fiala, JUDr. František Púry, Ph.D., JUDr. Zdeněk Krčmář
Adresa redakce:	Nejvyšší soud, Burešova 20, 657 37 Brno tel.: +420 541 593 111, fax: +420 541 213 493 e-mail: podatelna@nsoud.cz

Ročník LXXIII, Index 47 301

Číslo 3/2021 vychází 31. 12. 2021

ISSN 0036-522X, EMK 1 200

Připomínková místa:

Nejvyšší správní soud, Vrchní soud v Praze, Vrchní soud v Olomouci, Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo vnitra, Česká advokátní komora, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Právnická fakulta Palackého univerzity, Právnická fakulta Západočeské univerzity, Ústav státu a práva Akademie věd ČR, Krajský soud v Ústí nad Labem, Krajský soud v Hradci Králové, Krajský soud v Plzni, Krajský soud v Brně, Krajský soud v Ostravě, Krajský soud v Českých Budějovicích, Krajský soud v Praze, Městský soud v Praze, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Nejvyšší státní zastupitelství

Vzor citace rozhodnutí uveřejněných ve Sbírce:

- stanovisko pléna Nejvyššího soudu ze dne 5. 1. 2017, sp. zn. Plsn 1/2015 (uveřejněné pod č. 1/2017 Sb. rozh. st.)
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2012, sp. zn. 29 Cdo 300/2010 (uveřejněný pod č. 32/2013 Sb. rozh. obč.);
nebo
- rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný pod č. 99/1995 Sb. rozh. tr.

Vzor citace rozhodnutí neuveřejněných ve Sbírce:

- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2012, sp. zn. 3 Tdo 225/2012

Rozhodnutí uveřejněná ve Sbírce jsou redakčně zpracovávána.

OBSAH

Rozhodnutí ve věcech trestních

Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání	č. 46
Porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí	č. 52
Právní styk s cizinou	č. 48
Předběžné opatření	č. 46
Přerušení trestního stíhání	č. 48
Příslušnost soudu	č. 49
Účinná lítost	č. 50

OBSAH

Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Byt	č. 82
Dobré mravy	č. 80
Insolvenční řízení	č. 88
Jednotka	č. 82
jiné obdobné příjmy)	č. 89
Lichva (o. z.)	č. 80
Náhrada škody	č. 84
Neplatnost právního jednání (o. z.)	č. 80
Oddlužení (povolení, schválení)	č. 88
Odpovědnost státu za újmu	č. 78
Podmínky řízení	č. 78
Podnikatel	č. 80
Podoba člověka (o. z.) [Osobnost člověka (o. z.)]	č. 79
Pojištění	č. 85
Pojištění odpovědnosti za škodu	č. 84
Rodičovská odpovědnost (o. z.)	č. 78
Společná domácnost	č. 83
Společné jmění manželů	č. 81
Spotřebitel	č. 80
Úroky	č. 80
Vlastnictví bytů	č. 82
Vyklizení nemovitosti	č. 83
Výprosa (o. z.)	č. 83
Zastoupení	č. 78
Zmírnění křivd (restituce)	č. 86
Způsobilost procesní	č. 78

ROZHODNUTÍ
VE VĚCECH TRESTNÍCH

Č. 46

Č. 46

Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, Předběžné opatření
§ 337 odst. 2 tr. zákoníku, § 88b, § 88etr. ř., § 400 až § 414 zákona č. 292/2013 Sb.,
o zvláštních řízeních soudních

Předběžným opatřením soudu, jehož porušením lze spáchat přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 2 tr. zákoníku, se rozumí předběžné opatření podle § 400 až § 414 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, nikoliv předběžné opatření uložené podle § 88b a násl. tr. ř. Pro případ neplnění podmínek předběžného opatření uloženého v trestním řízení zákon předvídá právní důsledky v ustanovení § 88o tr. ř.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2019, sp. zn. 4 Tz 13/2019, EC-LI:CZ:NS:2019:4.TZ.13.2019.1)

Nejvyšší soud ke stížnosti pro porušení zákona, kterou podal ministr spravedlnosti ve prospěch obviněného P. H., vyslovil, že pravomocným rozsudkem Okresního soudu ve Znojmě ze dne 19. 6. 2017, sp. zn. 17 T 86/2017, byl porušen zákon v § 337 odst. 2 tr. zákoníku v neprospěch obviněného P. H., zrušil napadený rozsudek v části výroku o vině, v níž byl obviněný uznán vinným přečinem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 2 tr. zákoníku a v celém výroku o trestu, a Okresnímu soudu ve Znojmě přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Dosavadní průběh řízení

1. Rozsudkem Okresního soudu ve Znojmě ze dne 19. 6. 2017, sp. zn. 17 T 86/2017, byl obviněný P. H. uznán vinným zločinem vydírání podle § 175 odst. 1, odst. 2 písm. e) tr. zákoníku a přečinem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 2 tr. zákoníku. Obviněný se těchto trestných činů dopustil podle skutkových zjištění jmenovaného soudu tím, že

1. v přesněji neurčený den po 15. 2. 2017 v měsíci únoru 2017 v době od 15:00 hodin do 16:00 hodin v XY ve společně užívaném nájemním bytě se zeptal J. F., „kdy půjde to obvinění stáhnout“, a když mlčela, otázku zopakoval, a poté, co mu sdělila, že neví a řekla mu, aby si vzpomněl, co jí dělal a jak se k ní choval, ji

začal slovně vyhrožovat, jestli ho kvůli ní zavřou, že uvidí, což pochopila tak, že ji zabije, čímž ji nutil, aby své oznámení stáhla;

2. v době od 3. 1. 2017 do 31. 1. 2017 v XY na ulici XY, na pokoji ubytovny XY společně pobýval a zdržoval se s poškozenou J. F., a to i přesto, že mu bylo na základě usnesení Okresního soudu ve Znojmě ze dne 3. 1. 2017, sp. zn. 3 Nt 18001/2017, které nabylo právní moci dne 3. 1. 2017, podle § 88b odst. 1, 2 tr. ř. uloženo předběžné opatření podle § 88e tr. ř., a to zákaz vstupu do obydlí bytového a společenského centra XY v XY na ulici XY (ubytovna XY), a jeho bezprostředního okolí a zákaz zdržovat se v tomto obydlí.

2. Za uvedená jednání byl obviněný odsouzen podle § 175 odst. 2 tr. zákoníku za použití § 43 odst. 1 tr. zákoníku k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 30 měsíců, jehož výkon mu byl podmíněně odložen podle § 84 a § 85 odst. 1 tr. zákoníku na zkušební dobu v trvání 3 roků s tím, že byl nad ním vysloven dohled. Současně byly obviněnému uloženy podle § 85 odst. 2 a § 48 odst. 4 tr. zákoníku přiměřené povinnosti spočívající v tom, aby se ve zkušební době zdržel požívání omamných a psychotropních látek nebo alkoholu a aby se na výzvu probačního úředníka nebo terapeuta podrobil testu na přítomnost těchto látek v těle a aby řádně spolupracoval s probačním úředníkem, ke kterému se dostaví ve lhůtě 7 dnů od právní moci rozsudku. Rozsudek nabyl právní moci dnem vyhlášení (19. 6. 2017).

II.

Stížnost pro porušení zákona

3. Proti tomuto rozsudku Okresního soudu ve Znojmě podal ministr spravedlnosti stížnost pro porušení zákona ve prospěch obviněného P. H. Vytkl v ní, že zákon byl porušen v § 175 odst. 1, odst. 2 písm. e) tr. zákoníku a v § 337 odst. 2 tr. zákoníku v neprospěch tohoto obviněného.

4. V odůvodnění stížnosti pro porušení zákona se ministr spravedlnosti zabýval nejprve jednáním popsáním pod bodem 1. ve skutkové větě výroku o vině. Odkázal na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2011, sp. zn. 4 Tdo 886/2011, v němž byl vysloven názor, podle kterého právo poškozeného vzít zpět svůj souhlas s trestním stíháním obviněného podle § 163 tr. ř. má pouze poškozený, a nikoli jiná osoba, byť by šlo o osobu totožnou s tímto poškozeným. Zločin vydírání podle § 175 odst. 1, odst. 2 písm. e) tr. zákoníku je možné spáchat mj. jen na svědkovi v souvislosti s výkonem jeho povinnosti. Nelze tedy podle názoru ministra spravedlnosti zaměňovat právo poškozeného podle § 163 tr. ř. za povinnost svědka. Proto ani násilné jednání pachatele, kterým obviněný nutil svou manželku k odvolání souhlasu s trestním stíháním, a tím i ke změně její svědecké výpovědi, samo o sobě nenaplní znaky obsažené v této kvalifikované skutkové podstatě. Právo poškozeného vzít svůj souhlas zpět totiž není podmí-

něno změnou již učiněné svědecké výpovědi. Ministr spravedlnosti uvedl, že jde o dva zcela samostatné instituty. S přihlédnutím k okolnostem daného případu, když se obviněný v rámci skutkového děje poškozené dotazoval „kdy to půjde stáhnout“, k čemuž následně přidal i výhrůžky za účelem vynucení „stáhnutí“ trestního oznámení, pak nelze tvrdit, že by obviněný nutil poškozenou něco vykonat v souvislosti s její svědeckou povinností, nýbrž svůj útok směřoval k jejímu postavení poškozené ve smyslu § 163 tr. ř. Okresní soud ve Znojmě proto v dané věci nesprávně právně kvalifikoval skutek podle § 175 odst. 1, odst. 2 písm. e) tr. zákoníku, neboť v úvahu přicházelo pouze jeho posouzení jako přečinu vydírání podle § 175 odst. 1 tr. zákoníku.

5. K jednání uvedenému pod bodem 2. ve skutkové větě ve výroku o vině ministr spravedlnosti uvedl zákonné znění trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 2 tr. zákoníku, přičemž upozornil na skutečnost, že obviněný nerespektoval a neplnil zákaz, jenž mu byl uložen předběžným opatřením podle § 88b odst. 1, 2 tr. ř. a § 88e tr. ř. Konstatoval, že neplní-li obviněný uložené předběžné opatření, ač je i nadále dán důvod pro jeho uložení, příslušný orgán činný v trestním řízení může využít i jiných institutů, jež mu trestní řád nabízí (uložení pořádkové pokuty, uložení jiného druhu předběžného opatření či vzetí obviněného do vazby). Podle ministra spravedlnosti při schvalování zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, byla odmítnuta myšlenka, že by závažnější případy neplnění podmínek uloženého předběžného opatření mohly být postihovány jako trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 tr. zákoníku. Bylo poukázáno totiž na to, že z hlediska zajištění ochrany poškozeného a nakonec i celé společnosti je zadržení obviněného a následné vzetí do vazby podstatně rychlejší a účinnější než provádění prověřování spáchání trestného činu podle § 337 tr. zákoníku. Uvádí-li přitom § 337 odst. 2 tr. zákoníku pojem „předběžné opatření“, lze jím rozumět předběžné opatření podle § 400 a násl. zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, nikoli předběžná opatření podle § 88b a násl. tr. ř. Z těchto důvodů je ministr spravedlnosti přesvědčen, že jednání uvedené pod bodem 2. ve skutkové větě výroku o vině nelze kvalifikovat jako trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 2 tr. zákoníku.

6. S ohledem na vše uvedené proto ministr spravedlnosti navrhl, aby Nejvyšší soud podle § 268 odst. 2 tr. ř. vyslovil, že pravomocným rozsudkem Okresního soudu ve Znojmě ze dne 19. 6. 2017, sp. zn. 17 T 86/2017 byl porušen zákon v neprospěch obviněného P. H., a to v § 175 odst. 1, odst. 2 písm. e) tr. zákoníku a v § 337 odst. 2 tr. zákoníku. Dále, aby podle § 269 odst. 2 tr. ř. zrušil napadené rozhodnutí a zrušil i veškerá další rozhodnutí obsahově navazující na zrušené rozhodnutí, pokud vzhledem ke změně, k níž dojde zrušením, pozbudou podkladu. Nakonec navrhl, aby Nejvyšší soud podle § 270 odst. 1 tr. ř. věc přikázal

v rozsahu zrušení Okresnímu soudu ve Znojmě, aby ji v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

III.

Důvodnost stížnosti pro porušení zákona

č. 46

7. Nejvyšší soud podle § 267 odst. 3 tr. ř. přezkoumal zákonnost a odůvodněnost těch výroků rozhodnutí, proti nimž byla podána stížnost pro porušení zákona, a to v rozsahu a z důvodů v ní uvedených, jakož i řízení předcházející napadené části rozhodnutí, a dospěl k závěru, že zákon byl porušen pouze v § 337 odst. 2 tr. zákoníku.

8. Nejvyšší soud se prvně zabýval stížnostní námitkou stran skutku uvedeného pod bodem 1. ve skutkové větě výroku o vině a uvádí k ní následující.

9. Podle § 175 odst. 1 tr. zákoníku se dopustí tohoto trestného činu ten, kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl. Podle znaku kvalifikované skutkové podstaty uvedeného v § 175 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku se posoudí jednání pachatele, spáchá-li takový čin na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti.

10. Svědkem ve smyslu § 175 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku je osoba, která svými smysly vnímala nějakou událost, jev či jinou skutečnost a může o nich vypovídat v následném řízení vedeném orgánem veřejné moci. Povinností svědka v takovém řízení je vypovědět pravdu, tj. popsat vnímanou událost, jev či jinou skutečnost v souladu s tím, jak k nim došlo. Účelem citovaného ustanovení je poskytnout osobě svědka zvýšenou ochranu proti útokům spočívajícím ve vyděračském jednání a směřujícím zejména k tomu, aby uvedená osoba byla přinucena vypovídat nepravdivě, neúplně či zkresleně, aby byla od výpovědi vůbec odrazena apod. Jinak řečeno, vyděračské jednání pachatele je vedeno úmyslem odradit svědka od řádného plnění jeho povinností vyplývajících z § 97 a násl. tr. ř. [viz stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2001, sp. zn. Tpjn 303/2001 (publikované pod č. 15/2002 Sb. rozh. tr.)]. Této ochrany požívá zmíněná osoba od počátku, tj. již od doby, kdy vnímala rozhodnou skutečnost svými smysly a kdy se stala svědkem v materiálním smyslu, a nikoli až od doby, kdy se ocitne ve formálním postavení svědka tím, že byla orgánem veřejné moci předvolána v rámci prováděného řízení. Zúžit dosah § 175 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku jen na okruh osob, které již byly předvolány k podání svědecké výpovědi v rámci formálně vedeného řízení, by bylo v jasném rozporu s účelem citovaného ustanovení (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 8. 2016, sp. zn. 7 Tdo 1030/2016).

11. V § 163 odst. 1 tr. ř. je uveden taxativní výčet trestných činů, za jejichž spáchání lze trestní stíhání zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat jen se souhlasem poškozeného, jímž se ve smyslu tohoto ustanovení rozumí po-

škozený, který by měl právo jako svědek odepřít výpověď (§ 100 odst. 2 tr. ř.) a v případě trestného činu znásilnění podle § 185 odst. 1, 2 tr. zákoníku manžel, partner či druh. Toto ustanovení představuje zásah do zásady legality a oficiality, neboť veřejný zájem na potrestání pachatele ustupuje na úkor zájmu osob, které by mohly být potrestáním pachatele také, byť nepřímo, poškozeny.

12. V projednávané trestní věci zjistil Nejvyšší soud z obsahu trestního spisu, že poškozená J. F. se dne 1. 1. 2017 dostavila na Policii České republiky (územní odbor v Z., oddělení obecné kriminality), aby zde podala trestní oznámení na obviněného P. H. Do protokolu o trestním oznámení uvedla takové skutečnosti, které vedly k zahájení úkonů trestního řízení podle § 158 odst. 3 tr. ř., neboť z jí uvedených skutečností vyplynulo důvodné podezření, že došlo ke spáchání zločinu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1, odst. 2 písm. d) tr. zákoníku, přičemž následně byla právní kvalifikace změněna na pokus přečinu ublížení na zdraví podle § 21 odst. 1 a § 146 odst. 1 tr. zákoníku. Rovněž šlo o sdělení, která byla podkladem pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení. Poškozená proto měla postavení svědka v materiálním smyslu. Navíc nutno dodat, že následující den (2. 1. 2017) byla vyslechnuta jako svědek, a proto o jejím procesním postavení svědka není pochyb.

13. S ohledem na stížnostní námitku ministra spravedlnosti však bylo nutné posoudit, zda vyděračské jednání obviněného vůči poškozené směřovalo k tomu, aby změnila své svědectví, nebo aby vzala zpět svůj souhlas s jeho trestním stíháním podle § 163 odst. 2 tr. ř. Nejvyšší soud zdůrazňuje, že tuto otázku je třeba zkoumat, neboť její řešení má vliv na právní posouzení, resp. na závěr, zda jde o trestný čin vydírání v jeho kvalifikované skutkové podstatě podle § 175 odst. 1, odst. 2 písm. e) tr. zákoníku. Právo poškozeného podle § 163 tr. ř. totiž nelze zaměňovat za povinnosti svědka ve smyslu výše uvedeného výkladu. Jestliže totiž poškozený neudělí souhlas s trestním stíháním nebo již udělený souhlas vezme výslovným prohlášením zpět, využije pouze svého práva, jež není podmíněno změnou jeho dříve učiněné svědecké výpovědi. Trestní stíhání je proto znemožněno, a proto bylo-li již zahájeno, je třeba takové trestní stíhání zastavit, neboť je nepřipustné [viz § 11 odst. 1 písm. l) tr. ř., § 172 odst. 1 písm. d) tr. ř.], nikoliv však z toho důvodu, že by poškozený jako svědek změnil svoji výpověď a tvrdil, že se skutek nestal.

14. Především na základě výpovědi poškozené byl obviněný uznán vinným zločinem vydírání podle § 175 odst. 1, odst. 2 písm. e) tr. zákoníku. Poškozená J. F. vypověděla, že jí obviněný řekl, „kdy to na policii přijde stáhnout, a když půjde kvůli ní sedět, tak ji zabije“. Obviněný ve svých výpovědích popíral svou vinu a tvrdil, že poškozená chtěla sama „trestní oznámení stáhnout“. V této souvislosti vypověděl, že poškozené bylo ze strany policejního orgánu řečeno, že „pokud vydírání bude chtít nějak pozměnit, může jít za to taky sedět“, takže jí řekl, že půjde o křivé obvinění. Obviněný při výslechu přitom ani nehovořil o tom, že by

měla poškozená možnost vzít zpět svůj souhlas s jeho trestním stíháním, a využít tak svého práva podle § 163 tr. ř., za což by jí trestní stíhání nehrozilo. Tedy s největší pravděpodobností obviněný ani neměl ponětí o tomto institutu, a proto jestliže nutil aby „stáhla“ trestní oznámení, pak je třeba učinit závěr, že tak činil v úmyslu, aby poškozená změnila svoji svědeckou výpověď.

č. 46

15. Nejvyšší soud proto shledal právní závěr Okresního soudu ve Znojmě správným. Z popsaného jednání pod bodem 1. ve skutkové větě výroku o vině sice vyplývá, že se měl obviněný poškozené dotázat „kdy půjde to obvinění stáhnout“, Nejvyšší soud však zdůrazňuje, že výhrůžné jednání obviněného není možné namítaným způsobem redukovat podle doslovného znění pronesené výhrůžky, jestliže z celkového kontextu tohoto jednání je zároveň očividné, že konec konců směřovalo, byť zprostředkovaně, k ovlivnění poškozeného jako svědka. Obviněnému totiž muselo být zřejmé, že pokud poškozená nezmění svoji výpověď, bude pravděpodobně usvědčen ze spáchání trestné činnosti (z pokusu ublížení na zdraví a ze spáchání trestného činu nebezpečného vyhrožování, pro něž bylo zahájeno trestní stíhání).

16. Nejvyšší soud proto musí konstatovat, že bylo důvodně shledáno, že šlo u obviněného o nátlak na poškozenou, jenž směřoval proti ní jako osobě, která vnímala svými smysly určitou realitu, a tak konal ve snaze ji odradit od řádného plnění jejích povinností jako svědka vyplývajících z trestního řádu. Je proto namístě uzavřít, že námitku ministra spravedlnosti založenou na opačném tvrzení neshledal Nejvyšší soud důvodnou.

17. Následně se Nejvyšší soud zabýval stížnostní námitkou stran skutku uvedeného pod bodem 2. ve skutkové větě výroku o vině.

18. O trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 2 tr. zákoníku jde tehdy, když se pachatel dopustí závažného nebo opakovaného jednání, aby zmařil vykázání provedené podle jiného právního předpisu nebo rozhodnutí o předběžném opatření soudu, kterým se ukládá povinnost dočasně opustit společné obydlí a jeho bezprostřední okolí a zdržet se vstupu do něj nebo povinnost zdržet se styku s navrhovatelem a navazování kontaktů s ním.

19. Na tomto místě je třeba uvést, že předběžným opatřením soudu ve smyslu citovaného ustanovení se nerozumí předběžné opatření podle § 88b a násl. tr. ř., nýbrž jde o předběžné opatření podle § 400 až § 414 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů. Jestliže je v probíhajícím trestním řízení uloženo obviněnému některé z předběžných opatření, trestní řád pamatuje na situace, kdy obviněný neplní podmínky uloženého předběžného opatření, a stanovuje v § 88o tr. ř., jaké z toho mohou plynout pro obviněného důsledky.

20. Podle § 88o tr. ř. platí, že neplní-li obviněný, u kterého je i nadále dán důvod pro uložení předběžného opatření, podmínky uloženého předběžného opatření, může příslušný orgán činný v trestním řízení rozhodnout podle povahy a závaž-

nosti porušení stanovených podmínek o uložení pořádkové pokuty (§ 66 tr. ř.), o uložení jiného druhu předběžného opatření, nebo o vzetí obviněného do vazby za podmínek stanovených trestním řádem.

21. V této souvislosti je vhodné uvést, že při schvalování zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, bylo poukazováno na to, že z hlediska zajištění ochrany poškozeného, osob jemu blízkých a i celé společnosti a také s ohledem na zajištění účinného provedení trestního řízení, je využití těchto institutů podstatně rychlejší a efektivnější než provádění prověřování k tomu, zda byl spáchán přečin podle § 337 odst. 2 tr. zákoníku. Myšlenka, že by závažnější případy neplnění podmínek uložení předběžného opatření mohly být postihovány jako trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 tr. zákoníku byla proto odmítnuta (viz ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až § 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1306). To ostatně uvedl již ministr spravedlnosti ve své stížnosti.

22. Ve prospěch tohoto závěru svědčí také skutečnost, že kdyby zákonodárce zamýšlel postihnout neplnění podmínek uložení předběžného opatření podle trestního řádu jako trestný čin podle § 337 odst. 2 tr. zákoníku, pak by jistě nekonkretizoval pouze některá předběžná opatření odpovídající povinnosti dočasně opustit společné obydlí a jeho bezprostřední okolí a zdržet se vstupu do něj nebo povinnosti zdržet se styku s navrhovatelem a navazování kontaktů s ním, ale zahrnul by pod tuto skutkovou podstatu všechna předběžná opatření ukládána podle trestního řádu. I z doslovného znění § 337 odst. 2 tr. zákoníku je tak zřejmé, že předběžným opatřením soudu neměl zákonodárce na mysli uložena předběžná opatření podle trestního řádu, nýbrž předběžná opatření ukládána podle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ve zkratce „z. ř. s.“), neboť podle tohoto zákona ani vůči osobě (povinnému), která porušuje povinnosti po provedení výkonu takového rozhodnutí, není možné uplatnit nějaká přísnější a účinnější opatření, pouze existuje možnost na návrh oprávněné osoby provést opětovný výkon (viz § 496 z. ř. s.). Uplatnění trestněprávní odpovědnosti je proto v takovém případě daleko smysluplnější.

23. V posuzované věci byl obviněný P. H. uznán vinným přečinem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 2 tr. zákoníku, neboť neplnil povinnosti stanovené v předběžném opatření, jež mu bylo podle § 88b odst. 1, 2 a § 88e tr. ř. uloženo usnesením Okresního soudu ve Znojmě ze dne 3. 1. 2017, sp. zn. 3 Nt 18001/2017. S ohledem na shora provedený výklad je proto třeba učinit závěr, že jednání obviněného nelze subsumovat pod skutkovou podstatu tohoto trestného činu, a tudíž musí Nejvyšší soud konstatovat, že Okresní soud ve Znojmě porušil zákon v § 337 odst. 2 tr. zákoníku v neprospěch obviněného P. H.

24. Jelikož první námitku ministra spravedlnosti stran skutku uvedeného pod bodem 1. ve skutkové větě výroku o vině neshledal Nejvyšší soud důvodnou, podle § 268 odst. 2 tr. ř. vyslovil, že pravomocným rozsudkem Okresního soudu

č. 46

ve Znojmě ze dne 19. 6. 2017, sp. zn. 17 T 86/2017, byl porušen zákon pouze v § 337 odst. 2 tr. zákoníku v neprospěch obviněného P. H., a podle § 269 odst. 2 tr. ř. zrušil napadený rozsudek v části, v níž byl uznán vinným přečinem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 2 tr. zákoníku. Jelikož zrušil, byť jen zčásti výrok o vině, zrušil zároveň celý výrok o trestu, jakož i další výroky, které mají ve zrušené části výroku o vině svůj podklad. Zároveň zrušil i všechna další rozhodnutí obsahově navazující na zrušenou část rozhodnutí, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 270 odst. 1 tr. ř. bylo příkázáno Okresnímu soudu ve Znojmě, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl a aby při rozhodování respektoval všechna zákonná ustanovení, včetně § 337 odst. 2 tr. zákoníku.

Č. 47

Výjimečný trest, Mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody
§ 54 odst. 2, § 59 odst. 1 tr. zákoníku

č. 47

Nenaplnění podmínek pro uložení výjimečného trestu vyžadovaných v § 54 odst. 2 tr. zákoníku nebrání soudu mimořádně zvýšit obviněnému trest odnětí svobody podle § 59 odst. 1 tr. zákoníku, jsou-li splněna v něm stanovená zákonná kritéria, neboť z těchto ustanovení má jinou povahu a obsahuje odlišná hlediska.

(Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 9. 2020, sp. zn. 8 Tdo 789/2020, ECLI:CZ:NS:2020:8.TDO.789.2020.1)

Nejvyšší soud odmítl dovolání obviněného J. H. proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 3. 2020, sp. zn. 7 To 1/2020, jako soudu odvolacího v trestní věci vedené u Krajského soudu v Praze pod sp. zn. 5 T 22/2019.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 8. 10. 2019, sp. zn. 5 T 22/2019, byl obviněný J. H. uznán vinným pokusem zločinu vraždy podle § 21 odst. 1 a § 140 odst. 2, odst. 3 písm. a) tr. zákoníku a přečinem nedovoleného ozbrojování podle § 279 odst. 1 tr. zákoníku, za což byl odsouzen podle § 140 odst. 3 tr. zákoníku za použití § 43 odst. 1 tr. zákoníku k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 20 let, pro jehož výkon byl podle § 56 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou. Podle § 70 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku mu byl uložen trest propadnutí věci. Rovněž bylo rozhodnuto o náhradě škody a nemajetkové újmy.

2. Proti tomuto rozsudku soudu prvního stupně podali odvolání obviněný, v jeho neprospěch proti výroku o trestu státní zástupce, a poškození L. R., I. B. a M. B. Vrchní soud v Praze jako soud odvolací rozsudkem ze dne 3. 3. 2020, sp. zn. 7 To 1/2020, rozhodl tak, že z podnětu odvolání obviněného, státního zástupce a poškozeného L. R. podle § 258 odst. 1 písm. d), f) tr. ř. zrušil napadený rozsudek v celém rozsahu a podle § 259 odst. 3 tr. ř. znovu rozhodl tak, že obviněného uznal vinným pokusem zločinu vraždy podle § 21 odst. 1 a § 140 odst. 1, odst. 2, odst. 3 písm. a) tr. zákoníku a přečinem nedovoleného ozbrojování podle

§ 279 odst. 1 tr. zákoníku, jichž se obviněný dopustil skutkem popsáním ve shodě s tím, jak jej zjistil a ve svém rozsudku popsal soud prvního stupně. Tento skutek spočíval v tom, že obviněný

dne 28. 9. 2018 v době kolem 13:00 hodin v úmyslu usmrtit poškozené G. R. a L. R. nejdříve v kuchyni rodinného domu č. p. XY v obci XY, okres B., z krátké samonabíjecí střelné zbraně zn. ČZ vzor 70, ráže 7,65 mm, nezjištěného výrobního čísla, spadající do kategorie „B“ podle § 5 zákona č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu, ve znění pozdějších předpisů, kterou držel bez potřebného povolení v rozporu s § 12 zákona č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu, ve znění pozdějších předpisů, nejméně jednou vystřelil na poškozeného G. R., jehož zasáhl jednou do levé části hrudníku, čímž mu způsobil poranění levé plicce, plicní tepny, srdečnice a žeber se zakrvácením levé hrudní dutiny, v důsledku čehož poškozený na místě zemřel, poté obviněný vyšel na přilehlý pozemek uvedené nemovitosti, kde opakovaně vystřelil na poškozeného L. R., který zde čekal na poškozeného G. R., a tohoto zasáhl nejméně třemi střelami do oblasti hrudníku a břicha a do dlaně pravé ruky, kterou se poškozený kryl poté, když upadl na zem, obviněný následně v útoku na poškozeného L. R. střelnou zbraní přestal, neboť mu došly ve zbrani náboje a na místo přiběhly další osoby, které slyšely volání poškozeného L. R. o pomoc, přičemž obviněný způsobil poškozenému L. R. mimo jiné dva průstřely pravé plicce a bránice a poranění orgánů dutiny břišní s následným zakrvácením hrudních dutin a dutiny břišní, což bezprostředně ohrožovalo jeho život, avšak jeho smrt byla odvrácena vysoce specializovanou odbornou lékařskou péčí, která byla poskytnuta po urgentním transportu do Ústřední vojenské nemocnice.

3. Odvolací soud odsoudil obviněného za tyto trestné činy podle § 140 odst. 3 tr. zákoníku za použití § 43 odst. 1 a § 59 odst. 1 tr. zákoníku k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 22 let, pro jehož výkon jej podle § 56 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku zařadil do věznice se zvýšenou ostrahou. Ve shodě s rozsudkem soudu prvního stupně uložil obviněnému i trest propadnutí věci a rozhodl i o jeho povinnosti k náhradě škody a nemajetkové újmy v penězích. Odvolání poškozených I. B. a M. B. podle § 256 tr. ř. jako nedůvodná zamítl.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

4. Obviněný J. H. podal proti uvedenému rozsudku Vrchního soudu v Praze prostřednictvím obhájce dovolání s odkazem na dovolací důvody podle § 265b odst. 1 písm. g), h) tr. ř.

5. S poukazem na dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. obviněný namítal, že soudy nesprávně vyhodnotily konflikt mezi ním a poškozeným G. R. jako vraždu, ačkoli ve skutečnosti jednal za podmínek nutné obrany podle § 29

tr. zákoníku, neboť odvracel útok vedený střelnou zbraní proti své vlastní osobě, a že jeho jednání vadně posoudily jako vraždu s rozmyslem podle § 140 odst. 2 tr. zákoníku, ač závěry soudů jsou založeny na extrémních rozporech.

6. Obviněný zejména vytkl, že soudy nesprávně hodnotily výpověď poškozeného L. R., která byla výsledky provedeného dokazování vyvrácena, soudy však pochybnosti plynoucí z této výpovědi neadekvátně bagatelizovaly a poškozeného považovaly za věrohodného, čímž založily extrémní nesoulad mezi skutkovými zjištěními a právním posouzením věci. Vadnost skutkových závěrů obviněný dovedl i z nedostatků v odborném vyjádření z oboru kriminalistika, jehož zpracovatelku obviněný navrhoval před odvolacím soudem vyslechnout, avšak tomuto jeho návrhu nebylo vyhověno, namísto toho soud sám závěry odborného vyjádření vlastním neobjektivním způsobem interpretoval.

7. Prostřednictvím dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. h) tr. ř. obviněný namítal nedostatky při ukládání trestu podle § 59 odst. 1, 2 tr. zákoníku, neboť soud prvního stupně podle tohoto ustanovení nepostupoval, a tudíž ho nemohl užít ani odvolací soud, který tak obviněnému uložil trest mimo trestní sazbu, a tedy trest nezákonný.

8. K podanému dovolání se vyjádřil státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství a konstatoval, že podstatná část textu dovolání je obsahově shodná s odvoláním obviněného, když nově brojí v zásadě pouze proti trestu uloženému odvolacím soudem. Protože se s jeho námitkami proti skutkovým zjištěním, která nenaplníují žádný z důvodů dovolání podle § 265b tr. ř., vypořádaly soudy v odůvodnění přezkoumávaných rozhodnutí, v podrobnostech státní zástupce odkázal.

9. Státní zástupce nepovažoval za naplněný ani dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. h) tr. ř., jehož prostřednictvím obviněný brojil proti uložení trestu odnětí svobody v trestní sazbě zvýšené podle § 59 tr. zákoníku. Dovolatel však nepopírá, že mu byl trest uložen v rámci trestní sazby se zvýšením podle § 59 tr. zákoníku, a proto citovaný dovolací důvod nemohl být naplněn, zvláště když trest nevybočil z trestní sazby stanovené v trestním zákoně. Námitka obviněného se tak zcela míjí s dovolacím důvodem podle § 265b odst. 1 písm. h) tr. ř., jelikož nenapadá ani samotné naplnění důvodů pro užití § 59 tr. zákoníku či jeho neopodstatněnost. Výhrady proti výroku o trestu proto neodpovídají nejen uplatněným dovolacím důvodům, ale ani žádnému jinému důvodu dovolání, a proto státní zástupce navrhl, aby Nejvyšší soud podle § 265i odst. 1 písm. b) tr. ř. odmítl dovolání jako podané z jiného důvodu, než je uveden v § 265b tr. ř.

III.

Přípustnost dovolání

10. Nejvyšší soud shledal, že dovolání obviněného podané prostřednictvím obhájce, jak bylo citováno výše, je přípustné podle § 265a odst. 1, odst. 2 písm. a)

tr. ř., bylo podáno osobou oprávněnou [§ 265d odst. 1 písm. c), odst. 2 tr. ř.], v zákonně lhůtě a na místě, kde ho lze učinit (§ 265e odst. 1, 2 tr. ř.).

č. 47

11. Tentýž závěr však nebylo možné učinit ve vztahu k dodatku k dovolání, jenž byl doručen Krajskému soudu v Praze dne 21. 5. 2020, neboť toto podání nesplňuje náležitosti dovolání vymezené v § 265d odst. 1 písm. c), odst. 2 tr. ř. Zmíněný dodatek k dovolání byl totiž sepsán přímo obviněným, bez povinného právního zastoupení obhájcem, a tedy se nepovažuje za dovolání, jak o tom byl obviněný v napadeném rozsudku soudu druhého stupně náležitě poučen.

IV.

Důvodnost dovolání

12. Nejvyšší soud se nejdříve podrobně vypořádal s dovolacími námitkami obviněného, které podřadil pod dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. a jež směřovaly vůči výroku o vině. Na základě argumentace rozvedené v rozhodnutí dospěl k závěru, že tyto námitky neodpovídají žádnému ze zákonných dovolacích důvodů.

13. Na podkladě dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. h) tr. ř. obviněný brojil proti výroku o trestu, protože má za to, že mu neměl být trest ukládán ve výměře zvýšené za podmínek § 59 odst. 1 tr. zákoníku, a byl-li mu uložen trest ve výši 22 let, označil ho za trest uložený mimo zákonem stanovenou trestní sazbu.

14. Výhrady obviněného zaměřené proti postupu podle § 59 odst. 1 tr. zákoníku u trestu odnětí svobody nesouvisejí s druhem trestu, který by snad zákon nepřipouštěl, jestliže odnětí svobody je druhem trestu, který zákon pro konkrétní trestný čin umožňuje uložit. Tak tomu je i v posuzovaném případě, kde za zločin vraždy podle § 140 odst. 2 tr. zákoníku je možné uložit trest odnětí svobody. Výměra tohoto trestu zvýšená nad horní hranici na podkladě § 59 odst. 1 tr. zákoníku rovněž nedopadá na uvedený dovolací důvod v alternativě vyjádřené formulací „ve výměře mimo trestní sazbu“, protože jde o mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody nad zákonem stanovenou horní hranici, avšak za splnění zákonných podmínek, takže při jejich dodržení nejde o trest, který by byl vyměřen mimo trestní sazbu.

15. Námitka obviněného zaměřená proti výroku o trestu a vytýkající nesplnění podmínek podle § 59 tr. zákoníku směřuje proti rozsudku odvolacího soudu, který zrušil rozsudek soudu prvního stupně z podnětu odvolání státního zástupce podaného v neprospěch obviněného a sám uložil obviněnému úhrnný trest podle § 140 odst. 3 tr. zákoníku na rozdíl od soudu prvního stupně i za použití § 59 odst. 1 tr. zákoníku, v důsledku čehož mu trest odnětí svobody zvýšil o dva roky.

16. Nejvyšší soud se neztotožnil s výhradami obviněného o nesprávnosti tohoto kroku, protože závěry odvolacího soudu vztahující se k výši trestu, jímž je nutné na obviněného působit se zřetelem na všechny skutečnosti zjištěné ve věci a tý-

kající se jeho osoby i na okolností, za nichž byl čin spáchán, vycházejí z obsahu spisu a odpovídají účelu a smyslu trestu při dodržení zásady proporcionality. Rovněž úvahy odvolacího soudu o nutnosti ukládat obviněnému trest ve zvýšené trestní sazbě za využití § 59 odst. 1 tr. zákoníku mají oporu v obsahu spisu. Odvolací soud v odůvodnění přezkoumávaného rozhodnutí k potřebě mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody popsal své úvahy v reakci na požadavek státního zástupce, který v odvolání podaném v neprospěch obviněného vytýkal mírnost trestu uloženého soudem prvního stupně a domáhal se uložení výjimečného trestu podle § 54 odst. 2 tr. zákoníku. Důvodným shledal uvedené odvolání v námitce, že soud prvního stupně uložil příliš mírný trest. Státnímu zástupci však již nevyhověl v tom, že by bylo možné uložit trest výjimečný, pro nějž v přezkoumávané věci neshledal dostatečné opodstatnění z hledisek, jež v odůvodnění svého rozhodnutí vysvětlil zejména tím, že ve smyslu § 54 odst. 2 tr. zákoníku nebyla závažnost posuzovaného zločinu velmi vysoká (okolnost, že byl spáchán na dvou osobách byla obviněnému přičtena k tíži již v rámci právní kvalifikace). Neshledal naplněnu ani druhou alternativně stanovenou podmínku, že by náprava u obviněného byla obzvláště ztížena. Při závěru o nesplnění podmínek pro výjimečný trest však dospěl k závěru, že obviněnému je možné uložit trest odnětí svobody ve zvýšené trestní sazbě podle § 59 odst. 1 tr. zákoníku.

17. Nejvyšší soud se s tímto závěrem odvolacího soudu ztotožnil a považuje za vhodné nejprve uvést, že vyloučení splnění podmínek pro uložení výjimečného trestu podle § 54 odst. 2 tr. zákoníku nebrání, aby soud obviněnému zpřísnil trest odnětí svobody za podmínek § 59 odst. 1 tr. zákoníku, jsou-li v posuzovaném případě splněny, neboť každé z těchto speciálních ustanovení má jinou povahu a obsahuje odlišná hlediska. Výjimečný trest podle § 54 tr. zákoníku je zvláštním typem trestu odnětí svobody, a to s ohledem na výměru, v jaké se ukládá (viz ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 725). Zákon připouští možnost zvýšit horní hranici sazby trestu odnětí svobody i u výjimečného trestu ve smyslu § 59 odst. 2 věty druhé tr. zákoníku.

18. Ustanovení § 59 odst. 1 tr. zákoníku upravuje mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody a je obecným ustanovením sloužícím pro zpřísnění tohoto druhu trestu ukládaného recidivistům. Využije se proto u pachatele, který znovu spáchal zvlášť závažný zločin (§ 14 odst. 3 tr. zákoníku), ač již byl pro takový nebo jiný zvlášť závažný zločin potrestán, a soud tak může uložit trest v horní polovině trestní sazby odnětí svobody stanovené v trestním zákoně, jejíž horní hranice se zvyšuje o jednu třetinu, jestliže závažnost zvlášť závažného zločinu je vzhledem k takové recidivě a ostatním okolnostem případu vysoká nebo možnost nápravy pachatele je ztížena. Horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody může po zvýšení podle § 59 odst. 1 tr. zákoníku převyšovat 20 let. Při ukládání výjimečného trestu odnětí svobody nad 20 až do 30 let nesmí horní hranice po zvýšení

hranice převyšovat 30 let. Smyslem institutu mimořádného zvýšení trestní sazby odnětí svobody podle § 59 odst. 1 tr. zákoníku je přísnější postih delikventů, kteří mají sklon dopouštět se opakovaně zvlášť závažných trestných činů. Jde o nástroj trestní politiky, jímž se zákonodárce snaží poskytnout společnosti účinnější ochranu před obzvláště nebezpečnými pachateli se špatnou prognózou a zvýšenou pravděpodobností dalšího páčání závažné trestné činnosti. Jde o institut mimořádný, při jehož užití je třeba postupovat velmi opatrně a jehož podmínky je třeba vykládat restriktivně (viz přiměřeně nález Ústavního soudu ze dne 4. 4. 2007, sp. zn. III. ÚS 747/06).

19. Posoudí-li se skutečnosti, které odvolací soud v přezkoumávaném rozhodnutí zvažoval, je zřejmé, že se zabýval podstatnými hledisky zákonem vymezenými v § 59 odst. 1 tr. zákoníku a shledal je naplněnými v tom, že obviněný spáchal znovu zvlášť závažný zločin, byť v minulosti byl odsouzen jako zvlášť nebezpečný recidivista podle § 41 tr. zák. Vypořádal se i s tím, že zvlášť nebezpečnou recidivu v trestním zákoníku (účinném od 1. 1. 2010) nahradil institut mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody zakotvený v § 59 odst. 1 tr. zákoníku, který je nutné užít v případech, kdy ani předchozí odsouzení u pachatele zjevně nevedlo k jeho nápravě. Vrchní soud proto uložil obviněnému s ohledem na jeho narušenou osobnost s nereálnou možností nápravy trest ve výměře stanovené podle § 59 odst. 1, 2 tr. zákoníku v délce 22 let, což je spíše při dolní hranici tohoto mimořádného zvýšení trestní sazby, jejíž základní nezvýšená horní hranice činí 20 let, po zvýšení o jednu třetinu pak 26 let a 8 měsíců.

20. Nejvyšší soud pro úplnost podle obsahu vyžádaných spisů o předchozích odsouzeních a na doplnění stručné argumentace odvolacího soudu zdůrazňuje, že obviněný byl rozsudkem Okresního soudu v Kladně ze dne 27. 5. 1997, sp. zn. 1 T 18/97, mimo jiné potrestán za trestný čin pohlavního zneužívání podle § 242 odst. 1, 2 tr. zák. (spáchaný jednak vůči vlastní dceři mladší 18 let a jednak vůči další osobě mladší 15 let, s níž žil ve společné domácnosti a měl ji ve své péči, přičemž tuto osobu také vydíral a týral zvlášť surovým způsobem) trestem odnětí svobody v trvání 7 let.

21. Další odsouzení za zvlášť závažný trestný čin vyplývá z rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 6. 6. 2005, sp. zn. 1 T 129/2004 (v návaznosti na rozsudek Okresního soudu v Mělníku ze dne 8. 6. 2004, sp. zn. 14 T 75/2004), jímž byl obviněný odsouzen pro trestné činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1 a § 187 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák., jichž se dopustil jako zvlášť nebezpečný recidivista podle § 41 odst. 1 tr. zák., a pro trestný čin ohrožování výchovy mládeže podle § 217 odst. 1 písm. a) tr. zák. k souhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 7 let a 8 měsíců. Uvedenými trestnými činy (mimo jiné) obviněný požadoval po poškozené (původně jako osobě mladší 18 let, posléze již zletilé) různé sexuální praktiky, za což jí poskytoval drogy – pervitin, dalším osobám (některým též mladším 18 let) ji

prodával či bezplatně poskytoval. Uvedený trest obviněný vykonal dne 6. 6. 2014 (mezitím vykonával i tresty za jinou, méně závažnou trestnou činnost).

22. Na podkladě těchto zjištění Nejvyšší soud shledal úvahy a závěry odvolacího soudu správnými, protože u obou dřívějších odsouzení [jak podle § 242 odst. 2 tr. zák., tak i podle § 187 odst. 2 písm. b) tr. zák.] trestní zákon z roku 1961 umožňoval uložení trestu odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby ve výši 10 let. Těmito dvěma odsouzeními obviněný naplnil podmínku podle § 59 odst. 1 tr. zákoníku, že již byl pro takový nebo jiný zvlášť závažný zločin potrestán. Zvlášť závažným zločinem podle § 14 odst. 3 tr. zákoníku se rozumí úmyslný trestný čin, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně 10 let. Tato podmínka může být naplněna i v případě, jestliže pachatel byl dříve potrestán za zvlášť závažný úmyslný trestný čin ve smyslu § 41 odst. 2 tr. zák. To platí ovšem jen tehdy, pokud byl pachatel dříve potrestán pro trestný čin, na který trestní zákon stanovil trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně 10 let, neboť jen takový zvlášť závažný úmyslný trestný čin odpovídá definici zvlášť závažného zločinu podle § 14 odst. 3 tr. zákoníku (viz rozhodnutí pod č. 27/2011 Sb. rozh. tr.). Podle shora uvedených zjištění vyplývajících z obsahu vyžádaných spisů tedy není pochyb o tom, že obviněný, jenž se nyní dopustil pokusu zločinu vraždy podle § 21 odst. 1 a § 140 odst. 1, odst. 2, odst. 3 písm. a) tr. zákoníku, který je ve smyslu § 14 odst. 3 tr. zákoníku zvlášť závažným zločinem, spáchal tento čin po předchozím odsouzení pro jiné zvlášť závažné zločiny, které naplňuje znak potrestání.

23. Kromě uvedeného Nejvyšší soud v této trestní věci shledal splněními i další podmínky pro mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody podle § 59 odst. 1 tr. zákoníku a ztotožnil se s odvolacím soudem v tom, že soudem prvního stupně uložený trest na samé horní hranici trestní sazby podle § 140 odst. 3 tr. zákoníku v trvání 20 let nepostačoval k dostatečné nápravě obviněného, jenž spáchal velmi závažný čin, jehož nebezpečnost je zvýšena pro opakované páčání zvlášť závažných trestných činů, a tedy je dán racionální důvod, proč musí být postižen v rámci zvlášť zpřísněné trestní sazby, když zde nepostačuje ke splnění účelu trestního zákona výměra trestu v rámci „normální“ (tj. o třetinu nezvýšené) trestní sazby. Uvedený závěr má oporu v povaze chráněného zájmu, způsobu provedení činu, a následcích, které nastaly. Závažnost zde převyšuje obvyklou úroveň závažnosti zvlášť závažných zločinů. Současně s tím koresponduje závěr, že dostatečný trestní postih obviněného nelze zajistit bez zvýšení horní hranice trestu odnětí svobody, a to zejména s ohledem na okolnosti, které vyplývají z předchozích odsouzení obviněného, u něhož je zřejmé, že ani dlouhodobé tresty u něj nevedly k nápravě, když zneužil podmíněného propuštění z výkonu předchozího trestu odnětí svobody ke spáchání další závažné trestné činnosti. V posuzované trestní věci bylo nutné vzít v úvahu i další okolnosti spáchaného trestného činu, když po střelbě na G. R. si obviněný u sebe ponechal střelnou zbraň, vykročil s ní ven

č. 47

(bez známek lítosti či zděšení ze svého předchozího činu, bez snahy přivolat pomoc apod.), kde opakovaně vystřelil na L. R., u něhož sice nedošlo ke smrti jen dílem náhody, včasného zásahu osob ze sousedství a svědka M. B., který poté, co během telefonního hovoru s L. R. zaslechl střelbu, přivolal lékařskou pomoc. Nešlo tedy o přičinění obviněného. K tomu je třeba dodat, že obviněný se vůbec nezajímal o poškozeného L. R., který byl vážně zraněn. Svůj čin obviněný nedokonal jenom proto, že mu během střelby na tohoto poškozeného došly náboje a v mezidobí na místo přiběhly další osoby, tedy ze zcela náhodných a na obviněném nezávislých důvodů.

24. Důležitou okolností kromě již zmiňovaných je i celkové chování obviněného v minulosti, neboť k jeho poslednímu odsouzení, které předchází nyní dovoláním napadenému rozhodnutí, došlo rozsudkem Okresního soudu v Mělníku ze dne 5. 1. 2018, sp. zn. 19 T 20/2017, jímž byl odsouzen za přečin nebezpečného vyhrožování podle § 353 odst. 1, odst. 2 písm. c) tr. zákoníku k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 10 měsíců se zařazením do věznice s ostrahou (v tomto případě obviněný s mačetou v ruce vyhrožoval poškozenému, který byl v té době zákazníkem v restauraci, že jej zabije, pokud okamžitě neodejde, přičemž tohoto činu se dopustil dne 3. 8. 2017). Obviněný vykonal uvedený trest dne 3. 6. 2018, což rovněž svědčí o krátké době, která uplynula od dříve uloženého trestu odnětí svobody. Rozhodné je i to, že obviněný se uvedené trestné činnosti násilného charakteru dopustil necelé 4 měsíce po podmíněném propuštění z posledního výkonu trestu odnětí svobody. Lze též poukázat na závěry znaleckého zkoumání osobnosti obviněného, u něhož je možnost nápravy prakticky vyloučena, neboť jde o hrubě poruchovou disociační osobnost s narušeným přizpůsobením, emoční nestabilitou, impulzivitou a s opakovaným postihem činů obdobného násilného charakteru. Jeho schopnost poučit se z výkonu trestu a z předchozího kriminálního jednání je u něj prakticky nulová.

25. Nejvyšší soud tedy nemohl přisvědčit dovolání obviněného v tom, že by výměra uloženého trestu i s přihlédnutím k podmínkám § 59 tr. zákoníku v dané věci odporovala zásadám pro ukládání trestu, ale naopak ve všech směrech z důvodů výše uvedených shledal správným postup odvolacího soudu, neboť byly splněny podmínky pro zpřísnění trestního postihu. Uložení trestu odnětí svobody ve zvýšené sazbě bylo nezbytné a žádoucí pro důraznější a represivnější postih obviněného, u něhož nepostačí uložení trestu odnětí svobody na samé horní hranici jeho nezvýšené sazby, neboť tato nevystihovala závažnost a škodlivost projednávaného činu.

Č. 48

Č. 48

Přerušení trestního stíhání, Právní styk s cizinou

§ 173 odst. 1 písm. a) tr. ř., § 108 zák. č. 104/2013 S., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů

Podá-li státní zástupce obžalobu na obviněného, který je cizím státním příslušníkem a na území České republiky se nezdržuje, soud prvního stupně nemůže z důvodu uvedeného v § 173 odst. 1 písm. a) tr. ř. přerušit jeho trestní stíhání, hodlá-li předat trestní řízení do ciziny podle § 105 a násl. z. m. j. s. V takovém případě rozhodne podle § 108 z. m. j. s. o dočasném upuštění od některých úkonů trestního řízení za současného předložení žádosti Ministerstvu spravedlnosti o převzetí trestního řízení (§ 106 odst. 1 z. m. j. s.), popřípadě zaslání takové žádosti přímo příslušnému cizozemskému orgánu (§ 106 odst. 3 z. m. j. s.).

(Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. 3. 2021, sp. zn. 4 To 112/2021, ECLI:CZ:KSCB:2021:4.TO.112.2021.1)

Krajský soud v Českých Budějovicích ke stížnosti okresního státního zástupce zrušil usnesení okresního soudu ze dne 27. 1. 2020, č. j. 3 T 32/2020-280, a okresnímu soudu uložil, aby o věci znovu jednal a rozhodl.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Napadeným usnesením okresní soud přerušil z důvodu uvedeného v § 173 odst. 1 písm. a) tr. ř. trestní stíhání obviněných. Stalo se tak s odůvodněním, že všichni tři obvinění, poškozený i další navrhovaný svědek jsou cizími státními příslušníky, kteří se aktuálně nezdržují na adrese v České republice, kterou určili pro účely doručování, a poté, co státní zástupce dodal veřejnoprávní domicily všech těchto osob, připadá v úvahu předání trestního stíhání obviněných do ciziny. Okresní soud dovodil, že podmínkou pro takový postup je přerušení tuzemského trestního stíhání, což napadeným usnesením učinil.

II. Stížnost

2. Proti tomuto usnesení podal řádně a včas stížnost státní zástupce. Ten okresnímu soudu vytkl, že nevyužil speciální úpravu zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, jehož aplikace má předcházet použití trestního řádu, který je toliko subsidiárním právním předpisem. Upozornil, že zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních pak předání trestního řízení do cizího státu upravuje komplexně a subsidiarita trestního řádu proto vůbec nepřipadá v úvahu. Navrhl, aby krajský soud napadené usnesení zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně.

III. Důvodnost stížnosti

3. Podle § 147 odst. 1 tr. ř. přezkoumal krajský soud ke stížnosti státního zástupce napadené usnesení ve všech výrocích, proti nimž může stěžovatel podat stížnost, stejně jako řízení napadenému usnesení předcházející, a dospěl k závěru, že stížnost je důvodná.

Řízení bezprostředně předcházející napadenému usnesení žádnými vadami netrpělo, okresní soud řádně o věci rozhodl v senátním složení a v za tímto účelem nařízeném neveřejném zasedání.

4. Státnímu zástupci je však nutno dát za pravdu, že přerušení trestního stíhání, k němuž přistoupil prvostupňový soud, je úkonem nadbytečným a nepotřebným k realizaci návrhu na předání trestního řízení do ciziny, které jinak správně zvažuje soud prvního stupně. Pokud okresní soud argumentoval komentářem k trestnímu řádu, pak nutno uvést, že znění komentáře vztahující se k přerušení trestního stíhání v souvislosti s předáním trestního stíhání do ciziny se vztahuje k právní úpravě trestního řádu účinného do 31. 12. 2013, tedy do doby, než vstoupil v účinnost speciální zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních č. 104/ 2013 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen „z. m. j. s.“). Trestní řád účinný do konce roku 2013 totiž v § 173 odst. 1 písm. d) ukládal přerušení trestního stíhání mimo jiné tehdy, navrhuje-li se předání trestního stíhání do ciziny. Tento důvod pro přerušení trestního stíhání však byl novelou trestního řádu účinnou od 1. 1. 2014 vypuštěn a text komentáře k trestnímu řádu vydaný [v r. 2013 se tak stal v tomto ohledu obsoletním.

5. Naopak v komentáři k § 173 odst. 1 písm. a) tr. ř. (který okresní soud v napadeném případě aplikoval) je poukazováno na to, že před rozhodnutím o přerušení trestního stíhání z tohoto důvodu (tedy pro to, že pro nepřítomnost obviněného nelze věc náležitě objasnit) je nutno vždy vážit, zda nepřichází v úvahu jiné alternativy postupu ve věci, a to buď konání řízení proti uprchlému anebo předání

trestního řízení do ciziny. Z komentářového textu je dle přesvědčení krajského soudu zřejmé, že přerušení trestního stíhání pro okresním soudem zvolený důvod, není procesním krokem, který by měl předcházet předání trestního řízení do cizího státu, ale právě naopak přerušení trestního stíhání pro okresním soudem zvolený důvod, připadá v úvahu teprve až tehdy, pokud není namístě či nepřichází v úvahu mimo jiné předání trestního řízení do ciziny.

6. Okresní soud tak neměl trestní stíhání obviněných přerušovat, ale v rámci standardně běžícího trestního stíhání mohl činit kroky směřující k předání trestního řízení do ciziny podle § 105 z. m. j. s. Okresní soud tak měl namísto přerušení trestního stíhání rozhodnout o dočasném upuštění od některých úkonů trestního řízení podle zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, jak namítá stěžovatel. To je ostatně procesní nástroj zajišťující stavění promlčecí doby [§ 34 odst. 3 písm. g) tr. ř.], a mající v tomto ohledu stejný efekt jako případné přerušení trestního stíhání [§ 34 odst. 3 písm. b) tr. ř.].

7. Z popsáných podstatných důvodů krajský soud napadené usnesení zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně. Ten v dalším řízení necht' rozhodne speciálním postupem podle § 108 z. m. j. s. o dočasném upuštění od některých úkonů trestního řízení za současného podání žádosti o převzetí trestního řízení zřejmě státem, jejímiž státními příslušníky a osobami majícími na území tohoto státu svůj veřejnoprávní domicil jsou čtyři z pěti klíčových osob projednávané kauzy (dva obvinění poškozený a svědek).

Č. 49

Č. 49

Příslušnost soudu

část první čl. II zákona č. 333/2020 Sb., § 12 odst. 10, § 16, § 17 tr. ř.

Pro určení věcné příslušnosti soudu podle § 16 a § 17 tr. ř. je v trestních řízeních, která byla ve smyslu § 12 odst. 10 tr. ř. a § 158 odst. 3 tr. ř. zahájena do 30. 9. 2020, rozhodné znění § 138 odst. 1 tr. zákoníku účinné do 30. 9. 2020, jak vyplývá z čl. II zákona č. 333/2020 Sb. Okamžik podání obžaloby či jiného srovnatelného návrhu státním zástupcem je pro takové posouzení bez významu.

A.

(Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 4. 2021, sp. zn. 6 Ntd 3/2021, ECLI:CZ:VSPH:2021:6.NTD.3.2021.1)

Vrchní soud v Praze rozhodl, že k projednání věci je příslušný Městský soud v Praze.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Státní zástupkyně Městského státního zastupitelství v Praze podala dne 11. 3. 2021 u Městského soudu v Praze (dále též jen „městský soud“) obžalobu na obviněného M. B. (dále jen obviněný) pro pokračující zločin podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 4 písm. d) tr. zákoníku (I.), pro přečin zpronevěry podle § 206 odst. 1 tr. zákoníku (II.) a přečin podvodu podle § 209 odst. 1 tr. zákoníku (III.). Skutek pod bodem I. obžaloby měl obviněný spáchat 27 dílčími útoky a poškozeným způsobit škodu v celkové výši 6 203 529 Kč, přičemž se jich měl dopustit různými způsoby, a to ve 4 případech v Praze 4, ve 2 případech v Praze 10, po jednom případě v Praze 7, v okrese Praha-západ, v okrese České Budějovice, a v okrese Český Krumlov a v 17 případech prostřednictvím telefonu, e-mailu nebo internetového inzerátu na nezjištěném místě. Skutek pod bodem II. obžaloby měl obviněný spáchat v okrese Praha-západ a způsobit jím škodu 52 400 Kč a skutek pod bodem III. v Praze 8 a způsobit jím škodu 36 300 Kč.
2. Městský soud v Praze usnesením ze dne 26. 3. 2021, sp. zn. 49 T 2/2021, rozhodl podle § 188 odst. 1 písm. a) tr. ř. o předložení věci Vrchnímu soudu

v Praze k rozhodnutí o věcné a místní příslušnosti soudu, neboť shledal, že k projednání dané trestní věci není příslušný.

3. V odůvodnění usnesení městský soud uvedl, že si je vědom právního názoru vysloveného v usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 25. 11. 2020, sp. zn. 4 Ntd 9/2020, avšak v usnesení Městského soudu v Praze ze dne 9. 11. 2020, sp. zn. 3 T 13/2020, na jehož základě Vrchní soud v Praze o příslušnosti soudu ve výše uvedeném usnesení rozhodoval, se soud k otázce věcné příslušnosti ve vztahu k části první čl. II zákona č. 333/2020 Sb. (dále jen přechodné ustanovení) nevyjádřil a neuplatnil tedy právní argumentaci, kterou městský soud dále rozvedl. Předně soud citoval ustanovení trestního řádu, a sice § 16, § 17, § 21 a ze zákona č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, přechodné ustanovení k části první (Změna trestního zákoníku) obsažené v čl. II.

4. Dále městský soud uvedl, že podle jazykového výkladu okamžik přechodu věcné příslušnosti, stanovené na základě § 138 odst. 1 tr. zákoníku, nemůže být vázán na okamžik zahájení trestního stíhání, neboť zákonodárce v citovaném přechodném ustanovení neužil termín "zahájení trestního stíhání", nýbrž pojem "řízení". Systematickým výkladem na základě členění trestního řádu dospěl městský soud k závěru, že trestní řízení se člení na přípravné řízení a řízení před soudem, které je zahájeno mj. podáním obžaloby. Podle městského soudu je třeba otázky, zda měl zákonodárce v citovaném přechodném ustanovení na mysli přípravné řízení nebo řízení před soudem, řešit metodou logického výkladu. Touto metodou dospěl městský soud k závěru, že zákonodárce měl na mysli řízení před soudem, přičemž svůj závěr odůvodnil tak, že přechodné ustanovení se týká věcné příslušnosti soudů, tedy řízení před soudem. Městský soud uvedl, že není logické, aby byla věcná příslušnost soudu na základě přechodného ustanovení i několik let stanovována u trestných činů totožné právní kvalifikace odlišně, a to pouze na základě toho, kdy bylo zahájeno trestní stíhání či trestní řízení. Určení věcné příslušnosti soudu na základě okamžiku zahájení trestního řízení či trestního stíhání, oproti okamžiku podání obžaloby, jímž dochází k zahájení řízení před soudem, nemá tedy žádné logické opodstatnění. Městský soud dospěl k závěru, že přechodné ustanovení je nutno vykládat tak, že v řízeních před soudem, zahájených přede dnem nabytí účinnosti zákona č. 333/2020 Sb., se pro účely stanovení věcné příslušnosti použije § 138 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění účinném do dne nabytí účinnosti zákona č. 333/2020 Sb., tedy že se citované ustanovení týká těch řízení, v nichž byla přede dnem 1. 10. 2020 podána obžaloba nebo návrh na schválení dohody o vině a trestu. Následně městský soud vyslovil názor, že místně příslušným je Obvodní soud pro Prahu 10, protože obviněný měl páchat trestnou činnost převážně v Praze 10.

II.

Důvodnost předložení věci

č. 49

5. Vrchní soud konstatuje, že důvodová zpráva ke zmíněné novelizaci trestního zákoníku skutečně neobsahuje nic k přechodnému ustanovení v čl. II, a to z toho důvodu, že toto přechodné ustanovení nebylo součástí vládního návrhu zákona a je důsledkem pozměňovacího návrhu. Výkladu přechodného ustanovení a argumentaci městského soudu však nelze přisvědčit. Předně, městský soud uvádí argumentaci v kruhu (jeho závěr je obsažen v premise). Městský soud zdůvodňuje svůj logický závěr, že řízením je myšleno řízení před soudem, tím, že přechodné ustanovení se týká věcné příslušnosti soudů, tedy řízení před soudem. Pokud měl městský soud na mysli, že uvedené přechodné ustanovení je modifikací § 17 tr. ř., který je zařazen ve druhé hlavě trestního řádu nazvané "Soud a osoby na řízení zúčastněné" v oddílu prvním nazvaném "Pravomoc a příslušnost soudů", tudíž se musí týkat výlučně řízení před soudem, jde o úvahu neúplnou. Citované přechodné ustanovení je obsaženo v části novelizující trestní zákoník, nikoliv trestní řád, není tedy výlučně vztaheno k § 17 tr. ř. A dále – takový pohled na věc by musel vést k závěru, že věcná příslušnost orgánů činných v přípravném řízení, zejména státního zastupitelství, není nijak upravena. Skutečností však je, že pouze není upravena trestním řádem.

6. Příslušnost státního zastupitelství je upravena v § 7 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, a v § 12 vyhlášky č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů. Státní orgány musí respektovat podzákonnou úpravu, která se opírá o řádné zákonné zmocnění k vydání podzákonného předpisu. Příslušnost státního zastupitelství (i k dozoru v přípravném řízení) je tak odvozena od příslušnosti soudu.

7. Věcná a funkční příslušnost policejních orgánů je upravena závazným pokynem policejního prezidenta č. 103/2013 ze dne 28. 5. 2013, o plnění některých úkolů policejních orgánů Policie České republiky v trestním řízení. Příslušnost policejních orgánů územních odborů krajských ředitelství, obvodních, městských a krajských ředitelství (část druhá, hlava první, čl. 4 a 5) je především rovněž vázána na věcnou příslušnost soudů (... šetřením, prověřováním a vyšetřováním trestných činů, o kterých v prvním stupni koná řízení okresní soud..., ... šetřením, prověřováním a vyšetřováním trestných činů, o kterých v prvním stupni koná řízení krajský soud...).

8. Z uvedeného vyplývá, že z úpravy věcné příslušnosti soudů v § 16 a § 17 tr. ř. se odvíjí určení příslušnosti státního zastupitelství a policie, tedy orgánů činných v přípravném řízení, tj. jejich příslušnost od počátku trestního řízení. Pokud přechodné ustanovení stanoví, že v řízeních zahájených přede dnem nabytí účinnosti zákona č. 333/2020 Sb. se pro účely stanovení věcné příslušnosti použije § 138 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., ve znění účinném do dne nabytí účinnosti

zákona č. 333/2020 Sb., není možné jej zužovat pouze na řízení před soudem proto, že trestní řád upravuje explicitně pouze příslušnost soudů. Fakt, že jiný zákon a na něj navazující podzákonný předpis navazují na ustanovení trestního řádu, nelze přehlížet. Pokud by chtěl zákonodárce přechodné ustanovení zúžit jen na soudní řízení, jak se domnívá městský soud, vyjádřil by to slovy „v řízeních před soudem“, popřípadě by obě fáze trestního řízení zmiňované městským soudem upravit odděleně.

9. S městským soudem lze souhlasit, že zákonodárcem zvolená právní úprava znamená po několik let trvající dvoukolejnost určování věcné příslušnosti. Bez důvodové zprávy nelze určit, jaký cíl tím zákonodárce sledoval. Není vyloučeno, že kromě zabránění okamžitým přesunům trestních věcí v rámci policie a soudů, chtěl zamezit i zahlcení okresních soudů mnohdy složitějšími a rozsáhlejšími trestními věcmi, než k jakým byly dosud okresní soudy příslušné.

10. V nyní posuzované věci bylo zahajováno trestní řízení podle § 158 odst. 3 tr. ř. postupně ve dnech 16. 4. 2018, 3. 5. 2018, 2. 8. 2018 a 29. 10. 2019, tj. před nabytím účinnosti zmiňované novely obsahující shora citované přechodné ustanovení, přičemž nejpřísněji trestným činem byl zločin podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 5 písm. a) tr. zákoníku, k jehož projednání byl a je příslušný krajský soud (§ 17 odst. 1 tr. ř.). Protože přechodné ustanovení je třeba interpretovat tak, že zákonodárce chtěl zamezit změně věcné příslušnosti v trestních řízeních, která byla zahájena přede dnem 1. 10. 2020, státní zástupkyně Městského státního zastupitelství v Praze podala obžalobu u věcně příslušného soudu, kterým je Městský soud v Praze.

B.

(Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 1. 2021, sp. zn. 7 Td 61/2020, ECLI:CZ:NS:2021:7.TD.61.2020.1)

Nejvyšší soud v trestní věci obviněného P. H., vedené u Krajského soudu v Ústí nad Labem pod sp. zn. 49 T 11/2020, rozhodl o příslušnosti soudu, tak, že podle § 24 odst. 1 tr. ř. je k projednání věci příslušný Krajský soud v Ústí nad Labem a podle § 25 tr. ř. se věc Krajskému soudu v Ústí nad Labem neodnímá.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Státní zástupce Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem podal dne 16. 11. 2020 obžalobu na obviněného P. H. pro zločin podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 4 písm. d) tr. zákoníku. Tohoto zločinu se měl obviněný dopustit celkem 34 dílčími útoky, popsány konkrétně v obžalobě, přičemž jejich podstatou bylo, že se měl v období nejméně od 5. 4. 2016 do 25. 2. 2019 na různých

místech České republiky s cílem se neoprávněně obohatit nepravdivě vydávat za zástupce různých společností poskytujících finanční služby, zástupce advokátní kanceláře nebo zástupce vymahatelské společnosti, kterými nikdy nebyl a poškozeným falešně slibovat zhodnocení finančních prostředků různými investicemi, případně vymožení v minulosti investovaných finančních prostředků, ačkoli věděl, že nic z toho nezajistí a vylákané peníze nepoužije na sjednaný účel, ale pro svoji potřebu. Takto měl od poškozených vylákat částku ve výši celkem 8 224 794 Kč, kterou mu poškození předali zčásti v hotovosti a zčásti převáděli finanční prostředky na jím určené bankovní účty, a dále se měl pokusit vylákat další částku ve výši 980 000 Kč.

II.

Předložení věci

2. Usnesením ze dne 24. 11. 2020, sp. zn. 49 T 11/2020, předložil Krajský soud v Ústí nad Labem podle § 188 odst. 1 písm. a) tr. ř. věc Nejvyššímu soudu k rozhodnutí o příslušnosti soudu, když mimo jiné poukázal na novelu trestního zákoníku, provedenou zákonem č. 333/2020 Sb., a konstatoval, že celková výše škody způsobená obviněným nepřesahuje 10 000 000 Kč, a je tedy namíste přezkoumat i věcnou nepříslušnost Krajského soudu v Ústí nad Labem s ohledem na právní posouzení jednání obviněného jako zločinu podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 4 písm. d) tr. zákoníku, což zakládá, s ohledem na výši způsobené škody, věcnou příslušnost okresního soudu.

III.

Důvodnost předložení věci

3. Pokud Krajský soud v Ústí nad Labem s odkazem na zákon č. 333/2020 Sb., který novelizoval vedle dalších i trestní zákoník, dal na zvážení přezkoumání také jeho věcné příslušnosti, neboť obviněným způsobená škoda nepřesahuje částku 10 000 000 Kč, což zakládá právní kvalifikaci celého deliktu jako zločinu podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 4 písm. d) tr. zákoníku, Nejvyšší soud uvádí, že takový názor není možné akceptovat. Posouzení věcné příslušnosti k vedení řízení zahájených před 1. 10. 2020, tzn. přede dnem účinnosti zákona č. 333/2020 Sb. (o takový případ jde i v projednávané věci), jednoznačně stanoví tato norma v přechodném ustanovení v čl. II, podle kterého v řízeních zahájených přede dnem nabytí účinnosti zákona č. 333/2020 Sb. se pro účely stanovení věcné příslušnosti použije § 138 odst. 1 tr. zákoníku ve znění účinném do dne nabytí účinnosti citovaného zákona. Přestože tedy skutečně do 30. 9. 2020 byla stanovena hranice škody velkého rozsahu ve výši 5 000 000 Kč a od 1. 10. 2020 je ve výši 10 000 000 Kč (viz příslušná znění § 138 tr. zákoníku), což znamená

(například) pro zločin podvodu podle § 209 odst. 1, 5 tr. zákoníku určitý posun ve výčtu konkrétních jednání, které je možné pod toto ustanovení podřadit. Na to dále s ohledem na trestní sazbu a na znění § 17 odst. 1 věta první tr. ř. navazuje i změna ve věcné příslušnosti soudů, které budou tyto případy projednávat. Těch věcí, v nichž již bylo řízení (tzn. trestní řízení) zahájeno, se ovšem popsaná změna nedotkne. Krajský soud v Ústí nad Labem je tedy nejen místně (z důvodů v rozhodnutí podrobně rozvedených), ale i věcně příslušný k projednání trestní věci obviněného P. H.

4. Poté, co věcná a místní příslušnost Krajského soudu v Ústí nad Labem k projednání věci obviněného byla postavena najisto, se Nejvyšší soud zabýval i dalšími argumenty Krajského soudu v Ústí nad Labem obsaženými v usnesení, jímž mu byla věc předložena, a dospěl k závěru, že ve věci nejsou dány ani důvody pro její odnětí příslušnému Krajskému soudu v Ústí nad Labem postupem podle § 25 tr. ř.

Č. 50

č. 50

Účinná lítost

§ 33 tr. zákoníku

Z hlediska zániku trestní odpovědnosti pachatele v důsledku účinné lítosti podle § 33 tr. zákoníku nemusí ani samotná skutečnost, že byl odhalen jím spáchaný trestný čin, automaticky vylučovat dobrovolnost jednání pachatele, jímž zamezil nebo napravil škodlivý následek ve smyslu § 33 písm. a) tr. zákoníku. Podstatné je jeho subjektivní vnímání toho, jestli mu v daném okamžiku bezprostředně hrozí trestní stíhání či nikoli.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2021, sp. zn. 6 Tdo 1360/2020, EC-LI:CZ:NS:2021:6.TDO.1360.2020.3)

Nejvyšší soud z podnětu dovolání obviněného R. K. podle § 265k odst. 1, 2 tr. ř. částečně zrušil rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 5. 2. 2020, sp. zn. 50 To 4/2020, jako soudu odvolacího v trestní věci vedené u Okresního soudu Plzeň-jih pod sp. zn. 16 T 155/2019, a to včetně obsahově navazujících rozhodnutí, a podle § 265m odst. 1 tr. ř. sám znovu ve věci rozhodl jednak o uložení trestu trestné činy nedotčené tímto rozhodnutím a jednak o zastavení trestního stíhání obviněného ohledně dalšího skutku.

I.

Rozhodnutí soudů nižších stupňů

1. Rozsudkem Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 5. 12. 2019, sp. zn. 16 T 155/2019, byl obviněný R. K. (dále též jen „obviněný“, případně „dovolatel“) uznán vinným zločinem loupeže podle § 173 odst. 1 tr. zákoníku (pod bodem 1. výroku o vině), přečinem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. f) tr. zákoníku (pod bodem 2. výroku o vině), přečinem poškození cizí věci podle § 228 odst. 2 tr. zákoníku (pod bodem 3. výroku o vině), přečinem neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku podle § 234 odst. 1 tr. zákoníku a přečinem krádeže podle § 205 odst. 1 písm. a), odst. 2 tr. zákoníku dílem dokonaným, dílem ukončeným ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 tr. zákoníku (pod bodem 4. výroku o vině), jichž se podle jeho skutkových zjištění dopustil způsobem specifikovaným ve výroku rozsudku.

2. Za trestný čin pod bodem 1. výroku o vině byl obviněný odsouzen podle § 173 odst. 1 tr. zákoníku za užití § 43 odst. 2 tr. zákoníku k souhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 4 roků, pro jehož výkon byl podle § 56 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku zařazen do věznice s ostrahou. Podle § 43 odst. 2 tr. zákoníku byl současně zrušen výrok o trestu v rozsudku Okresního soudu Plzeň-sever ze dne 12. 10. 2018, sp. zn. 1 T 9/2018, který nabyl právní moci dne 7. 11. 2018, jakož i všechna další rozhodnutí obsahově navazující na tento výrok, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Za trestné činy pod body 2. až 4. výroku o vině byl obviněný odsouzen podle § 205 odst. 2 tr. zákoníku za užití § 43 odst. 1 tr. zákoníku k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 18 měsíců, pro jehož výkon byl podle § 56 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku zařazen do věznice s ostrahou. Podle § 228 odst. 1 tr. ř. byla obviněnému dále uložena povinnost nahradit poškozené Komerční bance, a. s., škodu ve výši 1 600 Kč.

3. O odvoláních obviněného a státní zástupkyně podaných proti uvedenému rozsudku rozhodl Krajský soud v Plzni rozsudkem ze dne 5. 2. 2020, sp. zn. 50 To 4/2020. Jím podle § 258 odst. 1 písm. a), b), c), e), odst. 2 tr. ř. částečně zrušil napadený rozsudek Okresního soudu Plzeň-jih, a to ve výrocích o vině a trestu týkajících se skutku pod bodem 1., ve výrocích o vině a trestu ohledně skutků pod body 2. až 4., přičemž ve vztahu ke skutku pod bodem 1. výroku o vině v napadeném rozsudku vrátil věc podle § 259 odst. 1 tr. ř. soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí (bod I. výroku rozsudku odvolacího soudu) a podle § 259 odst. 3 tr. ř. nově rozhodl tak, že obviněnému uložil za skutky pod body 2. až 4. výroku o vině podle § 205 odst. 2 tr. zákoníku za užití § 43 odst. 1 tr. zákoníku úhrnný trest odnětí svobody v trvání 2 roků, pro jehož výkon jej podle § 56 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku zařadil do věznice s ostrahou (bod II. výroku rozsudku odvolacího soudu).

II.

Dovolání a vyjádření k němu

4. Proti citovanému rozsudku Krajského soudu v Plzni podal obviněný prostřednictvím svého obhájce dovolání, jež opřel o dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., neboť skutek pod bodem 3. výroku o vině v rozsudku soudu prvního stupně byl podle něj nesprávně hmotně právně posouzen.

5. Obviněný namítl, že došlo k nesprávnému posouzení účinné lítosti. Okresní soud se jí vůbec nezabýval a krajský soud podle jeho mínění nesprávně posoudil kritérium dobrovolnosti. Obviněný poukázal na obsah výpovědí svědkyň S. M. a R. N., stejně jako na respektovanou teorii a právní praxi, podle níž znak dobrovolnosti vyjadřuje svobodné rozhodnutí pachatele. Dobrovolnost přitom není vyloučena, pokud pachatel jedná pod vlivem obecné obavy z možného trestního stíhání. Naopak není dána v případech, kdy je pachatel přistižen, jedná pod tla-

č. 50

kem bezprostředně hrozícího trestního stíhání nebo učinil oznámení, až když bylo zahájeno trestní stíhání. Prostá výzva nepředstavuje okolnost, která by vylučovala kritérium dobrovolnosti. Obviněný trvá na tom, že své rozhodnutí učinil zcela svobodně, nikoli z obavy z odhalení nebo z bezprostředně hrozícího či dokonce zahájeného trestního stíhání.

6. Závěrem svého dovolání proto obviněný navrhl, aby Nejvyšší soud podle § 265k odst. 2 tr. ř. zrušil napadený rozsudek Krajského soudu v Plzni v části, kterou bylo rozhodnuto o tom, že výrok o vině pod bodem 3. v rozsudku Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 5. 12. 2019, sp. zn. 16 T 155/2019, zůstává beze změny a kterou bylo znovu rozhodnuto tak, že se obviněný odsuzuje za skutky pod body 2. až 4. výroku o vině v citovaném rozsudku Okresního soudu Plzeň-jih k úhrnnému nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 2 roků se zařazením do věznice s ostrahou, a aby podle § 265l odst. 1 tr. ř. v této části přikázal Krajskému soudu v Plzni, aby věc znovu projednal a rozhodl.

7. Nejvyšší státní zástupce se vyjádřil k dovolání obviněného prostřednictvím státního zástupce činného u Nejvyššího státního zastupitelství (dále jen „státní zástupce“), který po shrnutí dovolání obviněného poukázal na zjištění krajského soudu, podle kterého obviněný přistoupil k odstranění škodlivého následku „až poté, co k tomu byl vyzván“. To znamená, že dobrovolnost je v řešeném případě vyloučena jednak proto, že obviněný nejednal na základě vlastního, vnitřního podnětu, nýbrž na základě podnětu vnějšího v podobě výzvy a tlaku ze strany svědkyně. Dále je ovšem dobrovolnost vyloučena proto, že trestný čin byl odhalen a obviněný si byl vědom, že je prozrazen (viz NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M. Trestní právo hmotné. I. Obecná část. Praha: Aspi Publishing, 2003, s. 261, s odkazem na rozhodnutí pod č. 2/1965 a č. 26/1955 Sb. rozh tr.). Odhalení trestného činu, resp. jeho prozrazení muselo přitom být obviněnému vzhledem k výzvě svědkyně zcela zřejmé.

8. Závěrem proto státní zástupce navrhl, aby Nejvyšší soud podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. odmítl dovolání obviněného, neboť jde o dovolání zjevně neopodstatněné.

III.

Důvodnost dovolání

9. Nejvyšší soud po zjištění, že jsou splněny všechny formální podmínky ke konání dovolacího řízení, a po přezkoumání věci dospěl k následujícím závěrům.

10. Předně je namístě připomenout, že dovolatel svým dovoláním napadl pouze posouzení skutku popsaného pod bodem 3. ve výroku o vině v rozsudku soudu prvního stupně, podle něhož dne 10. 12. 2018 v době od 00:00 hodin do 01:00 hodiny v P. v ulici XY č. XY postříkal sprejem červené barvy v přízemí domu okno obrazcem kosočtverce o rozměru 120 × 75 cm, na chodbě přízemí domu

vstupní dveře do bytu č. 1 obrazcem kosočtverce o rozměru 180×75 cm, dřevěné dveře nacházející se po pravé straně za vstupními dveřmi do domu obrazcem kosočtverce o rozměru 130×250 cm, zeď za těmito dveřmi nápisem „děvka“ a dále postříkal poštovní schránky a okolní zeď obrazcem kosočtverce o rozměru 120×150 cm, zeď naproti těmto schránkám nápisem „kurvo“ o rozměru 215×50 cm, záclonu na okně u schodiště vedoucího do prvního patra domu nečitelným obrazcem a kryt elektrorozvaděče před tímto oknem nečitelným obrazcem o rozměru 40×55 cm, čímž způsobil statutárnímu městu Plzeň škodu ve výši nejméně 22 200 Kč. Přezkumná pravomoc Nejvyššího soudu byla tímto vymezením, stejně jako dovolatelem vznesenými důvody, omezena.

11. Dovolatel namítl nesprávné posouzení znaku dobrovolnosti ve vztahu k účinné lítosti podle § 33 tr. zákoníku v případě shora zmíněného skutku. Krajský soud, jako soud odvolací, v reakci na námitku dovolatele stran účinné lítosti uvedl, že obviněný se spolupodílel na odstranění následku, nelze však hovořit o dobrovolnosti jeho jednání. Přistoupil k němu totiž až poté, co byl k tomu vyzván, takže nebyly splněny podmínky pro užití citovaného ustanovení.

12. Trestní zákoník stanoví v § 33 podmínky účinné lítosti tak, že:

a) jde o trestný čin výslovně uvedený ve výčtu obsaženém v tomto ustanovení, který byl dokonán,

b) pachatel musí

aa) buď zamezit, nebo napravit způsobený škodlivý následek,

bb) anebo učinit oznámení o trestném činu příslušnému orgánu v době, kdy ještě mohlo být zabráněno škodlivému následku,

c) pachatel tak učiní dobrovolně.

Podmínky podle písmen a) až c) jsou stanoveny kumulativně, takže musí být splněny všechny, jednání pachatele uvedená pod písmeny aa) a bb) jsou alternativní, proto postačí, učiní-li pachatel jen některé z nich (viz ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 443). Rozhodnou otázkou v nyní projednávané věci je splnění podmínky pod písm. c), tedy dobrovolné jednání pachatele.

13. Státní zástupce sice odkázal na judikaturu, podle níž je použití ustanovení o účinné lítosti vyloučeno v případě, kdy si je obviněný vědom, že je prozrazen, přičemž rozhodnutí pod č. 2/1965 Sb. rozh. tr., na něž odkazuje, je již staršího data a týkalo se případu, kdy obviněný zaplatil zkrácenou daň až v průběhu odvolacího řízení. Zároveň z něj však vyplývá obecnější závěr, že není projevem účinné lítosti, jestliže pachatel zamezil nebo napravit škodlivý následek trestného činu teprve pod tlakem zahájeného trestního stíhání. Novější judikatura konkretizovala tento závěr v tom smyslu, že jestliže pachatel napravit škodlivý následek trestného činu v době, kdy mu z jeho hlediska ještě bezprostředně nehrozilo trestní stíhání, pak dobrovolnost jeho jednání ve smyslu § 33 tr. zákoníku není vyloučena, i když jednal obecně z obavy před trestním stíháním, avšak nikoli pod

vlivem konkrétně již hrozícího nebo zahájeného trestního stíhání (viz usnesení Nejvyššího soudu publikované pod č. 35/2001 Sb. rozh. tr.). Samotné objevení či odhalení trestného činu proto automaticky nemusí znamenat vyloučení dobrovolnosti odstranění následku. Podstatné je i subjektivní vnímání pachatele, a tedy jeho vnímání toho, jestli mu v daném okamžiku bezprostředně hrozí trestní stíhání. Znovu je totiž nutno zopakovat, že samotná obecná obava z možného trestního stíhání nevylučuje dobrovolnost jednání pachatele.

14. Ze spisového materiálu v nyní posuzované věci se podává, že již dne 10. 12. 2018 byla věc oznámena na policii, která provedla ohledání místa činu. Téhož dne při podání vysvětlení svědkyně S. M. sdělila policii, že se domnívá, že čin spáchal obviněný R. K. Z její výpovědi v hlavním líčení však nevyplynulo, že by její výzva obviněnému, aby umyl nápisy, obsahovala informaci o její výpovědi na policii. K takovému závěru nelze dospět ani na základě výpovědi svědkyně R. N., která ohledně výzvy svědkyně S. M. obviněnému uvedla, že „dcera volala asi za 2 až 3 dny obžalovanému, co to mělo znamenat, a že to musí umýt. Ten přišel a společně s dcerou všechno umyli“. Blíže se k uvedenému ani jedna ze svědkyň nevyjádřila. Soud prvního stupně se vůbec nezabýval otázkou použití § 33 tr. zákoníku, a tudíž v tomto směru neprováděl důkazy. Odvolací soud se s danou otázkou vypořádal velmi stručně a nedostatečně. Současná důkazní situace a v návaznosti na to učiněná skutková zjištění proto v tomto směru nepostačují pro závěr, zda byl znak dobrovolnosti naplněn, či nikoliv.

15. Na základě provedených důkazů (a rozsahu výpovědí obou svědkyň) totiž nelze dojít k jednoznačnému závěru o tom, jestli obviněný věděl o jejich oznámení a výpovědích na policii. V případě, že by o nich skutečně nevěděl, čemuž nasvědčují dosavadní výsledky dokazování, objektivně by mu sice hrozilo trestní stíhání, subjektivně by však nejednal pod jeho bezprostřední hrozbou. Prvotním impulsem pro odstranění způsobeného škodlivého následku by pak sice nebylo jím samotným iniciované rozhodnutí, nýbrž výzva svědkyně, avšak i za takového stavu by bylo nutno jednání obviněného hodnotit jako aktivní, realizované z jeho vlastní vůle a svědčící o jeho pozitivním obratu ve vztahu k trestnému činu. Pokud by naopak součástí výzvy svědkyně S. M. či jiné interakce bylo také sdělení informace o reálně a bezprostředně hrozícím trestním stíhání, nebylo by již možno považovat následné odstranění škodlivých následků obviněným za dobrovolné, neboť by bylo učiněno právě pod tlakem z tohoto hrozícího trestního stíhání.

16. Toliko pro úplnost je namístě poukázat i na to, že přestože byla obžalobou i odsuzujícím rozsudkem deklarována vzniklá škoda statutárnímu městu Plzeň ve výši nejméně 22 200 Kč, k uvedenému závěru soud dospěl na základě odborného vyjádření, které bylo vyhotoveno na základě fotografií pořízených při ohledání místa činu dne 10. 12. 2018. V nejbližších dnech však obviněný tyto nápisy a obrazy odstranil. Sám poškozený (dokonce opakovaně) na dotazy policejního orgánu reagoval v tom smyslu, že „někdo graffiti odstranil, tudíž žádná škoda není“.

17. S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že pro učinění závěru o použitelnosti ustanovení o účinné lítosti (či opaku) není ve věci dostatečně zjištěn skutkový stav a namísto by bylo v tomto směru doplnit dokazování.

18. Za tohoto stavu věci nebylo možno považovat závěr soudů nižších stupňů o vině obviněného trestným činem poškození cizí věci podle § 228 odst. 2 tr. zákoníku (spáchaný skutkem popsáním pod bodem 3. ve výroku o vině v rozsudku soudu prvního stupně) za správný. Vada, kterou obviněný svým dovoláním vytýká napadeným rozsudkům, je skutečně zatěžuje a naplňuje jím uplatněný dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř.

č. 50

IV.

Způsob rozhodnutí Nejvyššího soudu

19. Nejvyšší soud vzhledem k výše uvedenému uzavřel, že je odůvodněno zrušení obou rozhodnutí v části, v níž byla vyslovena vina dovolatele přečinem poškození cizí věci podle § 228 odst. 2 tr. zákoníku, a (v případě rozsudku odvolacího soudu) ve výroku o trestu na ni navazujícím. Podle § 265k odst. 1, 2 tr. ř. proto zrušil v rozsudku odvolacího soudu výrok pod bodem II., výrok o vině přečinem poškození cizí věci podle § 228 odst. 2 tr. zákoníku (bod 3. výroku o vině) v rozsudku Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 5. 12. 2019, sp. zn. 16 T 155/2019, a všechna další rozhodnutí obsahově navazující na zrušené výroky, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu.

20. Nejvyšší soud poté zvážil, jakým způsobem má rozhodnout ve věci nově otevřeného trestního stíhání obviněného, tj. jednak ve věci právního následku nedotčené trestní odpovědnosti obviněného za přečiny pod body 2. a 4. výroku o vině v rozsudku soudu prvního stupně, jednak ve věci nevyřešené trestní odpovědnosti ve vztahu ke skutku pod bodem 3. výroku o vině téhož rozsudku. Dospěl přitom k závěru, že spravedlivého a vyváženého řešení posuzované situace, jež současně zohlední i zásadu ekonomičnosti a rychlosti trestního řízení, lze dosáhnout vydáním rozhodnutí, jímž dojde k ukončení trestního stíhání obviněného. Tak lze učinit uložením trestu za dovoláním nedotčené přečiny a zastavením trestního stíhání obviněného pro skutek pod bodem III. obžaloby pro neúčelnost.

21. Jak vyplynulo z výše uvedeného, k rozhodnutí o vině obviněného přečinem poškození cizí věci podle § 228 odst. 2 tr. zákoníku by bylo třeba provádět další dokazování. Toto dokazování by směřovalo k objasnění okolností podmiňujících vyvození trestní odpovědnosti pro přečin, jehož společenská škodlivost je jednoznačně bagatelní úrovně v porovnání se zbývající trestnou činností, pro kterou byl obviněný stíhán ve společném řízení a posléze i odsouzen (toto hodnocení se týká zejména porovnání se skutkem pod bodem I. žalobního návrhu, ve vztahu k němuž již bylo trestní stíhání obviněného rovněž pravomocně skončeno a stran

kterého již bylo rozhodnuto i v dovolacím řízení – viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2021, sp. zn. 6 Tdo 1361/2020).

22. Protože Nejvyšší soud nezjistil žádné zákonné překážky, které by bránily tomu, aby rozhodl o dovolání obviněného formou rozsudku, rozhodl ve věci způsobem, který je uveden ve výroku tohoto rozhodnutí.

č. 50

23. Nejprve přistoupil k tomu, že rozhodl o trestu obviněného za dovoláním nedotčené přečiny maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. f) tr. zákoníku (pod bodem 2. výroku o vině v rozsudku soudu prvního stupně), neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku podle § 234 odst. 1 tr. zákoníku a krádeže podle § 205 odst. 1 písm. a), odst. 2 tr. zákoníku dílem dokonaným, dílem ukončeným ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 tr. zákoníku (pod bodem 4. výroku o vině v rozsudku soudu prvního stupně).

24. Ohledně trestního stíhání obviněného pro přečin poškození cizí věci podle § 228 odst. 2 tr. zákoníku dospěl Nejvyšší soud k závěru, že ho lze zastavit z důvodu obsaženého v § 172 odst. 2 písm. a) tr. ř., neboť trest, k němuž může trestní stíhání vést, je zcela bez významu vedle trestu, který pro jiný čin byl obviněnému již uložen. Tímto trestem uloženým za jiný čin je jednak souhrnný trest odnětí svobody v trvání 4 roků, který byl obviněnému pravomocně uložen rozsudkem Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 23. 6. 2020, sp. zn. 16 T 155/2020, ve spojení s usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 9. 9. 2020, sp. zn. 50 To 268/2020, za trestný čin loupeže podle § 173 odst. 1 tr. zákoníku a sbíhající se trestný čin krádeže podle § 205 odst. 2 tr. zákoníku, jímž byl uznán vinným rozsudkem Okresního soudu Plzeň-sever ze dne 12. 10. 2018, sp. zn. 1 T 9/2018, tj. trest, který obviněný nyní vykonává, a jednak úhrnný trest odnětí svobody v trvání 18 měsíců uložený obviněnému tímto rozsudkem za výše označené přečiny.

25. Při uvážení těchto skutečností Nejvyšší soud podle § 223 odst. 2, 3 tr. ř. zastavil trestní stíhání obviněného pro skutek popsáný v žalobním návrhu pod bodem III. z důvodu uvedeného v § 172 odst. 2 písm. a) tr. ř.

Č. 51

Č. 51

Způsobení úpadku, Škoda, Poškození věřitele, Znalecký důkaz
§ 224 odst. 1, 3, 4 tr. zákoníku, § 222 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku, § 105 tr. ř.

Výše škody, která je znakem kvalifikované skutkové podstaty přečinu způsobení úpadku ve smyslu § 224 odst. 1, odst. 3 nebo 4 tr. zákoníku, odpovídá rozdílu mezi tím, v jakém rozsahu byl pachatel jako dlužník schopen uspokojit pohledávky poškozených věřitelů dříve, než se dostal do úpadku [§ 3 odst. 1, 4 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), ve znění pozdějších předpisů], a v jakém rozsahu (a zda vůbec) by je mohl uspokojit poté, co si přivodil úpadek.

K tomu je třeba opatřit dostatečné důkazy zejména na podkladě znaleckého zkoumání ekonomického stavu dlužníka jak před způsobením úpadku, tak po něm. Z něj musí být zřejmý i vliv majetkových dispozic pachatele na způsobení stavu úpadku a na omezení možnosti uspokojení pohledávek věřitelů.

Nepodaří-li se zjistit (např. v důsledku chybějících účetních a dalších dokladů), zda v době, kdy pachatel jako dlužník činil určité výdaje ze svého majetku bez získání odpovídající protihodnoty, byl již v úpadku či nikoli, lze toto jeho jednání posoudit jako přečin poškození věřitele podle § 222 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku, pokud uvedenými majetkovými dispozicemi alespoň částečně zmařil uspokojení svého věřitele.

(Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2020, sp. zn. 5 Tdo 972/2020, ECLI:CZ:NS:2020:5.TDO.972.2020.1)

Nejvyšší soud k dovolání obviněného T. K. podle § 265k odst. 1 tr. ř. zrušil rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 4. 12. 2019, sp. zn. 5 To 280/2019, a rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 28. 5. 2019, sp. zn. 6 T 79/2018. Podle § 265k odst. 2 tr. ř. zrušil i všechna další rozhodnutí obsahově navazující na zrušená rozhodnutí, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 265l odst. 1 tr. ř. pak Nejvyšší soud přikázal Městskému soudu v Brně, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

I.**Rozhodnutí soudů nižších stupňů****č. 51**

1. Rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 28. 5. 2019, sp. zn. 6 T 79/2018, byl obviněný T. K. uznán vinným přečinem způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 písm. a), d), odst. 4 tr. zákoníku. Za to mu byl podle § 224 odst. 4 tr. zákoníku uložen trest odnětí svobody v trvání 2 roků s podmíněným odkladem jeho výkonu podle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 tr. zákoníku na zkušební dobu 4 roků. Současně soud podle § 73 odst. 1, 3 tr. zákoníku uložil obviněnému trest zákazu činnosti spočívající ve výkonu funkce statutárního orgánu v obchodních společnostech a družstvech na dobu 4 roků. Podle § 229 odst. 1 tr. ř. byli všichni ve výroku specifikovaní poškození odkázáni se svými nároky na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních.

2. Podle skutkových zjištění popsanych ve výroku o vině se obviněný dopustil trestné činnosti stručně uvedeno tím, že v období od dubna 2013 do září 2014 v XY jako jediný jednatel a společník obchodní společnosti R. se sídlem v XY (dále též jen „společnost R.“ nebo „obchodní společnost“), ačkoli měl přehled o hospodářské situaci včetně výše závazků této obchodní společnosti, nakupoval luxusní automobily (tov. zn. Mercedes, Audi, Range Rover, Bentley, Volkswagen a BMW), které nebyly potřebné k podnikatelské činnosti, čímž zatížil obchodní společnost nadbytečnými výdaji v podobě úvěrových splátek a akontací za vozidla v celkové výši 2 411 498 Kč, přičemž v téže době obchodní společnost disponovala již 14 automobily, za které platila měsíční splátky ve výši 183 854 Kč, dále obviněný v roce 2013 rozhodl jménem společnosti R. o poskytnutí půjčky sám sobě jako fyzické osobě, přičemž ke dni 31. 12. 2014 činil nesplacený zůstatek půjčky částku 1 735 000 Kč. Obviněný přitom věděl, že společnost R. není schopna dostát svým splatným závazkům zejména na platby subdodavatelům, na kterých bylo její podnikání závislé, neboť dodávka materiálu a služeb z jejich strany měla zajišťovat příjmy nutné pro realizaci jiných zakázek. Obviněný tak zatížil společnost R. nadbytečnými výdaji v celkové výši 4 146 498 Kč, což vedlo v průběhu roku 2014 k postupnému zhoršování finanční situace a vyústilo v účetní ztrátu ve výši 6 354 000 Kč, s níž obchodní společnost ukončila hospodářský rok 2014, a zároveň se ke dni 31. 12. 2014 ocitla v úpadku ve smyslu § 3 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „insolvenční zákon“). Celkem měla obchodní společnost 6 věřitelů se zajištěnými pohledávkami a 69 ostatních věřitelů vyjmenovaných ve výroku o vině, kterým měla vzniknout celková škoda ve výši 27 185 157,16 Kč.

3. Rozsudek soudu prvního stupně napadli odvoláními obviněný a 3 poškození. Krajský soud v Brně z podnětu odvolání poškozených rozhodl rozsudkem ze dne 4. 12. 2019, sp. zn. 5 To 280/2019, jímž podle § 258 odst. 1 písm. f), odst. 2

tr. ř. částečně zrušil napadený rozsudek ve výroku o náhradě škody ohledně těchto poškozených a podle § 259 odst. 3, 4 tr. ř. uložil obviněnému podle § 228 odst. 1 tr. ř. povinnost zaplatit všem třem poškozeným náhradu škody ve výši, jakou uplatnili v trestním řízení. Krajský soud pak podle § 256 tr. ř. zamítl odvolání obviněného jako nedůvodné.

č. 51

II.

Dovolání obviněného

4. Proti rozsudku Krajského soudu v Brně podal obviněný prostřednictvím svého obhájce dovolání, v němž uplatnil dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř.

5. Obviněný vyjádřil svůj nesouhlas se závěry soudů nižších stupňů, které byly přijaty bez snahy náležitě objasnit skutkovou stránku věci. Vadu v hmotně-právním posouzení spatřuje obviněný v tom, že nedošlo k naplnění všech znaků přečinu, za který byl odsouzen. Opakovaně přitom upozorňoval, že nákup vozidel prostřednictvím úvěrů měl své ekonomické opodstatnění, neboť jím docházelo k navýšení „provozního cash flow“ společnosti R., nikoli k jeho snížení, jak nesprávně dovodily soudy. Díky tomuto způsobu hospodaření obviněný v době krize oddaloval hrozící úpadek společnosti R. Zdůraznil, že luxusní automobily kupoval za výhodné ceny, které po úhradě akontace splácel, ačkoli o vrácení daně z přidané hodnoty mohl požádat ihned, dále častějším obměňováním vozového parku udržoval jeho vyšší hodnotu. Tím, že žádný ze soudů nepřistoupil k zadání a vypracování revizního znaleckého posudku, se obviněný cítí být dotčen na svém právu na spravedlivý proces, stejně tak způsobem hodnocení výpovědí svědků výlučně v jeho neprospěch. Odmítl, že by jednal bez ohledu na další fungování společnosti R., čímž je podle jeho přesvědčení vyloučeno naplnění znaku hrubé nedbalosti. Dále konstatoval, že by k úpadku R. došlo i bez nákupů vozidel a poskytnutí půjčky, čímž odpadl další ze znaků skutkové podstaty, a to příčinná souvislost mezi jeho jednáním a způsobením škodlivého následku, jak je vyčíslen ve výroku o vině. Obviněný má za to, že nemělo dojít k jeho trestnímu stíhání, on sám měl zájem pokračovat řádně v podnikání, čemuž bránila zejména negativní kampaň klientů, která vedla ke ztrátě nových zakázek. Poukázal na svou snahu splnit přijaté závazky i za cenu pronájmu vlastního bytu některým klientům, jiným dokonce vrátil přijatou finanční zálohu, a to i po zahájení insolvenčního řízení obchodní společnosti R.

6. Obviněný T. K. závěrem svého dovolání navrhl, aby Nejvyšší soud zrušil rozsudky Krajského soudu v Brně i Městského soudu v Brně, a aby věc vrátil Městskému soudu v Brně k novému projednání a rozhodnutí.

7. Nejvyšší státní zástupce nevyužil svého práva vyjádřit se k dovolání obviněného.

III.

Posouzení důvodnosti dovolání

a) Obecná východiska

č. 51

8. Nejvyšší soud nejprve zjistil, že jsou splněny všechny formální podmínky pro konání dovolacího řízení a zabýval se otázkou povahy a opodstatněnosti uplatněných námitek ve vztahu k označenému dovolacímu důvodu.

9. Dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. je naplněn tehdy, jestliže v napadeném rozhodnutí nebo v jemu předcházejícím řízení došlo k nesprávnému právnímu posouzení skutku nebo k jinému nesprávnému hmotněprávnímu posouzení. V rámci tohoto dovolacího důvodu tedy lze vznášet námitky spočívající především v tom, že skutek, pro který byl obviněný stíhán a odsouzen, vykazuje znaky jiného trestného činu, než jaký v něm spatřovaly soudy nižších stupňů, anebo nenaplníuje znaky žádného trestného činu. Nesprávné právní posouzení skutku může spočívat i v okolnosti, že rozhodná skutková zjištění neposkytují dostatečný podklad k závěru o tom, zda je stíhaný skutek vůbec trestným činem, popřípadě o jaký trestný čin jde. Podobně to platí o jiném nesprávném hmotněprávním posouzení, které lze dovodit pouze za situace, pokud byla určitá skutková okolnost posouzena podle jiného ustanovení hmotného práva, než jaké na ni dopadalo.

10. Dovolání obviněného obsahuje jednak námitky, které nelze podřadit pod žádný ze zákonem vyjmenovaných důvodů dovolání, ale současně obviněný zaměřil některé svoje výhrady proti naplnění znaků objektivní i subjektivní stránky přečinu podle § 224 odst. 1 písm. a), d), odst. 4 tr. zákoníku způsobem, který odpovídá povaze a účelu uplatněného důvodu dovolání podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. Zejména obviněný vytýkal soudům nejasnosti ohledně vzniku úpadku společnosti R. a jeho příčin a též nesprávné posouzení znaku škody. Na podkladě této části dovolání obviněného mohl Nejvyšší soud přezkoumat podle § 265i odst. 3, 4 tr. ř. napadený rozsudek Krajského soudu v Brně i jemu předcházející řízení včetně rozsudku Městského soudu v Brně a shledal, že napadená rozhodnutí jsou zatížena vadou v právním posouzení žalovaného skutku. Soudy především neučinily takové skutkové závěry, které byly nezbytné pro odpovídající právní kvalifikaci i ve vztahu k použití přísnější trestní sazby podmíněné způsobením škody velkého rozsahu. Rozsudky soudů prvního i druhého stupně proto nemohou obstát a bylo nutné je zrušit.

b) K námitkám obviněného

11. Nejvyšší soud nejprve stručně připomene obecné otázky týkající se přečinu způsobení úpadku podle § 224 tr. zákoníku, který je zařazen mezi tzv. úpadko-

vé delikty určené, jejichž spáchání je zaměřeno proti ochraně práv věřitelů (viz zejména ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2243 až 2253). Tento přečin má dvě samostatné základní skutkové podstaty definované v odstavcích 1 a 2. V obou případech je z hlediska trestní odpovědnosti nezbytné zjistit u pachatele stav úpadku, do něhož se při první alternativě pachatel dostane některým z jednání taxativně vyjmenovaných pod písm. a) až e), u druhé skutkové podstaty již pachatel jedná za stavu úpadku bez ohledu na skutečnosti, které jej zapříčinily, a to opět alternativním způsobem, tj. buď přijme nový závazek, nebo zřídí zástavu, a tím zhorší postavení dosavadních věřitelů. U obou základních skutkových podstat je možné úmyslné zavinění (§ 15 tr. zákoníku), postačí však i hrubá nedbalost, ať vědomá či nevědomá (§ 16 odst. 1, 2 tr. zákoníku). V posuzované trestní věci byl obviněn T. K. stíhán a odsouzen jako fyzická osoba jednající za dlužníka – právnickou osobu – společnost R., jejímž byl jednatelem a jediným společníkem (§ 114 odst. 2 tr. zákoníku). Ve shodě s obžalobou soudy kladly obviněnému za vinu naplnění první z citovaných skutkových podstat, a to dvěma z možných způsobů jednání odpovídajících alternativám podle § 224 odst. 1 písm. a), d) tr. zákoníku. Obviněný podle soudů přivodil úpadek společnosti R. tím, že činil vydání hrubě nepřiměřená svým majetkovým poměrům, a tím, že poskytl ze svého majetku půjčku jiné osobě, ač to bylo v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům. Úmyslné nebo hrubě nedbalé jednání pachatele v těchto případech musí předcházet stavu úpadku, který tím pachatel způsobí. K trestnímu postihu přitom nestačí samotné zjištění stavu úpadku, stejně tak není trestně odpovědný ten, kdo, byť i z hrubé nedbalosti, jedná některým ze způsobů uvedených v § 224 odst. 1 písm. a) až e) tr. zákoníku, pokud to u něj nemá za následek vznik úpadku. Úmyslné nebo nedbalostní zavinění (hrubou nedbalost) pachatele je nutno vždy hodnotit k době, kdy pachatel učinil některé z jednání předvídaných v § 224 odst. 1 písm. a) až e) tr. zákoníku (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 2. 2012, sp. zn. 5 Tdo 1440/2011).

12. Z hlediska použití hmotného práva obviněný v dovolání důvodně zpochybnil především naplnění okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby podle § 224 odst. 4 tr. zákoníku, tedy způsobení škody velkého rozsahu, k níž mělo podle soudů dojít v příčinné souvislosti s pořízováním osobních automobilů a poskytnutím půjčky obviněnému. Podle popisu skutku ve výroku o vině by tomuto zákonnému znaku mělo odpovídat zjištění, podle něhož obviněný „zatížil obchodní společnost prokazatelně nadbytečnými výdaji v celkové výši 4 146 498 Kč, když tyto prostředky nemohly být použity ve prospěch obchodní společnosti, kde měly primárně sloužit na úhradu závazků vůči subdodavatelům..., což vedlo v průběhu roku 2014 k postupnému zhoršování finanční situace obchodní společnosti a vyústilo v účetní ztrátu ve výši 6 354 000 Kč, s níž obchodní společnost ukončila hospodářský rok 2014..., ke dni 31. 12. 2014 se ocitla v úpadku ve smyslu § 3

insolvenčního zákona, dne 28. 5. 2015 bylo zahájeno insolvenční řízení a dne 25. 7. 2016 byl prohlášen konkurs, následkem kterého došlo k neuhrazení závazků zajištěných a nezajištěných věřitelů, kterým tak vznikla ... celková škoda ve výši 27 185 157,16 Kč“. Z citované části tzv. skutkové věty je zjevné, že za škodu způsobenou obviněným soud prvního stupně považoval částku ve výši 27 185 157,16 Kč, čemuž koresponduje i odůvodnění odsuzujícího rozsudku. Krajský soud v Brně se v napadeném rozsudku přiklonil k tomuto zjištění a zjevně je považoval za správné. Soudy obou stupňů tak považovaly za škodu celkovou výši splatných dluhů společnosti R. v době způsobení stavu úpadku. Takovou úvahu však není možné bez dalšího považovat za dostatečnou pro zjištění skutečné výše škody, k níž mělo dojít v důsledku vynaložení popsaných nákladů souvisejících s pořízením osobních automobilů (akontace a budoucí měsíční splátky za pronájem) a s poskytnutím půjčky obviněnému jako fyzické osobě.

13. Způsobení škody je znakem pouze kvalifikovaných skutkových podstat přečinu způsobení úpadku, a to podle § 224 odst. 3 tr. zákoníku jako značné škody a podle § 224 odst. 4 tr. zákoníku jako škody velkého rozsahu. U druhé alternativy základní skutkové podstaty podle § 224 odst. 2 tr. zákoníku představuje škoda rozdíl mezi výší původního stavu úpadku existujícího k okamžiku přijetí nového závazku nebo zřízení zástavy a konečnou výší úpadku, k jehož prohloubení došlo nově přijatými závazky nebo zřízením zástavy. Přitom je třeba, aby v trestním řízení byla škoda a její výše zjišťována, což se zpravidla děje prostřednictvím znaleckého zkoumání ekonomického stavu úpadce jak před spácháním protiprávního jednání, tak po něm, a to s přihlédnutím k hodnotě majetku dlužníka v době ukončení trestné činnosti. Není proto třeba vyčkávat ukončení insolvenčního řízení, jeho výsledky však mohou být důležité pro rozhodnutí o nároku poškozených věřitelů (viz rozhodnutí pod č. 39/2008 Sb. rozh. tr.).

14. Pokud je pachatel stíhán za skutek odpovídající první skutkové podstatě § 224 odst. 1 tr. zákoníku, tedy za způsobení úpadku některým z jednání vyjmenovaných pod písm. a) až e) citovaného ustanovení, potom škodu ve smyslu § 224 odst. 3 nebo 4 tr. zákoníku představují pohledávky věřitelů zásadně v celé jejich výši. Je totiž třeba vycházet z předpokladu, že v době předcházející stavu úpadku vyvolaném protiprávním jednáním pachatele byl dlužník schopen uhradit všechny své splatné závazky. Potom může jejich celková výše odpovídat výši škody způsobené tímto přečinem. V situaci, v níž by sice dlužník nebyl ještě v úpadku, a to jak v platební neschopnosti, která splňuje znaky úpadku ve smyslu § 3 odst. 1 insolvenčního zákona, tak ve formě předlužení podle § 3 odst. 4 insolvenčního zákona, ale neměl by (po určitou dobu) dostatek finančních prostředků k uspokojení pohledávek svých věřitelů v celém rozsahu, je třeba v trestním řízení zjišťovat alespoň minimální výši, v jaké tak byl schopen učinit. Povinností orgánů činných v trestním řízení je tak určit, do jaké míry byl pachatel způsobilý uhradit splatné pohledávky svých věřitelů, nebýt některého z uvedených jednání,

jež vedlo ke způsobení úpadku odpovídajícího definici v § 3 odst. 1 nebo 4 insolvenčního zákona. Vznik škody pak musí být v příčinné souvislosti s některým z jednání uvedených v § 224 odst. 1 písm. a) až e) tr. zákoníku, které vedlo ke způsobení stavu úpadku, a její výši je třeba zkoumat na podkladě ekonomického stavu pachatele před spácháním trestné činnosti, který by umožnil plnit splatné závazky předtím, než si přivodil stav úpadku, a zmařil tak, byť jen částečné, uspokojení pohledávek věřitelů.

15. V posuzované trestní věci však soudy nepostupovaly při řešení otázky naplnění znaků kvalifikované skutkové podstaty podle § 224 odst. 1, 4 tr. zákoníku naznačeným způsobem. Výši způsobené škody soudy stanovily tak, že odpovídá souhrnu všech neuhrazených pohledávek věřitelů společnosti R., aniž by současně byla zkoumána schopnost této obchodní společnosti uspokojit její věřitele v plném rozsahu již před způsobením úpadku. Podle závěru zaujatého soudem prvního stupně měla být důvodem úpadku společnosti R. obviněným realizovaná hrubě nepřiměřená vydání dosahující částky 4 146 498 Kč, ačkoli tyto prostředky mohly být podle soudu využity primárně na úhradu závazků jejím subdodavateli, což by přispělo k pokračování podnikání ve stavební činnosti a umožnilo by generování podnikatelského zisku. V rámci řešení otázky výše způsobené škody soud nevzal vůbec na zřetel schopnost společnosti R. plnit její finanční závazky vůči věřitelům v rozhodné době, namísto toho učinil v podstatě spekulativní závěr, že věřitelé by mohli být uspokojeni zcela, tudíž škoda způsobená obviněným odpovídá souhrnu neuhrazených pohledávek věřitelů společnosti R. V této souvislosti je možné upozornit na obsah znaleckého posudku vypracovaného znalkyní Mgr. J. L., v němž je zobrazen stav tzv. aktiv společnosti R. v letech 2012 až 2014 a porovnán s cizími zdroji ve stejném období. Podle těchto údajů poprvé v roce 2014 cizí zdroje převýšily aktiva o částku 6 772 000 Kč. Z tohoto „hospodářského výsledku“ znalkyně dovodila u společnosti R. stav předlužení, nicméně v obou předešlých srovnávaných letech činil rozdíl mezi těmito dvěma majetkovými hodnotami pouze částku kolem 4 milionů Kč ve prospěch aktiv. Přestože samotný tento ukazatel či metoda hodnocení ekonomického stavu obchodní společnosti nevyjadřuje spolehlivě údaj nezbytný ke stanovení výše škody v posuzované trestní věci, znalkyně konstatovaná hodnota aktiv ke konci roku 2013, tj. v době předcházející sporným majetkovým dispozicím obviněného, přinejmenším zpochybňuje schopnost společnosti R. uspokojit splatné pohledávky jejich věřitelů převyšující 27 milionů Kč. S tímto názorem se ztotožnil i odvolací soud a považoval jej za správný. Jak již bylo konstatováno, soudy bez odpovídajícího zodpovězení otázky významné pro použití přísnější trestní sazby trestného činu považovaly za škodu celou výši pohledávek zjištěných věřitelů. Vzhledem ke kritériím určujícím hranice jednotlivých škod v § 138 odst. 1 tr. zákoníku, ve znění účinném do 30. 9. 2020, by znamenala částka více než 27 milionů Kč napl-

nění znaku škody velkého rozsahu podle nejprísnejší trestní sazby v § 224 odst. 4 tr. zákoníku.

č. 51

16. V rámci své přezkumné činnosti napadených rozhodnutí soudů prvního i druhého stupně se Nejvyšší soud rovněž přiklonil k pochybnostem obviněného ohledně zjištění stavu úpadku společnosti R., případně okolností, které k němu vedly. Obviněný důvodně vytkl, že ze skutkových zjištění, jak jsou popsána ve výroku o vině v odsuzujícím rozsudku soudu prvního stupně, mimo jiné vyplývá, že jsou mu kladeny za vinu majetkové dispozice ve výši 4 146 498 Kč (z toho částku 1 735 000 Kč činila půjčka jeho osobě), avšak podle znalkyně se společnost R. nacházela ke dni 31. 12. 2014 ve ztrátě ve výši 6 354 000 Kč. Podle obviněného by zjevně stav úpadku nastal i bez jemu vytýkaných výdajů, a to s ohledem na ztrátu vypočtenou znalkyní ve výši 2 207 502 Kč, která evidentně vznikla bez jeho přičinění. Obviněný tímto argumentem poukázal na nesprávnost zjištění soudů, které se opíraly o závěry formulované ve znaleckém posudku, který byl opatřen již v přípravném řízení. Nejvyšší soud považuje tuto výhradu za důvodnou, neboť, jak vyplývá z výše uvedených okolností důležitých pro objasnění vzniku a výše škody u přečinu způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 písm. a) až e), odst. 3 nebo 4 tr. zákoníku, má v tomto ohledu stav úpadku zásadní význam.

17. V první řadě soud prvního stupně neobjasnil, zda ve zkoumaném období, v němž obviněný činil zjištěné dispozice s majetkem společnosti R., to znamená v letech 2013 a 2014, kdy nakoupil celkem 6 osobních automobilů a poskytl údajně sám sobě jako fyzické osobě finanční půjčku, se skutečně společnost R. ještě nenacházela ve stavu úpadku, případně jaké příčiny k němu vedly. Úpadek jako jeden ze znaků skutkové podstaty přečinu podle § 224 odst. 1 tr. zákoníku rozhodně nelze ztotožnit s tzv. účetní ztrátou, v níž se podle znalkyně měla jmenovaná obchodní společnost ocitnout k datu 31. 12. 2014. Při zjišťování stavu úpadku je i pro potřeby trestního řízení nutné vycházet z jeho definice v insolvenčním zákoně. Podle § 3 odst. 1 písm. a) až c) insolvenčního zákona je dlužník v úpadku, jestliže má více věřitelů, peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a tyto závazky není schopen plnit (platební neschopnost); podle § 3 odst. 4 insolvenčního zákona dlužník, který je právnickou osobou nebo fyzickou osobou – podnikatelem, je v úpadku i tehdy, je-li předlužen. O předlužení jde tehdy, má-li dlužník více věřitelů a souhrn jeho závazků převyšuje hodnotu jeho majetku. Znalkyně i přesto, že měla tato kritéria hodnotit za účelem odborného posouzení, zda, případně kdy se ocitla společnost R. v úpadku, vycházela z účetních podkladů (konkrétně účetní rozvahy, výkazu zisku a ztrát apod.) a poměřovala výhradně celkové množství aktiv a cizích zdrojů. Její závěry i způsob určování ekonomického stavu dlužníka jsou skutečně velmi kusé, rozhodně neposkytují dostatečný informační základ pro odpověď na zásadní otázku o způsobení úpadku společností R., přestože sama znalkyně konstatovala úpadek ve formě předlužení ke dni 31. 12. 2014. Odbornému názoru znalkyně je nutné taktéž vytknout chybějící

hodnocení vlivu jednotlivých kroků obviněného na ekonomickou situaci společnosti R. Znalekyně se omezila na pouhý výrok, podle něhož „nelze konstatovat, že v průběhu posuzovaného období vznikly mimořádné náklady, ale byly prováděny operace, které zásadně omezily splacení závazků obchodní společnosti.“ V tomto ohledu se spíše znalekyně vyjadřovala k jiné formě stavu úpadku než k předlužení, a to k platební neschopnosti. Současně ale znalekyně konstatovala, že na pokladně chyběla hotovost ve výši 4 613 303 Kč, která byla uměle snížena vyplacením podílu na zisku obviněnému v roce 2014 na hodnotu ve výši 1 738 862 Kč. Poslední částka pak odpovídá nesplacené části půjčky, kterou měl obviněný poskytnout z prostředků společnosti R. sám sobě jako fyzické osobě. Tato skutečnost vyvolává podezření z toho, že fakticky si obviněný nepůjčil žádné peníze od společnosti R., ale tvrzená majetková dispozice v jeho prospěch měla pouze zakrýt předešlé odčerpání peněz z pokladny bez jejich řádného zaúčtování v evidenci společnosti R. Formulace a závěry znalekyně Mgr. J. L. v jejím znaleckém posudku jsou minimálně nekonzistentní, nejasné, nepřesvědčivé a zejména nejsou zaměřeny na hlediska zjišťování stavu úpadku dlužníka v souladu s kritérii uvedenými v § 3 insolvenčního zákona.

18. Přestože k trestní odpovědnosti pachatele přečinu způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 tr. zákoníku není třeba, aby některé z jednání taxativně vyjmenovaných pod písm. a) až e) tohoto ustanovení bylo jedinou, resp. výlučnou příčinou vzniku úpadku, je nezbytné zjistit, zda šlo o takovou příčinu, bez níž by úpadek vůbec nenastal. V posuzované věci si soudy náležitým způsobem neujasnily tyto základní podmínky vyvození trestní odpovědnosti u obviněného, a to jak ve vztahu k naplnění základní skutkové podstaty trestného činu podle § 224 odst. 1 nebo 2 tr. zákoníku, tak i ohledně kvalifikačního znaku škody podle § 224 odst. 3 nebo 4 tr. zákoníku. Jak bylo již vysloveno shora, výsledek znaleckého zkoumání Mgr. J. L. neposkytl soudům nezbytný odborný podklad o finančním hospodaření společnosti R. a o důsledku majetkových dispozic obviněného, které prováděl jejím jménem v letech 2013 a 2014. Především nebyly řádně objasněny okolnosti vzniku úpadku této obchodní společnosti, a to jak jeho příčin, tak doby, kdy skutečně nastal. Městský soud v Brně v hlavním líčení konaném dne 16. 4. 2019 za souhlasu procesních stran, tedy i obviněného, provedl důkaz tímto znaleckým posudkem pouze jeho přečtením. V odůvodnění svého rozsudku v podstatě soud citoval podstatný obsah posudku, přestože nebyl zaměřen na zkoumání všech okolností, které byly nezbytné pro právní posouzení skutku, a navíc jeho odborná stanoviska jsou v určité části vnitřně rozporná. Městský soud dále neprovedl žádné zhodnocení výsledků znaleckého zkoumání samostatně ani ve spojení s dalšími ve věci opatřeními a provedenými důkazními prostředky. Soud tak v podstatě akceptoval nedostatky, jimiž byla zatížena již obžaloba, ačkoli bylo její povinností prokazovat stav úpadku společnosti R. včetně jeho formy (platební neschopnost či předlužení) a vliv majetkových dispozic obviněného, které činil jménem této

obchodní společnosti, na jeho způsobení. Jak bylo obecně uvedeno v bodě 11. tohoto usnesení, k naplnění první ze základních skutkových podstat dojde tehdy, je-li stav úpadku způsoben ve spojení s některým z jednání dlužníka, jak jsou vyjmenována v § 224 odst. 1 písm. a) až e) tr. zákoníku. V případě, v němž pachatel jedná již za stavu úpadku způsobem předvídaným v § 224 odst. 2 tr. zákoníku, tj. prohloubí úpadek přijetím nového závazku nebo zřízením zástavy, čímž zhorší postavení dosavadních věřitelů, jde o druhou základní skutkovou podstatu přechinu způsobení úpadku. U každé z obou základních skutkových podstat je třeba odlišným způsobem zjišťovat výši případné škody, jak bylo vyloženo v bodech 13. a 14. tohoto usnesení. Uvedená pochybení soudu prvního stupně nenapravil ani odvolací soud, naopak se ztotožnil s vytčeným postupem, ačkoli obviněný již v odvolání uplatnil výhrady proti výsledkům znaleckého zkoumání, byť tak převážně činil z jiných důvodů. Jak bylo rovněž již naznačeno, zjištěné vady mají svůj původ v nikoli příliš pečlivé přípravě obžaloby, jež neopatřila a nepředložila soudu prvního stupně takové podklady, s jejichž využitím by bylo možné rozhodnout o vině obviněného bez jakýchkoli pochybností. Nicméně bylo povinností soudů reagovat na tuto situaci a vypořádat se s tvrzeními procesních stran tak, jak vyžadují zákonné podmínky hmotně právních ustanovení trestního zákoníku.

19. Jak vyplývá ze shora shrnutých výhrad proti právnímu posouzení skutkových zjištění soudy obou stupňů, nebylo možné na základě výsledků dokazování v této věci rozhodnout zákonným způsobem o podané obžalobě. Nejvyšší soud proto z podnětu dovolání obviněného zrušil nejen napadený rozsudek Krajského soudu v Brně, ale i jemu předcházející rozsudek Městského soudu v Brně, protože oba jsou zatíženy vytčenými vadami. Při novém projednání věci bude třeba, aby Městský soud v Brně pečlivě vyhodnotil dosavadní důkazní situaci, ujasnil si základní skutečnosti, které je třeba zjistit pro právní kvalifikaci skutku jak ve vztahu ke znakům první nebo druhé základní skutkové podstaty trestného činu způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 nebo 2 tr. zákoníku, tak případně k naplnění okolnosti podmiňující použití přísnější trestní sazby představující značnou škodu nebo škodu velkého rozsahu podle § 224 odst. 3 nebo 4 tr. zákoníku. V tomto ohledu musí soud respektovat změny trestního zákoníku ve smyslu § 2 odst. 2 tr. zákoníku, zejména zákon č. 333/2020 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. 10. 2020 a mimo jiné významně zasáhl do kritérií určujících hranice škody v § 138 odst. 1 tr. zákoníku. S ohledem na vytčené vady týkající se podřazení zjištěných skutkových okolností všem znakům základní i kvalifikované skutkové podstaty přechinu způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 písm. a), d), odst. 4 tr. zákoníku, je jasné, že dosavadní výsledky trestního řízení neumožňují právně kvalifikovat žalovaný skutek ve shodě s obžalobou, jak učinily soudy v rozhodnutích napadených dovoláním. Minimálně bude nutné doplnit dokazování za účelem objasnění ekonomického stavu společnosti R. a vlivu jednání obviněného, které se nepříznivě promítlo do hospodaření této obchodní společnosti. Soud prvního

stupně musí provést taková zjištění, která povedou k určení správné alternativy základní skutkové podstaty podle § 224 odst. 1, nebo 2 tr. zákoníku. To znamená, zda vůbec byla společnost R. v úpadku až ke dni 31. 12. 2014, případně v jaké formě (platební neschopnost nebo předlužení), zda tento úpadek způsobily nebo vyvolaly konkrétní kroky obviněného spočívající v pořízení celkem 6 automobilů v letech 2013 a 2014, a též v poskytnutí finanční půjčky sobě jako fyzické osobě, jak je popsáno v obžalobě. Z výsledků dosud provedeného dokazování totiž nelze vyloučit ani odlišný skutkový závěr, podle něhož uvedená obchodní společnost byla v úpadku již dříve, tj. předtím, než obviněný realizoval vytýkané nadbytečné výdaje. Tomu by mohlo nasvědčovat konstatování znalkyně v jejím znaleckém posudku, podle něhož rozhodnutí obviněného o vyplacení podnikatelského zisku ve výši 3 400 000 Kč, které bylo přijato na valné hromadě dne 8. 4. 2014, mohlo sloužit pouze k zakrytí faktického stavu pokladny, v níž se zřejmě nenacházela tak vysoká hotovost, čímž došlo k účetnímu snížení vykazovaného stavu pokladny společnosti R. na částku 1 739 000 Kč, která pak odpovídá výši nesplacené půjčky údajně poskytnuté obviněnému jako fyzické osobě. To znamená, že by se společnost R. mohla nacházet v úpadku již předtím, než obviněný začal realizovat obžalobou vytýkané finanční výdaje na pořízení nepotřebných osobních automobilů, jimiž by tak prohloubil již existující úpadek společnosti R., a tím snížil možnost jejich věřitelů uspokojit splatné pohledávky. Zjištění odpovídající základní skutkové podstatě trestného činu má zásadní význam pro stanovení případné škody způsobené jednáním obviněného věřitelům společnosti R. Jak bylo již uvedeno v bodě 14. tohoto usnesení, při naplnění první základní skutkové podstaty přečinu způsobení úpadku představuje škodu to, co byl obviněný, resp. společnost R. alespoň v minimální výši schopen uhradit věřitelům předtím, než došlo k úpadku v důsledku realizace neúčelných a nadbytečných výdajů. V případě, že společnost R. se již v době sporných nákupů osobních vozidel a poskytnutí půjčky nacházela ve stavu úpadku, bude nutné pro určení škody zjistit rozdíl mezi tím, co byla společnost R. schopna zaplatit na úhradu pohledávek svých věřitelů před spácháním trestného činu, a po něm. Škoda v takovém případě bude odpovídat finančnímu vyčíslení zhoršení stavu úpadku o další odčerpaný majetek úpadce, který byl způsobilý k alespoň částečnému uspokojení pohledávek věřitelů (viz rozhodnutí pod č. 39/2008 Sb. rozh. tr.).

20. V novém hlavním líčení bude nutné, aby se soud prvního stupně pokusil zhojit vytčené nedostatky doplněním znaleckého posudku Mgr. J. L., pokud bude tato znalkyně schopna zodpovědět zadané otázky, případně bude nutné přibrat jiného znalce k posouzení ekonomického stavu společnosti R. v rozhodné době, zejména ve vztahu k její schopnosti hradit splatné pohledávky věřitelů, k určení doby, v níž se ocitla v úpadku, případně též k určení jeho příčin. Jelikož půjde o jeden ze zásadních důkazních prostředků, bude vhodné provést následně výslechy zpracovatele posudku v hlavním líčení, aby procesní strany mohly využít

právo uplatnit připomínky k výsledkům znaleckého zkoumání a klást znalci dotazy. Následně bude povinností soudu pečlivě se vypořádat se všemi opatřeními a provedenými důkazními prostředky, zhodnotit je jednotlivě i v jejich souhrnu a svoje úvahy náležitě vyložit. Stejnou pozornost pak musí soud věnovat i odůvodnění svého právního posouzení skutkových zjištění, které musí korespondovat se zákonnými podmínkami trestní odpovědnosti pachatele přečinu způsobení úpadku jak v základní skutkové podstatě, tak rovněž při naplnění kvalifikačního znaku škody. Současně Nejvyšší soud upozorňuje, že pokud bude znovu rozhodováno o vině obviněného T. K. přečinem podle § 224 tr. zákoníku, měl by soud prvního stupně přizpůsobit popis skutku okolnostem významným pro zvolenou právní kvalifikaci, minimálně je zcela nadbytečné vyjmenovávat ve výroku o vině všechny věřitele dlužníka.

21. Nejvyšší soud si je vědom možných obtíží při zpracování znaleckého posudku za účelem zjišťování doby vzniku úpadku společnosti R. a zejména určení výše, do které byla tato obchodní společnost schopna hradit své dluhy v době před způsobením stavu úpadku a poté, co úpadek nastal. Tento rozdíl totiž bude zásadní pro zjištění výše škody, jak bylo vyloženo v bodě 14. tohoto usnesení. V současném stadiu trestního řízení nelze předjímat, nakolik bude reálné opatřit dostatečné podklady pro znalecké zkoumání skutečného ekonomického stavu společnosti R. v rozhodné době, neboť není zřejmé, zda je vůbec k dispozici úplná účetní evidence, bez níž nelze tyto odborné otázky jednoznačně zodpovědět. Potom by měl soud uvažovat o změně právní kvalifikace posuzovaného skutku na trestný čin poškození věřitele podle § 222 odst. 1 tr. zákoníku. Z obsahu trestního spisu, resp. z popisu skutku ve výroku o vině v rozsudku soudu prvního stupně je totiž zřejmé, že obviněný jako statutární orgán společnosti R. činil neúčelné, nadbytečné a nepotřebné výdaje z majetku této obchodní společnosti na pořízení osobních automobilů, které však nepřešly do jejího vlastnictví. Z listin založených v trestním spise vyplývá, že na úhradu kupní ceny automobilů byly převážně použity finanční prostředky z úvěrů poskytnutých společnosti R., přičemž úvěrový věřitel využil institutu zajišťovacího převodu práva podle § 2040 o. z. Smlouvou o zajišťovacím převodu práva tak společnost R. jako úvěrový dlužník dočasně převedla své vlastnické právo k automobilům ve prospěch věřitele – poskytovatele úvěru. Obviněný tedy žalovaným skutkem zcizil majetek dlužníka, který byl použitelný k alespoň částečnému uspokojení pohledávek jeho věřitelů ve výši odpovídající uhrazeným částem kupních cen a měsíčním úvěrovým splátkám v rozhodném období. Přitom společnost R. neobdržela zpět do svého majetku žádnou věc či jinou hodnotu, z níž by bylo možné uspokojit pohledávky věřitelů, neboť automobily byly předmětem majetkové jistoty úvěrových věřitelů, a to až do doby splacení dluhu (viz přiměřeně rozhodnutí č. 12/2002 Sb. rozh. tr.). Nepochybně tak obviněný vynaložením finančních částek z majetku společnosti R. bez opatření odpovídající protihodnoty způsobil nikoli malou škodu věřitelům vyjmenovaným

ve výroku o vině, tedy jednal způsobem předvídaným v § 222 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku. Pokud by v novém hlavním líčení nebylo zpochybněno, že výše zcizeného majetku odpovídá částce převyšující 2 miliony Kč, došlo by k naplnění kvalifikačního znaku v podobě způsobení značné škody podle § 222 odst. 3 písm. a) tr. zákoníku, a to i se zřetelem k novému znění § 138 odst. 1 tr. zákoníku účinnému od 1. 10. 2020. Bude tak záležet na možnostech soudu opatřit upřesnění znaleckého zkoumání ve vztahu k objasnění stavu úpadku společnosti R., jak bylo vyloženo shora. Pokud by příslušný znalec nebyl schopen poskytnout jasný závěr třeba z důvodu nedostatku nezbytných účetních podkladů, bude namístě zhodnotit zjištěné okolnosti ve vztahu k naplnění znaků trestného činu poškození věřitele podle § 222 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. a) tr. zákoníku. Takto vyslovený právní názor Nejvyššího soudu je možné považovat za upozornění obviněného na možnou změnu právní kvalifikace stíhaného skutku, která by pro něho neznamenal zhoršení dosavadní situace, nicméně může být významná pro vedení další obhajoby a využití všech procesních práv, která obviněnému v trestním řízení náleží.

22. Vzhledem ke kasačnímu výroku je předčasné vyjadřovat se k dalším námitkám obviněného, které uplatnil ve svém dovolání a které mají procesní povahu. Nicméně Nejvyšší soud považuje za vhodné i v tomto stadiu trestního řízení reagovat na poměrně zásadní, byť opakovanou obhajobu obviněného o ekonomickém opodstatnění nákupu osobních automobilů. Obviněný poukázal na to, že pořizoval za výhodné ceny zánovní automobily z poskytnutých úvěrů, či na leasing, tudíž společnost R. jako kupující uhradila pouze akontaci a v dalším období jen měsíční splátky, ačkoli částku odpovídající dani z přidané hodnoty obdržela v celé výši zpět krátce po nákupu. Pro svou argumentaci použil obviněný termín „provozní cash flow“, k jehož zvýšení mělo docházet nákupem luxusních vozidel prémiových značek do majetku společnosti R., v jehož důsledku obdržel kupující finanční prostředky odpovídající dani z přidané hodnoty, které byly o 11 % vyšší než výdaje na akontaci ve výši 10 % z kupní ceny a následně měsíční splátky. Právě s ohledem na povinnost vrátit přijatou částku daně z přidané hodnoty dříve, než uplynula potřebná doba, nemohl obviněný prodat starší automobily v majetku společnosti R., zvolil proto nákup dalších automobilů za účelem získání finančních prostředků k podnikání v podobě vrácené daně z přidané hodnoty. Takové úvahy však postrádají logický smysl a rovněž neodpovídají významu ekonomického pojmu „provozní cash flow“. Jde totiž o jeden ze způsobů zjišťování hospodářského výsledku podnikatelského subjektu, který je vázán výlučně na jeho provozní činnost, tedy bez vlivu dalších možných hledisek ovlivňujících stav hospodaření, např. možný prodej dlouhodobého majetku, dosažení mimořádného zisku či ztráty, různé daňové a opravné položky apod. Pojem „provozní cash flow“ tak znamená, jaký výsledek hospodaření byl sledovaným subjektem dosažen z čistě výdělečné činnosti, tedy bez vlivu účetních položek nepeněžitě či mimořádné povahy. Pokud tedy společnost R. obdržela vrácením daně z přidané

hodnoty po zakoupení nového automobilu finanční prostředky, nešlo vůbec o příjem z vlastního podnikání. Přitom tzv. „provozní cash flow“ vyjadřuje schopnost podnikatelského subjektu vygenerovat peníze z činnosti, pro kterou byla založena, resp. která představuje její podnikatelský záměr. Jde především o peněžní toky, které souvisejí se změnou pohledávek a závazků z obchodních vztahů, změnou zásob, úhradou daní apod. Obviněným zakoupená luxusní vozidla však negenerovala peníze z činnosti, pro kterou byla společnost R. založena, jako by tomu mohlo být například v případě pořízení stavebního stroje, který by stavební společnost využila ke svému provozu a k plnění dodavatelských smluv. Namísto toho obviněný sice obdržel určitou finanční částku z vrácené daně z přidané hodnoty, avšak současně zatížil společnost R. nejen výdajem na úhradu nemalé akontace vzhledem k vysoké ceně vozidel, ale z dlouhodobého hlediska též zvýšil její splátkovou povinnost za poskytnuté úvěry, či leasing při vědomí splácení již dříve zakoupených vozidel. Z těchto důvodů je zřejmé, že nešlo o ekonomicky výhodné nákupy, jak se snaží obviněný tvrdit, o to více, pokud starší vozidla obviněný prodal například jím ovládané obchodní společnosti T., a ta neuhradila jejich kupní cenu ve sjednané výši. Rozhodně nelze akceptovat představu obviněného o tom, že musel k podnikání používat luxusní osobní automobily pro reprezentaci a k snadnějšímu získávání nových stavebních zakázek například tím, že ke starostovi obce dojede automobilem tov. zn. Bentley, který patří mezi nejdražší vozidla na světovém trhu. Taková obrana spíše vyvolává pochybnosti o skutečně vážně míněném přesvědčení obviněného, že chtěl pozitivně ovlivnit výsledek posuzovaného trestního řízení.

IV.

Závěrečné shrnutí

23. Nejvyšší soud na podkladě dovolání obviněného T. K. po přezkoumání napadeného rozsudku a jemu předcházejícího řízení podle § 265i odst. 3, 4 tr. ř. dospěl k závěru, že obviněný uplatnil dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. důvodně. Proto podle § 265k odst. 1, 2 tr. ř. zrušil rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 4. 12. 2019, sp. zn. 5 To 280/2019, a rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 28. 5. 2019, sp. zn. 6 T 79/2018, včetně obsahově navazujících rozhodnutí, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 265l odst. 1 tr. ř. Nejvyšší soud přikázal Městskému soudu v Brně, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Č. 52

Porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí
§ 183 odst. 1 tr. zákoníku

č. 52

Zpráva odeslaná a doručená prostřednictvím elektronické pošty (dále jen „e-mail“) je „jiným dokumentem uchovávaným v soukromí“ ve smyslu § 183 odst. 1 tr. zákoníku, neboť každá e-mailová schránka, do níž jsou doručovány zprávy, je chráněna jedinečným přístupovým heslem a samotné zprávy jsou uchovávány na serverech, ke kterým nemají přístup neoprávněné osoby. Ačkoliv zpráva doručovaná e-mailem prochází jinými počítači předtím, než dosáhne cílový počítač, nelze z této skutečnosti dovodit, že by měla taková zpráva představovat formu veřejné komunikace, tedy komunikace, jež není vymezena konkrétními předem určenými subjekty.

(Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 4. 2021, sp. zn. 6 Tdo 148/2021, ECLI:CZ:NS:2021:6.TDO.148.2021.1)

Nejvyšší soud podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. odmítl dovolání obviněného J. O., které podal proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 15. 10. 2020, sp. zn. 9 To 232/2020, jako soudu odvolacího v trestní věci vedené u Okresního soudu v Berouně pod sp. zn. 2 T 45/2020.

I.

Rozhodnutí soudů nižších stupňů

1. Rozsudkem Okresního soudu v Berouně ze dne 23. 6. 2020, sp. zn. 2 T 45/2020 (dále také jen „rozsudek soudu prvního stupně“), byl obviněný J. O. (dále jen „obviněný“ nebo „dovolatel“) uznán vinným přečinem porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí podle § 183 odst. 1 tr. zákoníku spáchaným v jednočinném souběhu s přečinem neoprávněného přístupu k počítačovému systému a nosiči informací podle § 230 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku. Obviněný se dopustil těchto trestných činů podle skutkových zjištění soudu tím, že dne 24. 7. 2019 v době kolem 10:07 hodiny v XY na pobočce prodejny obchodní společnosti S. S., a. s., (dále jen „společnost S. S.“) bez vědomí a souhlasu poškozeného P. H. získal přístup do jeho soukromé schránky elektronické pošty XY (dále ve zkratce „e-mailová schránka“ nebo „e-mail“), a to prostřednictvím služebního mobilního telefonu Samsung Galaxy J5, který poškozený P.

H. odevzdal dne 18. 7. 2019 při skončení jeho pracovního poměru u společnosti S. S. regionálnímu řediteli J. H., přičemž tento telefon byl po odevzdání uložen do trezoru v pobočce prodejny v XY, jejímž vedoucím se po poškozeném P. H. stal obviněný J. O., přičemž obviněný zřejmě využil uložených přihlašovacích údajů k soukromé e-mailové schránce poškozeného P. H. v odevzdaném služebním mobilním telefonu a z této e-mailové schránky XY odeslal dne 24. 7. 2019 v 10:07 hodin J. H., regionálnímu řediteli Jihovýchod společnosti S. S., na adresu XY, e-mail, do kterého obviněný napsal text „Ahoj J. Dobrý co?“ s uvedením „Odesláno z mého chytrého telefonu Samsung Galaxy“, přičemž přílohu tohoto e-mailu tvořila e-mailová komunikace poškozeného P. H. s V. P., oblastním ředitelem společnosti P. S., ohledně nástupu poškozeného do nového zaměstnání, a poškozenému P. H. byla do jeho soukromé e-mailové schránky XY obratem doručena automaticky nastavená odpověď adresáta J. H. o aktuálním čerpání dovolené.

2. Za spáchání těchto přečinů byl obviněný odsouzen podle § 230 odst. 2 tr. zákoníku za použití § 43 odst. 1 tr. zákoníku, § 67 odst. 2 písm. b), odst. 3 tr. zákoníku a § 68 tr. zákoníku k úhrnnému peněžitému trestu ve výši 10 000 Kč, který je tvořen 50 denními sazbami po 200 Kč. Podle § 69 odst. 1 tr. zákoníku byl obviněnému stanoven náhradní trest odnětí svobody v trvání 2 měsíců pro případ, že by peněžitý trest nebyl ve stanovené lhůtě vykonán.

3. Proti rozsudku soudu prvního stupně podal obviněný odvolání. O něm rozhodl Krajský soud v Praze rozsudkem ze dne 15. 10. 2020, sp. zn. 9 To 232/2020, tak, že podle § 258 odst. 1 písm. e), odst. 2 tr. ř. zrušil rozsudek soudu prvního stupně toliko ve výroku o trestu a podle § 259 odst. 1, 3 tr. ř. znovu rozhodl při nezměněném výroku o vině tak, že ho podle § 230 odst. 2 tr. zákoníku za použití § 43 odst. 1 tr. zákoníku, § 67 odst. 2 písm. b), odst. 3 tr. zákoníku a § 68 odst. 1, 2 tr. zákoníku odsoudil k úhrnnému peněžitému trestu stanovenému v 30 denních sazbách, přičemž jedna denní sazba činí 200 Kč, celkem ve výši 6 000 Kč.

II.

Dovolání obviněného a vyjádření k němu

4. Proti citovanému rozsudku Krajského soudu v Praze ve spojení s rozsudkem soudu prvního stupně podal obviněný dovolání, v němž uplatnil dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. Předně namítal, že jednání, které je popsáno v rozsudku soudu prvního stupně, nenaplňuje znaky trestného činu, zvláště pak není chybí subjektivní stránka trestného činu, tj. zavinění, stejně jako společenská škodlivost jeho jednání.

5. Obviněný vyjádřil své přesvědčení, že nedošlo k žádnému trestnému činu. Poškozeného P. H. víceméně neznal, nebyl veden žádným zavrženímhodným motivem s cílem ho poškodit, dokonce ho přemlouval, aby v práci zůstal. Uvedl, že mu přišel e-mail na pracovní telefon, na displeji telefonu se mu zobrazila přijatá zpráva

va, klikl tedy na ikonu pro vstup do e-mailu, ten si přečetl, a jelikož v něm byla uvedena informace o přestupu poškozeného k přímé konkurenci, nahlásil tuto skutečnost svému nadřízenému ve smyslu § 249 odst. 1 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákoník práce“). Obviněný tvrdil, že ho ani nenapadlo, že by šlo o soukromý e-mail určený pouze poškozenému, který navíc v pracovním telefonu „neměl co dělat“. Telefon mu měl být předán se smazaným obsahem, což se však nestalo. Na základě toho obviněný vyjádřil své přesvědčení, že dopustil-li se jednání popsaného ve skutkové větě výroku rozsudku soudu prvního stupně, tak maximálně ve skutkovém omylu ve smyslu § 18 odst. 1 tr. zákoníku.

6. Další dovolací námitkou obviněný oběma soudům vytkl nevyužití zásady subsidiarity trestní represe podle § 12 odst. 2 tr. zákoníku, když posuzované jednání vykazovalo nízkou společenskou škodlivost. S odkazem na relevantní rozhodnutí Nejvyššího soudu uvedl, že v jeho případě byla „nahrazována činnost civilněprávních soudů prostředky ultima ratio“. Podle názoru obviněného byla celá kauza zcela zbytečně vykonstruována orgány činnými v trestním řízení. Nanejvýš mohlo jít o občanskoprávní spor, v němž mohl poškozený žalovat obviněného na ochranu osobnosti.

7. Stran právní kvalifikace skutku obviněný namítl, že v daném případě nešlo o listinu ve smyslu § 183 odst. 1 tr. zákoníku, a tudíž soudy nesprávně subsumovaly skutek pod tuto skutkovou podstatu. V dané souvislosti také citoval z komentářové literatury ve vztahu k znaku této skutkové podstaty, a to ohledně pojmu „uchovávaný v soukromí“. Pokud jde o právní kvalifikaci podle § 230 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku, soudy ji podle obviněného užily zcela v rozporu s výkladem této skutkové podstaty. Citované ustanovení totiž cílí na ochranu společnosti před tzv. hackerskými útoky, pokud tzv. hacker nejprve překoná bezpečnostní překážku, a tím se „nabourá“ do programu, sítě, webové stránky apod. Obviněný však nepřekonal žádnou takovou překážku. V daném ustanovení navíc nejde o útoky na e-mailovou schránku, ale o útoky na počítačový systém a nosič informací. Rovněž v jeho případě nemohlo jít ani o neoprávněné užití dat, které se jinak nazývá jako počítačová špionáž.

8. V neposlední řadě obviněný uvedl, že se v daném případě teoreticky mohla nabízet skutková podstata trestného činu porušení tajemství dopravovaných zpráv podle § 182 odst. 1 písm. b) tr. zákoníku. Nicméně s odkazem na relevantní judikaturu Nejvyššího soudu konstatoval, že ani tuto skutkovou podstatou nebylo možno užít na posuzovaný skutek.

9. Obviněný také namítl, že odvolací soud se vůbec nevypořádal s jeho odvolacími námitkami, resp. pouze konstatoval, že „jednak nemohl zasáhnout do dokazování a hodnocení důkazů soudem prvního stupně a dále, že právní kvalifikace trestného činu je zcela přiléhavá“, a to s odkazem na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 4. 2019, sp. zn. 8 Tdo 282/2019. K tomu obviněný uvedl, že

nerozporuje skutkový děj, který sám potvrdil, pouze rozporuje trestnost daného jednání. Citované usnesení Nejvyššího soudu, kterým odvolací soud podporoval svou argumentaci, je podle názoru obviněného nepřiléhavá, neboť řeší zcela jiný skutkový děj, podle něhož se pachatel dopustil závažnějšího a úmyslného jednání, když překonal překážku „nepřímo lstivým zjištěním vstupního a bezpečnostního hesla“, aby se dostal do e-mailové schránky, toto vstupní heslo změnil, zevrubně prošel e-mailovou komunikaci poškozeného, z níž vytvořil kompilaci, a následně ji odeslal, čímž chtěl způsobit poškozenému nemajetkovou újmu. V návaznosti na tuto argumentaci obviněný v dovolání (jak již shora uvedeno) dovozoval nízkou společenskou škodlivost svého jednání.

10. Podle názoru obviněného v jeho případě provedené důkazy nepostačovaly k vyslovení viny nade vši pochybnost. Vzhledem ke všemu v dovolání uvedenému proto navrhl, aby Nejvyšší soud vydal rozhodnutí, jímž zruší napadené rozhodnutí a vrátí věc k novému projednání a rozhodnutí.

11. K podanému dovolání se vyjádřil státní zástupce činný u Nejvyššího státního zastupitelství (dále jen „státní zástupce“). Ve vyjádření nejprve stručně shrnul dosavadní průběh řízení, jakož i obsah podaného dovolání. V návaznosti na provedený výklad k dovolacímu důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. konstatoval, že takové námitky obviněného v úvodu dovolání, jimiž zpochybňoval hodnocení důkazů soudem prvního stupně a popíral učiněná skutková zjištění, nelze podřadit pod uplatněný dovolací důvod.

12. S určitou dávkou tolerance považuje státní zástupce další námitky sice za podřaditelné pod uplatněný dovolací důvod, neshledal je však opodstatněnými.

13. K argumentaci obviněného, že v případě e-mailové korespondence nejde o listinu uchovávanou v soukromí ve smyslu § 183 odst. 1 tr. zákoníku, státní zástupce uvedl, že tato skutková podstata nedopadá pouze na porušení tajemství listin, nýbrž mimo jiné i na jiné písemnosti. Písemnost, která je z podstaty věci širším pojmem než listina, zaznamenává psaný text. Písemnostmi jsou tedy míněny nejen samotné listiny ve smyslu psaného textu zachycené na materiálním podkladě, ale mohou jimi být i ostatní dokumenty, zaznamenané kupříkladu v elektronické podobě. Podle názoru státního zástupce je proto takovou písemností i e-mailová korespondence, a proto i tato je chráněna ve smyslu čl. 13 Listiny základních práv a svobod. Současně uvedl, že šlo o písemnost uchovávanou v soukromí, a to v soukromí e-mailové schránky poškozeného, ke které nikdo jiný bez jeho souhlasu neměl přístup. Na základě toho je právní kvalifikace stíhaného skutku podle § 183 odst. 1 tr. zákoníku správná.

14. Ani s výhradami obviněného stran právní kvalifikace podle § 230 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku se státní zástupce neztotožnil. Pokud obviněný v této věci překonal (a zde se tak stalo neoprávněně a bez vědomí poškozeného P. H.) přístup do e-mailové schránky, přičemž soukromou korespondenci poškozeného poté

přeposlal další osobě, naplnil i zákonné znaky skutkové podstaty podle § 230 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku.

15. Státní zástupce shledal neopodstatněnou i námitku, podle níž soudy nerespektovaly zásadu subsidiarity trestní represe. Konstatoval v tomto směru relevantní východiska především ze stanoviska Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012, přičemž podle státního zástupce bylo uplatnění trestní odpovědnosti logickou a odůvodněnou reakcí orgánů činných v trestním řízení na trestnou činnost obviněného.

16. Své vyjádření státní zástupce uzavřel konstatováním, že soudy učinily správná skutková zjištění a jednání obviněného přičlenily také odpovídající právní kvalifikaci. Vzhledem k tomu, že námitky obviněného dílem nelze podřadit pod uplatněný dovolací důvod a dílem jsou neopodstatněné, navrhl, aby Nejvyšší soud odmítl dovolání obviněného podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř.

17. Obviněný v replice k vyjádření státního zástupce setrval na své dovolací argumentaci a v návaznosti na to i na svém dovolacím návrhu.

III.

Posouzení důvodnosti dovolání

a) Obecná východiska

18. Nejvyšší soud především dospěl k závěru, že podané dovolání je přípustné, bylo podáno včas a oprávněnou osobou, má všechny obsahové a formální náležitosti. Dále se zabýval tím, zda poskytuje podklad pro věcné přezkoumání napadeného rozhodnutí nebo zda tu nejsou důvody pro jeho odmítnutí.

19. Dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. je dán v případech, kdy rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotněprávním posouzení. Uvedenou formulaci zákon vyjadřuje, že dovolání je určeno k nápravě právních vad rozhodnutí ve věci samé, pokud tyto vady spočívají v právním posouzení skutku nebo jiných skutečností podle norem hmotného práva, nikoliv z hlediska procesních předpisů. Skutkový stav je při rozhodování o dovolání hodnocen v zásadě pouze z toho hlediska, zda skutek nebo jiná okolnost skutkové povahy byly správně právně posouzeny, tj. zda jsou právně kvalifikovány v souladu s příslušnými ustanoveními hmotného práva. Dovolací soud musí vycházet ze skutkového stavu tak, jak byl zjištěn v průběhu trestního řízení a jak je vyjádřen především ve výroku odsuzujícího rozsudku, a je povinen zjistit, zda je právní posouzení skutku v souladu s vyjádřením způsobu jednání v příslušné skutkové podstatě trestného činu s ohledem na zjištěný skutkový stav.

b) K dovolacím námitkám obviněného

č. 52

20. Se zřetelem k dovolací argumentaci obviněného Nejvyšší soud konstatuje, že námitky obviněného směřovaly částečně do oblasti skutkové a procesní, přičemž obviněný uvedl, že pokud by se dopustil jednání popsaného ve výroku rozsudku soudu prvního stupně, tak maximálně ve skutkovém omylu ve smyslu § 18 odst. 1 tr. zákoníku, z čehož dovozoval nenaplnění subjektivní stránky daných přečinů, tj. úmyslného zavinění. Obviněný v dovolání vycházel z opačných skutkových zjištění, než která učinil soud prvního stupně (a potvrdil odvolací soud), a předestíral tak svou verzi skutkového děje. Provedené důkazy hodnotil jinak, způsobem pro něj příznivějším, s tím, že nevěděl, že nejde o jeho e-mailovou schránku, a že by tudíž šlo o soukromý e-mail určený pouze poškozenému P. H.

21. Okresní soud v Berouně v odůvodnění svého rozsudku objasnil, z jakých důkazů vycházel, jak hodnotil jednotlivé důkazy a proč uznal obviněného vinným ze spáchání posuzovaných trestných činů. Přestože právě soudem prvního stupně zjištěný skutkový stav obviněný rozporuje, vyplývá z něj, že obviněný si byl vědom toho, že se nenachází v prostoru své e-mailové schránky a že přeposílá soukromou e-mailovou komunikaci z e-mailové schránky poškozeného P. H. Věděl, že e-mailová zpráva od V. P., oblastního ředitele společnosti P., není určená jemu. To i vzhledem ke skutečnosti, že služební telefon mu byl přidělen právě po poškozeném P. H., čehož si byl také vědom, jakož i vzhledem k samotnému obsahu e-mailové komunikace, s níž se seznámil. Ačkoliv se v této souvislosti vyjadřoval již soud prvního stupně, Nejvyšší soud dodává, že i způsob, jakým obviněný zprávu pro J. H., kterému přeposlal e-mailovou komunikaci mezi poškozeným a V. P., formuloval („Ahoj J., dobrý co?“), vypovídá o tom, že si byl vědom toho, že jde o e-mailovou komunikaci, která není určená jemu a která se ho netýká.

22. Vzhledem k uvedenému Nejvyšší soud zdůrazňuje, že skutkové závěry učiněné soudem prvního stupně vylučují možnost, aby byl v žalovaném skutku shledáván obviněným požadovaný skutkový omyl. O ten jde podle § 18 odst. 1 tr. zákoníku v případě, že pachatel při spáchání činu nezná ani nepředpokládá jako možnou skutkovou okolnost, která je znakem trestného činu, a v takovém případě nejedná úmyslně; tím není dotčena odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti. Pachatel jednající v negativním skutkovém omylu neví, že faktická okolnost, která podmiňuje trestnost jeho činu, tj. jako znak jeho skutkové podstaty základní, skutečně existuje (viz ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 248). Termín „nezná“, který se používá v § 18 odst. 1 tr. zákoníku, je nutné vykládat v zásadě tak, že pachatel je přesvědčen o opaku či o možnosti, že to, co fakticky činí, naplňuje určitý znak skutkové podstaty, vůbec neví a ani o ní nepřemýšlí. Termín „ani nepředpokládá“ pak omezuje dosah pachatelovy neznalosti právě na případy, kdy si pachatel ani neuvědomuje eventuality, že by svým jednáním mohl naplňovat určitý znak skutkové podstaty. I když

si tak pachatel není jistý, ale jen předpokládá jako reálnou eventualitu, že svým jednáním fakticky naplnil určitý znak skutkové podstaty, uplatnění § 18 odst. 1 tr. zákoníku je vyloučeno (viz ŠČERBA, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 265).

23. Další dovolací námitky obviněného byly již svou povahou hmotněprávní, a tedy podřaditelné pod uplatněný dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. Nejvyšší soud je však neshledal opodstatněnými, a to z následujících důvodů.

24. Podle § 183 odst. 1 tr. zákoníku jako trestný čin porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí se posoudí jednání toho, kdo neoprávněně poruší tajemství listiny nebo jiné písemnosti, fotografie, filmu nebo jiného záznamu, počítačových dat anebo jiného dokumentu uchovávaného v soukromí jiného tím, že je zveřejní, zpřístupní třetí osobě nebo je jiným způsobem použije.

25. Ve vztahu k této projednávané věci postačuje provést výklad termínu „jiný dokument“, kterým se rozumí především jakékoli jiné zachycení textu, než které je listinou či písemností. Jde tedy především o zprávy přenášené prostřednictvím elektronické komunikace, jako jsou e-maily, SMS a jiné textové zprávy (viz např. ŠČERBA, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1506).

26. Listina nebo jiná písemnost, fotografie, film nebo jiný záznam, počítačová data anebo jiný dokument je uchovávaný v soukromí, jestliže se nacházejí v prostoru, který osoba, již náleží, může právem považovat za soukromý. Takovým soukromým prostorem je především obydlí takové osoby, ale také místo, resp. způsob uchovávání listin a jiných dokumentů, který zaručuje, že k nim nebude mít přístup neautorizovaná osoba (např. uschované na tajném místě, uložené u notáře nebo třeba na internetovém úložišti, avšak zaheslované, takže k nim nebude mít přístup jen ten, kdo zná patřičné heslo apod. – viz ŠČERBA, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1506).

27. Z uvedeného tedy vyplývá, že e-mailová zpráva je jiným dokumentem, a to dokumentem uchovávaným v soukromí ve smyslu § 183 odst. 1 tr. zákoníku, neboť každá e-mailová schránka, do níž jsou doručovány zprávy, je chráněna jedinečným přístupovým heslem a samotné e-maily jsou uchovávány na serverech, ke kterým nemají neoprávněné osoby přístup. E-mailová komunikace probíhá mezi subjekty, které mají předmětnou e-mailovou adresu, jinak daný typ komunikace možný není. Ačkoliv e-mailová zpráva prochází cizími počítači předtím, než dosáhne počítače cílový, nelze z této skutečnosti dovodit, že by měla e-mailová zpráva představovat formu jakési veřejné komunikace, tedy komunikace, jež není vymezena konkrétními předem určenými subjekty. K obsahu korespondence si mohou legálně zjednat přístup pouze odesílatel a příjemce, popř. omezený okruh osob činných pro poskytovatele připojení, takže se jedná o konkrétní

adresáty e-mailových zpráv, nikoliv o široký, předem nevymezený okruh osob. Forma e-mailové korespondence je srovnatelná s komunikací uskutečněnou prostou dopisní korespondencí. Pokud jsou e-mailové zprávy zasílány ze soukromých schránek, chráněných heslem či adresou, vždy konkrétnímu příjemci do opět chráněné soukromé schránky, chráněné opět heslem, bez jehož znalosti nelze obsah přeposílané korespondence zpřístupnit, nelze v takovém případě považovat za splněnou podmínku veřejné přístupnosti (viz stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 300/2012, uveřejněné pod č. 20/2013 Sb. rozh. tr.).

28. Namítal-li obviněný, že e-mailová zpráva není listinou ve smyslu § 183 odst. 1 tr. zákoníku, je třeba mu dát za pravdu, nicméně jde o jiný dokument ve smyslu tohoto ustanovení, což je vyjádřeno i v právní větě ve výroku o vině v rozsudku soudu prvního stupně. Byť se obviněný snažil dále naznačit, že posuzovaná e-mailová komunikace nebyla dokumentem uchovávaným v soukromí, z uvedeného je patrné, že je tomu právě naopak, a proto obviněný svým jednáním porušil tajemství e-mailových zpráv jiného uchovávaných v soukromí tím, že je zpřístupnil třetí osobě. Právní kvalifikace skutku podle § 183 odst. 1 tr. zákoníku je proto zcela přílehavá.

29. Přílehavou je však rovněž užitá právní kvalifikace podle § 230 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku. Podle tohoto ustanovení se posoudí jednání toho, kdo získá přístup k počítačovému systému nebo k nosiči informací a neoprávněně užije data uložená v počítačovém systému nebo na nosiči informací.

30. Objektem této základní skutkové podstaty je především integrita a dostupnost počítačových dat a systémů, která je chráněna před neoprávněnými zásahy do dat uložených v počítačovém systému či na nosiči informací, jež mohou mít vliv na jejich existenci, kvalitu, správnost atd. (viz ŠČERBA, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1881).

31. Dále je nutné zdůraznit, že pro naplnění nejen této, ale i jiné alternativy podle § 230 odst. 2 tr. zákoníku není zapotřebí neoprávněné získání přístupu k počítačovému systému nebo k nosiči informací. Nezáleží ani na důvodu, který vedl k získání přístupu (může to být náhoda, plnění pracovních úkolů, využití počítače pro zábavu, odcizení nosiče informací atd. (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2015, sp. zn. 7 Tdo 731/2015)). Na rozdíl od základní skutkové podstaty vymezené v § 230 odst. 1 tr. zákoníku tak není z hlediska citované druhé základní skutkové podstaty relevantní ani to, zda pachatel překonal bezpečnostní opatření, jak v dovolání uváděl obviněný. Základní skutková podstata uvedená v § 230 odst. 2 tr. zákoníku dále neobsahuje ani znak v podobě úmyslu způsobit škodu, jinou újmu, získat prospěch, ani nevyžaduje, aby došlo k takovému účinku. Úmysl způsobit jinému škodu nebo jinou újmu nebo získat sobě nebo jinému neoprávněný prospěch je tzv. zvlášť přitěžující okolností stanovenou až v dalších odstavcích.

32. Ačkoliv se může s ohledem na skutková zjištění učiněná v trestní věci přezkoumávané Nejvyšším soudem v usnesení ze dne 3. 4. 2019, sp. zn. 8 Tdo 282/2019, zdát, že odkaz odvolacího soudu na toto rozhodnutí není přílehlavý, je třeba zohlednit tu skutečnost, že podobnost těchto trestních věcí je spatřována z hlediska právní kvalifikace v tom směru, že oba skutky byly shodně posouzeny podle § 183 odst. 1 tr. zákoníku, a to v jednočinném souběhu s trestným činem podle § 230 tr. zákoníku. Nejvyšší soud konstatuje, že trestní věc řešená v citovaném rozhodnutí se s nyní přezkoumávanou věcí shoduje v tom, že šlo rovněž o neoprávněné porušení tajemství jiného dokumentu (e-mailové zprávy) uchovávaného v soukromí zpřístupněním třetí osobě. Pouze s ohledem na odlišnosti ve skutkových zjištěních – překonání bezpečnostní překážky, způsobení újmy – bylo jednání pachatele ve věci, v níž Nejvyšší soud rozhodl výše citovaným usnesením, posouzeno mimo jiné podle § 230 odst. 1, odst. 3 písm. a) tr. zákoníku. Jestliže tedy obviněný tvrdil, že v odkazované trestní věci šlo o daleko závažnější jednání, když došlo k překonání bezpečnostního opatření a způsobení újmy poškozenému, pak právě s ohledem na tyto zmíněné odlišné skutkové okolnosti došlo k použití jiné základní skutkové podstaty trestného činu podle § 230 tr. zákoníku, a navíc i jeho kvalifikované skutkové podstaty.

33. Nejvyšší soud vzhledem k uvedenému tedy uzavírá, že získal-li obviněný přístup do e-mailové schránky poškozeného P. H., resp. k e-mailové komunikaci mezi tímto poškozeným a V. P., třebaže se tak stalo náhodou, a taková data, kterými ve smyslu tohoto ustanovení jsou i data obsažená v elektronické poště, v různých elektronických komunikačních aplikacích, jako je například Skype, WhatsApp, Messenger atd. (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 4. 2017, sp. zn. 4 Tdo 258/2017), neoprávněně užil, tj. bez dovolení s nimi nakládal, tím, že je zpřístupnil třetí osobě, svědku J. H., naplnil tím všechny znaky posuzovaného trestného činu podle § 230 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku, jakož i trestného činu podle § 183 odst. 1 tr. zákoníku, a to včetně znaku úmyslného zavinění.

34. Pouze pro úplnost Nejvyšší soud dodává, že jednočinný souběh trestného činu porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí podle § 183 tr. zákoníku a trestného činu neoprávněného přístupu k počítačovému systému a nosiči informací podle § 230 tr. zákoníku je možný (viz např. ŠČERBA, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1509).

35. Následně se Nejvyšší soud zabýval námitkou, v níž bylo tvrzeno, že obviněný přeposláním e-mailové komunikace svému nadřízenému J. H. plnil oznamovací povinnost ve smyslu § 249 odst. 1 zákoníku práce, čímž „rozporoval trestnost“ svého jednání.

36. Podle § 249 odst. 1 zákoníku práce je zaměstnanec povinen počínat si tak, aby nedocházelo k majetkové újmě (dále jen „škoda“), nemajetkové újmě ani

k bezdůvodnému obohacení. Hrozí-li škoda nebo nemajetková újma, je povinen na ni upozornit nadřízeného vedoucího zaměstnance.

č. 52

37. Z druhé věty citovaného ustanovení je zjevné, že oznamovací povinnost má zaměstnanec vůči svému nadřízenému vedoucímu zaměstnanci až v případě, jestliže vznik škody hrozí. V daném případě přitom žádná taková škoda nehrozila. O přestupu poškozeného P. H. ke konkurenční společnosti svědek J. H., nadřízený obviněného, věděl, neboť ho o tom poškozený informoval, přičemž jak vyplývá z výpovědi jmenovaného svědka u hlavního líčení, tuto skutečnost sdělil i samotnému obviněnému. Navíc, a to je důležité, ani z obsahu předmetné e-mailové komunikace nevyplývají takové skutečnosti, které by představovaly hrozící škodu pro společnost, v níž byl obviněný zaměstnán. Pouhé dojednání nového pracovního poměru poškozeného u konkurenční společnosti neznamená, že by hrozila společnosti S. S. škoda např. v podobě vyzrazení obchodního tajemství apod. Ostatně takovým způsobem obviněný ani neargumentoval. Tvrzení o splnění oznamovací povinnosti považuje Nejvyšší soud i s ohledem na formulaci zprávy, kterou obviněný doprovodil obsah přeposílané e-mailové komunikace, za účelové, neboť nepůsobí dojmem, že by chtěl svého nadřízeného upozornit na „hrozící škodu“. Za těchto okolností nebylo možno dovodit naplnění žádné z okolností vylučujících protiprávnost činu obviněného (v jeho pojetí trestnost).

38. V neposlední řadě se Nejvyšší soud vyjádří k námitce, že soudy nižších stupňů nepřistoupily k uplatnění zásady subsidiarity trestní represe podle § 12 odst. 2 tr. zákoníku pro nízkou společenskou škodlivost posuzovaného skutku, když podle obviněného mohlo jít nanejvýš o občanskoprávní spor.

39. Nejvyšší soud k tomu uvádí, že trestným činem je podle trestního zákoníku takový protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v tomto zákoně (§ 13 odst. 1 tr. zákoníku). Zásadně tedy platí, že každý protiprávní čin, který vykazuje všechny znaky uvedené v trestním zákoníku, je trestným činem a je třeba vyvodit trestní odpovědnost za jeho spáchání. Tento závěr je však v případě méně závažných trestných činů korigován použitím zásady subsidiarity trestní represe ve smyslu § 12 odst. 2 tr. zákoníku, podle níž trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Tím je vyjádřen princip použití trestního práva jako *ultima ratio*, z něž vyplývá, že trestní právo má místo pouze tam, kde jiné prostředky z hlediska ochrany práv fyzických a právnických osob jsou nedostatečné, neúčinné nebo nevhodné. Zásadu subsidiarity trestní represe však nelze interpretovat tak, že by i v případech dostatečně společensky škodlivých mohla trestní odpovědnost nastoupit až po vyčerpání všech jiných dostupných právních prostředků. Princip *ultima ratio* totiž nelze vykládat v tom smyslu, že trestní postih závisí pouze na tom, zda byly či nebyly, případně mohly být a jakým způsobem, uplatněny i mimotrestní právní prostředky, neboť ho ani

u vztahů, které mají soukromoprávní základ a kterým trestní zákoník poskytuje i trestněprávní ochranu, nelze uplatňovat tak široce, aby to prakticky vedlo k negaci použití prostředků trestního práva jako nástroje k ochraně majetku, závazkových vztahů apod. Proto, pokud budou v daném případě dostatečně intenzivně naplněny formální znaky skutkové podstaty konkrétního trestného činu, a nepůjde-li tudíž o čin výjimečný, nedosahující určité míry společenské škodlivosti, je zároveň implicitně naplněna podmínka ve smyslu § 12 odst. 2 tr. zákoníku, že „nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu“.

40. Nejvyšší soud považuje za vhodné ještě doplnit, že § 12 odst. 2 tr. zákoníku neznamená negaci formálního pojetí (definice) trestného činu, a to proto, že být je trestný čin v § 13 odst. 1 tr. zákoníku vymezen jako jednání protiprávní a trestné na podkladě formálních znaků trestného činu, je zároveň chápán jako souhrn takových znaků, které ho ve svém celku charakterizují jako čin společensky škodlivý, před nímž je třeba chránit společnost i jednotlivé fyzické a právnické osoby, neboť porušuje základní právní statky, na nichž je vybudována demokratická společnost. Zákonodárce tedy již vymezením konkrétní skutkové podstaty v trestním zákoníku pomocí zákonných znaků a trestní sazby stanovil, že při jejím naplnění v běžně se vyskytujících případech zásadně půjde o trestný čin. Neuplatnění trestní represe je tedy možné pouze za předpokladu, že posuzovaný skutek s ohledem na konkrétní zjištěné skutečnosti z hlediska dolní hranice trestnosti neodpovídá běžně se vyskytujícím trestným činům dané skutkové podstaty (viz stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012, uveřejněné pod č. 26/2013 Sb. rozh. tr.).

41. V nyní posuzované trestní věci přitom nešlo o nějaký „hraniční“ případ, který by nevykazoval potřebnou míru společenské škodlivosti. Nejvyšší soud považuje za nutné na tomto místě zdůraznit, že obviněný svým jednáním zasáhl do ústavně zaručeného práva zakotveného v čl. 13 Listiny základních práv a svobod, podle něhož „nikdo nesmí porušit listovní tajemství ani tajemství jiných písemností a záznamů, ať již uchovávaných v soukromí, nebo zasílaných poštou anebo jiným způsobem, s výjimkou případů a způsobem, které stanoví zákon. Stejně se zaručuje tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným podobným zařízením.“ Nelze proto bagatelizovat jednání obviněného, jak činí obviněný, přičemž je třeba současně konstatovat, že se v daném případě nešlo o skutek, který by neodpovídal ani nejméně závažným běžně se vyskytujícím případům takových trestných činů, když znaky těchto skutkových podstat byly dostatečně intenzivně naplněny. Dovožoval-li obviněný nízkou společenskou škodlivost jeho jednání v důsledku porovnání s jednáním pachatele v trestní věci řešené Nejvyšším soudem v usnesení ze dne 3. 4. 2019, sp. zn. 8 Tdo 282/2019, je možno toliko připomenout, že takové jednání, při kterém došlo k překonání bezpečnostního opatření a způsobení újmy poškozené ve smyslu § 230 odst. 1, odst. 3 písm. a) tr. zákoníku, našlo odraz v příslušné právní kvalifikaci, která byla

odlišná od právního posouzení skutku obviněného v nyní přezkoumávané věci. Nejvyšší soud uzavírá, že vyvození trestní odpovědnosti a s tím spojený trestní postih obviněného J. O. byly proto zcela namístě.

č. 52

42. Nepřílehavá je i dovolací argumentace, v níž obviněný nejprve dovozuje možnost právního posouzení jeho skutku podle § 182 tr. zákoníku, avšak vzápětí s ohledem na jím provedený výklad dospívá k závěru opačnému. Jelikož ani soudy nižších stupňů nepřistoupily k užití tohoto ustanovení, je zcela bezpředmětné zabývat se blíže zmíněnými námitkami. Pouze ve stručnosti je možno uvést, že skutková podstata trestného činu porušení tajemství dopravovaných zpráv podle § 182 tr. zákoníku dopadá na případy, při nichž dochází k porušení tajemství zpráv přepravovaných, tedy takových, které jsou teprve posílány, jak vyplývá již ze samotného názvu této skutkové podstaty, čehož si je ostatně vědom i sám obviněný.

43. Nejvyšší soud na závěr uvádí, že stejné námitky uplatnil obviněný i v řízení před odvolacím soudem. Ačkoliv byla reakce na ně v odůvodnění napadeného rozsudku odvolacího soudu velmi stručná, podstatný je závěr, že argumentace obviněného nebyla přílehavá. Nejvyšší soud proto vzhledem ke všemu výše uvedenému uzavírá, že napadený rozsudek Krajského soudu v Praze, ani jemu předcházející rozsudek Okresního soudu v Berouně netrpí vytýkanými vadami, a zásah ze strany Nejvyššího soudu tak není namístě.

44. Nejvyšší soud proto rozhodl o dovolání obviněného tak, že jej odmítl podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. v neveřejném zasedání v souladu s § 265r odst. 1 písm. a) tr. ř.

ROZHODNUTÍ
VE VĚCECH OBČANSKOPRÁVNÍCH,
OBCHODNÍCH A SPRÁVNÍCH

Č. 78

č. 78

Odpovědnost státu za újmu, Rodičovská odpovědnost (o. z.), Podmínky řízení, Způsobilost procesní, Zastoupení

§ 104 odst. 2 o. s. ř., čl. 36 odst. 1 a odst. 3 Listiny základních práv a svobod, čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte (sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.)

Dospěje-li v řízení o žalobě nezletilých žalobců – cizinců zastoupených jejich rodiči soud k závěru, že žalobci nemají procesní způsobilost a jejich rodiče v rámci rodičovské odpovědnosti za ně nemohou před soudem jednat, a proto pro podání žaloby je třeba schválení opatrovnického soudu, nemůže bez dalšího rozhodnout o zastavení řízení podle § 104 odst. 2 o. s. ř. pro nedostatek podmínky řízení, který se nezdařilo odstranit, jestliže předtím opatrovnický soud zastavil řízení o schválení úkonu z důvodu nedostatku pravomoci (mezinárodní příslušnosti). Dojde-li soud k závěru, že zde není jiný (mezinárodně příslušný) soud, který by o udělení souhlasu mohl rozhodnout, případně že rozhodnutí takového soudu je pro žalobce (jejich rodiče) reálně nedosažitelné, musí si v takovém případě otázky jinak vyhrazené opatrovnickému soudu posoudit sám se závěrem o tom, zda je nedostatek podmínky řízení vůbec dán.

(Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2021, sp. zn. 30 Cdo 3169/2019, ECLI:CZ:NS:2021:30.CDO.3169.2019.1)

Nejvyšší soud k dovolání všech žalobců zrušil usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23. 4. 2019, sp. zn. 19 Co 60/2019, a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 20. 12. 2018, sp. zn. 10 C 291/2016, a věc vrátil Obvodnímu soudu pro Prahu 7 k dalšímu řízení; dovolání žalobců a) a b) odmítl.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Žalobci se podanou žalobou domáhali, aby žalovaná byla povinna zaplatit každému z nich částku 250 000 Kč jako náhradu nemajetkové újmy způsobenou nesprávným úředním postupem a nezákonnými rozhodnutími Policie České republiky, na základě kterých byli žalobci a) a b) zajištěni po dobu 30 dní v Zařízení pro zajištění cizinců B.- J. a která byla zrušena pro nezákonnost rozsudkem Měst-

ského soudu v Praze ze dne 7. 10. 2015, č. j. 1 A 67/2015-33. Tehdy nezletilý žalobce c) a nezletilý žalobce d) byli jakožto děti zajištěných rodičů účastníky řízení o zajištění rodičů a byli umístěni do Zařízení pro zajištění cizinců a po dobu 28 dní zbaveni svobody.

č. 78

2. Obvodní soud pro Prahu 7 jako soud prvního stupně rozhodl usnesením ze dne 20. 12. 2018, č. j. 10 C 291/2016-95, že se řízení ve vztahu mezi žalobci c) a d) a žalovanou zastavuje (výrok I). Současně rozhodl o tom, že žalobci c) a d) a žalovaná nemají navzájem právo na náhradu nákladů řízení (výrok II).

3. Městský soud v Praze jako soud odvolací rozhodl usnesením ze dne 23. 4. 2019, č. j. 19 Co 60/2019-113, tak, že se usnesení soudu prvního stupně potvrzuje (výrok I) a žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok II).

4. Soudy obou stupňů shodně uzavřely, s odkazem na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2015, sp. zn. 30 Cdo 4999/2014 (rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná na www.nsoud.cz; poznámka dovolacího soudu), že podání žaloby na náhradu majetkové i nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem či nezákonným rozhodnutím není běžnou záležitostí týkající se majetku nezletilých (ve smyslu § 989 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník), a proto musí být schváleno soudem, má-li být na něj nahlíženo jako na perfektní úkon, který je způsobilý vyvolat zamýšlené následky (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 1433/2011). Žalobci souhlas opatrovnického soudu k podání žaloby za nezletilé ani po výzvě soudu nepředložili a u žalobců c) a d) tak dle soudů obou stupňů nebyly splněny podmínky řízení, což vedlo k zastavení řízení soudem prvního stupně.

II.**Dovolání a vyjádření k němu**

5. Rozsudek odvolacího soudu v rozsahu výroku I napadli žalobci, zastoupení advokátem, včasným dovoláním.

6. Žalobci, dále též jako dovolatelé, mají za to, že odvolací soud nesprávně právně posoudil požadavek schválení právního jednání za nezletilé žalobce a v důsledku toho řízení vůči žalobcům c) a d) zůstává zastavené. Odvolací soud tak nezohlednil specifickou situaci žalobců jakožto iránských uprchlíků, v době řízení pobývajících mimo Českou republiku, vůbec nepřihlédl k nejlepšímu zájmu dítěte a ignoroval faktickou nemožnost domoci se schválení právního jednání za nezletilé českými soudy.

7. Dovolatelé uvádí, že Okresní soud v Mladé Boleslavi pochybil, když usnesením č. j. 26 Nc 2452/2017-34 a 6 P a Nc 217/2017 ze dne 12. 11. 2018 rozhodl tak, že je nepřislušný v řízení ve věci schválení podání žaloby za nezletilé žalobce, kteří jsou cizími státními příslušníky, a řízení zastavil.

8. Dle dovolatelů české soudy mají pravomoc k rozhodnutí o schválení podání za nezletilé, jak vyplývá i z rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie o předběžné otázce ze dne 6. 10. 2015, ve věci C-404/14, Matoušková.

9. Dovolatelé se domnívají, že na jejich případ nelze aplikovat usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2015, sp. zn. 30 Cdo 4999/2014, neboť skutkový základ je odlišný, a odvolací soud měl pochybit, když nezohlednil specifickou situaci dovolatelů. V řízení, ve kterém bylo vydáno uvedené usnesení, totiž žalobci odmítli návrh na schválení právního jednání podat, byť jim nic v podání návrhu nebránilo a byli k tomu soudem vyzváni. V případě dovolatelů tito o schválení podání žaloby za nezletilé opatrovníckým soudem usilovali, ale soudy řízení zastavily s ohledem na svou údajnou nepřislušnost a nedostatek pravomoci českých soudů řízení vést a ve věci rozhodnout.

10. Soudy vůbec neposuzovaly, jestli je potřebné a nevyhnutelné právní jednání za nezletilé žalobce schvalovat, když jsou v řízení zastoupeni pro bono, v případě neúspěchu žaloby jim nehrozí nepřiměřeně vysoké náklady a projednání žaloby je v nejlepším zájmu nezletilých žalobců.

11. Dovolatelé proto mají za to, že neschválením žaloby došlo k nedůvodné překážce jejich přístupu k soudu a bylo tak také porušeno jejich právo na odškodnění za nezákonné zbavení osobní svobody. Přičemž v předcházejícím správním řízení bylo postaveno najisto, že jejich zajištění bylo nezákonné (viz rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 7. 10. 2015, č. j. 1 A 67/2015-33).

12. Současně dovolatelé namítají, že napadeným rozhodnutím bylo porušeno právo žalobců c) a d) na odškodnění za nezákonné zbavení osobní svobody zaručené v čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), jakož i popřeno právo žalobců c) a d) dožadovat se přiměřeného zadostiučinění za špatné zacházení ze strany státních orgánů v průběhu zadržení a zajištění v rozporu s čl. 3 Úmluvy.

13. Žalovaná se k dovolání nevyjádřila.

III.

Přípustnost dovolání

14. Nejvyšší soud v dovolacím řízení postupoval a o dovolání rozhodl podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném od 30. 9. 2017 (viz čl. II bod 2 zákona č. 293/2013 Sb. a čl. II bod 2 zákona č. 296/2017 Sb.), dále jen „o. s. ř.“.

15. Dovolání bylo podáno včas, za splnění podmínky § 241 odst. 1 o. s. ř. Nejvyšší soud se proto dále zabýval přípustností dovolání.

16. Dovolání žalobců a) a b) proti rozhodnutí, kterým bylo zastaveno řízení ve vztahu k žalobcům c) a d), resp. takové rozhodnutí bylo odvolacím soudem potvrzeno, není subjektivně přípustné. Jak totiž vyplývá z judikatury Nejvyššího

soudu, např. z usnesení ze dne 30. 10. 1997, sp. zn. 2 Cdon 1363/96, uveřejněného v časopise Soudní judikatura 3/1998 pod číslem 28, oprávnění podat dovolání (subjektivní přípustnost) svědčí účastníku, v jehož poměrech rozhodnutím odvolacího soudu nastala újma, která je odstranitelná tím, že dovolací soud takové rozhodnutí zruší.

č. 78

17. Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští.

18. Podle § 237 o. s. ř., není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak.

19. Podle § 241a odst. 1 věty první o. s. ř. lze dovolání podat pouze z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

20. Podle § 243f odst. 1 o. s. ř. pro rozhodnutí dovolacího soudu je rozhodující stav v době vydání napadeného rozhodnutí odvolacího soudu.

21. Dovolací soud předesílá, že přípustnost dovolání nemůže založit sama skutečnost, že žalobce c) v mezidobí (po vydání napadeného rozhodnutí) „nabyl plnoletosti“, neboť se nejedná o otázku právního posouzení věci (§ 241a odst. 1 věty první o. s. ř.), zejména však je pro rozhodnutí dovolacího soudu rozhodující stav v době vydání napadeného rozhodnutí odvolacího soudu (§ 243f odst. 1 o. s. ř.) a správnost či nesprávnost právního posouzení věci odvolacím soudem tak nelze posuzovat na základě skutečností, které zde v době vydání napadeného rozhodnutí nebyly.

22. Dovolatelé spatřují předpoklad přípustnosti dovolání v tom, že „napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právní otázky, která má být podle žalobců dovolacím soudem vyřešena jinak“, přičemž z obsahu dovolání vyplývá, že se takto vymezují vůči usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2015, sp. zn. 30 Cdo 4999/2014. Jak plyne z uvedeného usnesení, podání žaloby proti státu z důvodu tvrzené majetkové a nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem [ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)] se týká oblasti správy majetku nezletilého dítěte a nelze je považovat za běžnou záležitost, jež by svou povahou patřila do běžné správy jeho majetku. Proto i pro podání žaloby proti státu z důvodu tvrzené majetkové a nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb. je třeba schválení opatrovnického soudu podle § 179 o. s. ř. (nyní srov. § 466 zákona o zvláštních řízeních soudních; poznámka dovolacího sou-

du). Dovolací soud však na podkladě dovolání žalobců neshledává důvod se od označeného rozhodnutí odchýlit (postupem podle § 20 odst. 1 zákona o soudech a soudcích), a to už jenom z toho důvodu, že má za to, že použití jeho závěrů na nyní projednávanou věc ze strany odvolacího soudu nebylo s ohledem na odlišné skutkové okolnosti v daný okamžik na místě, jak bude dále vysvětleno.

23. Dovolání žalobců c) a d) je nicméně přípustné pro řešení otázky procesního práva, zda nepředložení rozhodnutí o schválení úkonu podání žaloby za nezletilé žalobce opatrovnickým soudem, který zastavil řízení z důvodu nedostatku pravomoci (mezinárodní příslušnosti), je bez dalšího důvodem zastavení řízení dle § 104 odst. 2 o. s. ř. pro nedostatek podmínky řízení, který se nezdařilo odstranit, neboť se ve smyslu § 237 o. s. ř. jedná o otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena.

IV. Důvodnost dovolání

24. Dovolání je důvodné.

25. Dovolací soud předeseilá, že v nynějším řízení není možno přezkoumávat pravomocné rozhodnutí vydané v jiném soudním řízení, v daném případě rozhodnutí opatrovnického soudu, který z důvodu nedostatku své pravomoci (mezinárodní příslušnosti) zastavil řízení ve věci schválení úkonu podání žaloby za nezletilé žalobce c) a d). Soudy v nynějším řízení (včetně Nejvyššího soudu) tak z uvedeného rozhodnutí postupem podle § 135 odst. 2 o. s. ř. vychází.

26. Podle § 103 o. s. ř. kdykoli za řízení přihlíží soud k tomu, zda jsou splněny podmínky, za nichž může rozhodnout ve věci samé (podmínky řízení).

27. Podle § 104 odst. 2 o. s. ř., jde-li o nedostatek podmínky řízení, který lze odstranit, učiní soud k tomu vhodná opatření. Přitom zpravidla může pokračovat v řízení, ale nesmí rozhodnout o věci samé. Nezdaří-li se nedostatek podmínky řízení odstranit, řízení zastaví.

28. Podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu (odstavec 1). Každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. (odstavec 3). Podmínky a podrobnosti upravuje zákon (odstavec 4).

29. Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

30. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte (nález Ústavního

soudu ze dne 30. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13, body 22–24; rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na www.nalus.cz). Nejlepší zájem dítěte je tedy možno, ba dokonce nutno, vyvažovat s ostatními oprávněnými zájmy. Z jeho označení jako „přední hledisko“ však vyplývá, že nejlepší zájem dítěte má při vyvažování vysokou prioritu. Jinými slovy, v případném vyvažování má nejlepší zájem dítěte vyšší váhu než ostatní oprávněné zájmy, které je však nutno též vzít v potaz (viz náleze Ústavního soudu ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. I. ÚS 3216/13).

31. Soudy obou stupňů shledaly, že se nezdařilo odstranit nedostatek podmínky řízení (spočívající v souhlasu opatrovnického soudu s podáním žaloby za nezletilé), aniž by se dál otázkou nejlepšího zájmu nezletilých žalobců zabývaly, a aniž by se i zabývaly otázkou, zda jejich procesní postup v řízení nemůže ve svých důsledcích znamenat porušení práva žalobců c) a d) domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu (čl. 36 odst. 1 Listiny). Neboť jakkoliv podmínky a podrobnosti práva na soudní ochranu upravuje zákon (čl. 36 odst. 4 Listiny), je nutno k jeho výkladu přistupovat tak, aby ve svých důsledcích nebylo určité skupině osob [v podobné situaci jako žalobci c) a d)] toto právo zcela odepřeno, a to zvláště v kontextu práva na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny, příp. práv zaručených čl. 3 a čl. 5 odst. 5 Úmluvy, jichž se žalobci podanou žalobou domáhají.

32. V této souvislosti současně nelze pominout, že posouzení předběžné otázky souhlasu s podáním žaloby opatrovnickým soudem je pro jiný soud závazné tehdy, když byla tato předběžná otázka řešena ve výroku rozhodnutí. Řešení otázky, která nebyla přímo předmětem sporu v jiném řízení a o níž proto jiný soud nerozhodoval ve výroku, nýbrž se s ní (jako s otázkou předběžnou) pro účely svého rozhodnutí vypořádal toliko v odůvodnění svého rozhodnutí, pro soud v jiném řízení závazné není (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2013, sp. zn. 32 Cdo 4004/2011). Tím spíše nemůže být řešení předběžné otázky závazné tehdy, pokud soud pro nedostatek své pravomoci řízení o této otázce (podmínce řízení) zastavil.

33. Opatrovnický soud se otázkou samotného zájmu dítěte na schválení a výsledku žaloby nezabýval (omezil se pouze na posouzení pravomoci). Současně se soudy v nynějším řízení s ohledem na výsledek opatrovnického řízení nijak nezabývaly otázkou, zda je zde případně jiný (mezinárodně příslušný) soud, který by uvedenou otázku mohl vyřešit (tento souhlas udělit). Už jen z toho důvodu je jejich právní posouzení věci neúplné, tudíž nesprávné, neboť pokud by zde takový soud nebyl, ať již z důvodů ryze procesních (nedostatek pravomoci) či z důvodů hmotněprávních (s ohledem na obsah právní úpravy, kterou by takový soud při svém rozhodování musel použít), přičemž pod takový závěr lze zahrnout i situaci, kdy by případně byl takový soud pro nezletilé žalobce a jejich rodiče reálně nedosažitelný, pak by setrvání na splnění takového požadavku ve svém výsledku zna-

menalo odeprání práva žalobců c) a d) domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu chráněného podle čl. 36 odst. 1 Listiny, potažmo i práva na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny či práv zaručených čl. 3 a čl. 5 odst. 5 Úmluvy, jak se jich dovolávají sami žalobci. Za takové situace by tak bylo na nalézacím soudu v řízení o podané žalobě, aby si sám posoudil otázky jinak vyhrazené opatrovnickému soudu (§ 135 odst. 2 věta první o. s. ř.) a teprve v závislosti na tomto posouzení pak učinil závěr o tom, zda se podařilo odstranit nedostatek podmínky řízení (§ 104 odst. 2 o. s. ř.), resp. zda je vůbec dán.

34. Protože je právní posouzení věci odvolacím soudem nesprávné a dosavadní výsledky řízení neumožňují dovolacímu soudu o věci rozhodnout, dovolací soud napadené rozhodnutí podle § 243e odst. 1 o. s. ř. zrušil. Protože důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí také na rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud i toto rozhodnutí, a to včetně závislých výroků o náhradě nákladů řízení, a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 o. s. ř.), přičemž ve vztahu k dovolání žalobců a) a b) muselo být toto odmítnuto, neboť bylo podáno někým, kdo k dovolání není oprávněn [§ 218 písm. b) a § 243c odst. 3 o. s. ř.], byť na kasaci napadeného rozhodnutí k dovolání žalobců c) a d) se tím ničeho nemění.

35. V dalším řízení soud prvního stupně si ujasní, jakou hmotněprávní úpravou se řídí svéprávnost žalobců c) a d) a rodičovská zodpovědnost jejich rodičů (srov. zejm. § 29 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, a Úmluvu o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, publikovanou pod č. 141/2001 Sb. m. s.). Poté znovu posoudí svéprávnost a od ní se odvíjející procesní způsobilost žalobců c) a d), jakož i možnost žalobců a) a b) jako jejich rodičů za ně v rámci rodičovské zodpovědnosti před soudem jednat (srov. § 20 odst. 1 a § 22 o. s. ř. a § 9 odst. 1 zákona o mezinárodním právu soukromém). Ve zrušovaných rozhodnutích přitom uvedené posouzení, jak soudy dospěly k aplikaci české hmotněprávní úpravy na svéprávnost a rodičovskou zodpovědnost žalobců, zcela chybí a vyřešení uvedených otázek nebylo dovolacímu přezkumu otevřeno. V návaznosti na to pak soud znovu posoudí podmínky řízení, a i případný další procesní postup podle § 103 a § 104 odst. 2 o. s. ř.

36. Soudy jsou ve smyslu § 243g odst. 1 části první věty za středníkem o. s. ř. ve spojení s § 226 o. s. ř. vázány právními názory dovolacího soudu v tomto rozhodnutí vyslovenými.

Č. 79

č. 79

Ochrana osobnosti, Podoba člověka (o. z.) [Osobnost člověka (o. z.)]

§ 84 o. z., § 85 odst. 1 o. z., § 85 odst. 2 o. z.

Svolení k zachycení podoby člověka zakládá nevyvratitelnou domněnku souhlasu též k rozmnožování a rozšiřování podoby člověka obvyklým způsobem, jak je mohla vzhledem k okolnostem rozumně předpokládat osoba průměrných vlastností. Použití zachycené podoby nepřiměřeným způsobem nebo v rozporu s nedotknutelnými osobnostními zájmy zachyceného je bez ohledu na předchozí souhlas neoprávněné.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2021, sp. zn. 25 Cdo 801/2020),
ECLI:CZ:NS:2021:25.CDO.801.2020.1

Nejvyšší soud zamítl dovolání žalované proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 17. 10. 2019, sp. zn. 22 Co 172/2019.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Obvodní soud pro Prahu 8 rozsudkem ze dne 28. 3. 2019, č. j. 7 C 325/2016-117, zamítl žalobu, kterou se žalobce domáhal omluvy a zaplacení 400 000 Kč, a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Vyšel ze zjištění, že žalovaná dne 17. 4. 2016 v rámci označeného publicistického pořadu odvysílala reportáž na téma „pocitivost českého národa“, ve které obsluha restaurace úmyslně vracela hostům o 100 Kč navíc, s cílem poukázat, že ne každý tento obnos pocitivě vrátí. V reportáži mimo jiné figuroval i žalobce, který byl nejprve od jiného stolu kamerou tajně natočen, jak si vrácené peníze dává do peněženky, a následně byl konfrontován reportérem, jemuž stokorunu vrátil. Tento záznam byl nejprve doprovázen komentářem reportéra „Lehce nabytou stovku raději rychle schoval do peněženky.“ a následně „No to to trvalo, než jsem stovku doslova vymámil, číšník už kasíruje tamtu vietnamskou dvojici...“ Soud věc po právní stránce posoudil jako použití obrazového záznamu zachycujícího žalobce s jeho svolením v souladu s § 85 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále „o. z.“), neboť k odvysílání pasáže, o jejímž natáčení žalobce věděl, dal konkludentní souhlas vůči štábu televize, který se mu představil a sdělil důvod natáčení. Skrytá část natáčení neumožňovala rozpoznání zachycené osoby, neboť byl rozostřen obličej, tudíž nemohlo dojít

k zásahu, který by zakládal nárok na omluvu a peněžitou náhradu. Komentáře redaktora k počínání žalobce sice soud označil za nevhodné, ale nikoliv za protiprávní zásah do osobnostních práv.

2. Městský soud v Praze k odvolání žalobce rozsudkem ze dne 17. 10. 2019, č. j. 22 Co 172/2019-154, změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalované uložil, aby žalobci doručila konkretizovanou písemnou omluvu a zaplatila mu 100 000 Kč, potvrdil jej ve zbývajících částech výroku, kterým byla žaloba na peněžité plnění zamítnuta, a rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů. Po doplnění dokazování účastnickým výsledkem žalobce a zopakování důkazů nahrávkami pořadu i upoutávek na něj, dovodil odvolací soud, že žalobce nedal souhlas (ani konkludentní) se zachycením své podoby a s jejím šířením, neboť o záznamu natáčeném od vedlejšího stolu nevěděl. O později nahrávaném rozhovoru žalobce sice věděl, ale nebyl mu znám kontext, v jakém bude záznam následně publikován, totiž že ho přiřadí ke skupině nepoctivých zákazníkům, kteří si nechali peníze, které od obsluhy dostali navíc. Vedle toho, že žalovaná šířila záznam bez souhlasu žalobce, zasáhla do jeho cti tím, že jej zahrnula mezi nepoctivé zákazníky, což bylo doprovázeno urážlivými komentáři reportéra, aniž bylo zohledněno, že žalobce se mohl při přijetí peněz pouze přehlédnout (to ostatně žalovaná učinila nesporným). Žalobce byl tedy veřejně kritizován pro nepoctivost bez reálného základu a byl identifikovatelný, neboť v celém pořadu se objevily nejméně dva předěly, v nichž byl při vkládání peněz do peněženky zobrazen bez rozostření obličej. Vzhledem k okolnostem případu a sledovanosti pořadu náleží žalobci kromě omluvy i peněžité náhrada, jejíž výše odpovídá též tomu, že žalobce nebyl v reportáži jmenován a že osoby z jeho okolí nevyvodily z reportáže negativní závěry.

č. 79

II.

Dovolání a vyjádření k němu

3. Rozsudek odvolacího soudu napadla žalovaná dovoláním, jehož přípustnost dovozuje z § 237 o. s. ř. s tím, že rozhodnutí závisí na vyřešení otázek hmotného práva, při jejichž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu. Dovolatelka zpochybňuje závěr odvolacího soudu o protiprávnosti zásahu tvrzením, že reportáž byla nadsázkou, kterou nelze brát zcela vážně. Kromě toho žalobce se šířením své podoby v reportáži konkludentně souhlasil (§ 85 odst. 2 o. z.) při rozhovoru s redaktorem. Odvolací soud dále nevzal v potaz, že dovolatelka v reportáži učinila hodnotový soud, jehož pravdivost nelze dokazovat, ale je nutné zkoumat, zda se zakládá na pravdivé informaci, zda forma jeho veřejné prezentace je přiměřená a zda zásah do osobnostních práv je nevyhnutelným průvodním jevem kritiky, tudíž zda cílem není hanobení a zneuctění dané osoby. K formě náhrady dovolatelka upozorňuje, že peněžité plnění má

subsidiární povahu k jiným způsobům poskytnutí zadostiučinění. Východiskem, o které se zde odvolací soud opřel, přitom nebyla objektivně vnímatelná újma, ale nesprávně převzaté subjektivní vnímání újmy žalobcem. Konečně dovolatelka uvádí, že v řízení bylo porušeno její právo na spravedlivý proces tím, že odvolací soud vyslechl žalobce, aniž by uvedl, k jakým skutečnostem je třeba tento výslech nutno provést, a dále, že vzal veškerá tvrzení žalobce za pravdivá. Navrhla proto, aby dovolací soud změnil rozsudek odvolacího soudu tak, že žaloba na zaslání písemné omluvy a na peněžitou náhradu se zamítá, a žalobce je povinen žalované nahradit náklady řízení.

Přípustnost dovolání

4. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) shledal, že dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou – účastnicí řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), zastoupenou advokátem ve smyslu § 241 o. s. ř., a je přípustné podle § 237 o. s. ř., k řešení otázky svolení k rozšiřování podoby člověka a přiměřené náhrady za zásah do osobnostních práv tímto způsobem.

IV.

Důvodnost dovolání

5. Nesprávné právní posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.) může spočívat v tom, že odvolací soud věc posoudil podle nesprávného právního předpisu, nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil, případně jej na zjištěný skutkový stav věci nesprávně aplikoval.

6. Podle § 81 odst. 1 o. z. chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého. Podle odst. 2 téhož ustanovení ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.

7. Podle § 82 odst. 1 o. z. člověk, jehož osobnost byla dotčena, má právo domáhat se toho, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek.

8. Podle § 84 o. z. zachytit jakýmkoli způsobem podobu člověka tak, aby podle zobrazení bylo možné určit jeho totožnost, je možné jen s jeho svolením.

9. Podle § 85 odst. 1 o. z. rozšiřovat podobu člověka je možné jen s jeho svolením. Podle odst. 2 téhož ustanovení svolí-li někdo k zobrazení své podoby za okolností, z nichž je zřejmé, že bude šířeno, platí, že svoluje i k jeho rozmnožování a rozšiřování obvyklým způsobem, jak je mohl vzhledem k okolnostem rozumně předpokládat.

10. Občanský zákoník nijak nedefinuje podobu člověka, která je citovanými ustanoveními chráněna před neoprávněným zachycením a rozšiřováním. Lze proto vyjít například z definice podávané v právníkové literatuře, že tento pojem zahrnuje vše, jak se člověk vzhledově vyjevuje okolí navenek. Přitom se nejedná pouze o podobu obličeje člověka, nýbrž o jakoukoli součást vzhledu jeho tělesné stránky, zejména příznačných osobních rysů [TŮMA, P. In: LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 502.]. Nutnou podmínkou pro uplatnění práva na ochranu podoby je, že osoba je na základě zobrazení identifikovatelná (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2005, sp. zn. 30 Cdo 936/2005, publikovaný pod C 3800 v Souboru civilních rozhodnutí Nejvyššího soudu, C. H. Beck, dále jen „Soubor“). Ztotožnění osoby nemusí přitom spočívat jen ve vlastním zobrazení; i když nelze zobrazenou osobu bezpečně určit z podobizny nebo zvukově obrazového snímku, půjde přesto o zobrazení podoby konkrétní osoby, jestliže její identita vyplývá z uvedení jména nebo eventuálně z jiných souvislostí, za nichž k použití snímku došlo (s odkazem na zahraniční judikaturu viz KNAP, K., ŠVESTKA, J. a kol. Ochrana osobnosti podle občanského práva, Linde Praha, a. s., 2004, s. 293).

11. V posuzovaném případě bylo zjištěno (dovolací soud není oprávněn přezkoumávat správnost skutkových zjištění nalézacích soudů, dovolatelka ostatně tyto závěry v dovolání nenapadá), že v první části reportáže zachycující počínání žalobce po převzetí nesprávné částky od číšníka byl sice žalobcův obličej rozostřen, ovšem v průběhu celého pořadu, jehož byla reportáž součástí, byl v tzv. upoutávacích předělech dvakrát použit záběr bez rozostření. Kromě toho i v záznamu rozhovoru s reportérem již byl zcela viditelný žalobcův obličej, což v návaznosti na předchozí záznam potvrdilo identitu snímané osoby. Z toho je zřejmé, že tímto způsobem byla totožnost žalobce zjištělná a že dovolatelka disponovala obrazovým záznamem zachycujícím jeho podobu.

12. Obecně platí, že podobu člověka je možné zachytit pouze s jeho souhlasem. Z citovaných ustanovení je zřejmé, že občanský zákoník nově výslovně stanoví právo člověka na ochranu před neoprávněným zachycením a použitím jeho podoby, ačkoliv podoba člověka byla za součást osobnosti považována judikaturou a právní teorií již za předešlé právní úpravy. Obsahem práva na podobu je užívání a dispoziční právo subjektu ve vztahu k zachycení jeho podoby. V pozitivním smyslu toto právo zahrnuje oprávnění zachytit svou podobu, resp. udělovat jiným svolení k jejímu zachycení. V negativním smyslu toto právo zahrnuje oprávnění bránit se proti neoprávněnému zachycení podoby ze strany jiného subjektu. Své právo oprávněný realizuje především dispozičním právním jednáním, jímž uděluje svolení k zachycení podoby. Dřívější judikatura dospěla k závěru, že je třeba pečlivě zkoumat rozsah svolení v tom smyslu, že z případného souhlasu se zachycením podoby ještě nelze bez dalšího současně usuzovat, že tím bylo

dáno i svolení k dalšímu použití podobizny (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2304/99, publikovaný v časopise Soudní rozhledy č. 3/2003, s. 80). Nynější úprava zakládá v § 85 odst. 2 o. z. nevyvratitelnou domněnku souhlasu k rozmnožování a rozšiřování podoby člověka obvyklým způsobem, jak je mohl vzhledem k okolnostem rozumně předpokládat, pokud svolil k zachycení podoby za okolností, z nichž je zřejmé, že bude šířena. Pokud tak osoba učiní, vylučuje její svolení neoprávněnost zásahu spočívajícího v rozmnožování a šíření podoby. Při zkoumání toho, zda a jaký způsob šíření podoby mohla vzhledem k okolnostem zachycená osoba předpokládat, je třeba vycházet především z kritéria osoby průměrného rozumu, jak má na mysli § 4 odst. 1 o. z. Konkrétní okolnosti je třeba zkoumat ex ante, tedy tak, jak existovaly v situaci, kdy osoba poskytovala souhlas se zachycením své podoby. Obecně se tedy v § 85 odst. 2 o. z. jedná o rozšiřování podoby takovým způsobem a v takovém rozsahu (dalšími aspekty mohou být např. místo, čas nebo forma), které mohla za daných podmínek předpokládat osoba průměrných vlastností. Vzhledem k výjimečné povaze této zákonné domněnky se zde uplatní pravidlo spíše restriktivního výkladu (srov. Tůma, P. citované dílo, s. 506.).

13. Navíc i ve vztahu k takto presumovanému svolení se šířením podoby se uplatní dřívější závěr judikatury, že při každém použití podobizen a obrazových snímků, ať k nim dochází na základě zákonných licencí, svolení či jiného oprávnění, musí být zachovány dvě základní podmínky: použít je lze vždy jen přiměřeným způsobem a nesmí se tak stát v rozporu s osobnostními zájmy oprávněného, jež je třeba bezpodmínečně respektovat, a které jsou tedy za všech okolností nedotknutelné (§ 90 o. z.). Nejsou-li tyto předpoklady splněny, stává se použití, které by bylo případně samo o sobě přípustné, neoprávněným ve smyslu § 82 o. z. Přiměřeným je pak použití pouze tehdy, pokud je co do formy, rozsahu a obsahu odůvodněno potřebou užití k účelu, k němuž oprávněný dal svolení nebo pro který byla stanovena zákonná licence. Souhlas zachycené osoby se nevyžaduje při využití záznamu k výkonu nebo ochraně jiných práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob (tzv. licence výkonu a ochrany práv podle § 88 odst. 1 o. z.), nebo na základě zákona k úřednímu účelu a v případě, že někdo veřejně vystoupí v záležitosti veřejného zájmu (úřední licence a licence veřejných záležitostí podle § 88 odst. 2 o. z.) a konečně přiměřeným způsobem též k vědeckému, nebo uměleckému účelu a pro tiskové, rozhlasové, televizní a obdobné zpravodajství (licence vědecká, umělecká a zpravodajská podle § 89 o. z.), jestliže těmto privilegovaným účelům vyhovuje i svým ztvárněním. Užití samo o sobě přípustné však přesto může vyústit v závažný zásah do osobnostní sféry, například vzhledem k souvislostem, za nichž k němu došlo, popřípadě do nichž bylo situováno, nebo vzhledem ke komentáři, který k němu byl připojen (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2012, sp. zn. 30 Cdo 42/2011, Soubor C 12074). Ani zákonem

připuštěný důvod zásahu tedy nesmí být využit způsobem, který je nepřiměřený a dotýká se oprávněných zájmů člověka.

14. V projednávané věci ze skutkových zjištění vyplývá, že žalobce dal souhlas se zachycením své podoby při pořizování rozhovoru s reportérem. K zachycení podoby a šíření záběrů pořízených předtím od jiného stolu skrytou kamerou žalobce souhlas dát z logiky věci ani nemohl, protože o jejich existenci nejprve nevěděl. Nebylo-li doloženo, že žalobce byl redaktorem informován, k jakému přesně účelu a v jakých souvislostech budou předchozí záběry použity, je správný závěr odvolacího soudu, že žalobce svolil se zachycením své podoby pouze u druhého pořízeného záznamu. K tomu lze doplnit, že nevyvratitelná domněnka svolení se šířením záznamu (§ 85 odst. 2 o. z.) se v případech televizních reportáží uplatní tam, kde došlo k použití záznamu obvyklým způsobem, přičemž zachycená osoba může zpravidla vzhledem k okolnostem předvídat následné šíření své podoby, neboť je obecným a pochopitelným pravidlem, že reportáž bývá natáčena právě za účelem odvysílání v televizi či jiném médiu. Nicméně právě vzhledem k souvislostem, za jakých byl zvukově obrazový záznam zachycující žalobce publikován, a ke komentáři, který k němu byl připojen, nelze šíření jeho podoby považovat za učiněné přiměřeným způsobem. Odsouhlasený druhý záznam byl totiž publikován jako díl reportáže, která podle skutkových zjištění vyznívala značně tendenčně (dehonestovala žalobce) a opírala se přitom o první záznam, k němuž svolení dáno nebylo. Není tedy opodstatněná dovolací námitka, že žalovaná šířila podobu žalobce s jeho svolením. Dovolatelka netvrdí, že by se její oprávnění k šíření podoby žalobce opíralo o některou ze zákonných licencí. Dovolací soud tedy nemá důvod k výkladu § 88 a 89 o. z. a k přezkumu napadeného rozhodnutí z těchto hledisek, a to i s přihlédnutím k tomu, že krátká publicistická sonda vycházející z uměle navozené situace při placení útraty v restauraci za účasti nepříliš reprezentativního vzorku respondentů stěží naplňuje vědeckou, uměleckou či zpravodajskou licenci.

15. Neoprávněné šíření podoby automaticky neznamená, že tím také došlo k zásahu do jiných dílčích osobnostních práv dotčené osoby, jako je například čest a důstojnost. Otázku případného dotčení takových jednotlivých dílčích práv je třeba u každého z nich posuzovat samostatně (viz již citovaný rozsudek sp. zn. 30 Cdo 2304/99 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1873/2006, Soubor C 5097). V uvedeném případě je nepochybné, že publikaci zvukově obrazového záznamu bylo zasaženo do žalobcovy cti, neboť byl v reportáži líčen jako jeden z nepoctivých zákazníků, a to posměšným komentářem k nakládání s vrácenými penězi i k vydání neoprávněně nabyté stokoruny. Nic na tomto závěru nemění ani námitky žalované, že o zásah do tohoto osobnostního práva se nejedná, protože šlo o nadsázku, případně o oprávněnou kritiku. U hodnotového úsudku nelze sice dokazovat jeho pravdivost, pravdivý však musí být jeho podklad, tedy kritika musí vyvozovat odpovídající hodnotící zá-

věry z podložených východisek. Nejsou-li pravdivé předpoklady, ze kterých se vychází, případně je-li sám hodnotící úsudek difamující, nelze považovat kritiku za přípustnou. Kritika se musí vyvarovat všeobecných soudů, které nejsou opřeny o potřebné konkrétní skutečnosti, a nemůže sledovat cíl pomluvy, zostouzení, urážky, příp. skandalizace určité fyzické osoby (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1872/2004, Soubor 3507). Ostatně v tomto směru i Evropský soud pro lidská práva dovozuje, že zkreslení skutečnosti, není-li provedeno v dobré víře, může překročit meze přijatelné kritiky; pravdivé tvrzení lze zveličit doplňujícími poznámkami, hodnotovými soudy, domněnkami či dokonce narážkami, které mohou vytvořit mylný dojem v očích veřejnosti (např. rozhodnutí ze dne 2. 2. 2012 ve věci Růžový panter o. s. proti České republice, stížnost č. 20240/08, a usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 2594/07).

16. V nyní posuzované věci odvolací soud správně a výstižně vyložil, že právě doprovodné komentáře v reportáži a vlastně i v průběhu dalších částí celého pořadu byly zavádějící až urážlivé a vykreslily žalobce v negativním světle jako nepoctivého zákazníka a příklad jednoho z nepoctivých Čechů, kteří si nechají neoprávněně získané peníze, zvláště pak v kontrastu s následující scénou, ukazující že jiné sledované osoby stokorunu okamžitě bez vyzvání vrátily. Tyto výrocky je totiž nutné hodnotit v rámci celé reportáže, případně i pořadu, jehož byla součástí, nikoliv samostatně vytržené z kontextu (nález Ústavního soudu ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05). Zároveň nelze říci, že by obsah prvního záznamu pro takovou kritiku tvořil adekvátní podklad, jestliže nebylo vyloučeno, že žalobce peníze přijal vlastně omylem, z důvodu nesoustředění či roztržitosti, aniž je přepočítal. Takovou možnost ostatně připustila i dovolatelka, přesto výsledkem její reportážní činnosti bylo zkreslení dojmu plynoucího ze záznamu tak, že žalobcovo jednání působilo jako nepoctivé, byť tomu tak nemuselo být. Pak ovšem nelze uvažovat ani o přípustné nadsázce, kterou jinak soudní judikatura připouští (např. nález Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 367/03, a rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Prager a Oberschlick proti Rakousku, stížnost č. 15974/90, nebo Oberschlick proti Rakousku, stížnost č. 20834/92).

17. Popsané okolnosti vzniku a vyznění pořadu podporují rovněž správnost závěrů odvolacího soudu o opodstatněnosti peněžité náhrady, neboť pouhá omluva není dostatečným prostředkem k nápravě újmy vyvolané kombinací zásahu do práva na ochranu podoby člověka a zásahu do cti žalobce. Není případná výtky, že odvolací soud nevycházel z právní premisy objektivně vnímané újmy a že nesprávně akcentoval pouze subjektivní vnímání vlastní cti ze strany žalobce. O tom, že takto nepostupoval, svědčí argumentace odvolacího soudu, který nepřijal část žalobních tvrzení o negativních dopadech na nahlížení žalobce ze strany osob v jeho okolí a přihlédl i k důležité okolnosti, že žalobce nebyl v reportáži

označen jménem. Z ničeho nevyplývá, že by odvolací soud odhlédl od objektivního principu založeného na úvaze, zda by se takto cítil dotčeným na cti každý, kdo by se nacházel na místě žalobce. Naopak lze s ním souhlasit, že jednání bylo objektivně způsobilé zasáhnout nejen do cti žalobce, nýbrž že stejně tak by odvysílání uvedené reportáže považovala za zásah do své cti jakákoliv jiná srovnatelná osoba. Dalším objektivním kritériem, které vzal odvolací soud v potaz, byla sledovanost pořadu na celostátní televizní stanici. Tím odvolací soud dostatečně odůvodnil, proč v uvedeném případě nestačí pouze morální zadostiučinění a je třeba poskytnout zadostiučinění v penězích, a respektoval tak subsidiární funkci peněžité náhrady. Ani při řešení této otázky tedy nepochybil.

18. Dovolatelka pak ke stanovené výši náhrady neformuluje konkrétní výhrady, lze proto poukázat na standardní pravidlo, že určení částky přiměřeného zadostiučinění je především úkolem soudu prvního stupně a přezkum jeho úvah úkolem soudu odvolacího. Dovolací soud při přezkumu výše zadostiučinění v zásadě posuzuje právní otázky spojené s výkladem podmínek a kritérií rozhodných pro přiznání spravedlivého zadostiučinění, přičemž výslednou částkou se zabývá až tehdy, byla-li by vzhledem k aplikaci těchto podmínek a kritérií na konkrétní případ zcela zjevně nepřiměřená (srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. 30 Cdo 523/2012, a ze dne 23. 5. 2013, sp. zn. 30 Cdo 675/2013). Srovnání s případem řešeným pod sp. zn. 25 Cdo 3423/2018 (přiznáno 150 000 Kč za neoprávněné nařčení známé osobnosti z tzv. kořistění na holocaustu v tisku) není přiléhavé, neboť šlo o odlišnou formu zásahu i jeho okolnosti. Při vázanosti dovolacího soudu vymezením dovolacího důvodu (tzv. kvalitativní rozsah dovolacího přezkumu) nemá Nejvyšší soud v této věci prostor k přezkumu závěru odvolacího soudu o výši přiznané náhrady.

19. Dovolací soud konečně neshledal, že by došlo k porušení práva na spravedlivý proces v souvislosti s účastnickým výsledkem žalobce, jak uvádí žalovaná. Výhrady k okruhu skutečností zjištěných z tohoto důkazu, napadají ve výsledku správnost skutkových zjištění, kterou není dovolací soud oprávněn podle § 241a odst. 1 a § 242 odst. 3 o. s. ř. přezkoumávat. Tyto dovolací námitky proti skutkovým závěrům odvolacího soudu tedy nepředstavují způsobilý dovolací důvod.

20. Z uvedeného vyplývá, že napadené rozhodnutí je z pohledu uplatněných dovolacích důvodů správné, a Nejvyšší soud proto dovolání žalované podle § 243b odst. 2 o. s. ř. zamítl.

Č. 80

č. 80

Neplatnost právního jednání (o. z.), Úroky, Dobré mravy, Lichva (o. z.), Podnikatel, Spotřebitel

§ 419 o. z., § 433 o. z., § 547 o. z., § 576 o. z., § 580 o. z., § 588 o. z., § 1796 o. z., § 1797 o. z.

Jsou-li právním jednáním porušeny principy dobrých mravů, uplatní se tento korektiv i ve vztazích mezi podnikateli. Porušení korektivu dobrých mravů má za následek absolutní neplatnost právního jednání. Případný závěr soudu o absolutní neplatnosti ujednání stran pro rozpor s korektivem dobrých mravů je však zásahem výjimečným a vždy odůvodněným mimořádnými okolnostmi daného případu. Korektiv dobrých mravů přitom nevyklučuje posouzení, zdali na právní poměry stran nedopadají jiná ustanovení občanského zákoníku poskytující právní ochranu jedné ze stran před zneužívajícím jednáním druhé strany (například právní úprava ochrany slabší strany).

Spotřebitelem může být každý člověk, tedy i fyzická osoba podnikatel, který mimo rámec své podnikatelské činnosti uzavírá smlouvu s jiným podnikatelem.

Uzavřel-li podnikatel fyzická osoba smlouvu s jiným podnikatelem v rámci své podnikatelské činnosti, nelze vyloučit, že mu bude přináležet zákonná ochrana jako tzv. slabší straně za podmínek § 433 o. z.

Práva dovolávat se ochrany prostřednictvím právní úpravy poskytující ochranu před zneužívajícím jednáním jiného podnikatele podle § 433 o. z. nezbavuje podnikatele, je-li v závazku slabší stranou, ani ustanovení § 1797 o. z.

Je-li jeden z podnikatelů slabší stranou, dopadá působnost právní úpravy o adhezni kontraktaci i na vztahy mezi podnikateli (nevyloučí-li si ji strany za splnění zákonných předpokladů podle § 1801 o. z.). Pouhá nepřiměřenost úplaty, tedy i úroku, však předmětem přezkumu právní úpravou adhezních smluv (prostřednictvím § 1800 odst. 2 o. z.) být nemůže.

Samotná výše úroků nebude ve vztazích mezi podnikateli zpravidla bez dalších okolností představovat naplnění zákonných předpokladů rozporu s dobrými mravy podle § 588 o. z.

Je-li jeden z podnikatelů slabší stranou, nepůjde v otázce samotné výše úroku bez naplnění dalších zákonných předpokladů § 433 o. z. o důvodnou aplikaci tohoto ustanovení.

č. 80

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2021, sen. zn. 23 ICdo 56/2019, ECLI:CZ:NS:2021:23.ICDO.56.2019.1)

Nejvyšší soud odmítl dovolání žalované v rozsahu, ve kterém směřovalo proti části I. výroku rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 12. 2018, kterou odvolací soud změnil rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 22. 5. 2018, tak, že se určuje, že žalobkyně má za dlužníkem D. S. v insolvenčním řízení vedeném u Krajského soudu v Ústí nad Labem dílčí pohledávku č. 2 ve výši 142 445 Kč a dílčí pohledávku č. 4 ve výši 66 732 Kč; ve zbytku rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 12. 2018, zrušil a věc vrátil Krajskému soudu v Ústí nad Labem k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Krajský soud v Ústí nad Labem (dále jen „insolvenční soud“) rozsudkem ze dne 22. 5. 2018, zamítl žalobu na určení, že:

- a) Část pohledávky č. 1 žalobkyně za dlužníkem D. S. ve výši 160 249,64 Kč, která byla na přezkumném jednání popřena insolvenčním správcem v řízení vedeném u Krajského soudu v Ústí nad Labem, byla přihlášena po právu, a to jako pohledávka nezajištěná a nevykonatelná.
- b) Pohledávka č. 2 žalobkyně za dlužníkem D. S. ve výši 142 445 Kč, která byla na přezkumném jednání popřena insolvenčním správcem, byla do insolvenčního řízení vedeného u Krajského soudu v Ústí nad Labem přihlášena po právu jako pohledávka nezajištěná a nevykonatelná.
- c) Pohledávka č. 3 žalobkyně za dlužníkem D. S. ve výši 68 744 Kč, která byla na přezkumném jednání popřena insolvenčním správcem, byla do insolvenčního řízení vedeného u Krajského soudu v Ústí nad Labem přihlášena po právu jako pohledávka nezajištěná a nevykonatelná.
- d) Pohledávka č. 4 žalobkyně za dlužníkem D. S. ve výši 66 732 Kč, která byla na přezkumném jednání popřena insolvenčním správcem, byla do insolvenčního řízení vedeného u Krajského soudu v Ústí nad Labem přihlášena po právu jako pohledávka nezajištěná a nevykonatelná (I. výrok).

Rozhodl dále, že žalobkyně je povinna zaplatit žalované na náhradě nákladů řízení částku 8 228 Kč do 3 dnů od právní moci rozsudku (II. výrok).

2. Insolvenční soud vyšel z toho, že:

- a) Usnesením insolvenčního soudu ze dne 27. 9. 2017 byl zjištěn úpadek dlužníka D. S. (dále též jen „dlužník“), bylo povoleno jeho řešení oddlužením a insolvenčním správcem dlužníka byla ustanovena žalovaná.
- b) Žalobkyně přihlásila jako věřitel č. 2 přihláškou vedenou v insolvenčním rejstříku pod označením P2 pohledávku v celkové výši 510 201 Kč. Tato pohledávka byla přihlášena v celém rozsahu jako nevykonatelná a nezajištěná a sestávala ze čtyř samostatných dílčích pohledávek.
- c) Dílčí pohledávka č. 1 představovala nezaplacené a zesplatněné splátky dle Smlouvy o revolvingové zápůjčce ve výši 232 280 Kč, dílčí pohledávka č. 2 představovala smluvní pokuty dle čl. 8 odst. 8.1 písm. a), b) a čl. 8 odst. 8.5 téže smlouvy ve výši 142 445 Kč, dílčí pohledávka č. 3 představovala nezaplacené a zesplatněné splátky dle Smlouvy o revolvingové zápůjčce ve výši 68 744 Kč a dílčí pohledávka č. 4 představovala smluvní pokuty dle čl. 8 odst. 8.1 písm. a), b) a čl. 8 odst. 8.5 téže smlouvy ve výši 66 732 Kč.
- d) V rámci přezkumu pohledávek žalovaná v postavení insolvenčního správce dlužníka popřela dílčí pohledávku č. 1 co do pravosti a výše ohledně částky 160 249,64 Kč a dílčí pohledávky č. 2, č. 3 a č. 4 co do pravosti i výše v celém jejich rozsahu.
- e) Žalobkyně se domáhala určení, že má za dlužníkem část dílčí pohledávky č. 1 ve výši 160 249,64 Kč, dílčí pohledávku č. 2 ve výši 142 445 Kč, dílčí pohledávku č. 3 ve výši 68 744 Kč a dílčí pohledávku č. 4 ve výši 66 732 Kč, uplatněné v insolvenčním řízení vedeném ve věci dlužníka.

3. Insolvenční soud vzal za prokázané, že:

- a) Žalobkyně uzavřela s dlužníkem postupně dvě smlouvy o revolvingových zápůjčkách.
- b) Dle Smlouvy o revolvingové zápůjčce č. 9200068798 ze dne 13. 8. 2015 poskytla žalobkyně dlužníkovi zápůjčku ve výši 50 000 Kč s kapitalizovaným úrokem 76 912 Kč, přičemž celková dlužná částka tak činila 126 912 Kč a dlužník ji měl vrátit ve 48 měsíčních splátkách ve výši 2 644 Kč.
- c) Pro případ prodlení dlužníka s úhradou jednotlivých splátek byla mezi stranami sjednána smluvní pokuta 8 % z dlužné splátky po 15 dnech prodlení a 13 % z dlužné splátky po 30 dnech prodlení. Ocítl-li se dlužník v prodlení s úhradou splátky po dobu delší než 30 dnů, byl věřitel oprávněn celý dluh zesplatnit. Neuhradil-li dlužník novou jistinu zápůjčky ani ve lhůtě 5 dnů ode dne, kdy došlo k zesplatnění zápůjčky, byl dále dlužník povinen zaplatit věřiteli nad rámec uvedené smluvní pokuty další jednorázovou smluvní pokutu ve výši 50 % z celkové výše všech sjednaných splátek zápůjčky.

- d) Dlužník uhradil věřiteli dle této smlouvy celkem pouze částku 58 168 Kč a zbývalo doplatit 68 744 Kč. Následně žalobkyně oznámila dlužníkovi zesplatnění zápůjčky z důvodu, že dlužník porušil smlouvu o zápůjčce neplněním závazků dle splátkového kalendáře, a vyzvala jej k úhradě dlužné částky 135 476 Kč. Dlužné splátky byly vyčísleny ve výši 68 744 Kč, neuhrazené penalizační faktury částkou 3 276 Kč a 50% smluvní pokuta částkou 63 456 Kč.
- e) Dle Smlouvy o revolvingové zápůjčce ze dne 23. 9. 2016 poskytla žalobkyně dále dlužníkovi zápůjčku ve výši 110 000 Kč s kapitalizovaným úrokem ve výši 168 736 Kč, přičemž celková dlužná částka tak činila 278 736 Kč a dlužník ji měl vrátit ve 48 měsíčních splátkách ve výši 5 807 Kč.
- f) Poté, co dlužník přestal splácet, oznámila žalobkyně dlužníkovi zesplatnění zápůjčky a vyzvala jej k úhradě zbývajících částky ve výši 374 725 Kč (dlužné splátky ve výši 232 280 Kč, penalizace ve výši 3 077 Kč a 50% smluvní pokuta ve výši 139 368 Kč).
- g) Strany uzavřely tzv. revolvingové smlouvy, součástí byly tzv. „formulářové smluvní podmínky revolvingové půjčky“.

4. Insolvenční soud dospěl při právním posouzení k závěru, že žaloba není důvodná, smlouvy o revolvingové zápůjčce jsou neplatné podle § 547 a § 580 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též jen „o. z.“). Sazba úroků 56,35 % ročně podstatně přesahuje obvyklou úrokovou sazbu u úvěrů poskytovaných bankami pro daný typ půjček, kdy průměrná úroková sazba u úvěrů a půjček pro fyzické a podnikající osoby činila v roce 2016 3,69 % ročně. Smluvní podmínky žalobkyně jsou koncipovány spíše jako pro neplatiče, kdy žalobkyně dopředu předpokládá, že dlužník svůj dluh neuhradí a ten se mu „revolvingem“ úroků, smluvních pokut a zesplatněných jistin zmnoží tak, že jedinou cestou pro něho bude podání insolvenčního návrhu. Zvýšením svého nároku o násobek dlužné částky se věřitel může snažit zlepšit své postavení vůči ostatním věřitelům po vstupu dlužníka do insolvence. Ostatně tomu by odpovídalo zesplatnění pohledávek a jejich navýšení vzápětí po podání insolvenčního návrhu dlužníkem. V posuzované věci úroková sazba převyšuje běžnou úrokovou sazbu více než 15x. Insolvenční správce uznal přihlášené pohledávky žalobkyně s běžnou úrokovou mírou. Popřel pohledávky jen v části, která odporuje dobrým mravům. Ke stejným závěrům insolvenční soud dospěl i u pohledávky č. 3, kdy opět smluvní odměna odpovídající reálné úroku se sazbou 56,48 % přesahuje několikanásobně obvyklou úrokovou sazbu u úvěrů poskytovaných bankami pro daný typ půjček, kdy průměrná úroková sazba úvěru a půjček pro fyzické osoby činila podle tabulky ČNB 4,15 % a věřitel by měl tak nárok na zaplacení pouze 54 351 Kč, ale protože dlužník uhradil vůči věřiteli celkem částku 58 168 Kč, byla pohledávka zcela splacena. Jde-li o dílčí pohledávku č. 2, činí výše požadované smluvní po-

kuty 129,5 % z výše „úvěru“ a toto ujednání je také v rozporu s dobrými mravy, a podle § 580 o. z. proto neplatné.

5. K odvolání žalobkyně Vrchní soud v Praze (dále též jen „odvolací soud“) rozsudkem ze dne 13. 12. 2018 rozsudek insolvenčního soudu změnil tak, že se určuje, že žalobkyně má za dlužníkem D. S. v insolvenčním řízení vedeném u Krajského soudu v Ústí nad Labem pod označenou spisovou značkou dílčí pohledávku č. 1 ve výši 160 249,64 Kč, dílčí pohledávku č. 2 ve výši 142 445 Kč, dílčí pohledávku č. 3 ve výši 68 744 Kč a dílčí pohledávku č. 4 ve výši 66 732 Kč (I. výrok), a rozhodl o náhradě nákladů řízení (II. výrok).

6. Ohledně dílčí pohledávky č. 1 ve výši 160 249,64 Kč a dílčí pohledávky č. 3 ve výši 68 744 Kč odvolací soud uvedl, že žalobkyně má na sjednané úroky v případě obou poskytnutých revolvingových zápůjček právo. Odvolací soud odkázal na ustavení § 1797 o. z., dle kterého podnikatel, který uzavřel smlouvu při svém podnikání, se neplatnosti smlouvy podle § 1796 o. z. dovolat nemůže. Dle odvolacího soudu mu tudíž nepřísluší ani právo dovolávat se neplatnosti ujednání o úrocích pro rozpor s dobrými mravy dle § 580 odst. 1 o. z. Neumožňuje-li totiž zákon podnikateli napadnout neplatnost smlouvy pro její lichevní charakter, tj. z důvodu zneužití tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti podnikatele, tedy pro zjevně úmyslné protiprávní jednání vůči němu, tím spíše nemůže podnikatel namítat neplatnost ujednání o úrocích pouze pro jejich nepřiměřenou výši, kterou shledává nemravnou.

7. Ohledně dílčí pohledávky č. 2 ve výši 142 445 Kč a dílčí pohledávky č. 4 ve výši 66 732 Kč, které byly žalobkyní přihlášeny jako pohledávky ze smluvní pokuty, odvolací soud dovodil, že by bylo namíště uvažovat toliko o moderaci smluvní pokuty, neboť žalovaná dovozuje neplatnost ujednání o smluvní pokutě pro jejich nepřiměřenou výši. Měla-li tedy žalovaná výhrady k výši sjednané smluvní pokuty, pak bylo na ní, aby tomuto svému názoru svůj popěrný úkon přizpůsobila a tyto dílčí pohledávky žalobkyně popřela též co do jejich výše. Pokud tak neučinila, jak je z obsahu popěrného úkonu zjevné, není soud v incidenčním sporu oprávněn tuto otázku sám řešit, neboť popření pravosti pohledávky umožňuje soudu ve sporu o určení pravosti pohledávky zkoumat pouze základ nároku, nikoli již jeho výši nebo pořadí. Dovožovala-li žalovaná v průběhu incidenčního sporu dále neplatnost ujednání o smluvní pokutě z toho, že ve smlouvách o zápůjčce byly tyto smluvní pokuty kumulovány, pak se uvedená námitka zjevně též váže k nepřiměřenosti výše smluvní pokuty.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

8. Proti rozsudku odvolacího soudu (výslovně proti výroku I. i II.) podala žalovaná (dále též jen „dovolatelka“) dovolání s tím, že jej považuje za přípustné

ve smyslu § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“), neboť rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení otázky hmotného práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena. Dovolací důvod nesprávného právního posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.) spatřuje v nesprávné aplikaci § 580 o. z. odvolacím soudem, který dovodil, že podnikatel, který uzavřel smlouvu při svém podnikání, se neplatnosti smlouvy podle § 1796 o. z., ale ani podle § 580 o. z. nemůže dovolat, čímž odvolací soud připouští výklad, že je možné ve vztahu s podnikatelem sjednat ve smlouvách úrokové sazby v neo-
mezené výši, což rozhodně dle názoru dovolatelky nebylo záměrem zákonodárce.

9. Dovolatelka konstatuje, že při popření pohledávek č. 1 a č. 3 má za to, že sjednaný smluvní úrok v případě všech zápůjček uzavřených mezi žalobkyní a dlužníkem ve výši více než 56 % ročně sjednaný na období nadcházejících 48 měsíců podstatně přesahuje obvyklou úrokovou sazbu u úvěrů poskytovaných bankami pro daný typ půjček. V případech, kdy je úvěr utvrzen několika dalšími smluvními instrumenty a je podstatný rozdíl mezi sjednanou úrokovou sazbou a úrokovou sazbou obvyklou v době sjednání úvěrové smlouvy, lze takovýto úrok považovat za neplatný. Dovolatelka odkazuje na závěry vyslovené v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2015, sp. zn. 26 Cdo 1587/2015, a rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2004, sp. zn. 21 Cdo 1484/2004, s tím, že sjednaný úrok je nutné považovat za rozporný s dobrými mravy a tudíž za neplatně sjednaný. Zásadu posuzování souladnosti ujednání o výši úroku s dobrými mravy je totiž nutno uplatnit i v podnikatelském styku.

10. Dovolatelka navrhuje, aby dovolací soud napadené rozhodnutí odvolacího soudu změnil v tom smyslu, že žaloba se zamítá, a rozhodl o náhradě nákladů řízení.

11. Žalobkyně se k dovolání vyjádřila tak, že napadený rozsudek je správný, odvolací soud ho přesvědčivě odůvodnil, vypořádal se se všemi námitkami a není důvod, proč by měl být zrušen. Žalobkyně poukazuje na skutečnost, že závazkové právní vztahy mezi ní a dlužníkem nejsou vztahy spotřebitelskými, a proto tvrzená neplatnost pro údajný rozpor s dobrými mravy není relevantní a na danou věc aplikovatelná. Podnikatelský charakter vyplývá nejen z označení dlužníka, ale především též z účelu půjček a zápůjček na potřeby podnikání. Je tedy nutno vzít na zřetel zvláštnosti profesionálních vztahů podnikatelského prostředí a jeho specifické etiky. Žalobkyně uvádí, že ujednání o konkrétní výši úroků není a nemůže být nepřiměřeným ujednáním, když dlužník byl se sazbou zcela srozumitelně seznámen a informace o úrokové sazbě a smluvních pokutách mu byly jasným a srozumitelným způsobem poskytnuty. Dále odkazuje na ustálenou rozhodovací praxi dovolacího soudu s tím, že lze požadovat úroky několikanásobně vyšší, než je úrok obvyklý. Žalobkyně poukazuje též na skutečnost, že dlužník přihlášené pohledávky uznal.

12. Žalobkyně navrhuje, aby dovolání žalované bylo jako nedůvodné odmítnuto, popřípadě zamítnuto.

III.

Přípustnost dovolání

č. 80

13. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) se po zjištění, že dovolání bylo podáno řádně a včas, osobou k tomu oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem (§ 240 odst. 1 a § 241 odst. 1 o. s. ř.), zabýval přípustností dovolání.

14. Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští.

15. Podle § 241a odst. 2 o. s. ř. musí být v dovolání vedle obecných náležitostí (§ 42 odst. 4 o. s. ř.) uvedeno, proti kterému rozhodnutí směřuje, v jakém rozsahu se rozhodnutí napadá, vymezení důvodu dovolání, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 237 až 238a o. s. ř.) a čeho se dovolatel domáhá (dovolací návrh). K vymezení přípustnosti dovolání srov. především usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2013, sp. zn. 29 Cdo 2394/2013, uveřejněné pod číslem 4/2014 Sb. rozh. obč., jakož i stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2017, sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16, uveřejněné pod číslem 460/2017 Sb.

16. Dovolací soud je při přezkoumání rozhodnutí odvolacího soudu vázán uplatněným dovolacím důvodem (srov. § 242 odst. 3 větu první o. s. ř.); vyplývá z toho mimo jiné, že při zkoumání, zda napadené rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo která již dovolacím soudem vyřešena byla, ale má být posouzena jinak, a zda je tedy dovolání podle § 237 o. s. ř. přípustné, může posuzovat jen takové právní otázky, které dovolatel v dovolání označil.

17. Podle § 237 o. s. ř., není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.

18. V rozsahu, v němž dovolání směřovalo do té části I. výroku napadeného rozhodnutí, kterou odvolací soud rozsudek insolvenčního soudu změnil tak, že se určuje, že žalobkyně má za dlužníkem D. S. v insolvenčním řízení vedeném u Krajského soudu v Ústí nad Labem pod označenou spisovou značkou dílčí pohledávku č. 2 ve výši 142 445 Kč a dílčí pohledávku č. 4 ve výši 66 732 Kč, Nejvyšší soud dovolání odmítl podle § 243c odst. 1 věty první o. s. ř., jelikož potud

dovolatelka způsobem odpovídajícím požadavku § 241a odst. 2 o. s. ř. nevymezila důvod přípustnosti dovolání ani dovolací důvod. Z obsahu dovolání plyne, že žádná ze zde uvedených otázek se těchto výroků zjevně netýká, a ohledně těchto výroků dovolatelka v dovolání žádným způsobem neargumentovala.

19. V rozsahu, v němž dovolání směřuje proti té části I. výroku napadeného rozhodnutí, kterou odvolací soud rozsudek insolvenčního soudu změnil tak, že se určuje, že žalobkyně má za dlužníkem D. S. v insolvenčním řízení vedeném u Krajského soudu v Ústí nad Labem pod označenou spisovou značkou dílčí pohledávku č. 1 ve výši 160 249,64 Kč a dílčí pohledávku č. 3 ve výši 68 744 Kč, je dovolání přípustné, neboť v judikatuře Nejvyššího soudu dosud nebyla řešena otázka, zda lze ve vztazích mezi podnikateli za účinnosti občanského zákoníku od 1. 1. 2014 vyslovit neplatnost ujednání o úrocích pro rozpor s dobrými mravy a za jakých předpokladů.

č. 80

IV. Důvodnost dovolání

20. Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou v dovolání namítány a ze spisu se nepodávají. Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelkou, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

21. Právní poměr mezi účastníky se dle § 3028 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, řídí ustanoveními tohoto zákona.

22. Dovolání je též důvodné.

Rozhodná právní úprava

23. Podle § 1 odst. 2 o. z., nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.

24. Podle § 419 o. z. spotřebitelem je každý člověk, který mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu svého povolání uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná.

25. Podle § 433 odst. 1 o. z. kdo jako podnikatel vystupuje vůči dalším osobám v hospodářském styku, nesmí svou kvalitu odborníka ani své hospodářské postavení zneužít k vytváření nebo k využití závislosti slabší strany a k dosažení zřejmé a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech stran.

26. Podle § 547 o. z. právní jednání musí obsahem a účelem odpovídat dobrým mravům i zákonu.

27. Podle § 576 o. z., týká-li se důvod neplatnosti jen takové části právního jednání, kterou lze od jeho ostatního obsahu oddělit, je neplatnou jen tato část, lze-li

předpokládat, že by k právnímu jednání došlo i bez neplatné části, rozpoznala-li by strana neplatnost včas.

28. Podle § 580 odst. 1 o. z. je neplatné právní jednání, které se přičí dobrým mravům, jakož i právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje.

č. 80

29. Podle § 588 o. z. soud přihlédne i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, které se zjevně přičí dobrým mravům, anebo které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek. To platí i v případě, že právní jednání zavazuje k plnění od počátku nemožnému.

30. Podle § 1796 o. z. je neplatná smlouva, při jejímž uzavírání někdo zneužije tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti druhé strany a dá sobě nebo jinému slíbit či poskytnout plnění, jehož majetková hodnota je k vzájemnému plnění v hrubém nepoměru.

31. Podle § 1797 o. z. podnikatel, který uzavřel smlouvu při svém podnikání, nemá právo požadovat zrušení smlouvy podle § 1793 odst. 1 o. z., ani se nemůže dovolat neplatnosti smlouvy podle § 1796 o. z.

32. Podle § 1798 o. z. ustanovení o smlouvách uzavíraných adhezním způsobem platí pro každou smlouvu, jejíž základní podmínky byly určeny jednou ze smluvních stran nebo podle jejích pokynů, aniž slabší strana měla skutečnou příležitost obsah těchto základních podmínek ovlivnit (odst. 1). Použije-li se k uzavření smlouvy se slabší stranou smluvní formulář užívaný v obchodním styku nebo jiný podobný prostředek, má se za to, že smlouva byla uzavřena adhezním způsobem (odst. 2).

33. Podle § 1799 o. z. doložka ve smlouvě uzavřené adhezním způsobem, která odkazuje na podmínky uvedené mimo vlastní text smlouvy, je platná, byla-li slabší strana s doložkou a jejím významem seznámena nebo prokáže-li se, že význam doložky musela znát.

34. Podle § 1800 o. z., obsahuje-li smlouva uzavřená adhezním způsobem doložku, kterou lze přečíst jen se zvláštními obtížemi, nebo doložku, která je pro osobu průměrného rozumu nesrozumitelná, je tato doložka platná, nepůsobí-li slabší straně újmu nebo prokáže-li druhá strana, že slabší straně byl význam doložky dostatečně vysvětlen (odst. 1). Obsahuje-li smlouva uzavřená adhezním způsobem doložku, která je pro slabší stranu zvláště nevýhodná, aniž je pro to rozumný důvod, zejména odchyluje-li se smlouva závažně a bez zvláštního důvodu od obvyklých podmínek ujednávaných v obdobných případech, je doložka neplatná. Vyžaduje-li to spravedlivé uspořádání práv a povinností stran, soud rozhodne obdobně podle § 577 (odst. 2).

35. Podle § 1801 o. z., odchýlí-li se strany od § 1799 nebo 1800 nebo vyloučí-li některé z těchto ustanovení, nepřihlíží se k tomu. To neplatí pro smlouvy uzavřené mezi podnikateli, ledaže strana prokáže, že doložka uvedená mimo vlastní text

smlouvy a navržená druhou smluvní stranou hrubě odporuje obchodním zvyklostem a zásadě poctivého obchodního styku.

Rozhodné právní otázky řešené v projednávané věci

36. Dovolání je přípustné, neboť v judikatuře dovolacího soudu dosud nebyla řešena otázka, zda lze ve vztazích mezi podnikateli za účinnosti občanského zákoníku od 1. 1. 2014 vyslovit neplatnost ujednání o úrocích pro rozpor s dobrými mravy a za jakých předpokladů. V souvislosti s touto otázkou vzhledem ke skutkovým zjištěním soudů je třeba současně vyřešit:

a) Není-li tento korektiv vyloučen ani mezi podnikateli, co je právním následkem jeho porušení;

b) Není-li tento korektiv vyloučen ani mezi podnikateli, zdali je korektiv dobrých mravů korektivem primárním, případně zdali se odvolací soud měl zabývat i korektivy dalšími, poskytujícími právní ochranu jedné ze stran před zneužívajícím jednáním druhé strany (například právní úprava ochrany slabší strany);

c) Jde-li o ochranu podnikatele v postavení slabší strany, zdali je přímo aplikovatelná právní ochrana takové slabší strany prostřednictvím § 433 o. z., příp. jde-li o adhezní smlouvy, prostřednictvím § 1798 a násl. o. z.;

d) Nepřipustil-li odvolací soud aplikaci korektivu dobrých mravů s odkazem na § 1797 o. z. vylučující lichvu mezi podnikateli, jaký je vztah § 1797 o. z. ke korektivu dobrých mravů podle § 588 o. z., příp. k ochraně slabší strany prostřednictvím § 433 o. z.;

e) Je-li vzhledem k dovolacím důvodům dovolacímu přezkumu otevřena toliko otázka sjednaného úroku, zdali a za jakých podmínek lze přezkoumávat výši úroku sjednaného mezi podnikateli prostřednictvím korektivu dobrých mravů, případně právní ochranou slabší strany podnikatele prostřednictvím § 433 o. z. či úpravou adhezních smluv.

Aplikovatelnost korektivu dobrých mravů ve vztazích mezi podnikateli

37. Odvolací soud svůj závěr o existenci pohledávky č. 1 ve výši 160 249,64 Kč a pohledávky č. 3 ve výši 68 744 Kč odůvodnil s tím, že nemůže-li se dle § 1797 o. z. podnikatel, který uzavřel smlouvu při svém podnikání, dovolávat neplatnosti dle § 1796 o. z., pak se nemůže dovolávat neplatnosti ujednání o úrocích pro rozpor s dobrými mravy dle § 580 o. z.

38. Takové právní posouzení je však v otázce obecného principu použitelnosti korektivu dobrých mravů na vztahy mezi podnikateli v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 22. 9. 2020, sp. zn. 32 Cdo 1490/2019, dovedl a odůvodnil závěr, dle kterého „i podle právní úpravy účinné od 1. 1. 2014 platí, že smluvní volnost stran podléhá korektivu dobrých mravů, jenž pro právní jednání obecně vyplývá z § 1 odst. 2 a § 547 o. z., a že právní jednání, které se příčí dobrým mravům, je třeba posoudit jako neplatné (§ 580 odst. 1 a § 588 o. z.)“.

39. Závěr, dle kterého dopad § 1797 o. z. nevyklučuje možnost dovolat se neplatnosti ujednání pro rozpor s dobrými mravy i ve vztahu mezi podnikateli, obecně přijímá i literatura (viz např. Dočkal, T. Zásada přiměřenosti a její odraz v neúměrném zkrácení a lichvě. Právní rozhledy, 2014, č. 9, s. 310 a násl.; Janoušek, M. In: Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1879; Bejček, J. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. Bulletin advokacie, 2015, 7-8, s. 24-36).

40. Ve věci sp. zn. 32 Cdo 1490/2019 Nejvyšší soud posuzoval otázku možnosti aplikace korektivu dobrých mravů na sjednané úroky z prodlení. Dospěl přitom k závěru, že korektiv dobrých mravů lze uplatnit i v případě, kdy by ujednání o výši úroků z prodlení bylo zneužitím smluvní volnosti v neprospěch dlužníka. Podle citovaného rozhodnutí „postavení dlužníka jako podnikatele jej přitom takové ochrany nezavazuje. Pro podnikatele je v § 1797 o. z. zapovězeno požadovat zrušení smlouvy podle § 1793 odst. 1 o. z. (neúměrné zkrácení), či se dovolávat neplatnosti smlouvy podle § 1796 o. z. (lichva). Z důvodové zprávy k občanskému zákoníku vyplývá, že toto ustanovení respektuje dřívější právní úpravu § 267 odst. 2 obch. zák., podle níž nebylo možné v podnikatelských vztazích napadnout smlouvu uzavřenou v tísní za nápadně nevýhodných podmínek. Tato dřívější úprava přitom neznamenalala, že by nebylo možné posuzovat ujednání o úrocích z prodlení ve smlouvě uzavřené mezi podnikateli jako neplatné pro rozpor s dobrými mravy [...]. Ani v poměrech nové právní úpravy Nejvyšší soud neshledává důvod zbavovat podnikatele ochrany proti excesivním ujednáním o úrocích z prodlení, která se přičítá obecným morálním zásadám demokratické společnosti, jen z důvodu, že je profesionálem v příslušné oblasti. V případě podnikatele, který uzavřel smlouvu při svém podnikání, však zpravidla (s ohledem na jeho předpokládanou profesionalitu) nebude možné rozpor s dobrými mravy spatřovat v existenci hrubého nepoměru vzájemných plnění vzniklého tím, že při uzavírání smlouvy někdo zneužil jeho tísně, nezkoušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti [srov. obdobně HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 341]“.

41. Citované závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2020, sp. zn. 32 Cdo 1490/2019, připouštějící aplikaci korektivu dobrých mravů ve vztazích mezi podnikateli se v tomto základním principu použijí i v nyní projednávané věci. Je však třeba zdůraznit, že s přihlédnutím k tomu rozdílu, že ve věci sp. zn. 32 Cdo 1490/2019 byly přezkoumávány smlouvené úroky z prodlení za porušení závazku prodlením dlužníka, přičemž v projednávané věci jde o úrok, který představuje úplatu za užívání půjčené jistiny (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2007, sp. zn. 33 Odo 657/2005), a tedy poměrnou část peněžitého závazku hlavního (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2009, sp. zn. 21 Cdo 4748/2007). Úrokem v právním smyslu je tak plnění, jehož poskytování je závislé

na běhu času, které představuje úplatu za užívání věřitelem poskytnuté jistiny a které dlužník poskytuje pravidelně (srov. shodně např. JANOUSEK, M. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1889).

42. Možnost ujednat si výši úrokové sazby je obsahovým projevem smluvní volnosti stran. Oproti úroku z prodlení nejde o sjednání případné sankce za porušení smluvního závazku, ale o ujednání o úplatě za hlavní plnění. Hlavnímu plnění je smluvními stranami zpravidla věnována i hlavní pozornost. Strany přitom předpokládají, že plnění bude poskytnuto řádně a včas. Na sjednanou výši úrokové sazby, představující úplatu za hlavní plnění, přistupuje dlužník s tím, že ji v budoucnu bude muset uhradit. Případný zásah soudu do autonomie vůle stran pro rozpor s dobrými mravy bude představovat zásah výjimečný a vždy odůvodněný mimořádnými okolnostmi daného případu.

43. Jestliže tedy Nejvyšší soud v rozhodnutí sp. zn. 32 Cdo 1490/2019 dovořil, že „v případě podnikatele, který uzavřel smlouvu při svém podnikání, však zpravidla (s ohledem na jeho předpokládanou profesionalitu) nebude možné rozpor s dobrými mravy spatřovat v existenci hrubého nepoměru vzájemných plnění vzniklého tím, že při uzavírání smlouvy někdo zneužil jeho tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti“, tím spíše takový závěr platí v případě úroku, tedy úplaty za užívání jistiny hlavního plnění.

44. Přesto však korektiv dobrých mravů nelze zcela vyloučit ani ve vztazích mezi podnikateli, jak to učinil v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu odvolací soud.

Absolutní neplatnost právního jednání pro rozpor s dobrými mravy

45. Je-li právní jednání v rozporu s dobrými mravy, je třeba současně vyřešit, co je právním následkem porušení korektivu dobrých mravů.

46. Pojem dobrých mravů není v zákoně upraven a je definován v judikatuře. Soudní praxe v tomto směru vychází z názoru, že za dobré mravy je třeba pokládat souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihující podstatné historické tendence jsou sdíleny rozhodující částí společnosti, a mají povahu norem základních (srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdon 473/96, uveřejněný pod číslem 16/1998 Sb. rozh. obč., nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 1998, sp. zn. 3 Cdon 51/96, uveřejněný pod číslem 5/2001 Sb. rozh. obč., a mnohé další). Tento názor je konformní se závěrem obsaženým v judikatuře Ústavního soudu, který za dobré mravy považuje souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti (srov. například usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97, uveřejněné pod číslem 14/1998 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu).

č. 80

47. Posouzení souladu či rozporu právního jednání s dobrými mravy podle § 1 odst. 2 a § 547 o. z. závisí v každém konkrétním případě na úvaze soudu, neboť tato ustanovení jsou normami, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem a které tak přenechávají soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností.

48. Ustanovení § 580 o. z. uvádí důvody neplatnosti. Neplatné je tak mj. právní jednání, které se přičí dobrým mravům. Ustanovení § 588 o. z. potom řeší, kdy soud k neplatnosti právního jednání přihlédne i bez návrhu. Podle § 588 o. z. soud přihlédne i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, které se zjevně přičí dobrým mravům, anebo které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek. Nejvyšší soud v rozsudku velkého senátu ze dne 10. 6. 2020, sen. zn. 31 ICdo 36/2020, vyložil adverbium „zjevně“, užitě v § 588 o. z., tak, že vyjadřuje požadavek na určitý stupeň intenzity narušení veřejného pořádku posuzovaným právním jednáním, nýbrž toliko zdůrazňuje, že narušení veřejného pořádku musí být zřejmé, jednoznačné a nepochybné. Podle rozsudku sen. zn. 31 ICdo 36/2020 „výklad, podle něhož adverbium ‚zjevně‘, užitě v § 588 o. z., vyjadřuje požadavek na určitý stupeň intenzity narušení veřejného pořádku posuzovaným jednáním, vede k závěru, podle kterého v řadě případů sice soud konstatuje narušení veřejného pořádku, nicméně bez aktivity jednotlivce (námitky relativní neplatnosti) z tohoto narušení nevyvodí žádné následky. V tomto pojetí veřejný pořádek přestává být ‚veřejným‘ (jeho zachování je ponecháno na vůli a aktivitě jednotlivce), a současně nastává stav, kdy na jeho dodržení není nutné trvat bezvýhradně, ale toliko s výhradou řádně a včas jednotlivcem uplatněné námitky relativní neplatnosti. Jinými slovy, uvedený výklad vede ve svém důsledku k samotnému popření pojmu veřejný pořádek“. Současně podle velkého senátu nelze přehlížet, že uvedený výklad vede k nárůstu právní nejistoty, neboť v jeho důsledku veřejný pořádek tvoří pravidla, na jejichž zachování je někdy nutné bezvýhradně trvat a jindy ne. Hranice mezi relativní a absolutní neplatností by pak byla vymezena velmi neurčitě, pomocí blíže nespecifikovaného a subjektivního pojmu „intenzity“, s jakou je veřejný pořádek určitým jednáním narušován. Podle přesvědčení velkého senátu adverbium „zjevně“, užitě v § 588 o. z., vyjadřuje důraz na zřejmost, jednoznačnost či nepochybnost závěru, že k narušení veřejného pořádku posuzovaným jednáním došlo. Je-li tomu tak, nastupuje důsledek v podobě absolutní neplatnosti. V opačném případě nelze o neplatnosti z důvodu narušení veřejného pořádku vůbec uvažovat. Jinak řečeno, veřejný pořádek buď narušen je, nebo není. V pochybnostech, zda byl posuzovaným jednáním narušen veřejný pořádek, je třeba se přiklonit k závěru, že tomu tak není.

49. I když takový výklad učinil Nejvyšší soud na „zjevném“ rozporu s veřejným pořádkem, nelze než vztáhnout tyto závěry obdobně i na „zjevný“ rozpor s dobrými mravy. Porušení korektivu dobrých mravů tak má za následek absolut-

ni neplatnost právního jednání. Právní jednání se tedy buď přičí dobrým mravům a je absolutně neplatné, nebo dobré mravy porušeny nejsou a právní jednání z tohoto důvodu neplatné není [v literatuře srov. obdobně např. MELZER F., PIECHOWICZOVÁ, L. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654. Praha: Leges, 2014, s. 785; BERAN, V. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 653; HANDLAR, J. In: LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2136; relativní neplatnost právního jednání v rozporu s dobrými mravy dovozuje naopak M. ZUKLÍNOVÁ In: ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, komentář k § 580 o. z.].

50. Dobré mravy chrání vždy obecný zájem, nikoli pouze zájem individuální (shodně v literatuře Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 19). Případný závěr o relativní neplatnosti právního jednání pro rozpor s dobrými mravy by vedl v případě nedovolání se relativní neplatnosti k možnému ukládání povinností založených na rozporu s dobrými mravy soudem a příp. i k výkonu rozhodnutí ukládající takové povinnosti (v literatuře obdobně MELZER F., PIECHOWICZOVÁ, L. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654. Praha: Leges, 2014, s. 785).

51. Jde-li přitom o cenu, podle judikatury Nejvyššího soudu (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2012, sp. zn. 30 Cdo 21/2012) „nízká kupní cena (není-li v rozporu s cenovými předpisy), pokud byla výsledkem smluvního ujednání účastníků, aniž by uzavření právního úkonu doprovázela (doprovázely), resp. na uzavření smlouvy měla (měly) vliv i okolnost (okolnosti), v jejímž (jejichž) důsledku by takové jednání se přičilo dobrým mravům, pochopitelně nesleduje nemravný cíl ani nemá nemravný důsledek“. Obdobně v literatuře je argumentováno, že pouhá skutečnost, že někdo dostává více nebo méně, než dává, není v rozporu s dobrými mravy (srov. HULMÁK, M. Kontrola cenových ujednání ve spotřebitelských smlouvách. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 229).

52. Je-li tedy důsledkem porušení dobrých mravů absolutní neplatnost právního jednání, bude ve vztahu k ujednání o úroku, úplatě za užívání půjčené jistiny, případný zásah soudu do autonomie vůle stran pro rozpor s dobrými mravy zásahem nepochybně výjimečným a vždy odůvodněným mimořádnými okolnostmi daného případu.

Právní ochrana podnikatele slabší strany prostřednictvím § 433 o. z.

53. Odvolací soud v projednávané věci dospěl k závěru o nemožnosti přezkoumávat ujednání stran podnikatelů o úroku korektivem rozporu s dobrými mravy. Tento závěr je nesprávný. Korektiv dobrých mravů není obecně vyloučen ani ve vztazích mezi podnikateli. Současně však platí, že korektiv dobrých mravů nevy-

lučuje posouzení, zdali na právní poměry stran nedopadají primárně jiná ustanovení občanského zákoníku poskytující právní ochranu jedné ze stran před zneužívajícím jednáním druhé strany (například právní úprava ochrany slabší strany). Ze skutkových zjištění soudů v projednávané věci totiž vyplývá, že dlužník D. S. uzavřel smlouvy jako fyzická osoba, podnikatel. Smlouvy přitom uzavřel s věřitelem, rovněž podnikatelem, akciovou společností, specializujícím se na poskytování tzv. nebankovních úvěrů.

54. Jakkoli tedy vyplývá z dosavadní judikatury (rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 1490/2019), že i podle právní úpravy účinné od 1. 1. 2014 platí, že smluvní volnost stran, včetně vztahů mezi podnikateli, podléhá korektivu dobrých mravů, bylo na odvolacím soudu, aby vzhledem k procesní obraně žalované a skutkovým zjištěním soudu prvního stupně o okolnostech uzavření smluv posoudil, zdali je namíste aplikovat ustanovení občanského zákoníku o tzv. ochraně slabší strany, nikoli pouze primárně korektiv dobrých mravů, který je korektivem výjimečným, vždy odůvodněným pouze mimořádnými okolnostmi daného případu, a to s popsány důsledky absolutní neplatnosti.

55. Zákonodárce zavedením zvláštní právní úpravy v § 433 o. z. v rámci ochrany slabší strany zjevně nezamýšlel rozlišovat mezi subjekty slabší strany a ochranu poskytuje všem subjektům, které definici slabší strany splňují. Slabší stranou může být jak spotřebitel, tak i osoba v postavení podnikatele. Současně zákonodárce zavedením zvláštní ochrany slabší strany zřetelně nezamýšlel poskytovat v případě podnikatelů, jež jsou v závazku slabší stranou, ochranu toliko prostřednictvím korektivu dobrých mravů, který je obecně aplikovatelný bez ohledu na povahu stran.

56. Dovolává-li se tedy slabší strana své právní ochrany a budou-li prokázány zákonné předpoklady takové její právní ochrany, posuzuje soud primárně možnou aplikaci zejména § 433 o. z. Ustanovení § 433 o. z. přitom představuje dekompozici a konkretizaci zásady poctivosti (§ 6 o. z.), dobré víry (§ 7 o. z.) a zákazu zneužití práva (§ 8 o. z.) [srov. BEJČEK, J. Smluvní svoboda a ochrana slabšího obchodníka. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2016, s. 31].

57. Podle § 433 odst. 1 o. z. kdo jako podnikatel vystupuje vůči dalším osobám v hospodářském styku, nesmí svou kvalitu odborníka ani své hospodářské postavení zneužít k vytváření nebo k využití závislosti slabší strany a k dosažení zjevné a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech stran. V § 433 odst. 1 o. z. jde takovým vymezením o zákonný zákaz zneužití hospodářského postavení podnikatele odborníka. Ustanovení je kogentní povahy [v literatuře shodně např. LASÁK, J. In: LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1652; nebo BEJČEK, J. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. Bulletin advokacie, 2015, 7–8, s. 24–36]. Za situace, kdy občanský zákoník neuvádí

výslovné pravidlo o tom, jaký je následek porušení takového zákonného zákazu, je třeba použít standardní pravidla o neplatnosti právního jednání (v literatuře shodně HAVEL, B. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654. Praha: Leges, 2014, s. 36). Ustanovení § 433 o. z. je tak samostatně aplikovatelné, tj. k jeho aplikaci zároveň není nutné dovést porušení jiného (zvláštního) podrobnějšího ustanovení na ochranu slabší strany (srovnej BEJČEK, J. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. Bulletin advokacie, 2015, 7–8, s. 24–36, nebo ZAPLETAL, J. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 466).

58. Práva dovolávat se ochrany prostřednictvím právní úpravy řešící ochranu před zneužívajícím jednáním jiného podnikatele podle § 433 o. z. nezbavuje podnikatele, je-li v závazku slabší stranou, ani § 1797 o. z. (v literatuře obdobně např. PELIKÁNOVÁ, I., PELIKÁN, R. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 159). Ustanovení § 433 o. z. je založeno na vzájemné provázanosti znaků objektivních (zřejmá a nedůvodná nerovnováha ve vzájemných právech a povinnostech stran) a znaků subjektivních (zákaz zneužití kvality odborníka a svého hospodářského postavení, vytváření či využití závislosti jiného podnikatele). Ustanovení § 433 o. z. poskytuje ochranu všem subjektům, které splňují naplnění předpokladů postavení slabší strany a prokáží, že druhá strana zneužila své hospodářské postavení nebo kvalitu odborníka k vytvoření nebo k využití závislosti slabší strany a k dosažení zřejmé a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech stran. Na přístupu k takové ochraně poskytované kogentním ustanovením § 433 o. z., dopadající i na slabší stranu z řad podnikatelů, nemůže nic změnit omezení § 1797 o. z. Opačné řešení by vedlo k možným absurdním závěrům, kdy podnikatel v postavení silnější strany by vůči poskytované ochraně prostřednictvím § 433 o. z. podnikateli v postavení slabší strany mohl namítat, že takovou ochranu proti zákonnému zákazu zneužití postavení nelze poskytnout s ohledem na § 1797 o. z., neboť využil u slabší strany některé ze subjektivních slabostí předvídaných § 1796 o. z.

59. K otázce aplikace § 433 o. z. je třeba dodat, že ve vztahu ke sjednanému úroku pro účely aplikace § 433 o. z. nepostačují pouhá skutková zjištění o jeho výši. Je třeba prokázat ostatní předpoklady důvodné aplikace takové úpravy. Nepostačuje tak prokázání toliko silnějšího hospodářského postavení nebo kvality odborníka, ale je třeba prokázat, že došlo ke zneužití takového postavení nebo kvality odborníka silnější strany.

K otázce aplikace právní úpravy adhezních smluv

60. Je třeba dodat, že ze skutkových zjištění soudů současně vyplývá, že dlužník D. S. uzavřel s věřitelem tzv. revolvingové smlouvy, přičemž součástí smluv byly tzv. „formulářové smluvní podmínky revolvingové půjčky“.

61. Půjde-li o dlužníka v postavení slabší strany, je třeba posoudit, zdali jsou naplněny předpoklady právní úpravy tzv. adhezních smluv. Použije-li se k uzavření smlouvy se slabší stranou smluvní formulář užívaný v obchodním styku nebo jiný podobný prostředek, má se za to, že smlouva byla uzavřena adhezním způsobem (§ 1798 odst. 2 o. z.). Ustanovení o smlouvách uzavíraných adhezním způsobem platí pro každou smlouvu, jejíž základní podmínky byly určeny jednou ze smluvních stran nebo podle jejích pokynů, aniž slabší strana měla skutečnou příležitost obsah těchto základních podmínek ovlivnit (§ 1798 odst. 1 o. z.). Pro aplikaci ustanovení občanského zákoníku o adhezních smlouvách musí souběžně nastat dva předpoklady: a) adhezní kontraktace ve smyslu § 1798 odst. 1 o. z. a b) postavení adherujícího smluvního partnera jakožto slabší strany ve smyslu § 433 o. z. (srov. shodně v literatuře Bejček, J. Smluvní svoboda a ochrana slabšího obchodníka. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2016, s. 201).

62. Za splnění těchto podmínek se pravidla o adhezní kontraktaci použijí i na vztahy mezi podnikateli, nevyloučí-li si ji strany za splnění zákonných předpokladů podle § 1801 o. z. Z § 1801 o. z. vyplývá, že soud z úřední povinnosti nepřihlíží k ujednání, kterým strany mění právní účinky tohoto pravidla (obecně k následkům a důvodům, pro které soud ex officio bez ohledu na návrhy stran nepřihlíží k obsahu ujednání, viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2018, sp. zn. 29 Cdo 5943/2016, uveřejněný pod číslem 103/2019 Sb. rozh. obč.).

63. Z § 1801 věty druhé o. z. plyne, že ve vztahu mezi podnikateli je odchýlené ujednání stran přípustné, ledaže strana prokáže, že doložka uvedená mimo vlastní text smlouvy a navržená druhou smluvní stranou hrubě odporuje obchodním zvyklostem a zásadě poctivého obchodního styku. Ujednání vylučující použití § 1799 a § 1800 o. z. mezi podnikateli tedy nevyvolává právní účinky jen tehdy, odporuje-li obchodním zvyklostem a zásadě poctivého obchodního styku a současně bylo-li navrženo druhou smluvní stranou a uvedeno mimo vlastní text smlouvy. Naplnění posledně jmenované podmínky, tedy že jde o ujednání uvedené mimo vlastní text smlouvy, naznačuje, že by korektiv obchodních zvyklostí a zásady poctivého obchodního styku mezi podnikateli nebylo možno vyloučit jen v případě, jestliže je doložka o vyloučení použití § 1799 a § 1800 o. z. obsažena v nepřímých smluvních ujednání, tedy v obchodních podmínkách ve smyslu § 1751 o. z.

64. Je třeba uvést, že v literatuře je poukazováno na nelogičnost takového možného závěru, neboť „pak by ale nebylo zřejmé, jaký má komentovaný § 1801 věta druhá o. z. účel. Vždyť ochranu před překvapivostí obchodních podmínek obsahuje již § 1753 o. z., nejvlastnějším smyslem ustanovení o adhezních smlouvách je chránit slabší stranu před nutností přistoupit na zásadně nevýhodné podmínky a klade se otázka, oč je vnučená doložka méně tíživá, vyskytuje-li se v samotném textu smlouvy, a nikoli v obchodních podmínkách“ [PETROV, J. In: HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054).

Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 355]. Obdobně J. Šilhán argumentuje, že § 1801 o. z. by mělo být aplikovatelné na adhezní obsah bez ohledu na to, zda je či není vyloučení umístěno mimo vlastní text smlouvy (ŠILHÁN, J. In: BEJČEK, J., KOTÁSEK, J., PŘÍKAZSKÁ, M. a kol. Obchodní podmínky. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 50). Za situace, ujednají-li si strany (ve vztahu mezi podnikateli při jejich podnikatelské činnosti), že vylučují použití § 1799 a § 1800 o. z., je tak třeba obsah i tohoto ujednání poměřovat s ohledem na obchodní zvyklosti a dodržení zásad poctivého obchodního styku, je-li tato klauzule součástí adhezní smlouvy, nikoliv jen v návaznosti na to, zda je tato doložka pojata do vlastního textu smlouvy či mimo něj.

65. V poměrech projednávané věci, ve vztahu k adhezní kontraktaci je však třeba uzavřít, že dovolacímu přezkumu byla otevřena otázka posuzování ujednání o úroku, nikoliv jiných např. sankčních ujednání ve smlouvě. Pouhá nepřiměřenost úplaty (poměru plnění a protiplnění), tedy i úroku, přitom předmětem přezkumu právní úpravou adhezních smluv (prostřednictvím § 1800 odst. 2 o. z.) být nemůže [v literatuře shodně např. PETROV, J. In: HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 351].

Ke smlouvám uzavíraným podnikatelem nikoli v rámci jeho podnikatelské činnosti

66. Zbývá uvést, že Nejvyšší soud v poměrech typově obdobné smlouvy uzavřené za účinnosti občanského zákoníku účinného od 1. 1. 2014 neshledal v usnesení ze dne 23. 2. 2021, sp. zn. 33 Cdo 158/2021, v rozporu s dosavadní judikaturou k postavení spotřebitele závěry odvolacího soudu, jestliže „žalovaný uzavíral smlouvu s žalobkyní za účelem uspokojení osobní potřeby (splacení závazků nesouvisejících s jeho podnikatelskou činností) a podle zjištění odvolacího soudu ve smluvním vztahu s žalobkyní nevystupoval jako podnikatel při své podnikatelské činnosti“. Nejvyšší soud poukázal na dosavadní rozhodovací praxi (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2017, sp. zn. 23 Cdo 705/2017, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2016, sp. zn. 33 Cdo 1685/2015) jež „vymezuje spotřebitele jako osobu, která při uzavírání a plnění smlouvy nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti, tedy která jedná za účelem osobní potřeby ve smyslu potřeby, neboli nečiní tak opakovaně a za úplatu. Pro odpověď na otázku, zda fyzická osoba uzavírající smlouvu s dodavatelem (§ 52 odst. 2 obč. zák.) je v postavení spotřebitele (§ 52 odst. 3 obč. zák.), je rozhodující především účel jednání takové osoby v konkrétním smluvním vztahu“.

67. Spotřebitelem je každý člověk, který mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu svého povolání uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná (§ 419 o. z.). Ze samotné definice spotřebitele vyplývá, že spotřebitelem může být i fyzická osoba podnikatel, protože se předpokládá, že určitá osoba koná mimo rámec své podnikatelské činnosti. Tato

podmínka je splněna nikoliv jen v případě, kdy osoba není vůbec podnikatelem, ale i v tom případě, kdy jedná mimo rámec své podnikatelské činnosti (obdobně v literatuře např. CSACH, K. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419–654. Praha: Leges, 2014, s. 4). Ustanovení na ochranu spotřebitele by měla být aplikována i na vztahy, v nichž vystupuje fyzická osoba, jež má podnikatelské oprávnění, avšak v těchto vztazích se jako podnikatel nechová (srov. náleží Ústavního soudu ze dne 10. 1. 2012, sp. zn. I. ÚS 1930/11). Spotřebitelem může tedy být jen člověk, který s podnikatelem jedná mimo rámec vlastní podnikatelské činnosti. Tím však není, jak zdůrazňuje i důvodová zpráva k § 419 o. z., „vyloučena ochrana těch podnikatelů, kteří se za určité situace ocitnou v postavení slabší strany (typicky uzavírá-li smlouvu právnická osoba nebo podnikatel v pozici neprofesionála s osobou, která je v daném oboru profesionálem). Těmto osobám náleží ochrana podle obecných ustanovení, nikoli podle zvláštní úpravy ochrany spotřebitele“. Jde-li tedy např. o podnikatele fyzickou osobu (jako v případě dlužníka v projednávané věci), nelze vyloučit, že mu bude přináležet právní ochrana jako tzv. slabší straně za splnění zákonných předpokladů podle § 433 o. z. i v případě, že jedná s jiným podnikatelem v rámci své podnikatelské činnosti, avšak druhá strana zneužije svého postavení odborníka k vytvoření či využití závislosti takového podnikatele slabší strany k dosažení zjevné a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech stran.

68. Uvedené závěry se uplatní i v poměrech projednávané věci. Odvolací soud se omezil v otázce přezkumu úroku toliko na argumentaci o vyloučení korektivu dobrých mravů. Uvedený korektiv, jak rozebráno výše, není vyloučen ani ve vztazích mezi podnikateli. Současně je však třeba zkoumat, zdali dlužník smlouvu neuzavřel v postavení spotřebitele (srov. § 419 o. z.) a zda se v poměrech projednávané věci tak neuplatní i § 1810 a násl. o. z. a právní úprava zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru.

Shrnutí závěrů v poměrech projednávané věci

69. Jsou-li právním jednáním porušeny principy dobrých mravů, uplatní se tento korektiv i ve vztazích mezi podnikateli. Porušení korektivu dobrých mravů má za následek absolutní neplatnost právního jednání. Případný závěr soudu o absolutní neplatnosti ujednání stran pro rozpor s korektivem dobrých mravů je však zásahem výjimečným a vždy odůvodněným mimořádnými okolnostmi daného případu.

70. Korektiv dobrých mravů však přitom nevylučuje posouzení, zdali na právní poměry stran nedopadají jiná ustanovení občanského zákoníku poskytující právní ochranu jedné ze stran před zneužívajícím jednáním druhé strany (například právní úprava ochrany slabší strany).

71. Spotřebitelem může být každý člověk, tedy i fyzická osoba podnikatel, který mimo rámec své podnikatelské činnosti uzavírá smlouvu s jiným podnikatelem.

72. Uzavřel-li podnikatel fyzická osoba smlouvu s jiným podnikatelem v rámci své podnikatelské činnosti, nelze vyloučit, že mu bude přináležet zákonná ochrana jako tzv. slabší straně za podmínek § 433 o. z.

73. Práva dovolávat se ochrany prostřednictvím právní úpravy poskytující ochranu před zneužívajícím jednáním jiného podnikatele podle § 433 o. z. nezabavuje podnikatele, je-li v závazku slabší stranou, ani § 1797 o. z.

74. Je-li jeden z podnikatelů slabší stranou, dopadá působnost právní úpravy o adhezní kontraktaci i na vztahy mezi podnikateli (nevyloučí-li si ji strany za splnění zákonných předpokladů podle § 1801 o. z.). Pouhá nepřiměřenost úplaty, tedy i úroku, však předmětem přezkumu právní úpravou adhezních smluv (prostřednictvím § 1800 odst. 2 o. z.) být nemůže.

75. Samotná výše úroků nebude ve vztazích mezi podnikateli zpravidla bez dalších okolností představovat naplnění ani zákonných předpokladů rozporu s dobrými mravy podle § 588 o. z.

76. Je-li jeden z podnikatelů slabší stranou, nepůjde v otázce samotné výše úroku bez naplnění dalších zákonných předpokladů § 433 o. z. ani o důvodnou aplikaci tohoto ustanovení.

77. Právní posouzení odvolacího soudu je v projednávané věci neúplné, tudíž nesprávné, jestliže se odvolací soud nezabýval všemi rozhodnými skutkovými a právními zástvěry soudu prvního stupně, který nezvažoval pouze absolutní výši úrokové sazby, ale též okolnost, že „žalobkyně dopředu předpokládala, že dlužník svůj dluh neuhradí a ten se mu „revolvingem“ úroků, smluvních pokut a zesplatněných jistin zmnoží tak, že jedinou cestou pro něho bude podání insolvenčního návrhu. Také se zvýšením svého nároku o násobek dlužné částky může snažit věřitel zlepšit své postavení vůči ostatním věřitelům po vstupu dlužníka do insolvence. Tomu by odpovídalo zesplatnění pohledávek a jejich navýšení vzápětí po podání insolvenčního návrhu dlužníkem“.

78. Na odvolacím soudu bude, aby na úvahy soudu prvního stupně v rámci odůvodnění náležitě reagoval, popřípadě se zabýval dalšími rozhodnými okolnostmi významnými pro posouzení, zdali v poměrech projednávané věci vzhledem k uplatněné procesní obraně žalované nepřipadá primárně v úvahu aplikace ustanovení o právní ochraně slabší strany, případně zdali ujednání stran vyhoví hodnotovému korektivu dobrých mravů. Odvolací soud současně posoudí, zdali smlouvy uzavřené mezi stranami jsou smlouvami o zápůjčce podle § 2390 a násl. o. z. nebo smlouvami o úvěru podle § 2395 a násl. o. z. Není přitom rozhodující, zda strany smlouvu označily jako „zápůjčku“, anebo „úvěr“. Rozhodující je, zda obsah smlouvy a jeho výklad směřují k základním ustanovením § 2390 o. z., anebo § 2395 o. z. (srov. důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 29 Cdo 680/2008, a v literatuře shodně PETROV, J. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 2574).

č. 80

79. Nejvyšší soud s ohledem na výše uvedené shledal, že rozhodnutí odvolacího soudu v rozsahu té části I. výroku napadeného rozhodnutí, kterou odvolací soud rozsudek insolvenčního soudu změnil tak, že se určuje, že žalobkyně má za dlužníkem D. S. v insolvenčním řízení vedeném u Krajského soudu v Ústí nad Labem pod označenou spisovou značkou dílčí pohledávku č. 1 ve výši 160 249,64 Kč a dílčí pohledávku č. 3 ve výši 68 744 Kč, není správné a dovolání je důvodné. Z toho důvodu napadený rozsudek odvolacího soudu v tomto rozsahu (včetně závislého výroku o nákladech řízení) podle § 243e odst. 1 o. s. ř. bez jednání (§ 243a odst. 1 o. s. ř.) zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1 a 2 o. s. ř.).

80. V rozsahu, v němž dovolání směřovalo do té části I. výroku napadeného rozhodnutí, kterou odvolací soud rozsudek insolvenčního soudu změnil tak, že se určuje, že žalobkyně má za dlužníkem D. S. v insolvenčním řízení vedeném u Krajského soudu v Ústí nad Labem pod označenou spisovou značkou dílčí pohledávku č. 2 ve výši 142 445 Kč a dílčí pohledávku č. 4 ve výši 66 732 Kč, Nejvyšší soud dovolání odmítl podle § 243c odst. 1 věty první o. s. ř.

81. Právní názor dovolacího soudu je pro odvolací soud (soud prvního stupně) závazný (§ 243g odst. 1 věta první o. s. ř.). Protože se tímto rozhodnutím řízení ve věci nekončí, bude i o náhradě nákladů tohoto dovolacího řízení rozhodnuto v konečném rozhodnutí soudu prvního stupně, popř. odvolacího soudu.

Č. 81

Č. 81

Společné jmění manželů

§ 742 odst. 1, písm. b) o. z., § 690 obč. zák.

Je-li v době trvání společného jmění manželů ze společných prostředků hrazen hypoteční úvěr na nemovitost ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, ve které bydlí (respektive ji užívá) rodina manželů, a jde-li tedy i o peníze vynaložené na potřeby života rodiny a rodinné domácnosti, je třeba zjistit, jakou částku by bylo nutno vynaložit na zajištění stejného či podobného bydlení na základě jiného právního důvodu (zejména nájmu). Kdyby částka vynaložená na splátky hypotečního úvěru byla stejná nebo nižší, neměl by ten, na jehož nemovitost byly prostředky takto vynaloženy, v zásadě povinnost tento vnos nahrazovat. Kdyby však měsíční splátky hypotečního úvěru byly vyšší než náklady na zajištění obdobného bydlení z jiného právního důvodu, bude třeba přistoupit k poměrné úhradě toho, co bylo vynaloženo na splátky hypotečního úvěru.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2021, sp. zn. 22 Cdo 3428/2020, ECLI:CZ:NS:2021:22.CDO.3428.2020.1)

Nejvyšší soud k dovolání žalovaného zrušil rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. 6. 2020, sp. zn. 20 Co 62/2020, a rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 6. 2. 2020, sp. zn. 20 C 372/2016, a věc vrátil Okresnímu soudu v Hradci Králové k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. V projednávané věci účastníci v době, kdy byli manžely, bydleli i s nezletilým dítětem v domě patřícím žalovanému; dům byl zatížen hypotečním úvěrem u R., a. s., sloužícím k jeho pořízení, který žalovaný splácel částkou 6 791 Kč měsíčně, celkem za dobu trvání manželství šlo o 373 505 Kč. Žalobkyně se domáhala vypořádání této částky jako vnosu ze společného jmění manželů (dále též „SJM“), žalovaný to odmítal s tím, že jde o částky vynaložené na bydlení rodiny.
2. Okresní soud v Hradci Králové rozhodl rozsudkem ze dne 6. 2. 2020, č. j. 20 C 372/2016-232, takto: „Žalovaný je povinen zaplatit žalobkyni na vypořádacím podílu částku 235 594,50 Kč do tří měsíců od právní moci rozsudku. Pokud se

žalobkyně domáhala další částky ve výši 33 247,50 Kč, v tomto rozsahu se žaloba zamítá.“ Rozhodl též o náhradě nákladů řízení.

3. Soud prvního stupně vyhověl návrhu žalobkyně na vypořádání výše uvedeného vnosu ze společného na výlučný majetek žalovaného. Vyšel z § 742 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též „o. z.“), a uvedl: „Požadavek žalovaného na úhradu toho, co rodina ‚ušetřila‘ tím, že za užívání nemovitosti v jeho vlastnictví nemusela hradit tržní nájemné, je nedůvodný, neboť se jedná o běžný důsledek společného soužití manželů v nemovitosti jednoho z nich, a pokud se manželé na takovémto soužití dohodnou, nemůže ten z manželů, který je výlučným vlastníkem této nemovitosti, po zániku manželství na druhém z nich požadovat polovinu úhrady běžného nájemného. S tím, že druhému z manželů po zániku manželství bude muset uhradit polovinu tržního nájemného, žádný z manželů do manželství nevstupuje. Taková povinnost neplyne ani ze žádného zákonného ustanovení § 743 a násl. občanského zákoníku“. Pro rozhodnutí o případné „disparitě podílů“ (které je toliko výjimkou ze zásady rovnosti podílů, kterou je třeba – jako výjimku – vykládat vždy spíše restriktivně) rovněž soud neshledal v projednávané věci předpoklady.

4. Krajský soud v Hradci Králové jako soud odvolací k odvolání žalovaného rozsudkem ze dne 2. 6. 2020, č. j. 20 Co 62/2020-261, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil, a rozhodl o nákladech odvolacího řízení.

5. Odvolací soud uvedl, že zcela souhlasí s názorem soudu prvního stupně, pokud jde o vypořádání částek placených na hypotéku a odkázal na závěry učiněné v jeho rozsudku. Uvedl také: „Vzhledem ke skutečnosti, že během manželství byly hrazeny dluhy žalovaného z masy tvořící SJM, je naopak spravedlivé, aby se žalobkyni dostala patřičná náhrada. Argument žalovaného, že v jeho nemovitosti byly uspokojovány bytové potřeby a z tohoto důvodu by splátky hypotéky neměly být započítávány, protože jinak by rodina musela platit nájem, není v daném případě ani přílehlavý. Žalobkyně sama vlastní nemovitou věc, ve které své bytové potřeby mohla uspokojit, ostatně tak činí v současné době. Navíc z této logiky plyne, že sám žalovaný by případnou hypotéku musel hradit, i kdyby v této nemovitosti rodina nebydlela.“

II.

Dovolání a vyjádření k němu

6. Proti rozsudku odvolacího soudu podává žalovaný dovolání, jehož přípustnost opírá o § 237 o. s. ř. a tvrdí, že rozhodnutí odvolacího soudu je založeno na nesprávném právním posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.). K přípustnosti dovolání uvádí, že „rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení otázky hmotného práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, resp. má být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak“ (druhý z uvede-

ných důvodů, směřující ke změně judikatury dovolacího soudu, však v dovolání nijak nekonkretizuje, a proto se jím dovolací soud nemohl zabývat).

7. Žalovaný uvádí, že nesouhlasí „s přehnaně formální a doslovnou aplikací § 742 odst. 1 písm. b) o. z. odvolacím soudem, jakož i nalézacím soudem, na splátky hypotečního úvěru, která vyúsťuje v extrémně nespravedlivé až absurdní závěry. Výklad, kterým se výše zmíněné soudy řídily, je v rozporu se samotným účelem institutu SJM, když ten zásadně nemá plnit funkci jakéhosi vyúčtování všech příjmů a výdajů, ke kterým došlo za trvání manželství ... Ustanovení § 690 o. z. stanoví každému z manželů povinnost přispívat na potřeby života rodiny a potřeby rodinné domácnosti. Bylo by tedy nesmyslné, aby zákon na jedné straně stanovil takovou povinnost a na druhé straně umožňoval, aby si tyto úhrady na běžný chod rodinné domácnosti při vypořádání SJM jeden z manželů vůči druhému ‚vyfakturoval‘. Výše uvedené závěry nalézací soud aplikoval na požadované nájemné. Žalovanému však není jasné, proč se dané závěry nepoužijí rovněž na splátky hypotečního úvěru, když tyto splátky plnily v podstatě stejný účel – zajišťování rodinného bydlení. Rovněž se jedná o běžný důsledek společného soužití manželů v nemovitosti jednoho z nich, protože, jak je obecně známo, bydlení něco stojí, a pokud by snad rodinné bydlení nebylo řešeno užíváním nemovitosti žalovaného, byla by rodina nucena pořídit si nové společné bydlení, a to by tedy znamenalo hradit nájemné, popř. hradit nový hypoteční úvěr, což se žalovanému jevílo jako zbytečné. Navíc bylo toto řešení nejlogičtější, nejjednodušší a rovněž i nejlevnější. Pro žalovaného je nepochopitelné, že přestože je výsledek v tomto případě jak u nájemného, tak u splátek hypotečního úvěru stejný – je zajištěna potřeba bydlení, tzn. je uspokojena stejná životní potřeba, nároky při vypořádání SJM jsou odlišné, a to jen z důvodu rozdílného právního titulu. Žalovaný má tedy za to, že pokud je rozhodováno jen na základě tohoto právního titulu a další relevantní skutečnosti nejsou brány v potaz, jde o přehnaně formální aplikaci daného ustanovení“.

8. Dovolatel pokračuje: „Pravdou také je, že ani jeden z manželů nevstupuje do manželství a nepřijme nabídku společného bydlení v nemovitosti ve výlučném vlastnictví druhého z nich s tím, že po něm při zániku manželství bude požadovat úhrady na splátky hypotečního úvěru užitého k financování rodinného bydlení. Žalovaný několikrát upozorňoval na to, že skutečnost, že poskytl svou nemovitost k bydlení celé rodině, mu nemůže jít k tíži, protože jeho vnos do SJM (v podobě poskytnutí dané nemovitosti a zvýšení životní úrovně rodiny) zásadně odpovídal tvrzeným výnosům. Splátky na hypotéku s příslušenstvím ve výši 6 791 Kč odpovídaly jen zlomku nákladů, které by rodina musela vydat, pokud by si podobný dům pronajala a nijak se nevymykaly běžným standardům. Z toho důvodu má žalovaný za to, že šlo o úhradu záležitostí spojených s běžným chodem domácnosti v režimu dle § 690 o. z., a nikoliv o mimořádné výdaje, které by se vypořádávaly podle § 742 odst. 1 písm. b) o. z. Na nesmyslnost aplikace § 742

odst. 1 písm. b) o. z. v tomto konkrétním případě poukazuje i to, že šlo o nemovitost sloužící k bydlení celé rodiny a nikoliv o „investiční nemovitost“. Žalovaného tedy nelze uložením povinnosti zpětně uhradit žalobkyni část nákladů na splátky hypotečního úvěru „trestat“ za to, že v dobré víře poskytl svou nemovitost k rodinnému bydlení a nevyužil ji např. k pronájmu třetím osobám. Žalovaný má za to, že v případě vypořádání SJM musí být zohledněn i jeho vnos v podobě bezplatného bydlení, když právě díky tomuto vnosu odpadl jiný náklad na bydlení např. v podobě úhrady nájemného.“

9. Dovolatel poukazuje na to, že odvolací soud tvrdí, že při vypořádání SJM je třeba vzít v potaz, co ze SJM ušlo na výlučný majetek žalovaného. V této situaci však fakticky ze SJM neušlo nic, protože splátky na hypoteční úvěr žalovaného v sobě nesou spíše úsporu oproti běžným nákladům na bydlení např. v podobě nájmu.

10. Dále žalovaný namítá, že odvolací soud nesprávně přijal příliš formalistickou aplikaci § 742 odst. 1 písm. b) o. z. i v otázce úhrady nákladů za dobu manželské odluky, tj. 26 měsíců.

11. Žalovaný navrhuje, aby Nejvyšší soud zrušil dovoláním napadený rozsudek odvolacího soudu, jakož i rozsudek soudu prvního stupně, a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

12. Žalobkyně se k dovolání vyjádřila tak, že je považuje za nepřipustné. Odvolací soud rozhodl zcela v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu, navrhuje proto dovolání odmítnout.

III.

Přípustnost dovolání

13. Nejvyšší soud po zjištění, že dovolání je přípustné podle § 237 o. s. ř., že je uplatněn dovolací důvod uvedený v § 241a odst. 1 o. s. ř., a že jsou splněny i další náležitosti dovolání a podmínky dovolacího řízení (zejména § 240 odst. 1 a § 241 o. s. ř.), napadené rozhodnutí přezkoumal a zjistil, že dovolání je důvodné.

IV.

Důvodnost dovolání

14. Otázka vypořádání částek vynaložených ze SJM na splátky hypotečního úvěru na pořízení nemovitosti, která je ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů a ve které bydlí po dobu manželství manželé, případně i jejich děti, nebyla dosud v rozhodovací praxi dovolacího soudu řešena – dovolání je proto přípustné. Protože nalézací soudy posoudily otázku přípustnosti dovolání nesprávně, je dovolání také důvodné.

15. Nedohodnou-li se bývalí manželé jinak nebo neuplatní-li se § 741, pak každý z manželů nahradí to, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho výhradní majetek [§ 742 odst. 1 písm. b) o. z.].

16. Každý z manželů přispívá na potřeby života rodiny a potřeby rodinné domácnosti podle svých osobních a majetkových poměrů, schopností a možností tak, aby životní úroveň všech členů rodiny byla zásadně srovnatelná (§ 690 o. z. věta první).

17. Peníze vynaložené na potřeby života rodiny a potřeby rodinné domácnosti ze společného jmění manželů se nenahrazují; nejde totiž o „to, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek“. Částky vynaložené takto na zajištění bydlení rodiny tedy nejsou předmětem vypořádání.

18. Nahrazuje se to, co bylo ze společného majetku vynaloženo na výhradní majetek; v zásadě tedy i splátky hypotéčního úvěru, vynaložené ze společného majetku na nemovitost ve výlučném vlastnictví.

19. Při vypořádání vnosu ze společného majetku na výlučný majetek jednoho z manželů jde o to nahradit, oč byl společný majetek ochuzen, nikoliv o odčerpání toho, oč se manžel v důsledku takového vnosu obohatil. Může však nastat situace, kdy dojde k souběhu hypotéz obou uvedených ustanovení; peníze vynaložené ze společného majetku slouží k zajištění potřeb života rodiny a společné domácnosti, a současně jsou i vynakládány na výlučný majetek. V takovém případě je třeba věc individuálně posoudit z hledisek uvedených v § 2 odst. 2 o. z., zejména zvážit, zda částka takto vynaložená by musela být vydána na zajištění to-tožné potřeby rodiny i v případě, kdyby současně nebyla vynaložena na výhradní majetek, a zda šlo o vydání přiměřené peněžní částky (částek). Podle výsledku této úvahy pak bude možno rozhodnout o úhradě toho vnosu – úplné, částečné anebo o tom, že vnos uhrazován nebude.

20. Je-li tedy v době trvání SJM ze společných prostředků hrazena hypotéka na nemovitost, ve které bydlí, resp. ji užívá rodina manželů, a jde tedy i o peníze vynaložené na potřeby života rodiny a rodinné domácnosti, je třeba zjistit, jakou částku by bylo nutno vynaložit na zajištění stejného či podobného bydlení na základě jiného právního důvodu (zejména nájmu). Jestliže by částka vynaložená na splátky hypotéky byla stejná nebo i nižší, neměl by ten, na jehož nemovitost byly prostředky takto vynaloženy, v zásadě povinnost tento vnos nahrazovat. Jestliže by však např. měsíční splátky hypotéky byly vyšší než (potenciální) nájemné, bylo by třeba přistoupit k poměrné úhradě toho, co bylo na splátky hypotéky vynaloženo.

21. K důvodům, o které odvolací soud opřel své rozhodnutí, se uvádí:

22. Odvolací soud uvedl, že žalobkyně sama vlastní nemovitou věc, ve které své bytové potřeby mohla uspokojit, ostatně tak činí v současné době. K tomu se uvádí, že to nic nemění na tom, že v této věci rodina užívala k bydlení nemovitost

ve vlastnictví žalovaného; pokud by rodina bydlela jinde, např. u žalobkyně, pak by bylo namíste vnos do jeho majetku vypořádat, tak tomu však nebylo.

č. 81

23. Dále odvolací soud uvádí, že sám žalovaný by případnou hypotéku musel hradit, i kdyby v této nemovitosti rodina nebydlela. To je pravda, ale rodina tam bydlela, platby hypotéky tak sloužily především k zajištění základní potřeby rodiny. Kdyby manželé rozhodli o jiném bydlení, právní situace by se samozřejmě změnila.

24. V projednávané věci soudy postupovaly jinak, než podle názoru dovolacího soudu měly, když přes požadavek žalovaného nepřihlédly k tomu, že částky vynaložené na splátky hypotéky současně sloužily k zajištění bydlení rodiny; jejich rozhodnutí tak spočívá na nesprávném právním posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.).

25. Dovolatel též nesouhlasí s názorem odvolacího soudu, že žalobkyně má nárok na vypořádání hypotečních splátek i za dobu manželské odluky. V přezkoumávaném rozhodnutí však odvolací soud takový právní názor nevyslovil, a proto chybí prostor pro dovolací přezkum. Jen na okraj se tak uvádí, že i takové situace je třeba řešit individuálně, s přihlédnutím k okolnostem věci.

26. Z výše uvedeného je zjevné, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.). Protože dovolání je důvodné, nezbylo než rozhodnutí odvolacího soudu zrušit; vzhledem k tomu, že důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí i pro rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud i toto rozhodnutí a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 o. s. ř.).

Č. 82

č. 82

Vlastnictví bytů, Byt, Jednotka

§ 1168 o. z., § 19 zákona č. 131/2000 Sb., § 34 odst. 3 zákona č. 131/2000 Sb.

Městská část spravující jednotky, které jí svěřil vlastník – hlavní město Praha, má právní zájem na odstranění vad prohlášení podle § 1168 o. z.

Účastníky řízení podle § 1168 o. z. o odstranění vad prohlášení musí být všichni vlastníci jednotek dotčení vadami prohlášení.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 2. 2021, sp. zn. 26 Cdo 1811/2020, ECLI:CZ:NS:2021:26.CDO.1811.2020.1)

Nejvyšší soud zamítl dovolání žalobkyně proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 3. 9. 2019, sp. zn. 70 Co 221/2019.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Žalobkyně se původně žalobou došlou soudu dne 30. 1. 2012 domáhala nahrazení projevu vůle 1., 2., 3. a 4. žalovaného tak, že uzavírají dohody o změně prohlášení vlastníka budovy č. p. 1 na pozemku p. č. 2 a pozemku p. č. 3 v k. ú. S., obec P. (dále též jen „předmětný dům“), o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví a o narovnání a změně spoluvlastnických podílů na společných částech domu a pozemku, jež byly součástí žaloby. V průběhu řízení žalobu změnila a nově se proti žalovaným 1. – 7. a C. d. V. (vůči němuž bylo řízení posléze pravomocně zastaveno) domáhala, aby vady prohlášení vlastníka o vymezení jednotek předmětného domu, obsaženého ve smlouvě o výstavbě ze dne 8. 2. 2006, byly odstraněny způsobem specifikovaným v žalobě, neboť v něm byla chybně vymezena jednotka č. 4, a to výměrou 85,4 m² namísto správné výměry 107,4 m², čímž došlo také k nesprávnému určení spoluvlastnických podílů všech vlastníků jednotek.

2. Obvodní soud pro Prahu 1 (soud prvního stupně) rozsudkem ze dne 20. 11. 2018, č. j. 40 C 7/2012-443, I. výrokem žalobě vyhověl, II. výrokem nahradil přílohu 4 uvedeného prohlášení vlastníka, obsahující zobrazení schémat podlaží předmětného domu přílohou 4, jež je nedílnou součástí rozsudku a rozhodl, že žalobkyni se náhrada nákladů řízení vůči žalovaným nepřiznává.

č. 82

3. Po provedeném dokazování dospěl k závěru, že vlastníkem bytových jednotek č. 4, 5. a 6. a nebytové jednotky 7, je hlavní město Praha, žalobkyni (městské části Praha 1) byla svěřena jejich správa, žalovaní jsou vlastníky bytových jednotek č. 8 (1. a 2. žalovaní), č. 9 (3. a 4. žalovaní), č. 10 (5. a 6. žalovaní) a č. 11 (7. žalovaná), včetně odpovídajících spoluvlastnických podílů na společných částech budovy a pozemku a všechny jednotky se nacházejí v předmětném domě. Jednotky v předmětném domě, včetně spoluvlastnických podílů na společných částech budovy a pozemku, byly vymezeny smlouvou o výstavbě ze dne 8. 2. 2006, mající náležitosti prohlášení vlastníka (dále jen „Prohlášení“). U bytové jednotky č. 4, která byla stavebně upravována na mezonetový byt a před uzavřením smlouvy o výstavbě byla rozšířena o komoru v půdním prostoru, je nesprávně uvedena výměra 85,4 m², ačkoliv její výměra činí 107,4 m². Nesprávná výměra této jednotky se projevila i v nesprávném určení spoluvlastnických podílů všech vlastníků bytových jednotek na společných částech předmětného domu. Vady nebyly odstraněny společným prohlášením podle § 1168 odst. 1 věta první zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též jen „o. z.“), neboť žalovaní s opravou Prohlášení nesouhlasili, a protože žalobkyně má právní zájem na jejich odstranění (z pozice vlastníka bytové jednotky), odstranil tyto vady Prohlášení podle § 1168 odst. 1 věta druhá o. z.

4. Městský soud v Praze (odvolací soud) rozsudkem ze dne 3. 9. 2019, č. j. 70 Co 221/2019-590, rozsudek soudu prvního stupně v I. a II. výroku změnil tak, že žalobu zamítl, uložil žalobkyni povinnost zaplatit 1. – 6. žalovanému náklady řízení před soudy obou stupňů a ve vztahu k 7. žalované rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

5. Po doplnění dokazování výpisem z katastru nemovitostí dospěl k závěru, že se řízení neúčastní vlastníci všech jednotek v předmětném domě, a žaloba proto nemůže být úspěšná pro nedostatek věcné legitimace na straně žalovaných i žalobkyně. Rozsudkem, jímž se odstraňuje vada prohlášení vlastníka spočívající ve změně vymezení bytové jednotky, dochází ke změně spoluvlastnických podílů vlastníků všech jednotek, jde tedy o rozhodnutí, jímž se zasahuje do práv a povinností všech vlastníků jednotek. Všichni vlastníci jednotek proto musí být účastníky řízení, a to v postavení „solidárních“ společníků ve smyslu § 91 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „o. s. ř.“), jen tak pro ně může být výrok rozsudku závazný (§ 159a odst. 1 o. s. ř.). Prohlášení vlastníka se opravuje jako celek, není proto rozhodné, zda někteří vlastníci dříve uzavřeli dohody. Měl za to, že u žalobkyně, která není vlastníkem žádné jednotky v předmětném domě a je jen pověřena správou jednotky, jejímž vlastníkem je hlavní město Praha, nelze dovodit její právní zájem na odstranění vad prohlášení vlastníka ve smyslu § 1168 o. z., „v pozici (pouhého) správce by rozhodnutím soudu o opravě prohlášení vlastníka ve svém právním postavení dotčena nebyla“, a proto postrádá aktivní věcnou legitimaci.

Obiter dictum konstatoval, že navrhovaná oprava Prohlášení vlastníka je v textové části v rozporu s obrazovou přílohou [podle vymezení v textu je jednotka č. 13 situována v 6. nadzemním podlaží, podle obrazové přílohy (jakož i provedeného dokazování) v 6. a částečně v 7. nadzemním podlaží (kde se má nacházet komora, o kterou byla jednotka rozšířena)], a zpochybnil také skutkový závěr soudu prvního stupně, že bytová jednotka č. 860/13 byla rozšířena dříve, než bylo učiněno Prohlášení.

č. 82

II.

Dovolání a vyjádření k němu

6. Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně dovolání, jehož přípustnost odůvodnila tím, že judikatura Nejvyššího soudu doposud neřešila otázku okruhu účastníků řízení podle § 1168 o. z. a že při řešení otázky její aktivní věcné legitimace se odchýlil od ustálené rozhodovací praxe, stejně jako při řešení otázky tzv. poučovací povinnosti soudu podle § 118a o. s. ř. Namítala, že její aktivní věcná legitimace vyplývá ze zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze a ze Statutu hlavního města Prahy, z nichž je zřejmé, co je svěřeno do správy městským částem a jak tyto mohou se svěřeným majetkem nakládat a že (není-li stanoveno jinak) vykonávají všechna práva a povinnosti vlastníka a rozhodují o všech majetkoprávních úkonech v plném rozsahu (odkázala přitom na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2008, sp. zn. 26 Cdo 2511/2006). Žaloba podle § 1168 o. z. není „klasickým výkonem vlastnického práva“, jedná se o žalobu, kterou chrání své právo na nakládání (hospodaření) se svěřeným majetkem. Rovněž vytýkala odvolacímu soudu, že ji neseznámil se svým odlišným právním názorem na okruh účastníků (který soud prvního stupně považoval za dostatečný), nevyzval ji k nápravě (nález Ústavního soudu ze dne 1. 12. 2011, sp. zn. II. ÚS 1473/11), nesplnil tak poučovací povinnost podle § 118a o. s. ř. Neměla tak možnost řádně hájit svá práva včetně případné dispozice s žalobou a rozhodnutí odvolacího soudu bylo pro ni překvapivé (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. 30 Cdo 3764/2012, nález Ústavního soudu ze 4. 4. 2013, I. ÚS 3271/12). Měla za to, že řízení se nemusí účastnit všichni vlastníci jednotek, jde o samostatné společenství, bylo by nelogické, aby byli nuceni účastnit se řízení i ti vlastníci, kteří s opravou vad Prohlášení souhlasí. Navrhla, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

7. Ve (společném) vyjádření k dovolání 1. žalovaný, 2. a 6. žalovaná uvedli, že není splněna subjektivní podmínka přípustnosti dovolání (žalobkyni, jež není vlastníci žádné jednotky v předmětném domě, nemohla napadeným rozsudkem vzniknout žádná újma), zpochybnili plnou moc zástupkyně žalobkyně, vyvraceli dovolací námitky zejména ve vztahu k otázce aktivní věcné legitimace žalobkyně a navrhli, aby dovolání bylo jako nepřípustné odmítnuto, popř. jako nedůvodné

zamítnuto. Žalovaný č. 3. a žalovaná č. 4. se ve (společném) vyjádření k dovolání zcela ztotožnili s napadeným rozsudkem a navrhl, aby dovolání bylo jako nedůvodné zamítnuto.

č. 82

III. Přípustnost dovolání

8. Dovolání podané včas, subjektem k tomu oprávněným – účastnicí řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), za splnění podmínky zastoupení advokátkou (§ 241 odst. 1 a 4 o. s. ř.), proti rozhodnutí odvolacího soudu, kterým bylo skončeno odvolací řízení, je přípustné, neboť otázka okruhu účastníků v řízení o žalobě na odstranění vad prohlášení vlastníka podle § 1168 o. z. nebyla v rozhodování odvolacího soudu dosud řešena; není však důvodné.

IV. Důvodnost dovolání

9. Je-li dovolání přípustné, dovolací soud přihlédne též k vadám uvedeným v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 (existence uvedených vad tvrzena nebyla a tyto vady nevyplynuly ani z obsahu spisu), jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Posléze uvedenou vadu dovolatelka uplatnila námitkou, že napadené rozhodnutí je překvapivé, neboť jí odvolací soud neseznámil se svým právním názorem na okruh účastníků a neposkytl jí v tomto směru poučení. Vytýkanou vadou však rozhodnutí netrpí. Poučení žalobce o tom, koho má žalovat nebo kdo v důsledku nerozlučného společenství má v řízení vystupovat na straně žalující či žalované, není součástí poučovací povinnosti soudu ve smyslu § 5 o. s. ř., ani ve smyslu § 118a odst. 2 o. s. ř. (k tomu srovnej např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2001, sp. zn. 29 Cdo 2494/99, uveřejněné pod číslem 37/2003 Sb. rozh. obč., usnesení téhož soudu ze dne 29. 1. 2019, sp. zn. 21 Cdo 4061/2018; 21 Cdo 4062/2018 či nálezy Ústavního soudu ze dne 3. 1. 1996, sp. zn. I. ÚS 56/95). Odvolací soud měl sice účastníky seznámit se svým odlišným právním názorem ohledně věcné legitimace, aby se k němu mohli vyjádřit, toto pochybení však nepředstavuje vadu, jež mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, neboť v rámci odvolacího řízení již nebylo s ohledem na § 216 odst. 1 o. s. ř. možné nedostatky věcné legitimace odstranit.

10. Nárok žalobkyně na odstranění vad Prohlášení (učiněného podle zákona č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů, ve znění účinném, do 31. 12. 2013) posoudil Nejvyšší soud (shodně jako soud prvního stupně a odvolací soud) podle právní úpravy účinné od 1. 1. 2014, zejména podle § 1168 o. z. [k tomu srovnej rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2016, sen. zn. 29 ICdo 34/2015 uveřejněný pod

č. 131/2016 časopisu Soudní judikatura, a rozsudek ze dne 17. 1. 2017, sp. zn. 26 Cdo 2323/2016 uveřejněný pod č. 43/2018 časopisu Soudní judikatura (ústavní stížnost podanou proti tomuto rozhodnutí Ústavní soud odmítl usnesením ze dne 23. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 1066/17)].

11. Rozdělil-li vlastník domu své právo k domu (a pozemku) na vlastnické právo k jednotkám (§ 1166 o. z.), jednotky již byly (podle tohoto prohlášení) zapsány do katastru nemovitostí a vlastnické právo k nim nabyly další osoby, nelze podle § 1167 o. z. toto prohlášení (i kdyby mělo vady) prohlásit za neplatné ani určit, že vlastnické právo dalších osob k jednotkám nevzniklo; není přitom významné, zda prohlášení vlastníka i vlastnické právo k jednotkám byly vloženy do katastru nemovitostí před účinností občanského zákoníku (tedy před 1. 1. 2014) nebo až po ní (viz výše citované rozsudky Nejvyššího soudu sen. zn. 29 ICdo 34/2015, sp. zn. 26 Cdo 2323/2016). Případné nepřesnosti či nesprávnosti prohlášení lze však odstranit postupem podle § 1168 o. z.

12. Podle § 1168 odst. 1 o. z., vymezuje-li prohlášení jednotku neurčitým nebo nesprávným způsobem a neodstraní-li je původce prohlášení bez zbytečného odkladu poté, co ho na vadu upozornila osoba, která na tom má právní zájem, mohou vadu odstranit vlastníci dotčených jednotek společným prohlášením. Nedojde-li k tomu, rozhodne o odstranění vady soud na návrh osoby, která na tom má právní zájem.

13. Vady prohlášení by tedy měl podle úpravy v § 1168 o. z. odstranit původce prohlášení, a to bez zbytečného odkladu poté, co sám nebo po upozornění další osoby („která na tom má právní zájem“) tyto vady zjistil. Jestliže vady prohlášení neodstraní původce prohlášení, mohou vadu odstranit vlastníci dotčených jednotek společným prohlášením. Jen pro úplnost je třeba uvést, že i když z § 1168 o. z. vyplývá, že primárně by měl vady odstranit původce prohlášení, je zjevné, že není-li již ten, kdo rozdělil své právo k domu na vlastnické právo k jednotkám (tzv. „původce prohlášení“), vlastníkem všech jednotek v domě, nemůže sám vady – bez souhlasu dalších vlastníků jednotek – opravit (ke stejným závěrům dospěla i literatura – srovnej např. NOVOTNÝ, M., HORÁK, T., HOLEJŠOVSKÝ, J., OEHM, J. Bytové spoluvlastnictví a bytová družstva. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 59). Jakýkoliv zásah do prohlášení totiž představuje zásah do vlastnických či spoluvlastnických práv vlastníků jednotek, není proto myslitelné, aby se tak stalo bez souhlasu dotčeného vlastníka jednotky.

14. Z § 1168 (odst. 1 věta druhá) o. z. je taky zřejmé, že neopraví-li původce prohlášení nepřesnosti či nesprávnosti v prohlášení sám a na opravě prohlášení se nedohodnou ani vlastníci všech dotčených jednotek, může vady opravit soud, a to na návrh „osoby, která na tom má právní zájem“.

15. Takovou osobou je nepochybně vlastník dotčené jednotky, tedy jednotky, již se bezprostředně dotýká nepřesnost či nesprávnost prohlášení. Může to však být i vlastník jednotky, která vadou přímo zasažena není, neboť nepochybně všichni

č. 82

vlastníci jednotek v domě mají zájem na tom, aby prohlášení, které se dotýká jejich vlastnických a spoluvlastnických práv a kterým byl „jejich“ dům rozdělen na jednotky, bylo bez vad. Může to však být i osoba, která ani není vlastníkem žádné jednotky v domě – např. je-li jednotka zatížena, může mít osoba oprávněná z věcného práva v některých případech rovněž právní zájem na odstranění vad. Není tedy vyloučeno, aby se opravy prohlášení domáhala i osoba, která není vlastníkem žádné jednotky, prokáže-li, že oprava prohlášení zasahuje do její právní sféry.

16. Vlastníkem jednotky č. 860/13 (jíž se má podle žalobních tvrzení vada Prohlášení týkat) je hlavní město Praha, opravu Prohlášení navrhuje městská část Praha 1 (žalobkyně) a svůj právní zájem na opravě Prohlášení spatřuje v tom, že jí byla vlastníkem (hlavním městem Praha) svěřena správa této jednotky.

17. Nejvyšší soud se opakovaně ve svých rozhodnutích zabýval pojetím právního postavení hlavního města Prahy a městských částí, jejich vzájemných vztahů a vztahů ke třetím subjektům [viz např. rozsudek ze dne 13. 11. 2019, sp. zn. 25 Cdo 5764/2017, uveřejněný pod číslem 57/2020 Sb. rozh. obč., rozsudek ze dne z 21. 3. 2013, sp. zn. 26 Cdo 3244/2012 (ústavní stížnost proti němu podanou Ústavní soud odmítl usnesením ze dne 4. 7. 2013, sp. zn. III. ÚS 1594/13)].

18. Žalobkyně (městská část) vykonává v souladu se zákonem č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, dále též jen „zákon č. 131/2000 Sb.“ (§ 19 odst. 1, 4), a § 13 a násl. obecně závazné vyhlášky hlavního města Prahy č. 55/2000 Sb., kterou se vydává Statut hlavního města Prahy (dále též jen „Statut“), správu jednotek v předmětném domě ve vlastnictví hlavního města Prahy, včetně sporné jednotky č. 860/13, jež měla být Prohlášením nesprávně vymezena. Podle § 34 odst. 3 zákona č. 131/2000 Sb. vykonávají městské části při nakládání se svěřeným majetkem hlavního města Prahy práva a povinnosti vlastníka v rozsahu vymezeném tímto zákonem a Statutem. Podle § 17 Statutu vykonávají městské části při nakládání se svěřeným majetkem všechna práva a povinnosti vlastníka a rozhodují o všech majetkoprávních úkonech v plném rozsahu s tím, že jen ve stanovených případech je dispozice se svěřeným majetkem podmíněna souhlasem žalovaného (srov. § 18 a § 19 Statutu). Právo nakládat se svěřeným majetkem je tedy vymezeno široce, v rámci těchto právních vztahů vystupuje městská část svým jménem, a je proto věcně legitimována ve sporech, jež se svěřeného majetku týkají.

19. Městská část spravující jednotky, které jí svěřil vlastník – hlavní město Praha, má tedy právní zájem na odstranění vad prohlášení, neboť takové rozhodnutí zasahuje do jejích práv a povinností vyplývajících z jejího práva hospodaření se svěřeným majetkem.

20. Lze-li mimosoudně odstranit vady prohlášení jen společným prohlášením všech vlastníků jednotek dotčených opravou (případně prohlášením původce prohlášení se souhlasem všech vlastníků dotčených jednotek), pak stejné musí

platit i pro případ, že k odstranění vad nedošlo dohodou, a k opravě vad má dojít soudním rozhodnutím. Soudní rozhodnutí v takovém případě „nahrazuje“ dohodu dotčených vlastníků, musí se proto vztahovat na všechny vlastníky dotčené opravou a je nerozhodné, zda s opravou souhlasí (či souhlasili před zahájením soudního řízení), či nikoliv. Není možné, aby vůči některému z dotčených vlastníků jednotek bylo rozhodnuto rozdílně. V řízení podle § 1168 o. z. tak jde na straně vlastníků jednotek o nerozlučné společenství ve smyslu § 91 odst. 2 o. s. ř. se všemi procesními právy a povinnostmi, které pro ně z tohoto jejich postavení plynou. Podle právní teorie i soudní praxe je pro posouzení, zda se jedná o samostatné nebo nerozlučné společenství, rozhodná povaha předmětu řízení vyplývající z hmotného práva; tam, kde hmotné právo neumožňuje, aby předmět řízení byl projednán a rozhodnut samostatně vůči každému společníkovi, jde o nerozlučné společenství (viz DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 591; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2019, sen. zn. 29 NSČR 78/2017, uveřejněné pod číslem 27/2020 Sb. rozh. obč., rozsudek téhož soudu ze dne 24. 1. 2006, sp. zn. 21 Cdo 569/2005, uveřejněný pod číslem 54/2006 Sb. rozh. obč.).

21. Pro rozhodnutí o věci samé z nerozlučného společenství vyplývá, že vůči všem nerozlučným společníkům musí mít řízení stejný výsledek. Rozhodnutí soudu podle § 1168 o. z. o odstranění vad prohlášení je rozhodnutím, jímž je zasahováno do práv a povinností všech vlastníků jednotek dotčených vadami prohlášení, proto účastníky řízení musí být všichni tito vlastníci, pro všechny bude výrok rozsudku závazný (§ 159a odst. 1 o. s. ř.). Neúčastní-li se řízení jako účastníci (na straně žalobce nebo žalovaného) všichni, kdo jimi musí (mají) být jako nerozluční společníci, tedy všichni vlastníci jednotek dotčení vadami prohlášení, jedná se o takový nedostatek v okruhu jeho účastníků, který znamená nedostatek věcné legitimace, a soud v takovém případě musí žalobu bez dalšího zamítnout.

22. Pro určení, kdo má být účastníkem řízení podle § 1168 o. z., tedy pro závěr o věcné legitimaci, je tak rozhodující, kteří vlastníci jednotek budou navrhovanou opravou prohlášení vlastníka jednotek dotčení ve svých právech.

23. V projednávané věci šlo o opravu výměry jednotky č. 860/13, což by mělo vliv na velikost podílů na společných částech domu a pozemku (došlo by k jejich změně) pro všechny vlastníky jednotek v domě, opravou by tak bylo zasaženo do spoluvlastnických práv všech vlastníků jednotek; účastníky řízení proto musí být všichni vlastníci jednotek v předmětném domě. Ze skutkových zjištění odvolacího soudu je však zřejmé, že řízení se neúčastnili všichni vlastníci jednotek v domě.

24. Lze tedy uzavřít, že ačkoliv odvolací soud nesprávně posoudil právní zájem žalobkyně na podání žaloby na odstranění vad prohlášení podle § 1168 o. z., dospěl ke správnému závěru, že žalobu je třeba zamítnout pro nedostatek věcné

legitimace, neboť se řízení neúčastní všichni vlastníci jednotek. Protože tento nedostatek je sám o sobě důvodem pro zamítnutí žaloby, je rozhodnutí odvolacího soudu správné, a proto Nejvyšší soud – aniž ve věci nařídil jednání (§ 243a odst. 1 o. s. ř.) – dovolání jako nedůvodné zamítl [§ 243d písm. a) o. s. ř.].

Č. 83

Č. 83

Výprosa (o. z.), Společná domácnost, Vyklizení nemovitosti
§ 659 obč. zák. ve znění do 31. 12. 2013, § 2189 o. z.

Užívá-li někdo nemovitost (byt) jako člen domácnosti výprosníka, jehož výprosa doposud trvá, může souhlas s jeho užíváním nemovitosti odvolat a požadovat jeho vyklizení jen výprosník, od kterého odvozuje právní důvod užívání, nikoliv půjčitel.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. 26 Cdo 1588/2020, ECLI:CZ:NS:2020:26.CDO.1588.2020.1)

Nejvyšší soud zamítl dovolání žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. 1. 2020, sp. zn. 71 Co 344/2019.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Žalobou podanou dne 4. 5. 2018 se žalobce domáhal, aby žalované byla uložena povinnost vyklidit pozemek p. č. 1, jehož součástí je stavba č. p. 2 rodinný dům a zdržet se vstupu na tento pozemek a na pozemky p. č. 3 a 4, p. č. 5, zastavěná plocha a nádvoří, jehož součástí je stavba bez č. p. a ev. a p. č. 6 (dále též jen „Pozemek“, „Dům“, „Nemovitosti“), vše zapsáno u Katastrálního úřadu pro Moravskoslezský kraj, Katastrální pracoviště N. pro obec a k. ú. B. na LV č. 7. Žalobu odůvodnil tím, že je vlastníkem Nemovitostí, žalovaná užívá část Domu, a to jako spolubydlící jeho dědy, k užívání jí nesvědčí žádný právní titul. Nadále však již nemíní trpět užíváním Domu žalovanou, neboť ta vyvolává konflikty, je nepřijemnou osobou.

2. Okresní soud v Novém Jičíně (soud prvního stupně) rozsudkem ze dne 1. 4. 2019, č. j. 6 C 120/2018-66, ve znění usnesení ze dne 28. 5. 2019, č. j. 6 C 120/2018-79, uložil žalované vyklidit Pozemek s Domem (výrok I.), zamítl žalobu na zdržení se vstupu (výrok II.), a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení a každému z účastníků uložil zaplatit na náhradě nákladů státu 542,50 Kč.

3. Vyšel ze zjištění, že žalovaná je družkou E. K. (dědy žalobce), který v Domě bydlí od svých 18 let, Dům (Nemovitosti) původně patřil rodičům jeho bývalé manželky, posléze ho nabyli s manželkou do společného jmění a po rozvodu

č. 83

jejich manželství a vypořádání společného jmění v roce 2000 byly Nemovitosti přikázány do jeho výlučného vlastnictví. V roce 2001 daroval Nemovitosti svému synovi M. K. a dál užíval část Domu (bytovou jednotku o dvou pokojích a kuchyni) k bydlení; v té době s ním již žila i žalovaná. Bydlení dědy žalobce nebylo upraveno žádnou písemnou smlouvou, M. K. užíval s rodinou bytovou jednotku o velikosti 3+1, od roku 2004 bydlí v této jednotce i žalobce. Žalovaná žije v Domě s E. K. jako družka asi 20 let, mají k sobě citové vazby, chovají se jako manželé, manželství neuzavřeli proto, aby mohla pobírat vdovský důchod, za užívání části Domu neplatí ničeho, platí jen za vodu a elektřinu. Zpočátku bylo soužití E. K. a jeho družky s rodinou M. K. souladné, později však začalo docházet ke konfliktům, jednalo se zejména o bránění přístupu do společného sklepa a na půdu (do nichž je možné se dostat pouze z části užívané E. K.), konflikty ohledně topení (kotel se nachází ve společném sklepe) a spory ohledně dřeva na topení. M. K. „asi před dvěma roky“ (tj. cca v roce 2016) daroval Nemovitosti svému synovi – vnukovi E. K. (žalobci). S ohledem na přetrvávající konflikty již žalobce nesouhlasí s bydlením žalované, dne 23. 2. 2018 ji vyzval k vyklizení, s ohledem na příbuzenské vztahy však nemá námitky, aby část Domu užíval k bydlení jeho děda E. K. Žalovaná má možnost bydlení jinde, je vlastníci garsonky v B., kterou pronajímá, a svědčí jí i právo odpovídající věcnému břemeni užívání jednoho pokoje a kuchyně v domě svého syna č. p. 8 v S.

4. Po právní stránce posoudil věc podle § 1042 zákona 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též jen „o. z.“, popř. „občanský zákoník“) a uzavřel, že žaloba na vyklizení je důvodná, neboť žalovaná užívá část Domu bez právního důvodu, za jeho užívání nic neplatí a žalobce s ohledem na přetrvávající konflikty již s jejím dalším bydlením v Domě nesouhlasí. I když je soužití žalované s E. K. dlouhodobě, neshledal požadavek na její vyklizení v rozporu s dobrými mravy, žalovaná může (případně i se svým druhem) využívat bydlení v domě svého syna či ve své garsonce a jejich soužití tak může pokračovat i nadále. V rozporu s dobrými mravy však shledal žalobní požadavek na zamezení vstupu žalované do Nemovitostí, jednalo by se o nepřiměřeně tvrdý zásah do jejich práv, nemohla by svého druhu ani navštívit, pečovat o něj (pokud by nevyužila možnosti společného bydlení v její nemovitosti), a proto v této části žalobu zamítl.

5. Krajský soud v Ostravě (odvolací soud) rozsudkem ze 13. 1. 2020, č. j. 71 Co 344/2019-112, rozsudek soudu prvního stupně změnil ve výroku I. tak, že žalobu na vyklizení zamítl, ve výroku II. jej potvrdil, a uložil žalobci zaplatit žalované na náhradě nákladů řízení částku 18 649 Kč; současně rozhodl o nákladech řízení státu a odvolacího řízení.

6. Odvolací soud vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně, neztotožnil se však s jeho právním posouzením. Měl za to, že užívala-li žalovaná s E. K. bezplatně Nemovitosti na základě souhlasu M. K., jednalo se o výpůjčku podle zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále

těž jen „obč. zák.“), která se od 1. 1. 2014 změnila na výprosu podle občanského zákoníku. Stali se držiteli užívacího práva, jehož rozsah nebyl jasně vymezen, a nelze tedy říci, že by žalovaná užívala předmětné nemovitosti bez právního důvodu, neboť výprosa jako závazkový vztah požívá právní ochrany. Účinky výprosy zanikly doručením výzvy k vyklizení dne 23. 2. 2018. Měl za to, že tím však došlo ke střetu práva žalobce vlastnit a ochraňovat svůj majetek (čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) s právem žalované na soukromí a rodinný život (čl. 10 odst. 2 Listina základních práv a svobod), a že střet těchto dvou na roveň postavených práv neposoudil okresní soud přiléhavě. Za významné považoval, že žalovaná a E. K. jsou si navzájem osobami blízkými ve smyslu § 22 o. z., žijí ve společné domácnosti a je jejich nezadatelným právem navzájem o sebe pečovat, pomáhat si a sdílet běžné záležitosti každodenního života. Vypověděl-li žalobce výprosu pouze ve vztahu k žalované, zasáhl neoprávněně do jejího soukromého a rodinného života, a proto nelze žalobě na vyklizení Nemovitostí, ani na zdržení se vstupu, vyhovět.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

7. Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, jehož přípustnost odůvodnil tím, že spočívá na řešení otázek hmotného a procesního práva, které v rozhodování dovolacího soudu nebyly dosud vyřešeny, a to, zda s převodem nemovitosti přechází i výprosa, zda výprosník může užívat věc i navzdory nesouhlasu vlastníka a zda druh a družka užívající společně cizí věc mají postavení nerozlučných společníků. Je toho názoru, že povaha výprosy, která je založená na libovůli půjčitele, neumožňuje přetrvání výprosy při změně vlastníka věci, přičemž odvolací soud vycházel z toho, že žalovaná a E. K. užívali část předmětných nemovitostí na základě souhlasu M. K. Zdůraznil, že půjčitel nemá žádnou povinnost umožnit užívání věci výprosníkovi, může požadovat její vrácení podle libosti, výprosník proto nemůže nikdy uplatňovat své právo proti vůli a právu vlastníka věci. Domnívá se, že žaloba na vyklizení není neoprávněným zásahem do práva žalované na soukromý a rodinný život, neboť může žít se svým druhem kdekoli jinde, má možnost bydlet ve svém vlastním bytě, popř. v nemovitosti svého syna, kde jí svědčí právo odpovídající věčnému břemenu. Vytýká odvolacímu soudu, že přihlédl k ochraně práva na soukromý a rodinný život pouze na straně žalované, aniž zohlednil toto právo i na jeho straně (soukromí jeho rodičů je chováním žalované narušováno a její přítomnost a vliv na E. K. mu brání vybudovat si v Domě vlastní bydlení). Má za to, že soužití druhu a družky nelze stavět na roveň manželství a poskytovat mu stejnou ochranu. Nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu, že žalobu na vyklizení měl podat proti žalované i jejímu druhu E. K., neboť se nejedná o nerozlučné společenství, a mohl tedy požadovat vrácení

výprosy i po jedné z více osob, které nemovitost užívají. Navrhl, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

8. Ve svém vyjádření k dovolání se žalovaná ztotožnila s napadeným rozhodnutím, zdůraznila, že rozdělení dlouhotrvajícího vztahu mezi ní a E. K. (jež jsou osobami vyššího věku a jsou na sebe vzájemně odkázáni péčí a podporou) by bylo v rozporu s dobrými mravy, a navrhla, aby dovolání bylo zamítnuto.

č. 83

III.

Přípustnost dovolání

9. Dovolání podané včas, subjektem k tomu oprávněným – účastníkem řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), za splnění podmínky zastoupení advokátem (§ 241 odst. 1 a 4 o. s. ř.), proti rozhodnutí odvolacího soudu, kterým bylo skončeno odvolací řízení, je přípustné, neboť otázka, jaké ochrany požívá soužití druhá a družky, z nichž jeden užívá nemovitost na základě výprosů a druhý ji užívá jako člen domácnosti výprosníka, nebyla doposud v rozhodnutích Nejvyššího soudu výslovně řešena.

10.

IV.

Důvodnost dovolání

11. Pro právní posouzení věci je významné zjištění (mezi účastníky nesporné), že původní vlastník Nemovitostí – děda žalobce – v nich bydlí od roku 2000 i s žalovanou, která je jeho družkou, v roce 2001 je daroval svému synovi M. K. a zůstal v Domě i s žalovanou bydlet a dál Nemovitosti užíval, s čímž byl jeho syn M. K. srozuměn, aniž by současně s darovací smlouvou či někdy později výslovně uzavřeli nějakou smlouvu upravující podrobnosti dalšího užívání Nemovitostí; stejně tomu bylo i poté, co v roce 2016 M. K. daroval Nemovitosti svému synovi, tedy žalobci.

12. Závěr odvolacího soudu, že děda žalobce užíval Nemovitosti od roku 2001 (po jejich darování M. K.) na základě výpůjčky, není správný. Jelikož nikdy nebyla dohodnuta doba užívání, nemohlo se jednat o výpůjčku, a to ani podle právní úpravy účinné do 31. 12. 2013. Správný není ani jeho závěr, že právním důvodem užívání Nemovitostí žalovanou měla být také (stejně jako u jejího druhá – dědy žalobce) výpůjčka a posléze výprosa.

13. Podle § 659 obč. zák. (stejně jako nyní podle § 2193 o. z.) je výpůjčka smlouva o bezplatném užívání věci, u níž je dohodnuta doba jejího užívání a půjčitel nemůže požadovat její vrácení kdykoliv (§ 662 obč. zák., § 2198 o. z.). Děda žalobce s žalovanou užívali Nemovitosti se souhlasem obdarovaného M. K. (nového vlastníka Nemovitostí) bezplatně, doba užívání však nikdy dohodnuta nebyla, nejednalo se tedy o výpůjčku podle § 659 obč. zák. Mohlo se jednat jen o spo-

lečenskou úsluhu nebo o nezávaznou výprosu (prekarium), která sice nebyla v té době v občanském zákoníku výslovně upravena, nebyla však vyloučena (srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 22 Cdo 2284/2009). Ze skutkových zjištění vyplývá, že jednání vlastníků Nemovitostí a E. K. směřovalo ke smluvnímu závazku, jehož obsahem bylo užívání části Domu (zejména bytové jednotky o dvou pokojích, kuchyně, společných částí) a Pozemku. Nejednalo se tedy jen o společenskou úsluhu, ale o výprosu. S účinností od 1. 1. 2014 je pak výprosa výslovně upravena v občanském zákoníku (§ 2189, § 2190 o. z.).

14. Výprosa, tak jako většina jiných závazků, zavazuje pouze smluvní strany, změna vlastnictví se samotného závazku nedotýká, po převodu vlastnického práva k nemovitosti, která je jejím předmětem, však nového vlastníka nezavazuje. Ustanovení § 2221 o. z. se u výprosy nepoužije, jde o speciální ustanovení vztahující se jen k nájmu, kterému přiznává při změně vlastnického práva specifické postavení mezi závazky s obdobnými účinky jako u věcných práv k cizí věci. Výprosa není ani závadou ve smyslu § 1107 o. z. I poté, co v roce 2016 daroval M. K. Nemovitosti žalobci, je E. K. se souhlasem nového vlastníka bezplatně užíval, aniž by byla dohodnuta doba jejich užívání. I ve vztahu k novému vlastníkovi tak byla právním důvodem jeho užívání výprosa (nově konkludentně uzavřená).

15. Právním důvodem užívání Nemovitostí druhá žalovaná (dědečka žalobce) tedy byla a je výprosa.

16. Ze skutkových zjištění je zřejmé, že žalovaná užívá Nemovitosti jako družka E. K., tedy jako členka jeho domácnosti, její právní důvod užívání je tak odvozen od rodinně-právního vztahu s ním; nevyplyvá z nich, že by někdy vůle M. K. či žalobce ve vztahu k žalované směřovala k přenechání Nemovitostí (jejich částí) do jejího užívání na základě výprosy, tedy že by chtěli být smluvně vázáni i ve vztahu k žalované.

17. Lze sice přisvědčit dovolateli, že Nejvyšší soud již za předcházející právní úpravy (účinné do 31. 12. 2013) v řadě svých rozhodnutí zdůraznil, že poměr druh – družka nelze klást na roveň rodinně právnímu vztahu mezi manžely (viz např. usnesení ze dne 17. 1. 2008, sp. zn. 26 Cdo 1910/2007, rozsudek ze dne 24. 2. 2016, sp. zn. 30 Cdo 555/2016, ze dne 28. 8. 2007, sp. zn. 26 Cdo 2272/2006), a že od těchto závěrů není důvod se odchýlit ani v současné době. Byť poměr druh a družka (který není ani v současných právních předpisech definován) je vztahem obdobným vztahu mezi manžely, o manžele nejde a postavení druhu/družky v občanskoprávních vztazích nelze posuzovat stejně jako postavení manžela/manželky (rozvedeného manžela/manželky). V řízení o vyklizení Nemovitostí mají proto druh a družka postavení samostatných společníků.

18. Zároveň však v soudní praxi nebyl zaznamenán odklon ani od názoru, že za trvání nájemního vztahu je k vyklizení osoby bydlící v bytě se souhlasem nájemce (člen jeho domácnosti) aktivně věcně legitimován zásadně jen nájemce, nikoli pronajímatel (srovnej rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 2

č. 83

Cdon 959/96, uveřejněný pod č. 58 v sešitě č. 7 z roku 1997 časopisu Soudní judikatura, ze dne 21. 9. 2000, sp. zn. 26 Cdo 503/2000, uveřejněný pod č. 119 v sešitě č. 10 z roku 2001 časopisu Soudní judikatura, nebo ze dne 30. 11. 2006, sp. zn. 26 Cdo 972/2006). Pouze vůči neoprávněnému uživateli může mít vlastník aktivní věcnou legitimaci k podání žaloby na vyklizení bytu, byť k tomuto bytu svědčí právo nájmu jiné osobě a tato osoba by se též mohla domáhat jeho vyklizení (srovnej náleze Ústavního soudu České republiky ze dne 31. ledna 2007, sp. zn. I. ÚS 687/05, uveřejněný pod č. 18 ve svazku 44 Sbírky nálezů Ústavního soudu nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2011, sp. zn. 26 Cdo 1192/2009). O tento případ – vzhledem ke zjištěnému skutkovému stavu – však v posuzované věci nejde. Uvedené závěry lze vztáhnout i na užívání nemovitosti na základě jiných právních titulů, tedy i výprosy.

19. Za trvání výprosy, která opravňuje E. K. k užívání Nemovitostí, je tak k podání žaloby na jejich vyklizení proti žalované, která je užívá jako členka domácnosti E. K. a s jeho souhlasem, aktivně věcně legitimován toliko výprosník a nikoli žalobce jako vlastník (půjčitel).

20. Lze tedy shrnout, že užívá-li žalovaná Nemovitosti jako členka domácnosti výprosníka E. K., jehož právní důvod užívání neskončil (půjčitel ho k vyklizení Nemovitostí nevyzval), její právní důvod k užívání Nemovitostí trvá, souhlas s jejím bydlením může odvolat jen její druh a jen on také může požadovat její vyklizení.

21. Rozsudek odvolacího soudu je tak v konečném důsledku věcně správný, Nejvyšší soud proto – aniž ve věci nařídil jednání (§ 243a odst. 1 o. s. ř.) – dovolání jako nedůvodné zamítl [§ 243d odst. 1 písm. a) o. s. ř.].

Č. 84

Č. 84

Náhrada škody, Pojištění odpovědnosti za škodu

§ 427 obč. zák., § 430 odst. 1 obč. zák., § 441 obč. zák., § 24 odst. 2 písm. b) a odst. 9 zákona č. 168/1999 Sb.

Právní vztahy, z nichž vyplývá právo poškozeného na pojistné plnění podle § 6 a § 24 zákona č. 168/1999 Sb. i postižení právo České kanceláře pojistitelů podle § 10 i § 24 odst. 9 tohoto zákona, se posuzují podle zákona č. 168/1999 Sb. ve znění účinném k datu škodní události.

Vznikla-li škoda vlastníku (provozovateli) nepojištěného vozidla při provozu jeho vozidla, které řídila jiná osoba, jež také odpovídá za škodu, má vlastník právo na plnění z garančního fondu pouze v rozsahu nároku na náhradu škody na zdraví (včetně náhrady nákladů vynaložených na péči hrazenou z veřejného zdravotního pojištění a regresního nároku podle § 6 odst. 4 tohoto zákona), již může uplatnit vůči České kanceláři pojistitelů podle § 24 odst. 2 písm. b) zákona č. 168/1999 Sb., avšak jen v rozsahu, v němž za škodu tato jiná osoba (řidič) odpovídá.

Poškozený provozovatel, jemuž vznikl podle § 24 odst. 2 písm. b) zákona č. 168/1999 Sb. nárok na plnění z garančního fondu, ale současně podle § 24 odst. 9 téhož zákona povinnost nahradit toto plnění České kanceláři pojistitelů, nemá právo na výplatu plnění z garančního fondu.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2020, sp. zn. 25 Cdo 171/2019, ECLI:CZ:NS:2020:25.CDO.171.2019.3)

Nejvyšší soud odmítl dovolání žalobce v rozsahu, v němž byl výrokem I rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 20. 9. 2018, sp. zn. 70 Co 251/2018, potvrzen rozsudek Obvodní soud pro Prahu 4 ze dne 24. 4. 2018, sp. zn. 41 C 207/2016, ve věci samé ohledně částek 1 212,50 Kč a 25 887,75 Kč; jinak dovolání zamítl.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Obvodní soud pro Prahu 4 rozsudkem ze dne 24. 4. 2018, č.j. 41 C 207/2016-356, zamítl žalobu, kterou se žalobce domáhal plnění z garančního fon-

du odpovídajícího nárokům na zaplacení bolestného ve výši 217 380 Kč, náhrady za ztížení společenského uplatnění ve výši 8 284 500 Kč, náhrady znalečného ve výši 1 212,50 Kč, ošetřovného za období od 24. 7. 2013 do 31. 12. 2015 ve výši 1 148 147,50 Kč a za období od 1. 1. 2016 až do dožití ve formě měsíční renty, náhrady cestovních nákladů ve výši 25 887,75 Kč, náhrady nákladů léčby ve výši 563 547,30 Kč, náhrady škody ve výši 503 526,01 Kč, náhrady za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti za období od 24. 7. 2013 do 7. 3. 2014 ve výši 51 311,88 Kč a za období od 1. 1. 2016 do doby, než bude žalobci přiznán starobní důchod nebo dovrší věku 65 let (všechny nároky byly požadovány s příslušenstvím), uložil žalobci povinnost zaplatit žalované částku 1 154 675 Kč s úrokem z prodlení ve výši 8,05 % ročně od 4. 5. 2017 do zaplacení a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Vyšel ze skutkových zjištění, že žalobce na jaře 2013 koupil od T. B. motocykl, k němuž neuzavřel smlouvu o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou jeho provozem. Dne 24. 7. 2013 odjel žalobce, který měl v tu dobu pravomocný zákaz řízení motorových vozidel, na tomto motocyklu na koupaliště, kde konzumoval alkoholické nápoje a psychotropní látky. Téhož dne večer žalobce jako spolujezdec bez ochranné přilby cestoval na svém motocyklu domů, přičemž motocykl řídil D. P., který nebyl držitelem řidičského průkazu a byl pod vlivem alkoholu. Při této cestě došlo k nehodě, při níž řidič vjel do pravého příkopu a narazil do stromu. Řidič D. P. při nehodě zemřel a žalobce utrpěl závažnou újmu na zdraví s trvalými následky (vigilní coma). Po právní stránce soud vycházel z právní úpravy účinné ke dni dopravní nehody a dospěl k závěru, že žalobce jako provozovatel dopravního prostředku nese objektivní odpovědnost za škodu podle § 427 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, účinného do 31. 12. 2013 (dále jen „obč. zák.“), byť motocykl v době nehody neřídil, neboť jako provozovatel se z odpovědnosti za škodu nevyvinil ve smyslu § 430 odst. 1 věta první obč. zák., když užití motocyklu třetí osobou svou nedbalostí umožnil tím, že nepojištěný motocykl, který tak nebyl způsobilý k provozu, přivezl na koupaliště a požíváním alkoholu se přivedl do stavu, kdy nebyl schopen zabránit použití motocyklu třetí osobou. Soud uzavřel, že žalobce je osobou bez pojištění odpovědnosti podle § 24 zákona č. 168/1999 Sb., ve znění účinném v době škodní události, jež jako provozovatel motocyklu podle § 427 obč. zák. nese za škodu objektivní odpovědnost. Dovodil dále, že osoba, které má být poskytnuto plnění z garančního fondu, nemůže být totožná s osobou bez pojištění odpovědnosti, která za způsobenou škodu odpovídá a vůči níž má žalovaná regresní nárok. Došlo by tak k absurdní situaci, kdy žalobce by byl příjemcem plnění z garančního fondu jako poškozený, ale současně i osobou, která by měla takto poskytnuté náklady hradit. Takový výklad odporuje smyslu právního předpisu, a proto žalobu zamítl. Ohledně vzájemné žaloby uzavřel, že žalovaná zaplatila žalobci z garančního fondu částku 1 154 675 Kč, ačkoli na takové plnění z výše uvedených

důvodů neměl právo, a proto mu vznikl neoprávněný majetkový prospěch podle § 451 obč. zák., který je povinen vrátit.

2. K odvolání žalobce Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 20. 9. 2018, č. j. 70 Co 251/2018-404, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně, s nimiž se zcela ztotožnil, a dospěl i ke stejným právním závěrům. Odkázal na argumenty soudu prvního stupně a shrnul, že žalobce jakožto osoba bez pojištění odpovědnosti, která (spolu)zavinila dopravní nehodu, nemůže být současně poškozeným, kterému by podle § 24 odst. 2 písm. b) zákona č. 168/1999 Sb. náleželo plnění z garančního fondu, a proto není nárok žalobce po právu. Zcela se ztotožnil i se závěrem soudu prvního stupně, že žalobci plněním žalované vzniklo bezdůvodné obohacení.

č. 84

II.

Dovolání a vyjádření k němu

3. Proti výroku, jímž odvolací soud potvrdil rozsudek soudu prvního stupně, podal žalobce dovolání, jehož přípustnost spatřuje v tom, že napadené rozhodnutí závisí na řešení otázek hmotného práva, při jejichž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, nebo které dosud nebyly dovolacím soudem vyřešeny. Jako dosud neřešenou předkládá otázku výkladu § 24 odst. 2 písm. b) zákona č. 168/1999 Sb. při posouzení nároku poškozeného provozovatele nepojištěného vozidla, které v době nehody řídila jiná osoba, na plnění z garančního fondu, a namítá nesprávnost právního závěru odvolacího soudu. S odkazem na znění tohoto ustanovení zdůraznil, že kdyby zákonodárce zamýšlel, aby osoba bez pojištění neměla nárok na plnění z garančního fondu, výslovně by to specifikoval v § 24 odst. 10 zákona č. 168/1999 Sb. Navíc § 24 odst. 6 zákona č. 168/1999 Sb. ukládá povinnost poskytovat poškozenému plnění podle § 24 odst. 2 za stejných podmínek, jako poskytuje plnění pojistitel, a to včetně aplikace § 7 zákona č. 168/1999 Sb. Podle § 7 odst. 2 tohoto zákona má vlastník vozidla, jemuž byla způsobena újma provozem jeho vozidla, které řídila jiná osoba, právo na odškodnění újmy na zdraví. Jedná se o speciální situaci a režim odškodnění, který je nutné aplikovat nejen v případech, kdy bylo vozidlo škůdce pojištěno, ale rovněž i v případech újmy způsobené provozem nepojištěného vozidla, jak vyplývá právě z § 24 odst. 6 zákona č. 168/1999 Sb. Opačný výklad by vedl k nedůvodné diskriminaci těch poškozených, kterým byla, často i bez jejich zavinění, způsobena újma provozem nepojištěného vozidla. Odklon od ustálené rozhodovací praxe spatřuje dovolatel ve vadném řešení otázky regresního nároku žalované podle § 24 odst. 9 zákona č. 168/1999 Sb. Zdůraznil, že žalovaná poskytla žalobci plnění ze zákonného důvodu, který však neodpadl, neboť je nutno rozlišit dva skutkové děje, a to příjezd žalobce na koupaliště na nepojiš-

č. 84

těném motocyklu, který zabezpečil a klíče schoval, a svévolné zahájení jízdy na tomto motocyklu řidičem D. P. bez vědomí a souhlasu žalobce, který jízdu na motocyklu vedoucí k dopravní nehodě nenastoupil dobrovolně, ale byl na motocykl usazen ve stavu těžké opilosti a bez svého souhlasu připoután k řidiči osuškami. Závěr soudu, že užití motocyklu žalobce umožnil svou nedbalostí, tak opomíjí skutkový děj a je v rozporu s judikaturou (sp. zn. 25 Cdo 4729/2008). Výklad soudu by nadto vedl k odepření zdravotní péče a porušení práva na ochranu zdraví a života žalobce, jež mu zaručuje čl. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a čl. 6 a 31 Listiny, a byly by porušeny zásady, na kterých spočívá soukromé právo, a to § 1 až 14 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Odvolací soud se odchýlil od ustálené rozhodovací praxe rovněž při právním hodnocení časové působnosti zákona č. 168/1999 Sb. při aplikaci § 24 odst. 9, kdy v případě, že by žalovaná měla právo na regresní plnění, měla by se použít právní úprava platná a účinná v době vyplacení plnění z garančního fondu, neboť regresní nárok je tzv. originálním právem, které není časově svázáno s původním nárokem poškozeného na náhradu újmy (viz sp. zn. 25 Cdo 1438/2007 a rozhodnutí ze dne 24. 2. 2011, sp. zn. 25 Cdo 4183/2008) a vzniká až výplatou plnění z garančního fondu. Navíc s účinností od 1. 1. 2018 byla výše regresního plnění ohraničena částkou maximálně 300 000 Kč za předpokladu, že poškozený neporušil žádné z pravidel uvedených v § 10 zákona č. 168/1999 Sb., přičemž žalobce tato pravidla neporušil. Jím uplatněné nároky mnohonásobně převyšují nejen aktuálně nejvyšší možnou hranici regresního nároku, ale i nárok uplatněný žalovanou v projednávané věci. Žalovaná by tak maximálně mohla svůj regresní nárok navýšený o jeho novou zákonnou limitaci započíst vůči uplatněným nárokům žalobce, ale jeho další nároky a vzniklý rozdíl by již měla žalobci uhradit. Žalobce pak spatřuje odklon od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu i v nesprávné aplikaci § 118a o. s. ř., neboť soud důkazní břemeno k prokázání vlastnictví motocyklu, jež spočívalo na žalované, přenesl na žalobce. Dovolatel navrhl, aby dovolací soud vydané rozsudky zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

III.

Přípustnost dovolání

4. Nejvyšší soud posoudil dovolání podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“), a jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) dospěl k závěru, že dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou – účastníkem řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), zastoupeným advokátem ve smyslu § 241 o. s. ř.
5. Dovolání je přípustné pro řešení otázky, zda a za jakých podmínek má osoba bez pojištění odpovědnosti (provozovatel) v případě, že škoda byla způsobena jeho nepojištěným vozidlem, jež řídila jiná osoba, právo na plnění z garančního fondu podle § 24 odst. 2 písm. b) zákona č. 168/1999 Sb., jestliže je současně

povinna toto plnění České kanceláři pojistitelů (dále též jen „Kancelář“) nahradit podle § 24 odst. 9 tohoto zákona, a rovněž otázky, jaké znění zákona č. 168/1999 Sb. je rozhodné pro posouzení uplatněných nároků obou účastníků, jež dosud v rozhodovací praxi dovolacího soudu nebyly vyřešeny. Dovolací soud se nejprve zabýval otázkou rozhodného znění zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla) – dále též jen „zákon č. 168/1999 Sb.“

IV.

Důvodnost dovolání

6. Dovolatel spatřoval nesprávnost právního závěru odvolacího soudu v tom, že zejména při posuzování regresního nároku postupoval podle zákona č. 168/1999 Sb. ve znění účinném k datu škodní události, a nikoli podle tohoto zákona ve znění novely provedené zákonem č. 293/2017 Sb., který nabyl účinnosti dnem 1. 1. 2018.

7. Citovaná novela – zákon č. 293/2017 Sb. nemá žádná přechodná ustanovení a v takovém případě platí zásada obecné přípustnosti nepravé retroaktivity. Jinak řečeno, platí nepravá retroaktivita, což znamená, že od účinnosti novely se i právní vztahy vzniklé podle zrušené právní normy řídí právní normou novou, avšak vznik právních vztahů existujících před nabytím účinnosti nové právní normy, právní nároky, které z těchto vztahů vznikly, jakož i vykonané právní úkony, se řídí zrušenou právní normou. Je podstatné, že novelizovaným zákonem je zákon o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla, tedy zákon, jenž upravuje povinné škodové pojištění. Podle většinového názoru vzniká právní vztah z pojištění již dnem uzavření pojistné smlouvy bez ohledu na to, zda některá práva a povinnosti vzniknou až později, a proto se za rozhodný okamžik pro určení právního režimu pojistné smlouvy považuje okamžik jejího uzavření. Nebylo by totiž logické, kdyby se práva a povinnosti z porušení smluv uzavřených před účinností zákona řídily dosavadními právními předpisy, ovšem smlouvy jako takové novou právní úpravou (srov. JANDOVÁ, L., ŠLAUF, P., SVEJKOVSKÝ, J. Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář, 1. vydání, Praha C. H. Beck, 2014, s. 10). Byť byl tento názor vyjádřen ohledně právního vztahu z pojištění založeného smlouvou, není důvodu, aby neplatil i v pojistných vztazích vzniklých jiným způsobem (např. ze zákona).

8. I dovolací soud ve své judikatuře (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 12. 2006, sp. zn. 20 Cdo 3469/2006, nebo rozsudek ze dne 14. 1. 2009, sp. zn. 32 Odo 1659/2006, na něž poukázal v bodě 61 odůvodnění svého rozsudku soud prvního stupně) dovedl, že určujícím pro posouzení toho, zda se právní vztah řídí dosavadními předpisy či nikoli, je okamžik vzniku tohoto vztahu. Je

nepochybné, že práva a povinnosti z tohoto vztahu vzniklé se musí řídit z časového hlediska stejnou právní úpravou, neboť nelze připustit, aby na různé nároky vzniklé z téhož právního vztahu byla z časového hlediska aplikována různá právní úprava, zvláště když se jedná o úpravu komplexně řešenou v jednom ustanovení příslušného právního předpisu (§ 24 zákona č. 168/1999 Sb.). Tento výklad je namísto tím spíše, že změna zákona č. 168/1999 Sb. zákonem č. 293/2017 Sb. byla podle důvodové zprávy motivována snahou, aby se na financování garančního fondu podíleli především ti, kdo neplní svou povinnost sjednat a udržovat pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla. Z toho důvodu byla touto novelou nově zakotvena povinnost vlastníka vozidla (se solidární povinností provozovatele vozidla, jde-li o rozdílné subjekty) hradit Kanceláři příspěvek za každý den porušení povinnosti pojistit vozidlo (§ 4 novelizovaného znění), který by byl jedním ze zdrojů financování garančního fondu, přičemž výše příspěvku by vždy měla být podstatně vyšší než běžné pojistné u komerční pojišťovny z důvodu zachování dostatečné motivace k uzavírání standardního povinného pojištění odpovědnosti. V návaznosti na tuto změnu úpravy bylo změněno i znění § 24 odst. 9 zákona č. 168/1999 Sb. omezením náhrady, jíž jsou povinni Kanceláři plnit osoby bez pojištění odpovědnosti. I z tohoto důvodu nelze připustit, aby regresní nárok, jenž se váže ke škodní události vzniklé za účinnosti zákona č. 168/1999 Sb. ve znění před novelou provedenou zákonem č. 293/2017 Sb., byl posuzován podle znění účinného od 1. 1. 2018, neboť tak by byl povinný k regresnímu nároku nedůvodně zvýhodněn tím, že nebyl povinen platit příspěvek podle § 4 novelizovaného znění.

9. Jestliže pojistná smlouva (v rozporu se zákonem) nebyla uzavřena, má poškozený podle § 24 odst. 2 zákona č. 168/1999 Sb. právo, aby mu Kancelář za osobu bez pojištění odpovědnosti poskytl plnění z garančního fondu. Tím vzniká mezi poškozeným a Kanceláři právní vztah z pojištění, a to dnem, kdy došlo ke škodní události, bez ohledu na to, zda a kdy budou nároky od tohoto vztahu se odvíjející uplatněny. Současně však vzniká mezi Kanceláři a osobou za škodu odpovědnou právní vztah spočívající v postižním právu Kanceláře (§ 24 odst. 9 zákona č. 168/1999 Sb.) pro případ vyplacení plnění poškozenému, neboť i toto právo má svůj původ ve škodní události (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2011, sp. zn. 31 Cdo 3905/2008, publikovaný pod č. 38/2012 Sb. rozh. obč.). Odvíjejí-li se oba tyto úzce provázané právní vztahy od jedné události, je nutno je právně posuzovat podle stejné právní normy, jež byla účinná v době jejich vzniku, tedy ke dni škodní události.

10. Tento výklad se neodchyluje od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu. Dovolací soud v řadě rozhodnutí (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2009, sp. zn. 25 Cdo 1468/2007, Soubor C 7226, ze dne 22. 4. 2008, sp. zn. 25 Cdo 799/2006, ze dne 27. 1. 2010, sp. zn. 25 Cdo 4724/2007, ze dne 31. 5. 2011, sp. zn. 23 Cdo 452/2010, nebo ze dne 28. 11. 2012, sp. zn. 32 Cdo

4765/2010) vyslovil, že postižní právo Kanceláře vůči osobě odpovědné za škodu má povahu originárního nároku jenž se promlčuje podle § 101 obč. zák. v obecné tříleté promlčecí době běžící ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé. Zabýval se tak druhem uplatněného nároku a jeho promlčením, přičemž okamžik, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé, je třeba odlišovat od vzniku právního vztahu. Ostatně i zde lze odkázat na již citovaný rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2011, sp. zn. 31 Cdo 3905/2008, v němž uvedl, že na jeho závěrech (týkajících se povinnosti dědiců zaplatit regresní nárok vzniklý Kanceláři za života jejich právního předchůdce, byť pojistné plnění poškozenému Kancelář vyplatila až po jeho smrti) nic nemění, že judikatura (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2010, sp. zn. 25 Cdo 4724/2006) dovodila (pro účely posouzení počátku a délky promlčecí doby), že Kancelář může své postižní právo uplatnit teprve poté, co plnění z garančního fondu poskytla. Tímto rozsudkem byly rovněž překonány závěry vyslovené v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2009, sp. zn. 25 Cdo 1438/2008, a usnesení ze dne 24. 2. 2011, sp. zn. 25 Cdo 4183/2008, na něž dovolatel odkazuje.

11. Lze tak uzavřít, že právní vztahy, z nichž vyplývá právo poškozeného na pojistné plnění podle § 6 a § 24 zákona č. 168/1999 Sb. i postižní právo České kanceláře pojistitelů podle § 10 i § 24 odst. 9 citovaného zákona, se posuzují podle zákona č. 168/1999 Sb. ve znění účinném k datu škodní události. Soudy nižších stupňů tak při řešení právní otázky posouzení rozhodného znění zákona o pojištění z provozu vozidla nepochybily. V dalším textu je pod označením „zákon č. 168/1999 Sb.“ míněn tento zákon ve znění účinném k datu škodní události (ke dni 24. 7. 2013).

12. Dovolací soud se dále zabýval otázkou, zda a za jakých podmínek má osoba bez pojištění odpovědnosti v případě, že škoda byla způsobena jeho nepojištěným vozidlem, jež řídila jiná osoba, právo na plnění z garančního fondu podle § 24 zákona č. 168/1999 Sb.

13. Podle § 420 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013 – dále jen „obč. zák.“ (z hlediska občanského práva hmotného se podle § 3079 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, věc posuzuje podle dosavadních předpisů, neboť k události, z níž škoda vznikla, došlo před 1. 1. 2014) každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti. Podle odst. 3 tohoto ustanovení se odpovědnosti zproští ten, kdo prokáže, že škodu nezavinil.

14. Podle § 427 odst. 1 obč. zák. fyzické a právnické osoby provozující dopravu odpovídají za škodu vyvolanou zvláštní povahou tohoto provozu. Podle odst. 2 tohoto ustanovení stejně odpovídá i jiný provozovatel motorového vozidla, motorového plavidla, jakož i provozovatel letadla.

15. Podle § 430 odst. 1 obč. zák. místo provozovatele odpovídá ten, kdo použije dopravního prostředku bez vědomí nebo proti vůli provozovatele. Provozovatel

odpovídá společně s ním, jestliže takové užití dopravního prostředku svou nedbalostí umožnil.

16. Podle § 6 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb. se pojištění odpovědnosti podle tohoto zákona vztahuje na každou osobu, která odpovídá za škodu způsobenou provozem vozidla uvedeného v pojistné smlouvě.

č. 84

17. Podle § 7 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb. pojistitel nehradí

- a) škodu, kterou utrpěl řidič vozidla, jehož provozem byla škoda způsobena,
- b) škodu podle § 6 odst. 2 písm. b) a c), za kterou pojištěný odpovídá svému manželu nebo osobám, které s ním v době vzniku škodné události žily ve společné domácnosti, s výjimkou škody podle § 6 odst. 2 písm. c), jestliže tato škoda souvisí se škodou podle § 6 odst. 2 písm. a),
- c) škodu na vozidle, jehož provozem byla škoda způsobena, jakož i na věcech přepravovaných tímto vozidlem, s výjimkou škody způsobené na věci, kterou měla tímto vozidlem přepravovaná osoba v době škodné události na sobě nebo u sebe, a to v rozsahu, v jakém pojištěný za škodu odpovídá,
- d) škodu podle § 6 odst. 2 písm. b) a c) vzniklou mezi vozidly jízdní soupravy tvořené motorovým a přípojným vozidlem, jakož i škodu na věcech přepravovaných těmito vozidly, nejedná-li se o škodu způsobenou provozem jiného vozidla,
- e) škodu vzniklou manipulací s nákladem stojícího vozidla,
- f) náklady vzniklé poskytnutím léčebné péče, dávek nemocenského pojištění (péče) nebo důchodů z důchodového pojištění v důsledku škody na zdraví nebo usmrcením, které utrpěl řidič vozidla, jehož provozem byla tato škoda způsobena,
- g) škodu způsobenou provozem vozidla při jeho účasti na organizovaném motoristickém závodu nebo soutěži, s výjimkou škody způsobené při takovéto účasti, jestliže je řidič při tomto závodu nebo soutěži povinen dodržovat pravidla provozu na pozemních komunikacích,
- h) škodu vzniklou provozem vozidla při teroristickém činu nebo válečné události, jestliže má tento provoz přímou souvislost s tímto činem nebo událostí.

Podle odst. 2 tohoto ustanovení byla-li škoda způsobena vlastníku vozidla provozem jeho vozidla, které v době vzniku škody řídila jiná osoba, nebo osobě, která s vozidlem, jehož provozem byla této osobě škoda způsobena, oprávněně nakládá jako s vlastním nebo se kterým oprávněně vykonává právo pro sebe, a jestliže v době vzniku škody řídila vozidlo jiná osoba, je pojistitel povinen uhradit tomuto vlastníku nebo této osobě pouze škodu podle § 6 odst. 2 písm. a) včetně náhrady nákladů vynaložených na péči hrazenou z veřejného zdravotního pojištění a regresního nároku podle § 6 odst. 4.

Podle § 24 odst. 2 písm. b) zákona č. 168/1999 Sb. poskytuje kancelář z garančního fondu poškozenému plnění za škodu způsobenou provozem vozidla, za kterou odpovídá osoba bez pojištění odpovědnosti, byl-li provoz tohoto vozidla podmíněn pojištěním odpovědnosti podle tohoto zákona.

18. Podle odst. 4 věta první tohoto ustanovení má poškozený právo uplatnit nárok na plnění podle odstavce 2 písm. b), c) a g) proti Kanceláři za stejných podmínek, za nichž by mohl uplatnit nárok na plnění proti pojistiteli (§ 9).

Podle odst. 9 tohoto ustanovení výplatou plnění z garančního fondu vzniká Kanceláři právo vůči tomu, kdo odpovídá za škodu podle odstavce 2 písm. a), b) a g), na náhradu toho, co za něho plnila včetně nákladů na jinou osobu pověřenou Kanceláří vyřízením případu a poskytnutím plnění poškozenému nebo uplatněním tohoto práva; odpovídá-li za škodu více osob, pak za takovou pohledávku Kanceláře odpovídají tyto osoby společně a nerozdílně. Vůči pohledávce Kanceláře na náhradu podle věty první jsou solidárními dlužníky provozovatel a řidič vozidla, jehož provozem byla způsobena škoda; řidič pouze tehdy, pokud za škodu odpovídá. Nelze-li určit provozovatele, je solidárním dlužníkem vůči pohledávce Kanceláře vlastník vozidla. To neplatí pro vlastníka vozidla, jehož pojištění odpovědnosti zaniklo podle § 12 odst. 1 písm. d).

Podle odst. 10 písm. b) tohoto ustanovení se z garančního fondu neposkytuje plnění za škody podle § 7.

19. Judikatura Nejvyššího soudu je dlouhodobě ustálena v závěru, že poškozený má právo na náhradu škody způsobené provozem motorového vozidla jak vůči provozovateli dopravního prostředku, který odpovídá podle § 427 a násl. obč. zák. na základě objektivního principu, tak vůči řidiči, na základě odpovědnosti založené na presumovaném zavinění podle § 420 odst. 1 obč. zák., pokud způsobil škodu zaviněným porušením právní povinnosti, nejde-li o případ uvedený v § 420 odst. 2 obč. zák. (srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 1. 7. 2008, sp. zn. 25 Cdo 990/2008, ze dne 19. 11. 2008, sp. zn. 25 Cdo 3578/2006, nebo ze dne 17. 10. 2013, sp. zn. 23 Cdo 2799/2013). Z toho vyplývá, že právo na náhradu škody vůči řidiči má i provozovatel, jestliže mu v souvislosti s provozem jeho vozidla vznikla škoda zaviněným porušením povinností řidiče. Toto právo je však dáno pouze v tom rozsahu, v němž řidič za škodu podle § 420 obč. zák. odpovídá. Tedy v rozsahu, v jakém je dána příčinná souvislost, což je vyloučeno rozsahem tzv. spoluzpůsobení škody poškozeným ve smyslu § 441 obč. zák. Byla-li totiž škoda způsobena také (či výlučně) jednáním poškozeného, je v tomto rozsahu vyloučena odpovědnost škůdce, neboť chybí jeden ze základních předpokladů odpovědnosti za škodu, a to příčinná souvislost mezi vznikem škody a protiprávním jednáním škůdce (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 3. 2008, sp. zn. 25 Cdo 657/2006, Soubor C 6063, usnesení ze dne 15. 7. 2008, sp. zn. 25 Cdo 1500/2006, nebo usnesení ze dne 21. 12. 2010, sp. zn. 25 Cdo 3272/2008, Soubor C 9377).

20. Uvedené závěry o odpovědnosti za škodu se promítají i do zákona o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla. Jestliže se podle § 2 písm. f) zákona č. 168/1999 Sb. pro účely tohoto zákona rozumí pojištěným ten, na jehož odpovědnost za škodu se pojištění odpovědnosti vztahuje, a pod-

č. 84

le § 6 odst. 1 cit. zákona se pojištění odpovědnosti za škodu vztahuje na každou osobu, která odpovídá za škodu způsobenou provozem vozidla uvedeného v pojistné smlouvě, je třeba za pojištěného považovat nejen provozovatele vozidla, ale i osobu odlišnou od provozovatele, která vozidlo tohoto provozovatele v době dopravní nehody řídila a za škodu odpovídá. Pojištění odpovědnosti za škodu podle citovaného zákona tak dopadá jak na odpovědnost provozovatele vozidla podle § 427 a násl. obč. zák., tak i na osoby odpovídající za škodu podle § 420 obč. zák., například na řidiče vozidla (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu, např. rozsudek ze dne 20. 7. 2010, sp. zn. 32 Cdo 2875/2009, usnesení ze dne 5. 2. 2008, sp. zn. 25 Cdo 1957/2006, nebo rozsudky ze dne 13. 8. 2008, sp. zn. 25 Cdo 2871/2007, ze dne 29. 3. 2011, sp. zn. 25 Cdo 4321/2008, či ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. 30 Cdo 4173/2009), a to bez ohledu na to, zda je poškozeným třetí osoba nebo vlastník – provozovatel vozidla (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2004, sp. zn. 25 Cdo 328/2003).

21. Totéž platí i v případě, že k vozidlu, kterým byla způsobena škoda, nebyla uzavřena smlouva o pojištění odpovědnosti za škodu z provozu vozidla. Za osobu bez pojištění odpovědnosti je totiž nutno považovat osobu, která za škodu odpovídá, nikoliv pouze osobu, která nesplní povinnost uzavřít pojistnou smlouvu ve smyslu § 4 zákona č. 168/1999 Sb. (srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2837/2007, nebo ze dne 22. 9. 2010, sp. zn. 23 Cdo 648/2009). Jestliže za škodu vzniklou při dopravní nehodě odpovídá i řidič zaviněným porušením povinností (§ 420 obč. zák.), má provozovatel, jemuž při této nehodě vznikla škoda, a je tak poškozeným ve smyslu § 2 písm. g) zákona č. 168/1999 Sb., právo uplatnit nárok na plnění z garančního fondu přímo vůči Kanceláři podle § 24 odst. 2 písm. b) zákona č. 168/1999 Sb., neboť Kancelář je povinna poskytnout plnění i za řidiče, avšak jen v rozsahu jeho odpovědnosti. Jinak řečeno, poškozený provozovatel nárok nemá v rozsahu, v němž se na vzniku škody spolupodílel on sám (§ 441 obč. zák.).

22. Ustanovení § 24 odst. 10 písm. b) zákona č. 168/1999 Sb. plnění z garančního fondu poškozenému vlastníku vozidla, který v době nehody vozidlo neřídil, nevylučuje, pouze je omezuje v rozsahu plnění jen na některé nároky. To vyplývá z § 7 odst. 2 zákona č. 168/1999 Sb., kde je zakotvena výjimka z vyluk pojistného plnění právě pro případ, kdy vznikla škoda vlastníku vozidla, který při škodní události vozidlo neřídil. Podle tohoto ustanovení má vlastník vozidla právo pouze na náhradu škody na zdraví v rozsahu a výši podle občanského zákoníku [§ 6 odst. 2 písm. a) zákona č. 168/1999 Sb.] včetně náhrady nákladů vynaložených na péči hrazenou z veřejného zdravotního pojištění a regresního nároku podle § 6 odst. 4 tohoto zákona.

23. Lze tedy uzavřít, že vznikla-li škoda vlastníku (provozovateli) nepojištěného vozidla při provozu jeho vozidla, které řídila jiná osoba, jež také odpovídá za škodu, má vlastník právo na plnění z garančního fondu pouze v rozsahu nároku

na náhradu škody na zdraví (včetně náhrady nákladů vynaložených na péči hrazenou z veřejného zdravotního pojištění a regresního nároku podle § 6 odst. 4 tohoto zákona), již může uplatnit vůči České kanceláři pojistitelů podle § 24 odst. 2 písm. b) zákona č. 168/1999 Sb., avšak jen v rozsahu, v němž za škodu tato jiná osoba (řidič) odpovídá.

24. V projednávané věci na základě skutkových závěrů (jež podle § 241a odst. 1 o. s. ř. nepodléhají dovolacímu přezkumu) nese odpovědnost za vznik škody podle § 420 obč. zák. zemřelý řidič, který dopravní nehodu způsobil neopatrnou jízdou a za porušení právních povinností (řídil motocykl, ačkoli nebyl držitelem řidičského průkazu a navíc pod vlivem alkoholu), ale současně nese i objektivní odpovědnost podle § 427 obč. zák. žalobce, jenž byl v době nehody vlastníkem i provozovatelem motocyklu.

25. Dovolatel namítá, že se soudy odchýlily od ustálené rozhodovací praxe při posouzení spoluodpovědnosti žalobce za škodu podle § 430 obč. zák., neboť žalobce motocykl po příjezdu na koupaliště zabezpečil, klíče schoval, a že D. P. zahájil jízdu na motocyklu svévolně, bez vědomí a souhlasu žalobce, který jízdu nenastoupil dobrovolně, ale byl na motocykl usazen ve stavu těžké opilosti a bez svého souhlasu připoután k řidiči osuškami. Jedná se však o námitky týkající se nesouhlasu se skutkovými závěry odvolacího soudu. V podstatě se dovolatel domáhá přezkumu skutkových závěrů, z nichž vychází napadené rozhodnutí, přičemž na odlišném skutkovém stavu buduje své vlastní, od odvolacího soudu odlišné právní posouzení a uplatňuje tím jiný než přípustný dovolací důvod podle § 241a o. s. ř., podle něhož lze dovolání podat pouze z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Námitky proti zjištěnému skutkovému stavu nejsou předmětem dovolacího přezkumu a ani nezakládají přípustnost dovolání podle § 237 o. s. ř. (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2013, sp. zn. 29 Cdo 2394/2013, uveřejněné pod č. 4/2014 Sb. rozh. obč.). Dovolací soud neshledal ve způsobu, jakým soud prvního stupně dokazování prováděl, žádné vady ve smyslu § 242 odst. 3 o. s. ř. Ostatně dovolatel takové vady ani nenamítal, kromě námitek odklonu od ustálené judikatury při poučení žalobce podle § 118a o. s. ř. Tato námitka důvodná není, neboť poučení žalobce podle § 118a o. s. ř. nechť uvede tvrzení a navrhně důkazy k tomu, na základě jakého titulu motocykl užíval, když tvrdil, že není jeho vlastníkem, nevybočuje z mezi jeho důkazního břemene, a není tak v rozporu s ustálenou praxí dovolacího soudu.

26. Právní závěr odvolacího soudu (odvíjející se od zjištěného skutkového stavu), že se žalobce odpovědnosti za škodu podle § 430 odst. 1 obč. zák. nezprostil, odpovídá rozhodovací praxi dovolacího soudu (srov. např. rozhodnutí NS SSR ze dne 23. 11. 1983, sp. zn. Cpj. 10/83, publikované pod č. 3/1984 Sb. rozh. obč., nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2003, sp. zn. 25 Cdo 214/2002)

a dovolání ohledně tohoto dovolacího důvodu není proto podle § 237 o. s. ř. přípustné.

č. 84

27. Jestliže za škodu odpovídá i řidič D. P., měl by žalobce právo na plnění z garančního fondu podle § 24 odst. 2 písm. b) zákona č. 168/1999 Sb. v rozsahu, v němž se na vzniku škody nespolepodílel (§ 441 obč. zák.). Byť se soudy (vzhledem ke svému právnímu názoru) otázkou spoluzpůsobení škody žalobcem nezabývaly, lze na základě skutkových zjištění dovodit, že jsou dány okolnosti svědčící o spoluzpůsobení škody žalobcem. Jde o okolnosti na jeho straně jakožto spolujezdce, neboť jízdu na motocyklu podstoupil, ačkoli byl opilý a při jízdě neměl helmu, avšak i o další okolnosti, jež mu lze přičítat, jako je svěřením vozidla osobě nezpůsobilé, která nebyla oprávněna řídit motorové vozidlo, a navíc byla pod vlivem alkoholu, přičemž spoluodpovědnost za škodu by byla dána, jestliže byl žalobci znám některý z těchto nedostatků na straně řidiče. Podle již ustálené judikatury dovolacího soudu v případě, že by uvedené okolnosti podstatně přispěly ke vzniku škodlivého následku, mohl by se podíl poškozeného na vzniklé škodě blížít jedné polovině (srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2451/2007, Soubor C 7833, ze dne 26. 10. 2010, sp. zn. 23 Cdo 3604/2010, Soubor C 8996, nebo ze dne 24. 2. 2011, sp. zn. 25 Cdo 91/2010, Soubor C 9409). Lze shrnout, že žalobce by měl z garančního fondu právo na plnění pouze nároků na náhradu škody na zdraví, a to v tom (procentním) rozsahu, v němž za škodu odpovídal řidič D. P.

28. Dovolatel dále namítá odklon od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu při posouzení nároku na náhradu poskytnutého plnění uplatněného vzájemnou žalobou. Poukazuje-li dovolatel na to, že plnění z garančního fondu mu bylo žalovanou poskytnuto v souladu s § 24 odst. 2 písm. b) zákona č. 168/1999 Sb., neboť motocykl po příjezdu na koupaliště řádně zabezpečil proti neoprávněnému užití a jízdu na něm nepodstoupil dobrovolně, buduje na jiných skutkových závěrech, než k nimž dospěly soudy nižších stupňů, vlastní, od soudů odlišné právní posouzení. Uplatňuje tak jiný než přípustný dovolací důvod, neboť skutkovým stavem, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, je dovolací soud vázán (§ 241a odst. 1 o. s. ř.).

29. Se závěrem odvolacího soudu, že žalovaná žalobci poskytla plnění z garančního fondu bez právního důvodu, a má tak nárok na vydání bezdůvodného obohacení, lze souhlasit, bylo-li mu poskytnuto plnění v rozsahu, v němž není dána odpovědnost řidiče za škodu ve smyslu § 420 obč. zák., tedy v rozsahu, v němž si žalobce škodu na zdraví spoluzpůsobil; a rovněž bylo-li mu poskytnuto plnění, jež nemělo charakter náhrady škody na zdraví, neboť podle § 24 odst. 2 písm. b) ve spojení s § 7 odst. 2 zákona č. 168/1999 Sb. na náhradu jiného druhu škody právo nemá.

30. Ve zbývajícím rozsahu, tedy v rozsahu, v němž za škodu odpovídá řidič, bylo žalobci sice plněno v souladu s § 24 odst. 2 písm. b) zákona č. 168/1999 Sb.,

avšak toto plnění je povinen Kanceláři nahradit. Podle zákona o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla totiž tomu, že se pojištění odpovědnosti vztahuje na každou osobu, která odpovídá za škodu, odpovídá i tzv. postižní právo Kanceláře, splní-li svoji povinnost poskytnout oprávněné osobě plnění z garančního fondu za škodu způsobenou provozem nepojištěného vozidla. Kancelář může požadovat celou náhradu toho, co plnila, neboť nárok na postih je odvozen od skutečnosti, že ohledně vozidla, jímž byla způsobena škoda, nebylo sjednáno pojištění odpovědnosti. Vůči této pohledávce Kanceláře jsou podle § 24 odst. 9 věty druhá zákona č. 168/1999 Sb. solidárními dlužníky provozovatel a řidič vozidla, jehož provozem byla způsobena škoda, přičemž řidič vozidla pouze tehdy, pokud za škodu odpovídá (srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2010, sp. zn. 25 Cdo 931/2008, ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. 23 Cdo 648/2009, a ze dne 10. 1. 2011, sp. zn. 23 Cdo 4373/2010). Jestliže v případě plurality odpovědných subjektů (řidiče a provozovatele vozidla) závisí na pojistiteli, vůči kterému z nich (případně zda vůči oběma) uplatní své postihové právo vyplývající z § 24 odst. 9 zákona č. 168/1999 Sb. (srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2837/2007, ze dne 11. 3. 2008, sp. zn. 25 Cdo 1778/2007, ze dne 13. 8. 2008, sp. zn. 25 Cdo 2871/2007, ze dne 20. 7. 2010, sp. zn. 32 Cdo 2875/2009, ze dne 22. 9. 2010, sp. zn. 23 Cdo 648/2009, ze dne 29. 3. 2011, sp. zn. 25 Cdo 4321/2008, ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. 30 Cdo 4173/2009, ze dne 10. 1. 2011, sp. zn. 23 Cdo 4373/2010, nebo ze dne 12. 8. 2013, sp. zn. 32 Cdo 3050/2011), pak uplatnila-li je žalovaná vůči žalobci, stalo se tak po právu. Žalobce, byť mu z části bylo žalovanou poskytnuto plnění v souladu s § 24 odst. 2 písm. b) zákona č. 168/1999 Sb., je jako solidární dlužník (spolu s řidičem) povinen i toto plnění Kanceláři nahradit, avšak nikoli z titulu jeho bezdůvodného obohacení, ale jako regres podle § 24 odst. 9 zákona č. 168/1999 Sb. To však na závěru o povinnosti žalobce vrátit veškeré poskytnuté plnění nic nemění. Soudy nižších stupňů se při rozhodování o vzájemné žalobě od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu neodchýlily.

31. Dovolací soud se konečně věnoval i poslední části neřešené právní otázky, zda osoba bez pojištění odpovědnosti má právo na vyplacení plnění z garančního fondu podle § 24 odst. 2 písm. b) zákona č. 168/1999 Sb., jestliže by byla povinna toto plnění Kanceláři nahradit podle § 24 odst. 9 téhož zákona.

32. Negativní odpověď na tuto otázku podrobně a přesvědčivě zdůvodnil soud prvního stupně ve svém rozsudku (body 63 až 69), zejména s odkazem na jazykový, systematický i teleologický výklad zákona o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, s nímž se lze ztotožnit.

33. Účelem zákona o pojištění odpovědnosti z provozu vozidel je odstranit či zmírnit negativní následky spojené se zvláštní povahou provozu vozidel, jež vyvolává značné riziko vzniku škod. S cílem ochránit zejména případné poškozené ukládá zákon subjektům provozujícím vozidlo povinnost sjednat pojištění, jež by

č. 84

se vztahovalo na odpovědnost za škodu, kterou mohou jeho provozem způsobit (povinné smluvní pojištění). Cíl a smysl zákona, tedy ochrana především poškozených, je realizován (mimo jiné) tím, že pojištění odpovědnosti se vztahuje na každou osobu, která odpovídá za škodu, tedy nejen na pojištěného, ale i na případy, kdy je škoda způsobena například provozem nezjištěného či nepojištěného vozidla. V takovém případě poskytne Kancelář poškozenému plnění z garančního fondu zřízeného za tímto účelem, a současně jí vznikne právo vůči osobám, jež za škodu odpovídají, požadovat náhradu takto poskytnutého plnění. Jestliže podle zásad, jimiž se řídí výklad právních norem, je třeba je interpretovat ve prospěch účelu, který právní norma plní, pak je nutno přijmout takový výklad, aby bylo tohoto cíle dosaženo. Shora popsáný systém, na základě něhož Kancelář kompenzuje poškozenému vzniklou škodu z garančního fondu a vzniká jí současně právo postihu vůči osobám, jež za škodu odpovídají, směřuje nejen k tomu, aby byl poškozený uspokojen, ale současně i k tomu, aby odpovědné osoby takto vynaložené náklady nahradily, neboť jen tak může celý systém fungovat. Je-li poškozený, jemuž má být z garančního fondu plněno, totožný s osobou, jež je povinna toto plnění jeho poskytovateli nahradit, pak účelu příslušných ustanovení zákona [§ 24 odst. 2 písm. b) a odst. 9 zákona č. 168/1999 Sb.] bude dosaženo pouze tehdy, bude-li plnění z garančního fondu takové osobě odepřeno. Jiný výklad by totiž odporoval zásadě vyloučení absurdních závěrů (*reductio ad absurdum*), neboť je nepochybně neúčelné, aby totožné plnění bylo Kanceláři vyplaceno s tím, že okamžikem vyplacení by je mohla požadovat zpět. V této souvislosti lze opět odkázat na rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2011, sp. zn. 31 Cdo 3905/2008.

34. Není opodstatněná námitka dovolatele, že uvedený výklad by vedl k odepření zdravotní péče a porušení jeho práva na ochranu zdraví a života ve smyslu čl. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, čl. 6 a 31 Listiny základních práv a svobod i k porušení zásad zakotvených v § 1 až 14 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Touto námitkou se soudy nižších stupňů zabývaly se závěrem o její nedůvodnosti (bod 70 odůvodnění rozsudku soudu prvního stupně), s nímž se dovolací soud ztotožňuje. Žalobce rozhodně nezustává bez nároku na úhradu lékařské péče, neboť standardní péče poskytovaná na základě veřejnoprávních předpisů je plně hrazena z prostředků veřejného zdravotního pojištění. V nepřiznání nákladů na péči nadstandardní, není-li na jejich náhradu právní nárok, nelze spatřovat krutost urážející obyčejné lidské cítění. Soudy nižších stupňů při výkladu právních ustanovení respektovaly pravidla a principy ústavně zaručených práv a svobod (včetně čl. 31 Listiny základních práv a svobod).

35. Lze tak ve shodě se soudy nižších stupňů uzavřít, že poškozený provozovatel, jemuž vznikl nárok na plnění z garančního fondu, ale současně podle § 24 odst. 9 zákona č. 168/1999 Sb. povinnost toto plnění Kanceláři nahradit, nemá na výplatu plnění z garančního fondu právo.

36. Jelikož dovolací soud neshledal dovolání důvodným, postupoval podle § 243d písm. a) o. s. ř. a dovolání zamítl.

Č. 85

Č. 85

Pojištění
§ 2809 o. z.

Ustanovení § 2809 o. z. nebrání smluvním stranám pojistné smlouvy sjednat si možnost odmítnutí pojistného plnění pro případ, že se oprávněná osoba bude domáhat pojistného plnění uvedením vědomě nepravdivých údajů o vzniku a okolnostech tvrzené pojistné události.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 3. 2021, sp. zn. 32 Cdo 3172/2020, ECLI:CZ:NS:2021:32.CDO.3172.2020.1)

Nejvyšší soud zamítl dovolání žalobkyně proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 10. 6. 2020, sp. zn. 11 Co 414/2019.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Žalobkyně se v řízení po žalované domáhala zaplacení částky 62 893 Kč s příslušenstvím z titulu pojistného plnění z havarijního pojištění.
2. Obvodní soud pro Prahu 2 (dále jen „soud prvního stupně“) rozsudkem ze dne 24. 7. 2019, č. j. 11 C 108/2017-131, žalobu zamítl (výrok I.) a rozhodl o nákladech řízení (výroky II. a III.).
3. K odvolání žalobkyně Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) rozsudkem ze dne 10. 6. 2020, č. j. 11 Co 414/2019-160, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil (výrok I.) a rozhodl o nákladech odvolacího řízení (výrok II.).
4. Soudy nižších stupňů vzaly za prokázané, že žalobkyně nepodala žalované pravdivé vysvětlení o vzniku pojistné události. Z šetření žalované vyplynulo, že poškození vozidla nekoresponduje s nahlášeným nehodovým dějem; žalobkyně uváděla, že vozidlo bylo zaparkované a jeho poškození objevila poté, co se k vozidlu vrátila, podle šetření žalované však k poškození vozidla muselo dojít při pohybu vozidla. Pojistná smlouva [hlava II čl. 5 odst. 18 písm. g) pojistných podmínek] žalované umožňovala odmítnout pojistné plnění, jestliže pojištěný (tu žalobkyně) uvede při uplatňování práva na plnění z pojištění vědomě nepravdivé nebo hrubě zkrácené údaje týkající se rozsahu pojistné události, nebo pokud podstatné údaje týkající se této události zamlčí.

5. Po právní stránce soudy nižších stupňů uzavřely, že odmítnutí pojistného plnění bylo v souladu s ustanovením hlavy II čl. 5 odst. 18 písm. g) pojistných podmínek, přičemž takový důvod odmítnutí mohl být v pojistné smlouvě sjednán, neboť povaha § 2809 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též „o. z.“), je dispozitivní.

č. 85

II.

Dovolání a vyjádření k němu

6. Proti rozsudku odvolacího soudu (obsahově toliko proti jeho výroku I.) podala žalobkyně (dále jen „dovatelka“) dovolání. Splnění předpokladů jeho přípustnosti spatřuje v tom, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného práva, která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla řešena, konkrétně otázky povahy § 2809 o. z. (zda jde o ustanovení kogentní či dispozitivní). Tuto otázku odvolací soud podle dovoatelky vyřešil nesprávně; důvody pro odmítnutí pojistného plnění nemohou být podle ní rozšiřovány ujednáními obsaženými v pojistné smlouvě ani v pojistných podmínkách.

7. Současně dovoatelka namítá, že odvolací soud nedostatečně reagoval na její námitku, že pojistné podmínky byly v rozporu s § 2809 o. z., jež je podle ní ustanovením kogentním, a nevypořádal se s její argumentací v tomto směru vznesenou, čímž porušil její právo na řádné odůvodnění rozhodnutí, tj. právo na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod; odkazuje přitom na judikaturu Ústavního soudu.

8. Dovoatelka navrhuje, aby Nejvyšší soud rozsudky soudů nižších stupňů zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

9. Žalovaná vyjádření k dovolání nepodala.

III.

Přípustnost dovolání

10. Vzhledem k datu vydání rozhodnutí odvolacího soudu se uplatní pro dovolací řízení – v souladu s bodem 1. čl. II přechodných ustanovení části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném od 30. 9. 2017 (dále jen „o. s. ř.“).

11. Podle § 237 o. s. ř., není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovo-

laciho soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.

12. Nejvyšší soud shledal dovolání podle § 237 o. s. ř. přípustným v otázce povahy § 2809 o. z. a z toho plynoucí možnosti stran sjednat si další důvody odmítnutí pojistného plnění nad rámec § 2809 o. z. v pojistné smlouvě; tato otázka v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena.

IV.

Důvodnost dovolání

13. Po přezkoumání napadeného rozsudku ve smyslu § 242 o. s. ř., jež bylo provedeno bez jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.) a v hranicích vymezených podaným dovoláním, dospěl Nejvyšší soud k závěru, že dovolání je nedůvodné.

14. Podle § 1 odst. 2 o. z., nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchýlně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti. Nejvyšší soud ve své judikatuře – právě s odkazem na § 1 odst. 2 o. z. – dovodil, že právní normy soukromého práva jsou zásadně dispozitivními; strany se mohou při úpravě svých práv a povinností od právních norem soukromého práva odchýlit, jestliže to zákon nezakazuje (srov. například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2017, sp. zn. 29 Cdo 5719/2016, uveřejněné pod č. 152/2018 Sb. rozh. obč. a též dostupné, stejně jako dále uváděná rozhodnutí Nejvyššího soudu, na internetových stránkách www.nsoud.cz; dále srov. důvodovou zprávu k návrhu občanského zákoníku, sněmovní tisk číslo 362, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 6. volební období 2010–2013, dále jen „důvodová zpráva“, s. 583, a v právní teorii např. Eliáš, K.: K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku. In: Sborník mezinárodní konference XXIII. Karlovarské právnícké dny. Praha. Leges, 2015, s. 60, nebo MELZER, F., TÉGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I, § 1–117, Praha: Leges, 2013, s. 51 a 52).

15. Nejvyšší soud dále dovodil, že § 1 odst. 2 část věty před středníkem o. z. vychází z toho, že takový zákaz odchýlení se bude výslovný. Výslovný zákaz určitého ujednání stran může být přímý i nepřímý. V případě přímého zákazu zákon výslovně určuje, že se určité jednání zakazuje. Příkladem přímých výslovných zákazů je právě § 1 odst. 2 část věty za středníkem o. z., jež zakazuje ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob. Povaha právní normy, od níž se taková ujednání odchylují (tj. zda jde o právní normu absolutně či relativně kogentní anebo o právní normu dispozitivní), přitom není významná. Jinak řečeno, ani od dispozitivní právní normy se strany nemohou odchýlit způsobem popsáním v § 1 odst. 2 části věty za středníkem

o. z. Je-li však možno jakoukoliv odchylku od určité právní normy považovat (per se) za porušující dobré mravy, veřejný pořádek či právo upravující postavení osob, lze takovou právní normu kvalifikovat jako (absolutně) kogentní. V případě nepřímého zákazu zákon odchýlné ujednání stran reprobuje tím, že je prohlašuje za neplatné, případně za zdánlivé, či určuje, že se k němu nepřihlíží. Příkladem nepřímého výslovného zákazu je § 580 o. z., podle něhož je neplatné (mimo jiné) právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje. I v tomto případě platí, že zákon zakazuje každou odchylku od určité právní normy, která odporuje jejímu smyslu a účelu, byť by obecně nešlo o právní normu (absolutně) kogentní (tedy byť by jiné odchylky od právní normy byly možné). Brání-li však smysl a účel určité právní normy jakémukoliv odchýlnému ujednání, půjde o právní normu (absolutně) kogentní (srov. například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 29 Cdo 387/2016, uveřejněné pod č. 10/2019 Sb. rozh. obč.).

16. Podle § 2809 o. z. může pojistitel pojistné plnění odmítnout, byla-li příčinou pojistné události skutečnost, a) o které se dozvěděl až po vzniku pojistné události, b) kterou při sjednávání pojištění nebo jeho změny nemohl zjistit v důsledku zaviněného porušení povinnosti stanovené v § 2788 a c) pokud by při znalosti této skutečnosti při uzavírání smlouvy tuto smlouvu neuzavřel nebo pokud by ji uzavřel za jiných podmínek.

17. Odmítnutí pojistného plnění podle § 2809 o. z. (vedle odstoupení od smlouvy podle § 2808 o. z.) lze chápat coby sankci za takové protiprávní jednání při sjednávání pojištění, jež vedlo k uzavření smlouvy, resp. k jejímu uzavření za konkrétních podmínek. Smyslem a účelem § 2809 o. z. je tedy stanovit případy (situace), v nichž vždy, tj. i když si to strany při sjednávání pojištění nesmluví, lze pojistné plnění odmítnout, jde však o případy (situace) vážící se vždy k době sjednávání pojištění, nikoli k době uplatňování práva z pojištění. Na možnost odmítnout pojistné plnění pro jednání v rámci uplatňování práva z pojištění § 2809 o. z. nedopadá.

18. Nejde-li o povinné pojištění, pak v úvahu nepřichází aplikace § 2780 o. z., podle něhož při povinném pojištění může pojistitel pojistné plnění odmítnout, jen pokud se na uvedení nepravdivých informací, neúplně zodpovězených dotazů učiněných v písemné formě nebo vědomě nepravdivých nebo hrubě zkreslených údajů podílel výlučně poškozený nebo i jiná osoba s vědomím poškozeného. Nejde-li o povinné pojištění, pak aplikovat nelze ani § 2781 o. z., podle něhož pojistitel má právo odstoupit od smlouvy nebo vypovědět povinné pojištění, jen pokud to jiný zákon připouští; to nebrání jiným ujednáním zakládajícím pojistiteli jiné právo k postihu pojistníka nebo pojištěného pro případ porušení jejich povinnosti. Ve vztahu k jinému než povinnému pojištění přitom občanský zákoník obdobnou úpravu neobsahuje.

19. Záměr zákonodárce, aby § 2809 o. z. na jednání v rámci uplatňování práva z pojištění nedopadal, zřetelně vyjádřený v důvodové zprávě tak, že do tohoto ustanovení (záměrně) není přebírána skutková podstata dříve uvedená v § 24 odst. 1 písm. b) zákona č. 37/2004 Sb. o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů (dále „zákon o pojistné smlouvě“), směřuje toliko k nezahrnutí podání korektního (pravdivého) vysvětlení vzniku a okolností pojistné události pod zákonné důvody odmítnutí pojistného plnění. Takto vyjádřený zákonodárcův záměr však bez dalšího nic nevypovídá o povaze § 2809 o. z., tj. o tom, zda jde o ustanovení kogentní či dispozitivní, resp. o ustanovení, které umožňuje smluvně si sjednat odmítnutí pojistného plnění i nad rámec důvodu v něm uvedeného či nikoliv, navíc typově v situacích, jež se od situací předvídaných v § 2809 o. z. odlišují (situace vážící se k době uplatňování práva z pojištění oproti situacím vážícím se k době sjednávání pojištění).

20. Přesvědčení vyjádřené v důvodové zprávě, podle něhož pro řešení nepodání korektního (pravdivého) vysvětlení vzniku pojistné události postačí jiné právní instituty, rovněž samo o sobě nic nevypovídá o (ne)možnosti sjednat si nekorektní (nepravdivé) vysvětlení vzniku (eventuálně jiných podstatných okolností) pojistné události coby důvod pro odmítnutí pojistného plnění nad rámec zákona. Ani smysl slov, jimiž je do občanského zákoníku vtělena možnost odmítnout pojistné plnění pro protiprávní jednání při sjednávání pojištění, ani jasný úmysl zákonodárce, jenž by byl v důvodové zprávě vyjádřen (§ 2 odst. 2 o. z.), pro nemožnost sjednat si právo odmítnout pojistné plnění pro nekorektní (nepoctivé) jednání při uplatnění požadavku na pojistné plnění nesvědčí. Naopak § 2774 odst. 1 o. z., podle něhož pojistné podmínky vymezí zpravidla podrobnosti o vzniku, trvání a zániku pojištění, pojistnou událost, výluky z pojištění a způsob určení rozsahu pojistného plnění a jeho splatnost, ponechává na pojistné smlouvě (na pojistných podmínkách), aby vymezily mimo jiné způsob určení rozsahu pojistného plnění, aniž by bylo zapovězeno vymezit tento způsob určení v závislosti na korektnosti (poctivosti) jednání při uplatnění požadavku na pojistné plnění, a to až do té míry, že pojistné plnění bude odmítnuto.

21. Ustanovení § 2809 o. z. neobsahuje explicitní ani implicitní zákaz odchylného ujednání o důvodech odmítnutí pojistného plnění; nezakazuje ani smluvní vyloučení aplikovatelnosti pravidla tam obsaženého, ani ujednání o dalších důvodech odmítnutí pojistného plnění, jež by byly vázány na způsob (míru korektnosti) vysvětlení vzniku pojistné události. Ujednání, v rámci smluvní volnosti a autonomie vůle (§ 1 odst. 2 o. z.) směřující k tomu, aby vznik pojistné události byl pro vznik povinnosti pojistného plnění vysvětlen korektně (pravdivě), nemůže porušovat dobré mravy, veřejný pořádek či práva týkající se postavení osob (§ 1 odst. 2 o. z.). Takové ujednání naopak respektuje zásadu poctivosti v právním jednání (§ 6 o. z.); není nejmenšího důvodu dovozovat, že by právní ochrana mělo požívat jednání, jímž se pojistník domáhá pojistného plnění podáním

neekorektního (nepravdivého) vysvětlení vzniku a okolností jím tvrzené pojistné události.

22. Odmítnutí pojistného plnění nad rámec § 2809 o. z., jenž co do situací, v nichž lze pojistné plnění odmítnout, nemá význam enumerativní, pro uvedený případ tudíž bylo možno sjednat.

23. Proti tomuto závěru nestojí ani – občanským zákoníkem obecně, tj. nikoli pouze ve vztahu k odmítnutí plnění podle § 2809 o. z., stanovený – důsledek odmítnutí plnění uvedený v § 2810 o. z. Podle tohoto ustanovení pojištění zaniká (mimo jiné) dnem odmítnutí pojistného plnění, aniž by takový zánik pojištění byl nutně svázán toliko s odmítnutím pojistného plnění podle § 2809 o. z. Naopak tato systematika (tj. „neprovázání“ zániku pojištění v případě odmítnutí pojistného plnění podle § 2810 o. z. toliko s odmítnutím pojistného plnění podle § 2809 o. z., jako tomu bylo dříve v § 24 odst. 1 až 3 zákona o pojistné smlouvě) je argumentem ve prospěch výkladu, podle něhož zánik pojištění podle § 2810 o. z. v případě odmítnutí pojistného plnění nastává i v jiných, na § 2809 o. z. nezávisle a od něj odchylně smluvně sjednaných případech, kdy došlo k sankčnímu odmítnutí pojistného plnění, a tedy i argumentem ve prospěch výkladu, podle něhož občanský zákoník smluvní sjednání případů, v nichž může dojít k sankčnímu odmítnutí pojistného plnění nad rámec § 2809 o. z., umožňuje [srov. obdobně k § 2810 o. z. HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014; rovněž obdobně k § 2810 o. z. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. (§ 2521–3081, relativní majetková práva, 2. část), Wolters Kluwer (ČR), Praha, 2014].

24. K právě uvedenému je třeba dodat, že z důvodů, které svědčí pro dispozitivní povahu § 2809 o. z., lze dovozovat i dispozitivní povahu § 2810 o. z., jež tak (mimo jiné) umožňuje, aby si strany smlouvy ve vztahu k důvodům odmítnutí pojistného plnění smluveným nad rámec § 2809 o. z. aplikovatelnost § 2810 o. z. sjednaly jinak, kupř. aby si jeho použití vyloučily. Řešení otázky sjednání odlišného pravidla co do zániku pojištění oproti pravidlu vyplývajícímu z § 2810 o. z. v případě sjednání sankčního odmítnutí pojistného plnění nad rámec § 2809 o. z. ve vztahu k nyní posuzované věci, resp. řešení otázky důsledků odmítnutí pojistného plnění do dalšího trvání pojištění v nyní posuzované věci, by však již překračovalo rámec dovoláním vymezeného dovolacího přezkumu.

25. Dovolatelce lze přisvědčit v tom ohledu, že občanský zákoník se v otázce možnosti odmítnutí pojistného plnění výrazně odklonil od předchozí právní úpravy, jelikož do zákonné reglementace nepřevzal někdejší princip *fraus omnia corrumpit*, tedy možnost odmítnutí pojistného plnění dříve upravenou v § 24 odst. 1 písm. b) zákona o pojistné smlouvě, podle kterého mohl pojistitel plnění z pojistné smlouvy odmítnout vždy a v celém rozsahu, když oprávněná osoba uvedla při uplatňování práva na plnění z pojištění vědomě nepravdivé nebo hrubě

zkreslené údaje týkající se rozsahu pojistné události nebo podstatné údaje týkající se této události zamlčela. Smluvní sjednání principu *fraus omnia corrumpit* ve vztahu k nekorektnímu uplatňování práva na pojistné plnění však není nadále vyloučeno ani § 2809 o. z., ani jiným ustanovením občanského zákoníku. Nejvyšší soud se již ostatně [aniž by bylo na újmu použitelnosti jeho úvah na nyní posuzovanou věc, že tak učinil právě ve vztahu k § 24 odst. 1 písm. b) zákona o pojistné smlouvě] k tomuto principu – ve vztahu k uplatňování práv na pojistné plnění – vyslovil coby k obecně přijatelnému, morálnímu, ba i potřebnému (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2021, sp. zn. 32 Cdo 3803/2019, včetně tam obsaženého odkazu na literaturu, a dále též např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 9. 9. 2014, sp. zn. 23 Cdo 1735/2014, či ze dne 18. 5. 2017, sp. zn. 32 Cdo 2120/2015).

26. V nyní posuzované věci byla součástí pojistné smlouvy ujednání, podle nichž 1) pojištěný je povinen po vzniku pojistné události podat pravdivé vysvětlení o vzniku a rozsahu pojistné události, o právech třetích osob a o jakémkoli vícenásobném pojištění a dále je povinen pojistiteli umožnit provedení všech úkonů, které souvisejí s vyšetřováním příčin a rozsahu škody, především však nesmí měnit stav způsobený pojistnou událostí, a to do doby, dokud pojistitel postižení věci neprohlédne [hlava I čl. 8 odst. 3 písm. c) pojistných podmínek], a 2) pojistitel je oprávněn odmítnout pojistné plnění, jestliže pojištěný uvede při uplatňování práva na plnění z pojištění vědomě nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje týkající se rozsahu pojistné události, nebo pokud podstatné údaje týkající se této události zamlčí [hlava II čl. 5 odst. 18 písm. g) pojistných podmínek].

27. V řízení před soudy nižších stupňů vyšlo najevo, že dovolatelka nepodala pravdivé vysvětlení o vzniku pojistné události; toto skutkové zjištění nepřísluší Nejvyššímu soudu v dovolacím řízení přezkoumávat a nezpochybňuje je ostatně ani dovolatelka.

28. Navazující konkluzi soudů nižších stupňů, podle níž na podání vědomě nepravdivého vysvětlení o vzniku pojistné události dopadalo ujednání podle hlavy II čl. 5 odst. 18 písm. g) pojistných podmínek (uvedení vědomě nepravdivých nebo hrubě zkreslených údajů týkajících se rozsahu pojistné události nebo zamlčení podstatných údajů týkajících se této události), dovolatelka nezpochybňuje; tato konkluze tak není předmětem dovolacího přezkumu. Za tohoto stavu nelze dát dovolatelce za pravdu v tom ohledu, že bylo povinností odvolacího soudu zabývat se důsledky podání vědomě nepravdivého vysvětlení o vzniku pojistné události; z pravidla obsaženého v hlavě II čl. 5 odst. 18 písm. g) pojistných podmínek totiž takové kritérium pro úvahu ohledně odmítnutí pojistného plnění nevyplývá.

29. Má-li dovolatelka za to, že bylo povinností odvolacího soudu zabývat se otázkou, zda dovolatelka svým jednáním ztížila či znemožnila šetření pojistitele, s odkazem na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2015, sp. zn. 23 Cdo

2431/2015, pak nejde o odkaz přiléhavý. V dovolatelkou zmiňované věci se Nejvyšší soud vyslovil k otázce regresního plnění podle § 10 písm. d) zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, v tom smyslu, že porušení povinnosti ohlásit řádně nehodu policii nemusí mít vždy za následek nemožnost či podstatné ztížení zjištění okolností rozhodných pro posouzení vzniku nároku na pojistné plnění.

30. Na základě shora uvedeného lze tedy uzavřít, že § 2809 občanského zákoníku nebrání smluvním stranám pojistné smlouvy sjednat si možnost odmítnutí pojistného plnění pro případ, že se pojistník bude domáhat pojistného plnění podáním vědomě nekorektního (nepravdivého) vysvětlení vzniku a okolností jím tvrzené pojistné události.

31. Závěr odvolacího soudu, podle něhož smluvnímu ujednání o možnosti odmítnout pojistné plnění pravidlo podávané z § 2809 o. z. nebránilo, je tak správný. Tento závěr byl přitom komplexně, uceleně a konzistentně (v bodu 6. rozsudku odvolacího soudu) odůvodněn, vyložil-li odvolací soud povahu § 2809 o. z. na základě argumentace ohledně smluvní volnosti při absenci výslovně vyjádřeného zákazu odchylky od zákonné úpravy a porušení dobrých mravů, veřejného pořádku nebo práv týkajících se postavení osob, výslovně dovodil, že nejde o ujednání v neprospěch spotřebitele, resp. slabší smluvní strany, ani ujednání obecně nepřiměřené, což podpořil odkazem na komentářovou literaturu zastávající obdobný názor a úvahou o zohlednění principů morálních. Takto komplexní úvaha současně představuje dostatečnou odpověď na argumentaci dovolatelky. Z § 157 odst. 2 o. s. ř. (které upravuje náležitosti odůvodnění písemného vyhotovení rozsudku, a přiměřeně se prosazuje i pro odůvodnění rozhodnutí vydaných odvolacím soudem; srov. § 211 o. s. ř.) ani z práva na spravedlivý proces nelze dovozovat povinnost soudů vypořádat se s každou jednotlivou námítkou účastníka řízení (tu konkrétně s dovolatelkou předestíraným názorem, jenž má být podle ní obsažen v jiné komentářové literatuře, než kterou na podporu svého názoru citoval odvolací soud); jak opakovaně vysvětlil Ústavní soud, není porušením práva na spravedlivý proces, jestliže obecné soudy nebudují vlastní závěry na podrobné opONENTUŘE (a vyvracení) jednotlivě vznesených námitek, pakliže proti nim staví vlastní ucelený argumentační systém, který logicky a v právu rozumně vyloží tak, že podpora správnosti jejich závěrů je sama o sobě dostatečná (srov. náleze Ústavního soudu ze dne 12. 2. 2009, sp. zn. III. ÚS 989/08, uveřejněný pod číslem 26/2009 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu, usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2012, sp. zn. III. ÚS 3122/09, dostupné na internetových stránkách nalus.usoud.cz, a též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2019, sp. zn. 29 Cdo 137/2018).

32. Nadto tvrdí-li dovolatelka, že se odvolací soud nevypořádal s údajně opačným závěrem ohledně povahy § 2809 o. z. vyplývajícím z komentářové literatury [ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komen-

č. 85

tář. Svazek VI. (§ 2521–3081, relativní majetková práva, 2. část), Wolters Kluwer (ČR), Praha, 2014], pak uvedený komentář v části týkající se § 2809 o. z. (a jeho aplikace v „běžném“, tj. v „nepovinném“ pojištění) klade otázku, „zda je možné pojistnou smlouvou platně sjednat i jiné, smluvní, předpoklady či důvody sankčního odmítnutí pojistného plnění odlišně od předpokladů vymezených v § 2809, zejména předpoklady odpovídající a smluvně nahrazující dosavadní zákonnou skutkovou podstatu sankčního odmítnutí pojistného plnění z důvodu lži při škodné události podle § 24 odst. 1 písm. b) zák. o pojistné smlouvě“, k jejímuž řešení posléze nabízí šest argumentů svědčících pro dispozitivní povahu § 2809 o. z., a naopak dva argumenty svědčící pro jeho kogentní povahu, všechny takto uváděné argumenty označuje za „silné“ či „relevantní“, přičemž autor vyjadřuje svůj názor, že jde o ustanovení dispozitivní.

33. Protože rozsudek odvolacího soudu je založen na správném právním posouzení věci, Nejvyšší soud dovolání zamítl [§ 243d odst. 1 písm. a) o. s. ř.].

Č. 86

Zmírnění křivd (restituce)

č. 86

§ 16 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., § 28a zákona č. 229/1991 Sb., vyhláška č. 182/1988 Sb., ve znění vyhlášky č. 316/1990 Sb.

Za přiměřenou a rozumnou výši peněžité náhrady za nevydané pozemky podle § 16 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. (ve znění pozdějších předpisů) lze pokládat (s výhradou změny poměrů) šestinásobek ceny odňatých nemovitostí určené podle vyhlášky č. 182/1988 Sb., ve znění vyhlášky č. 316/1990 Sb.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 2. 2021, sp. zn. 28 Cdo 3772/2018, ECLI:CZ:NS:2021:28.CDO.3772.2018.3)

Nejvyšší soud k dovolání žalované zrušil rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 3. 11. 2017, sp. zn. 69 Co 279/2017, v části výroku I., již byl potvrzen rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 3. 3. 2017, sp. zn. 4 C 100/2016, co do výroku I., a ve výrocích II. i III.; současně zrušil rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 3. 3. 2017, sp. zn. 4 C 100/2016, ve výrocích I. a III. a věc v tomto rozsahu vrátil Obvodnímu soudu pro Prahu 3 k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Obvodní soud pro Prahu 3 rozsudkem ze dne 3. 3. 2017, č.j. 4 C 100/2016-64, uložil žalované zaplatit žalobci 44 083 680 Kč se specifikovaným úrokem z prodlení (výrok I.), v části, v níž se žalobce domáhal zaplacení dalších 155 103 877 Kč i zbytku příslušenství, žalobu zamítl (výrok II.) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výrok III.). Žalobce požadoval zaplacení celkem 199 187 557 Kč s příslušenstvím coby finanční náhrady za odňaté a nevydané pozemky ve smyslu § 16 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů. Soud prvního stupně dovodil, že žalobce je nositelem restitučního nároku ve smyslu právě citovaného předpisu, na nějž již obdržel částečné plnění v podobě náhradních pozemků. Rozsah dosud neuspokojené části tohoto nároku stanovil soud na základě premisy, že všechny pozemky odňaté právním předchůdcům žalobce měly v době přechodu na stát stavební charakter. Při vyčíslení jejich hodnoty se

ovšem soud odchýlil od vyhlášky č. 182/1988 Sb., o cenách staveb, pozemků, trvalých porostů, úhradách za zřízení práva osobního užívání pozemků a náhradách za dočasné užívání pozemků, ve znění vyhlášky č. 316/1990 Sb., neboť v duchu recentní judikatury Ústavního soudu pokládal náhradu stanovenou podle tohoto předpisu za nepřiměřeně nízkou. Soud proto vyšel ze současné hodnoty pozemků stanovené na základě vyhlášky č. 441/2013 Sb., k provedení zákona o oceňování majetku (oceňovací vyhláška), ve znění účinném v době rozhodování soudu. Vycházel-li zákonodárce v rámci tvorby zákona č. 229/1991 Sb. z tehdy účinného cenového předpisu, je logické opřít se při kvantifikaci náhrady, jejíž výše byla oproti textu právní úpravy modifikována s ohledem na změnu hospodářských poměrů, o aktuálně účinnou oceňovací vyhlášku.

2. Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 3. 11. 2017, č. j. 69 Co 279/2017-103, rozsudek soudu prvního stupně napadený odvoláním obou účastníků ve výrocích I. i II. potvrdil (výrok I.), ve výroku III. jej změnil, neboť na rozdíl od obvodního soudu aplikoval § 142 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“), přiznal žalobci plnou náhradu vynaložených nákladů řízení (výrok II.) a současně rozhodl o nákladech odvolacího řízení (výrok III.). Odvolací soud podrobně citoval nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 4139/16 a na jeho základě uzavřel, že by peněžitá náhrada vypočtená podle vyhlášky č. 182/1988 Sb. nebyla v posuzované věci (i s ohledem na liknavý přístup žalované k uspokojování restitučního nároku žalobce) přiměřená. Jsou tudíž dány předpoklady pro odchýlení se od právě citovaného oceňovacího předpisu. Požadavek žalobce na přiznání plnění odpovídajícího tržní ceně není opodstatněný, neboť takový postup by nedosahoval rozumné rovnováhy mezi právem žalobce na náhradu a obecným zájmem v podobě ekonomické únosnosti vypořádání historických křivd. Aproboval proto použití vyhlášky č. 441/2013 Sb. (včetně všech „indexů a koeficientů“), a tedy rovněž výši náhrady, k níž soud prvního stupně na základě tohoto předpisu dospěl.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

3. Toto rozhodnutí napadla dovoláním v potvrzující části výroku I. (podle obsahu dovolání pouze v té jeho části, již byl potvrzen první výrok rozhodnutí obvodního soudu) a ve výrocích II. i III. žalovaná, jež poukázala na judikaturu Nejvyššího soudu, z níž se podle jejího názoru podává, že je při vyčíslování náhrady poskytované oprávněným osobám v režimu zákona č. 229/1991 Sb. zapotřebí vycházet z § 28a tohoto předpisu a že ani výklad vstřícný vůči restituentům nesmí vést k překročení zákonného rámce částečného zmírňování majetkových křivd. Přiznání vyšší náhrady, než umožňuje § 28a zákona č. 229/1991 Sb., tak zakládá odklon od ustálené judikatury dovolací instance.

4. Pakliže Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 4139/16 dovodil, že finanční náhrada vyplácená v režimu zákona č. 229/1991 Sb. může být podle okolností přiměřeně zvýšena, vytvořil tím celou řadu dosud neřešených otázek: konkrétně jakým způsobem přiměřenost náhrady dosáhnout; zda se má stát základem její kalkulace jiný cenový předpis; zda je třeba k přecenění restitučního nároku přistupovat s ohledem na plynutí času v každém případě, nebo pouze výjimečně tam, kde jsou dány další speciální podmínky; zda tím není založeno nerovné postavení oprávněných osob, které obdržely náhradu dle doslovného výkladu § 28a zákona č. 229/1991 Sb., a těch, jimž by měla náležet náhrada dle cen aktuálních; zda je při vyplácení peněžité náhrady namíste zohledňovat již poskytnutou náhradu naturální představovanou náhradními pozemky; a jaký vliv na stanovení výše náhrady má skutečnost, že byl pozemek vydaný jako náhradní žalobcem převeden na třetí osobu za cenu o řád vyšší.

5. V poměrech aktuální kauzy žalovaná zdůrazňuje, že žalobcem nebyly tvrzeny a prokazovány žádné mimořádné okolnosti, jež by opodstatňovaly navýšení příslušné peněžité náhrady. Údajná přílišná délka uspokojování restitučního nároku žalobce takovou významnou skutečností být nemůže, jelikož sama existence tohoto nároku byla po dobu 10 let právně sporná (soudy se rozcházely v názoru, zda nezanikl podle § 13 odst. 6 a 7 zákona č. 229/1991 Sb.) a žalobce se nikdy neúčastnil veřejných nabídek. Soudy rovněž dostatečně nereflektovaly ochotu, s níž žalovaná žalobci poskytla peněžitou náhradu v rozsahu odpovídajícím § 28a zákona č. 229/1991 Sb.

6. Žalovaná proto navrhuje, aby dovolací soud zrušil rozsudek odvolacího soudu v napadené části výroku I. a ve výrocích II. a III., jakož i rozsudek soudu první instance ve výrocích I. a III. a věc Obvodnímu soudu pro Prahu 3 vrátil k dalšímu řízení.

7. K dovolání se vyjádřil žalobce, jenž reagoval na předloženou dovolací argumentaci, a navrhl, aby Nejvyšší soud dotčený opravný prostředek zamítl.

III.

Přípustnost dovolání

8. Nejvyšší soud usnesením ze dne 2. 10. 2019, č. j. 28 Cdo 3772/2018-150, řízení o dovolání přerušil a věc předložil Ústavnímu soudu (výrok I.) s návrhem, aby Ústavní soud zrušil část § 16 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. znějící „stanovené podle § 28a“ (výrok II.), a odložil vykonatelnost rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 3. 11. 2017, č. j. 69 Co 279/2017-103, ve výroku I., pokud jím byl potvrzen výrok I. rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 3. 3. 2017, č. j. 4 C 100/2016-64, a v akcesorických výrocích II. i III. do právní moci rozhodnutí o dovolání v této věci.

9. Nálezem pléna ze dne 12. 1. 2021, sp. zn. Pl. ÚS 21/19, Ústavní soud řečený návrh Nejvyššího soudu zamítl. V odůvodnění svého judikátu vyložil, že setrvává na závěru o možnosti ústavně konformního výkladu sporného ustanovení zákona č. 229/1991 Sb. Dodal ovšem, že není úkolem Ústavního soudu, aby obecným soudům určoval konkrétní postup, jímž mají dospět k přiměřené výši náhrady. Zdůraznil, že finanční náhrada nemusí být nutně ekvivalentem aktuální tržní ceny, má nicméně umožnit odčinění nebo zmírnění křivd tak, jako by tomu bylo při vydání věci. Touto myšlenkou vedené určování přiměřené a rozumné výše náhrady je prismatem ústavního pořádku dostatečné pro vyloučení porušování ústavně zaručených práv jednotlivců. Bližší podoba určování výše náhrady závisí na zobecnění specifík jednotlivých případů, k němuž na úrovni běžného zákona není Ústavní soud povolán. Upřesňování obecných zákonných pravidel výkladem, případně vyplňování mezer v zákoně, je na podkladě jednotlivých případů na úrovni obvyčejného zákona úlohou obecných soudů. Ústavní soud připomněl, že nosnými částmi odůvodnění nálezu sp. zn. II. ÚS 4139/16 i samotného nálezu sp. zn. Pl. ÚS 21/19, jimiž byl proveden ústavně souladný výklad pro tuto věc relevantních ustanovení zákona č. 229/1991 Sb., jsou podle čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky vázány všechny orgány i osoby, tedy rovněž Státní pozemkový úřad.

10. Nejvyšší soud proto předně v souladu s § 111 odst. 2, větou druhou, o. s. ř. rozhodl o pokračování v dovolacím řízení s ohledem na odpadnutí překážky, pro niž bylo toto řízení přerušeno.

11. Při rozhodování o dovolání bylo postupováno podle občanského soudního řádu ve znění účinném od 30. 9. 2017, které je dle čl. II bodu 2 zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, rozhodující pro dovolací přezkum.

12. Nejvyšší soud se jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno řádně a včas, osobou k tomu oprávněnou a jednající podle § 241 odst. 2 písm. b) o. s. ř., zabýval jeho přípustností.

13. Podle § 237 o. s. ř., není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně, anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak.

14. Dovolání je přípustné pro dovolatelkou předestřenou otázku, jak stanovit přiměřeně zvýšenou finanční náhradu ve smyslu § 16 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. za pozemky, které se oprávněné osobě nevydávají a za které nelze poskytnout jiný pozemek.

IV. Důvodnost dovolání

č. 86

15. V souladu s § 28a zákona č. 229/1991 Sb. platí, že pokud daný předpis nestanoví jinak, poskytují se náhrady podle tohoto zákona v cenách platných ke dni 24. 6. 1991, a to u věcí nemovitých v cenách podle vyhlášky č. 182/1988 Sb. Judikatura, jejíž trvalí relevanci jednomyslně stvrdilo plénum Ústavního soudu v nálezu ze dne 12. 1. 2021, sp. zn. Pl. ÚS 21/19, však dovozuje, že peněžitá náhrada za nevydané pozemky podle § 16 odst. 1 vypočtená v souladu s § 28a zákona č. 229/1991 Sb. a vyhláškou č. 182/1988 Sb. představuje pouhý základ finanční náhrady, která může být v závislosti na konkrétních okolnostech zvýšena. Náhradní plnění totiž musí být poskytnuto ve výši, jež bude s ohledem na účel restitučních zákonů přiměřená a rozumná (viz zejména nálezy Ústavního soudu ze dne 18. 7. 2017, sp. zn. II. ÚS 4139/16, bod 48, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2019, sp. zn. 28 Cdo 3508/2018, nebo jeho usnesení ze dne 22. 4. 2020, sp. zn. 28 Cdo 1028/2020).

16. Dovolací soud zdůrazňuje, že tyto závěry nejsou v rozporu s jeho dřívější judikaturou, na niž dovolatelka odkazuje, neboť v rozsudcích Nejvyššího soudu ze dne 21. 2. 2008, sp. zn. 28 Cdo 1518/2007, a ze dne 3. 6. 2015, sp. zn. 28 Cdo 4678/2014, respektive jeho usnesení ze dne 13. 3. 2012, sp. zn. 28 Cdo 127/2012, ze dne 9. 10. 2013, sp. zn. 28 Cdo 1816/2013, a ze dne 3. 2. 2016, sp. zn. 28 Cdo 3689/2015, byl pouze reprodukován obsah § 28a zákona č. 229/1991 Sb., a to navíc při výkladu problematiky oceňování odňatých nemovitostí nebo poskytování naturální náhrady. Ustanovení § 28a zákona č. 229/1991 Sb. přitom zůstává nadále platnou a účinnou součástí českého právního řádu; v souladu se závazným právním názorem Ústavního soudu nicméně v současnosti – s ohledem na vývoj cenových poměrů ode dne účinnosti zákona č. 229/1991 Sb. – stanoví jen základ finanční náhrady, jenž může být odpovídajícím způsobem zvýšen. Toliko v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2016, sp. zn. 28 Cdo 4401/2015, byla možnost odchýlení se od cen zjištěných v souladu s § 28a zákona č. 229/1991 Sb. a vyhláškou č. 182/1988 Sb. při výpočtu peněžitě náhrady podle § 16 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. výslovně negována; právě toto usnesení však zrušil Ústavní soud nálezem sp. zn. II. ÚS 4139/16. Konečně žalovanou citovaná usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2016, sp. zn. 28 Cdo 4841/2014, a ze dne 5. 4. 2017, sp. zn. 28 Cdo 4835/2016, v obecné rovině akcentují, že vymezování rozsahu majetkových restitucí náleží demokraticky zvolenému zákonodárci a že není úlohou moci soudní, aby jím stanovený rámec restitučního procesu překračovala. Ani tyto zásady však podle závazného náhledu Ústavního soudu nebrání shora zmiňovanému navýšení peněžitě náhrady poskytované dle § 16 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. (viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 21/19, bod 70).

17. Konkrétní kritéria pro adekvátní zvýšení finanční náhrady za nevydané pozemky však dosud byla vymezována toliko negativně v tom smyslu, že byl reprobován výpočet podle vyhlášky č. 441/2013 Sb., k provedení zákona o oceňování majetku (oceňovací vyhláška), jenž – v kontextu tehdy řešeného případu – vedl ke stanovení 29krát vyšší náhrady než postup podle vyhlášky č. 182/1988 Sb. (srovnej již citovaný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 3508/2018 a také usnesení téhož soudu ze dne 2. 6. 2020, sp. zn. 28 Cdo 1029/2020). Rozhodovací praxe současně akcentovala, že výše náhrady nemusí odpovídat aktuálním tržním cenám odňatých nemovitostí (srovnej opět nález pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 21/19, bod 64).

18. Při řešení problematiky přiměřeného zvýšení náhrady vypočtené podle § 16 odst. 1 a § 28a zákona č. 229/1991 Sb. vychází Nejvyšší soud z premisy, že si nelze vystačit s vágními měřítky rozumnosti a přiměřenosti se zřetelem ke všem okolnostem případu. Stanovení jednoznačného mechanismu zjišťování rozsahu předmětného náhradního plnění je důležité pro soudní praxi, která v tomto směru vykazuje znaky neakceptovatelné divergence, ale je ještě významnější pro postup Státního pozemkového úřadu, jemuž vyplácení peněžních náhrad náleží primárně, a jenž by tak měl být zásadně schopen restituční nároky uspokojovat bez nutnosti vedení soudního řízení. Představa, že by tento orgán prováděl v každé jednotlivé věci posouzení skutkových specifik případu a následně by uplatněním volné úvahy stanovil konkrétní částku v širokém intervalu mezi cenou podle vyhlášky č. 182/1988 Sb. a aktuální tržní hodnotou odňatých statků, se (nehledě na vázanost tohoto úřadu nosnými důvody judikátů Ústavního soudu) jeví jednak zcela iluzorní a jednak nežádoucí z hlediska konzistence a předvídatelnosti postupu orgánů veřejné moci.

19. Dovolací soud proto dospívá k závěru, že je zapotřebí vytvořit postup, jehož v podstatě mechanickou aplikací bude možné vyčíslit zvýšenou náhradu ve smyslu § 16 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., která bude v obecné rovině pokládána za přiměřenou a bude dále navyšována, či naopak snižována toliko ve výjimečných případech. Za tím účelem je nezbytné stanovit koeficient, jímž budou s ohledem na změny tržních poměrů, jež nastaly po účinnosti zákona č. 229/1991 Sb., násobeny ceny nemovitostí vyplývající z vyhlášky č. 182/1988 Sb. Jeví se racionální, aby tento koeficient odrážel míru inflace, a vyrovnával tudíž ztrátu hodnoty peněz, k níž došlo ode dne účinnosti zákona č. 229/1991 Sb. do současnosti. Vynásobením náhrad stanovených podle vyhlášky č. 182/1988 Sb. takovým koeficientem zajistí, že se oprávněným osobám dostane peněžitého plnění, jímž budou moci své potřeby uspokojit v obdobné míře, jako kdyby obdržely v roce 1991 kompenzaci odpovídající v souladu s § 28a zákona č. 229/1991 Sb. vyhláše č. 182/1988 Sb. Takto kvantifikované náhradní plnění bude zároveň alespoň částečně reflektovat zákonodárcem (v § 28a zákona č. 229/1991 Sb.) projevenou

vůli ohledně míry, v níž mají být historické majetkové křivdy při poskytování peněžité náhrady podle § 16 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. zmírněny.

20. Nejvyšší soud vycházel z Českým statistickým úřadem publikovaných údajů o meziročních mírách inflace v České republice v letech 1991 až 2021 (https://www.czso.cz/documents/10180/123502879/32018120_0304.pdf/), jež pokládal za obecně známé skutečnosti (§ 121 o. s. ř.), a následujícím postupem odvodil vztah pro výpočet kumulované míry inflace za sledované období („ x_n “ označuje cenu zboží v roce „ n “, „ i_n “ značí procentní míru inflace v roce „ n “ a „ i_{cum} “ vyjadřuje kumulovanou procentní míru inflace mezi lety 1991 a 2021):

$$x_{1992} = x_{1991} * \left(1 + \frac{i_{1991}}{100}\right)$$

$$x_{1993} = x_{1992} * \left(1 + \frac{i_{1992}}{100}\right)$$

$$x_{1993} = x_{1991} * \left(1 + \frac{i_{1991}}{100}\right) * \left(1 + \frac{i_{1992}}{100}\right)$$

$$x_{2021} = x_{1991} * \left(1 + \frac{i_{1991}}{100}\right) * \left(1 + \frac{i_{1992}}{100}\right) * \dots * \left(1 + \frac{i_{2020}}{100}\right)$$

$$i_{cum} = \left(\frac{x_{2021} - x_{1991}}{x_{1991}}\right) * 100$$

$$i_{cum} = \left(\frac{x_{1991} * \left(1 + \frac{i_{1991}}{100}\right) * \left(1 + \frac{i_{1992}}{100}\right) * \dots * \left(1 + \frac{i_{2020}}{100}\right) - x_{1991}}{x_{1991}}\right) * 100$$

$$i_{cum} = \left(\frac{1 * \left(1 + \frac{i_{1991}}{100}\right) * \left(1 + \frac{i_{1992}}{100}\right) * \dots * \left(1 + \frac{i_{2020}}{100}\right) - 1}{1}\right) * 100$$

$$i_{cum} = \left(\left(1 + \frac{i_{1991}}{100}\right) * \left(1 + \frac{i_{1992}}{100}\right) * \dots * \left(1 + \frac{i_{2020}}{100}\right) - 1\right) * 100$$

21. Aplikací poslední zmíněné operace na data Českého statistického úřadu Nejvyšší soud dospěl k závěru, že kumulovaná míra inflace mezi lety 1991 a 2021, tj. od počátku roku 1991 do konce roku 2020, činila 439 %. Z toho vyplývá, že koeficientu pro násobení cen dle vyhlášky č. 182/1988 Sb. by v roce 2021 bylo namísto přiřadit hodnotu 5,39. V rámci obecného principu vstřícnosti k oprávněným osobám při výkladu a aplikaci restitučních předpisů (srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 11. 2016, sp. zn. 28 Cdo 945/2016, uveřejněný pod č. 39/2018 Sb. rozh. obč., či nálezy Ústavního soudu ze dne 21. 5. 2013, sp. zn. IV. ÚS 1088/12, bod 12, a ze dne 23. 2. 2015, sp. zn. I. ÚS 1713/13, bod 36), jakož i snahy o stabilizaci hodnoty koeficientu pro období několika příštích let, v nichž lze očekávat pokračování inflačního vývoje, nicméně dovolací soud dotčenému koeficientu přiřadil hodnotu nejbližší následujícího celého čísla, tj. čísla 6 (pod vlivem výkladového principu in favorem restitutionis Nejvyšší soud rovněž zjišťoval kumulativní míru inflace od počátku roku 1991, přestože zákon č. 229/1991 Sb. nabyl účinnosti až v průběhu tohoto roku). Za přiměřenou

a rozumnou finanční náhradu podle § 16 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. lze tedy v současné době pokládat peněžité plnění ve výši šestinásobku cen odňatých nemovitostí stanovených v souladu s vyhláškou č. 182/1988 Sb. (ve znění vyhlášky č. 316/1990 Sb.).

č. 86

22. Toto navýšení základní hodnoty náhrad vyplývajících z § 28a zákona č. 229/1991 Sb. a vyhlášky č. 182/1988 Sb. je namísto provést ve všech případech, v nichž jsou aktuálně splněny předpoklady poskytnutí peněžité náhrady ve smyslu § 16 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., tedy zejména existence dosud neuspokojeného restitučního nároku. Zjištění dalších mimořádných okolností, ať již na straně oprávněné, či povinné osoby, není pro provedení shora popsaného zvýšení nezbytné. Specifika konkrétního případu mohou nicméně zcela výjimečně opodstatňovat odchýlení se od vypočtené hodnoty v tom nebo onom směru.

23. Pro účely nyní posuzované kauzy z uvedeného tudíž vyplývá, že dovolatelkou akcentovaná absence mimořádných okolností nevylučuje zvýšení žalobcem požadované finanční náhrady shora popsaným způsobem. Posouzení, zda žalovanou předestřené skutečnosti zakládají důvod k výjimečné modifikaci zvýšené hodnoty finanční náhrady ve smyslu § 16 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., ponechává Nejvyšší soud na uvážení soudů nižších stupňů v dalším řízení.

24. K argumentaci nerovností oprávněných osob, z nichž některé již obdržely náhradu podle doslovného výkladu § 28a zákona č. 229/1991 Sb., odkazuje dovolací soud na (nosné, a tedy podle čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky závazné) úvahy Ústavního soudu vyslovené v bodě 79 nálezu Pl. ÚS 21/19, dle nichž zmírňování majetkových křivd trvá již 30 let na základě ne vždy zcela vhodné právní úpravy, a v praxi proto nelze plně očekávat, že rozhodnutí o přiznání restitučních nároků budou v každém případě naprosto přesně odpovídat abstraktní zásadě rovnosti, jejíž porušení je obecně závažným ústavněprávním nedostatkem. I vzhledem ke složitosti a časové náročnosti zákonodárného procesu, zvláště v citlivých restitučních otázkách, nelze očekávat, že oprávněným osobám budou přiznány naprosto stejně adekvátní náhrady v roce 1991 i v roce 2021.

25. Akcentuje-li dovolatelka skutečnost, že byla křivda způsobená právním předchůdcům žalobce zčásti odčiněna převodem odpovídajících náhradních pozemků, je třeba podotknout, že tento fakt soudy nižších stupňů do svých úvah promítly a přiznanou peněžitou náhradu ponížily o cenu nemovitostí, jež byly takto žalobci vydány. V naznačeném směru tedy nelze odvolacímu soudu ani soudu prvního stupně vytknout žádné pochybení. Cena, za niž žalobce vydané nemovitosti následně odprodal, je pro účely předmětného řízení irelevantní, neboť náhradní pozemky převáděné podle zákona č. 229/1991 Sb. se záměrně ohodnocují podle cenových předpisů platných ke dni účinnosti daného předpisu (ke smyslu této fixace cenové hladiny viz blíže rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 7. 5. 2018, sp. zn. 28 Cdo 5721/2017, ze dne 14. 5. 2019, sp. zn. 28 Cdo 755/2019, a ze dne 9. 12. 2020, sp. zn. 28 Cdo 3455/2020).

26. Jelikož nicméně způsob, jakým Městský soud v Praze vyčíslil peněžitou náhradu ve smyslu § 16 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., neodpovídá výkladu podanému nyní Nejvyšším soudem, nezbylo než konstatovat nesprávnost právního posouzení věci odvolacím soudem (§ 241a odst. 1 o. s. ř.) a přikročit ke zrušení napadeného rozsudku potud, pokud bylo jeho výrokem I. potvrzeno částečné vyhovění předmětné žalobě, a v akcesorických výrocích II. i III. o nákladech řízení. Dovolací soud současně zrušil též rozsudek soudu prvního stupně, jenž se opírá o stejné právně-kvalifikační úvahy, ve výroku I. i nákladovém výroku III. a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1 a 2 o. s. ř.).

27. Soudy nižších stupňů jsou podle § 243g odst. 1, části věty první za středníkem, o. s. ř. ve spojení s § 226 o. s. ř. vázány právními názory dovolacího soudu vyslovenými v tomto rozhodnutí.

Č. 87

č. 87

Oddlužení (povolení, schválení), Oddlužení (společné oddlužení manželů)

§ 389 odst. 2 písm. a) IZ ve znění od 1. 7. 2017 do 31. 5. 2019, § 389 odst. 2 písm. a) IZ ve znění od 1. 1. 2014 do 30. 6. 2017, § 403 odst. 2 IZ ve znění od 1. 7. 2017 do 31. 5. 2019.

To, zda věřitel hlasuje o přijetí způsobu oddlužení, nemá vliv na právní účinky jeho nesouhlasu s oddlužením dlužníka podle § 389 odst. 2 písm. a) insolvenčního zákona ve znění účinném od 1. 7. 2017.

(Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2021, sen. zn. 29 NSČR 129/2019, ECLI:CZ:NS:2021:29.NSCR.129.2019.1)

Nejvyšší soud k dovolání věřitele č. 6 [W. s. r. o.] zrušil usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 26. 6. 2019, a usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 19. 12. 2018, a věc vrátil Krajskému soudu v Ostravě – pobočce v Olomouci k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Věřitel č. 6 [W. s. r. o. (dříve R. s. r. o.), dále jen „věřitel W“] přihláškou pohledávky ze dne 25. 6. 2018 (P-9) přihlásil do insolvenčního řízení vedeného u Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci pod označenou spisovou značkou vykonatelnou nezajištěnou pohledávku v celkové výši 421 932,75 Kč (262 610 Kč jistina, 159 322,75 Kč příslušenství). Věřitel W současně s přihláškou vyslovil nesouhlas s tím, aby byl úpadek dlužníků (T. H. a M. H.) řešen oddlužením (B-2), neboť jeho pohledávka pochází z podnikání dlužníků.

2. Usnesením ze dne 19. 12. 2018 Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci (dále jen „insolvenční soud“) mimo jiné:

[1] Určil, že dlužníci jsou osobami oprávněnými k podání návrhu na povolení oddlužení (bod I. výroku).

[2] Schválil zprávu o přezkumu (bod II. výroku).

[3] Schválil oddlužení dlužníků plněním splátkového kalendáře (bod III. výroku).

3. Insolvenční soud vyšel ve skutkové rovině z toho, že:

[1] Insolvenční řízení bylo zahájeno insolvenčním návrhem dlužníků spojeným se společným návrhem manželů na povolení oddlužení doručeným insolvenčnímu soudu dne 9. 5. 2018 (A-1).

[2] Usnesením ze dne 6. 6. 2018 insolvenční soud zjistil úpadek dlužníků a povolil řešení úpadku oddlužením.

[3] Proti zprávě pro oddlužení (B-3) a zprávě o přezkumu (B-4) podal věřitel W dne 26. 11. 2018 námitky (B-9), v nichž odkázal na svůj nesouhlas s řešením úpadku dlužníků oddlužením, neboť jeho pohledávka za dlužníky pochází z podnikání. Věřitel W dále uvedl skutečnosti, které podle něj nasvědčují tomu, že dlužníci návrhem na povolení oddlužení sledují nepoctivý záměr.

[4] Věřitel W nehlasoval o přijetí způsobu oddlužení.

4. Na výše uvedeném základě insolvenční soud vycházejí zejména z § 389, § 402 odst. 5, § 403 odst. 2 a § 405 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), dospěl k následujícímu závěru:

5. Věřitel W nehlasoval o přijetí způsobu oddlužení, proto nelze přihlížet k jeho nesouhlasu s řešením úpadku dlužníků oddlužením a uplatní se nevyvratitelná právní domněnka, podle níž věřitel W souhlasí s oddlužením bez ohledu na dluhy dlužníků z podnikání.

6. K odvolání věřitele W potvrdil Vrchní soud v Olomouci usnesením ze dne 26. 6. 2019, usnesení insolvenčního soudu v napadeném bodu I. výroku.

7. Odvolací soud – vycházejí z § 7, § 389, § 395 odst. 1 a 2, § 397 odst. 1 a 2, § 398a, § 403, § 405 odst. 1, § 406 odst. 1 a 4, § 417 odst. 1 a § 418 odst. 3 insolvenčního zákona a odkazuje na judikaturu Nejvyššího soudu – dospěl po přezkoumání usnesení insolvenčního soudu k následujícím závěrům:

8. Nesouhlasné stanovisko věřitele W s oddlužením dlužníků uplatněné při podání přihlášky pohledávky „samo o sobě“ nebrání řešení úpadku oddlužením. Podáním nesouhlasného stanoviska si věřitel „pouze“ zajistí možnost uplatnit právně významným způsobem námitku nesouhlasu s oddlužením dlužníka“ podle § 403 odst. 2 insolvenčního zákona, v jejímž důsledku nebude oddlužení schváleno; „to ovšem za předpokladu“, že o přijetí způsobu oddlužení věřitel hlasuje.

9. Věřitel W o přijetí způsobu oddlužení dlužníků nehlasoval, a proto k jeho nesouhlasu nelze přihlížet; tím „nastala nevyvratitelná domněnka souhlasu“ věřitele W s oddlužením dlužníků bez ohledu na jejich dluhy z podnikání. Dlužníci jsou tak osobami oprávněnými k podání návrhu na povolení oddlužení.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

10. Proti usnesení odvolacího soudu podal věřitel W dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále též

č. 87

jen „o. s. ř.“), argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právní otázky, která v rozhodování dovolacího soudu nebyla dosud vyřešena. Dovolatel namítá, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (dovolací důvod podle § 241a odst. 1 o. s. ř.), a požaduje, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil insolvenčnímu soudu k dalšímu řízení.

11. V mezích uplatněného dovolacího důvodu dovolatel konkrétně vytýká odvolacímu soudu, že nesprávně vyložil vzájemný vztah § 389 odst. 2 písm. a) a § 403 odst. 2 insolvenčního zákona. Podle dovolatele nemá v insolvenčním zákoně oporu závěr, že věřitel, který již při podání přihlášky vyjádřil nesouhlas s oddlužením, musí hlasovat o přijetí způsobu oddlužení a vznést námitky podle § 403 odst. 2 insolvenčního zákona, aby zabránil vzniku nevyvratitelné domněnky jeho souhlasu s oddlužením. Dovolatel má za to, že při uvedeném výkladu postrádá nesouhlas podle § 389 odst. 2 písm. a) insolvenčního zákona smysl.

III.**Přípustnost dovolání**

12. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (v aktuálním znění) se podává z bodu 2., článku II, části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

13. Dovolání v dané věci je přípustné podle § 237 o. s. ř., když pro ně neplatí žádné z omezení přípustnosti dovolání vypočtených v § 238 o. s. ř., a v posouzení dovoláním předestřené právní otázky jde o věc dovolacím soudem dosud neřešenou.

IV.**Důvodnost dovolání**

14. Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají. Nejvyšší soud se proto – v hranicích právní otázky vymezené dovoláním – zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

15. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

16. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

17. Pro další úvahy Nejvyššího soudu jsou rozhodná následující ustanovení insolvenčního zákona:

§ 389 (ve znění účinném od 1. 1. 2014 do 30. 6. 2017)

...

(2) Dluh z podnikání nebrání řešení dlužníkovu úpadku nebo hrozícího úpadku oddlužením, jestliže

a) s tím souhlasí věřitel, o jehož pohledávku jde, nebo

...

§ 389 (ve znění účinném od 1. 7. 2017 do 23. 4. 2020)

...

(2) Dluh z podnikání nebrání řešení dlužníkovu úpadku nebo hrozícího úpadku oddlužením, jestliže

a) s tím souhlasí věřitel, o jehož pohledávku jde; platí, že věřitel souhlasí, pokud nejpozději spolu s přihláškou své pohledávky výslovně nesdělí, že s řešením úpadku oddlužením nesouhlasí, a toto své stanovisko odůvodní, nebo

...

§ 397 (ve znění účinném od 1. 7. 2017 do 31. 5. 2019)

...

(2) Nebude-li k projednání způsobu oddlužení a hlasování o jeho přijetí svolána schůze věřitelů, rozhodne insolvenční soud o tom, zda je dlužník oprávněn podat návrh na povolení oddlužení, nejpozději v rozhodnutí podle § 404 nebo 405; musí se přitom vypořádat se stanoviskem věřitele podle § 389 odst. 2 písm. a). Proti tomuto rozhodnutí může podat odvolání dlužník a věřitel, který uplatnil stanovisko podle § 389 odst. 2 písm. a). Je-li rozhodnutí o tom, zda je dlužník oprávněn podat návrh na povolení oddlužení, vydáno současně s rozhodnutím podle § 404, nemá odvolání odkladný účinek.

...

§ 403 (ve znění účinném od 1. 1. 2014 do 30. 6. 2017)

...

(2) Věřitelé, kteří hlasovali o přijetí způsobu oddlužení, mohou namítat, že zde jsou skutečnosti, které by jinak odůvodňovaly odmítnutí nebo zamítnutí návrhu na povolení oddlužení. Tyto námitky mohou uplatnit nejpozději do skončení schůze věřitelů, která rozhodovala o způsobu oddlužení, a v případě uvedeném v § 399 odst. 3 do 10 dnů po zveřejnění výsledků hlasování v insolvenčním rejstříku. K později vzneseným námitkám a k námitkám uplatněným věřiteli, kteří nehlasovali o přijetí způsobu oddlužení, se nepřihlíží. Platí, že věřitelé, kteří včas neuplatnili námitky podle věty první, souhlasí s oddlužením bez zřetele k tomu, zda dlužník má dluhy z podnikání.

...

§ 403 (ve znění účinném od 1. 7. 2017 do 31. 5. 2019)

...

(2) Věřitelé, kteří hlasovali o přijetí způsobu oddlužení, mohou namítat, že zde jsou skutečnosti, které by jinak odůvodňovaly odmítnutí nebo zamítnutí návrhu na povolení oddlužení. Tyto námitky mohou uplatnit nejpozději do skončení schůze věřitelů, která rozhodovala o způsobu oddlužení; v případě, že schůze věřitelů svolána nebude, do 7 dnů od zveřejnění zprávy pro oddlužení v insolvenčním rejstříku. K později vzneseným námitkám a k námitkám uplatněným věřiteli, kteří nehlasovali o přijetí způsobu oddlužení, se nepřihlíží. Platí, že věřitelé, kteří včas neuplatnili námitky podle věty první, souhlasí s oddlužením bez zřetele k tomu, zda dlužník má dluhy z podnikání.

...

18. Ustanovení insolvenčního zákona ve znění účinném od 1. 7. 2017 do 31. 5. 2019 (pro věc rozhodném, srov. bod [34]) platila v citované podobě v době zahájení insolvenčního řízení (9. 5. 2018), v době povolení oddlužení (6. 6. 2018) i jeho schválení (19. 12. 2018).

19. Nejvyšší soud se opakovaně zabýval výkladem § 389 odst. 2 ve vazbě na § 403 odst. 2 v poměrech insolvenčního zákona účinného ve znění do 30. 6. 2017. Potud Nejvyšší soud sjednotil rozhodovací praxi v otázce subjektivní přípustnosti oddlužení tím, že ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek uveřejnil pod číslem 49/2016 usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 23. 9. 2015 (dále jen „R 49/2016“), z něhož vyplývá, že má-li dlužník dluh z podnikání, je povinen již v návrhu na povolení oddlužení tvrdit skutečnosti, z nichž v souladu s § 389 odst. 2 insolvenčního zákona vyplývá, že dluh z podnikání nebrání řešení jeho úpadku nebo hrozícího úpadku oddlužením.

20. V usnesení ze dne 22. 12. 2015, sen. zn. 29 ICdo 6/2014, uveřejněném pod číslem 51/2017 Sb. rozh. obč., Nejvyšší soud dospěl k závěru, že věřiteli nic nebrání v tom, aby (je-li přesvědčen, že nejsou splněny předpoklady pro provedení oddlužení žádným z možných způsobů oddlužení) hlasoval na schůzi věřitelů jak proti způsobu oddlužení dlužníka zpeněžením majetkové podstaty, tak proti způsobu oddlužení dlužníka plněním splátkového kalendáře. Věřiteli, který nehlasuje o způsobu oddlužení, ač mu zákon toto právo přiznává, insolvenční zákon nedovoluje formou opravného prostředku (odvolání) zpochybnit rozhodnutí o způsobu oddlužení (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. ledna 2016, sen. zn. 29 NSČR 83/2014, uveřejněné v časopise Soudní judikatura č. 10, ročník 2016, pod číslem 127).

21. Věřitel, vůči němuž má dlužník dluh z podnikání, a který s oddlužením nesouhlasí, může uplatnit nesouhlas s oddlužením dlužníka již v době do rozhodnutí o povolení oddlužení (srov. R 49/2016). Vyjádří-li věřitel nesouhlas až po povolení oddlužení, musí dodržet pravidla formulovaná v § 403 odst. 2 insolvenčního zákona, protože kdyby tak neučinil, insolvenční zákon v poslední větě dotčeného

ustanovení konstruuje právní fikci, že věřitel s oddlužením souhlasí. Je-li věřitel pasivní a nehlasuje o způsobu oddlužení, platí, že s oddlužením souhlasí nezávisle na tom, zda v řízení námitky skutečně uplatnil. Důsledkem této fikce je, že je tím definitivně vyřešena otázka existence souhlasu ve smyslu § 389 odst. 2 písm. a) insolvenčního zákona, a to bez ohledu na to, zda později vyjde najevo, že dlužník původně neměl souhlas dotčeného věřitele (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2019, sen. zn. 29 NSČR 36/2017).

22. S účinností od 1. 7. 2017 bylo ustanovení § 389 odst. 2 písm. a) insolvenčního zákona doplněno [zákonem č. 64/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony] o větu za středníkem, podle níž „platí, že věřitel souhlasí, pokud nejpozději spolu s přihláškou své pohledávky výslovně nesdělí, že s řešením úpadku oddlužením nesouhlasí, a toto své stanovisko odůvodní“. Zároveň bylo zcela změněno znění § 397 odst. 2 insolvenčního zákona. Dosavadní závěry rozhodovací praxe shrnuté v bodech [19] až [21] tak nelze při výkladu novelizované právní úpravy bez dalšího zcela použít.

23. Nejvyšší soud zdůrazňuje, že jako východiska, na nichž spočívá i jeho rozhodovací činnost, přejímá závěry formulované k výkladu právních norem Ústavním soudem ve stanovisku jeho pléna ze dne 21. května 1996, sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96, uveřejněném pod číslem 9/1997 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu. Tam Ústavní soud vysvětlil, že vázanost soudu zákonem neznamená bezpodmínečně nutnost doslovného výkladu aplikovaného ustanovení, nýbrž zároveň vázanost smyslem a účelem zákona. V případě konfliktu mezi doslovným zněním zákona a jeho smyslem a účelem je důležité stanovit priority výkladu e ratione legis před výkladem jazykovým, podmínky, jež by měly představovat bariéru možné libovůle při aplikaci práva. Tamtéž Ústavní soud dodal, že smysl a účel zákona lze dovodit především z autentických dokumentů vypovídajících o vůli a záměrech zákonodárce, mezi něž patří důvodová zpráva k návrhu zákona (uvědomuje si skutečnost, že ze souhlasu zákonodárce s osnovou návrhu lze pouze presumovat i jeho souhlas s jejími důvody) a dále z argumentace přednesené v rozpravě při přijímání návrhu zákona. Smysl a účel zákona lze dále dovodit z pramenů práva. Při aplikaci právního ustanovení je nutno prvotně vycházet z jeho doslovného znění. Pouze za podmínky jeho nejasnosti a nesrozumitelnosti (umožňující např. více interpretací), jakož i rozporu doslovného znění daného ustanovení s jeho smyslem a účelem, o jejichž jednoznačnosti a výlučnosti není jakákoliv pochybnost, lze upřednostnit výklad e ratione legis před výkladem jazykovým. Srov. rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2008, sp. zn. 31 Odo 495/2006, uveřejněný pod číslem 45/2009 Sb. rozh. obč., či rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2010, sp. zn. 31 Cdo 1693/2008, uveřejněný pod číslem 34/2011 Sb. rozh. obč.

24. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu pozdějšího zákona č. 64/2017 Sb. [k bodu 76 a 85 (§ 389 odst. 2 a § 397 odst. 2)] uvádí: „Navrhuje se postavit na jisto, že věřitel, který nejpozději spolu s přihláškou své pohledávky výslovně nesdělí, že nesouhlasí s řešením úpadku (resp. též hrozícího úpadku) dlužníka, který vůči němu má dluh z podnikání, oddlužením a toto své stanovisko neodůvodní, souhlasí s řešením úpadku dlužníka oddlužením. Vedle toho se dále navrhuje zavést povinnost insolvenčního soudu se s výhradou tohoto věřitele ve smyslu § 389 odst. 2 písm. a) nejpozději v rozhodnutí o schválení či neschválení oddlužení vypořádat.“

25. Účelem novelizace § 389 odst. 2 písm. a) insolvenčního zákona provedené s účinností od 1. 7. 2017 bylo co nejdříve (v dané fázi) insolvenčního řízení vysvětlit, zda je dlužník legitimován k podání návrhu na povolení oddlužení. Nesdělí-li věřitel, o jehož pohledávku pocházející z podnikání dlužníka jde, nejpozději s přihláškou pohledávky, že s řešením úpadku oddlužením nesouhlasí, je dána fikce jeho souhlasu s oddlužením. Naopak, sdělí-li věřitel výslovně nejpozději spolu s přihláškou pohledávky, že s řešením úpadku oddlužením nesouhlasí a toto své stanovisko odůvodní, brání takový nesouhlas věřitele tomu, aby byl úpadek dlužníka řešen oddlužením.

26. Novelizované znění § 397 odst. 2 insolvenčního zákona ukládá insolvenčnímu soudu vypořádat se s nesouhlasným stanoviskem věřitele podle § 389 odst. 2 písm. a) insolvenčního zákona a rozhodnout, zda je dlužník oprávněn podat návrh na povolení oddlužení, nejpozději v rozhodnutí o schválení oddlužení podle § 404 insolvenčního zákona (popřípadě o neschválení oddlužení podle § 405 insolvenčního zákona). Insolvenční soud tak musí rozhodnout o této otázce samostatným výrokem [nikoliv pouze v rámci řešení předběžné otázky při rozhodování o (ne) schválení oddlužení], neboť podle § 397 odst. 2 věty druhé insolvenčního zákona má dlužník a věřitel, který uplatnil nesouhlasné stanovisko, právo proti rozhodnutí (o tom, zda je dlužník oprávněn podat návrh na povolení oddlužení) podat odvolání.

27. Skutečnost, že dlužník je oprávněn podat návrh na povolení oddlužení, je přitom podmínkou nutnou k tomu, aby úpadek dlužníka mohl být řešen oddlužením. Jinými slovy, rozhodne-li insolvenční soud, že dlužník není oprávněn podat návrh na povolení oddlužení, nemůže zároveň rozhodnout o povolení oddlužení, nebo (je-li oddlužení již povoleno) o schválení oddlužení.

28. Podle úpravy insolvenčního zákona účinné od 1. 7. 2017 tak existuje dvojitý režim námitek proti oddlužení dlužníka: nesouhlasné stanovisko věřitele podle § 389 odst. 2 písm. a) insolvenčního zákona a námitky podle § 403 odst. 2 insolvenčního zákona. Jde o právní instituty odlišné, neboť uplatnění uvedených výhrad proti oddlužení dlužníka na sobě nezávisí. Nesouhlasné stanovisko a námitky se odlišují v důvodech, pro které je možno je podat, v okamžiku, kdy je tak možné nejpozději učinit (a kdy případně nastává fikce souhlasu věřitele s oddlu-

žením), jakož i v podmínkách, za jakých lze nesouhlasné stanovisko či námitky uplatnit.

29. Nesouhlasné stanovisko s oddlužením dlužníka podle § 389 odst. 2 písm. a) insolvenčního zákona může věřitel sdělit (jen) z toho důvodu, že jeho pohledávka za dlužníkem pochází z podnikání dlužníka. Nesouhlas musí věřitel výslovně učinit nejpozději s přihláškou své pohledávky a nesouhlas musí být odůvodněný (k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 12. 2019, sen. zn. 29 NSČR 81/2019). Proti tomu v námitkách podle § 403 odst. 2 insolvenčního zákona může věřitel obecně poukazovat na to, že jsou zde skutečnosti, které by jinak odůvodňovaly odmítnutí nebo zamítnutí návrhu na povolení oddlužení (typicky předestřít tvrzení o nepoctivém záměru dlužníka). Námitky může věřitel uplatnit nejpozději do skončení schůze věřitelů, která rozhodovala o způsobu oddlužení; v případě, že schůze věřitelů nebyla v daném insolvenčním řízení svolána, do 7 dnů od zveřejnění zprávy pro oddlužení v insolvenčním rejstříku. Podmínkou uplatnění námitek je, že věřitel hlasoval o přijetí způsobu oddlužení.

30. Odlišný režim nesouhlasného stanoviska a námitek má za následek, že okolnost, zda věřitel hlasuje o přijetí způsobu oddlužení ve smyslu § 403 odst. 2 insolvenčního zákona, nemá vliv na právní účinky jeho již dříve vyjádřeného nesouhlasu s oddlužením podle § 389 odst. 2 písm. a) insolvenčního zákona.

31. Na podporu učiněných úvah lze rovněž uvést, že podle usnesení Nejvyššího soudu sen. zn. 29 NSČR 81/2019 odůvodněný nesouhlas věřitele s oddlužením dlužníka uplatněný před vydáním rozhodnutí o povolení oddlužení vylučuje dlužníka z možnosti (po právu) navrhnout, aby insolvenční soud rozhodl o způsobu řešení jeho úpadku oddlužením. Nejvyšší soud nemá za opodstatněné, aby v poměrech právní úpravy účinné od 1. 7. 2017 byly právní účinky nesouhlasu podaného před vydáním rozhodnutí o povolení oddlužení odlišné od účinků nesouhlasu podaného po povolení oddlužení; v prvním případě věřitel znemožní oddlužení dlužníka bez dalšího (oddlužení nemůže být povoleno), v druhém případě by se nesouhlas věřitele stal právně irrelevantním, kdyby věřitel nesplnil další nově nastalou podmínku spočívající v hlasování o přijetí způsobu oddlužení [potud by se ocitl ve stejném postavení jako každý jiný věřitel uplatňující námitky podle § 403 odst. 2 insolvenčního zákona, ačkoli již jednou fikci svého souhlasu úspěšně zabránil tím, že podal včasný, výslovný a odůvodněný nesouhlas podle § 389 odst. 2 písm. a) insolvenčního zákona]. Okolnost, zda věřitel podá přihlášku pohledávky před vydáním rozhodnutí o povolení oddlužení, nebo zda tak učiní později, je přitom okolností víceméně nahodilou a závislou mimo jiné na rychlosti a procesním postupu insolvenčního soudu v konkrétním insolvenčním řízení.

32. Závěr odvolacího soudu, že k nesouhlasnému stanovisku věřitele W s oddlužením dlužníků nelze přihlédnout, protože tento věřitel nehlasoval o přijetí způsobu oddlužení dlužníků, tak není správný.

č. 87

33. Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), napadené usnesení podle § 243e odst. 1 o. s. ř. zrušil. Jelikož důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí také pro rozhodnutí insolvenčního soudu, zrušil Nejvyšší soud podle § 243e odst. 2 věty druhé o. s. ř. i toto rozhodnutí včetně bodů II. až XIII. výroku, neboť rozhodnutí o schválení oddlužení je ve smyslu § 242 odst. 2 písm. a) o. s. ř. závislé na výroku o tom, zda je dlužník oprávněn podat návrh na povolení oddlužení (srov. bod [27]), a věc vrátil insolvenčnímu soudu k dalšímu řízení.

34. V dalším řízení insolvenční soud znovu posoudí, zda jsou dlužníci osobami oprávněnými k podání návrhu na povolení oddlužení; přitom je nadále povinen aplikovat § 389 insolvenčního zákona ve znění účinném od 1. 7. 2017 do 23. 4. 2020. Povinnost zkoumat, zda dlužník splňuje předpoklady pro povolení oddlužení formulované v § 389 insolvenčního zákona, má totiž insolvenční soud ke dni vydání usnesení o povolení oddlužení. Vzhledem k tomu, že usnesení o povolení oddlužení dlužníků nabylo právní moci 6. 6. 2018, vedlo by použití § 389 odst. 1 písm. b) insolvenčního zákona ve znění účinném od 24. 4. 2020 při zkoumání důvodnosti nesouhlasu věřitele W k nepřipustnému popření (již nastalých) právních účinků usnesení o povolení oddlužení (srov. důvody usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2020, sen. zn. 29 NSČR 114/2019).

Č. 88

Insolvenční řízení, Oddlužení (povolení, schválení)

§ 395 odst. 3 IZ ve znění od 1. 6. 2019

č. 88

Ustanovení § 395 odst. 3 insolvenčního zákona, ve znění účinném od 1. 6. 2019, jež ukládá insolvenčnímu soudu zamítnout návrh na povolení oddlužení, jestliže v posledních 10 letech před podáním insolvenčního návrhu bylo dlužníku pravomocným rozhodnutím přiznáno osvobození od placení pohledávek, zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž nebyly uspokojeny, se použije pouze tehdy, bylo-li v (předchozím) insolvenčním řízení takové rozhodnutí vydáno (až) v době od 1. 6. 2019.

(Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2021, sen. zn. 29 NSČR 38/2020, ECLI:CZ:NS:2021:29.NSCR.38.2020.1)

Nejvyšší soud k dovolání dlužníka zrušil usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 25. 2. 2020 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 18. 11. 2019, a věc vrátil Městskému soudu v Praze k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Městský soud v Praze (dále jen „insolvenční soud“) usnesením ze dne 18. 11. 2019:

[1] Zamítl návrh dlužníka (R. G.) na povolení oddlužení (bod I. výroku).

[2] Zastavil insolvenční řízení (bod II. výroku).

2. Insolvenční soud vyšel ve skutkové rovině z toho, že:

[1] Insolvenční řízení bylo zahájeno insolvenčním návrhem dlužníka spojeným s návrhem na povolení oddlužení doručeným insolvenčnímu soudu dne 11. 11. 2019.

[2] Ve věci dlužníka bylo již dříve u insolvenčního soudu vedeno insolvenční řízení pod označenou spisovou značkou (dále jen „předchozí insolvenční řízení“), v jehož průběhu byl zjištěn úpadek dlužníka a povoleno jeho oddlužení usnesením ze dne „5. 11. 2019“ (správně 5. 11. 2009). Usnesením ze dne 10. 3. 2010, ve znění opravného usnesení ze dne „22. 3. 2019“ (správně 22. 3. 2010), insolvenční soud schválil oddlužení plněním splátkového kalendáře. Usnesením ze dne 30. 3. 2015 vzal insolvenční soud na

vědomí splnění oddlužení dlužníka; usnesením ze dne 23. 4. 2019 přiznal dlužníku osvobození od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení v rozsahu, v němž nebyly uspokojeny, od pohledávek, k nimž se v insolvenčním řízení nepřihlíželo, a od pohledávek věřitelů, kteří své pohledávky do insolvenčního řízení nepřihlásili, ač tak měli učinit, včetně pohledávek ručitelů a jiných osob, které měly vůči dlužníku pro tyto pohledávky právo postihu (dále jen „neuspokojené pohledávky“).

[3] Část současných závazků dlužníka z titulu nezaplaceného nájemného a služeb spojených s užíváním bytu vznikla v období let 2008 až 2010, tedy po vydání usnesení o zjištění úpadku dlužníka a povolení oddlužení v předchozím insolvenčním řízení, a jde tudíž o dluhy, na které se nevztahuje osvobození přiznané dlužníku v předchozím insolvenčním řízení. Dlužník neuvedl konkrétní údaje týkající se data vzniku těchto dluhů a jejich výše (včetně výše příslušenství), pouze obecně namítl nepřiměřenou výši úroků z prodlení.

3. Na výše uvedeném základě insolvenční soud, vycházející z § 395 odst. 3 a 6, § 396 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), dospěl k následujícím závěrům.
4. Návrh na povolení oddlužení dlužníka je podle § 395 odst. 3 insolvenčního zákona třeba zamítnout, neboť dlužníku bylo pravomocným rozhodnutím vydaným v předchozím insolvenčním řízení v posledních 10 letech před podáním (dalšího) insolvenčního návrhu v nyní projednávané věci přiznáno osvobození od placení neuspokojených pohledávek.
5. Názor dlužníka, že § 395 odst. 3 insolvenčního zákona nelze použít „s ohledem na osvobození přiznané dlužníku před nabytím účinnosti novely zákona“, není správný; takový výklad by znamenal „fakticky odklad účinnosti“ § 395 odst. 3 insolvenčního zákona o více než 10 let.
6. V posuzované věci nejsou dány důvody zvláštního zřetele hodné, jež by odůvodňovaly aplikaci § 395 odst. 6 insolvenčního zákona.
7. Majetek dlužníka je pro uspokojení věřitelů zcela nepostačující, a vzhledem k tomu, že dlužník nepožadoval řešení úpadku konkursem, je nutné insolvenční řízení zastavit.
8. K odvolání dlužníka Vrchní soud v Praze usnesením ze dne 25. 2. 2020 usnesení insolvenčního soudu potvrdil.
9. Odvolací soud – vycházející z § 7, § 389, § 395, § 396 insolvenčního zákona – dospěl po přezkoumání usnesení insolvenčního soudu k následujícím závěrům.
10. Novelou insolvenčního zákona provedenou zákonem č. 31/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících

cích a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcech, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (dále jen „zákon č. 31/2019 Sb.“), byly s účinností od 1. 6. 2019 rozšířeny důvody, pro něž je insolvenční soud povinen zamítnout návrh na povolení oddlužení. Z důvodové zprávy k zákonu č. 31/2019 Sb. plyne, že smyslem nově doplněných podmínek je omezení přípustnosti oddlužení „v případech, v nichž je spatřováno potenciální zneužití“.

11. Na projednávanou věc se uplatní úprava insolvenčního zákona účinná od 1. 6. 2019. Návrh na povolení oddlužení je třeba podle § 395 odst. 3 insolvenčního zákona zamítnout, neboť dlužník bylo v předchozím insolvenčním řízení v posledních 10 letech před podáním (dalšího) insolvenčního návrhu přiznáno osvobození od placení neuspokojených pohledávek.

12. Skutečnost, že mezi skončením předchozího insolvenčního řízení a osvobozením dlužníka od placení neuspokojených pohledávek uplynuly 4 roky, není hodna zvláštního zřetele. Zvláštní ohled nezaslouží ani skutečnost, že závazky dlužníka vznikly za trvání manželství dlužníka, ani změna úpravy zákonného příslušenství pohledávek z titulu nájmu bytu (nájemní vztah dlužníka byl založen za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník).

13. Insolvenční soud postupoval správně, když insolvenční řízení s ohledem na majetkovou situaci dlužníka zastavil.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

14. Proti usnesení odvolacího soudu podal dlužník dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále též jen „o. s. ř.“), argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právních otázek, které v rozhodování dovolacího soudu nebyly dosud vyřešeny. Dovolatel namítá, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (dovolací důvod podle § 241a odst. 1 o. s. ř.), a požaduje, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil insolvenčnímu soudu k dalšímu řízení.

15. Dovolatel předkládá dovolacímu soudu k posouzení otázku, zda se lhůta upravená v § 395 odst. 3 insolvenčního zákona, ve znění účinném od 1. 6. 2019, vztahuje i na dlužníky, kteří byli osvobozeni od placení zbytku pohledávek před 1. 6. 2019. Má za to, že taková aplikace uvedeného ustanovení představuje nepřipustnou retroaktivitu. Dovojuje, že dlužníci, kteří splnili oddlužení a byli osvobozeni od placení neuspokojených pohledávek před 1. 6. 2019, se spoléhali na

právní stav, který zde byl před přijetím zákona č. 31/2019 Sb., přičemž desetiletá lhůta zakotvená v § 395 odst. 3 insolvenčního zákona, ve znění účinném od 1. 6. 2019, představuje oproti předchozí úpravě znatelné zpřísnění podmínek pro osvobození od placení neuspokojených pohledávek.

č. 88

16. Dovolatel dále vytýká odvolacímu soudu, že při posuzování návrhu na povolení oddlužení nezohlednil důvody zvláštního zřetele hodné ve smyslu § 395 odst. 6 insolvenčního zákona, ve znění účinném od 1. 6. 2019. Jako důvod zvláštního zřetele hodný uvádí, že nevěděl o existenci závazku z titulu nájmu bytu, neboť jej užívala jeho tehdejší manželka, která nájemné přestala platit, aniž by jej o této skutečnosti informovala. Dále považuje za důvod zvláštního zřetele hodný výrazný nepoměr mezi jistinou pohledávky a jejím příslušenstvím. Zdůrazňuje, že „poplatek z prodlení“ s úhradou nájemného byl zrušen pro svou nepřiměřenou výši novou úpravou občanského práva. Nadto namítá, že mu od skončení předchozího insolvenčního řízení nevznikl žádný závazek, který by nebyl schopen splácet, a že jeho současný dluh má původ v okolnostech, k nimž došlo v době trvání předchozího insolvenčního řízení.

17. Dovolatel dále předkládá Nejvyššímu soudu k řešení otázku, zda insolvenční soud je povinen vyzvat dlužníka podle § 393 odst. 1 insolvenčního zákona ve spojení s § 118a a § 119a o. s. ř., k doplnění a opravě návrhu na povolení oddlužení, nepovažuje-li tvrzení dlužníka za dostatečná. Dovojuje, že odvolací soud měl rozhodnutí insolvenčního soudu zrušit a věc mu vrátit k dalšímu řízení, neboť insolvenční soud dovolatele nevyzval k doplnění návrhu na povolení oddlužení.

III.

Přípustnost dovolání

18. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (v aktuálním znění) se podává z bodu 2., článku II, části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

19. Dovolání v dané věci je přípustné podle § 237 o. s. ř., když pro ně neplatí žádné z omezení přípustnosti dovolání vypočtených v § 238 o. s. ř., a v posouzení dovoláním předestřené právní otázky (aplikace § 395 odst. 3 insolvenčního zákona, ve znění účinném od 1. 6. 2019, na dlužníky osvobozené od placení pohledávek před 1. 6. 2019) jde o věc dovolacím soudem dosud neřešenou. Položená procesní otázka se týká tzv. jiné vady řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Existenci takových vad zkoumá dovolací soud u přípustného dovolání z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), takže Nejvyšší soud neshledává účelným zabývat se (poté, co dovolání připustil pro řešení otázky aplikace § 395 odst. 3 insolvenčního zákona, ve znění účinném od 1. 6. 2019) samostat-

ně přípustností dovolání k procesní otázce; k námitkám vzneseným v souvislosti s touto otázkou se vyjádří v mezích přípustného dovolání.

IV.

Důvodnost dovolání

20. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

21. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

22. Pro další úvahy Nejvyššího soudu jsou rozhodná následující ustanovení zákona č. 31/2019 Sb. a insolvenčního zákona:

Čl. II (zákona č. 31/2019 Sb.)

Přechodné ustanovení

V insolvenčních řízeních, která byla zahájena a v nichž bylo vydáno rozhodnutí o úpadku dlužníka přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, se postupuje podle zákona č. 182/2006 Sb., ve znění účinném přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona.

§ 395 (insolvenčního zákona ve znění účinném do 31. 5. 2019)

(1) Insolvenční soud zamítne návrh na povolení oddlužení, jestliže se zřetelem ke všem okolnostem lze důvodně předpokládat,

a) že jím je sledován nepoctivý záměr, nebo

b) že hodnota plnění, které by při oddlužení obdrželi nezajištění věřitelé, bude nižší než 30 % jejich pohledávek, ledaže tito věřitelé s nižším plněním souhlasí.

(2) Insolvenční soud zamítne návrh na povolení oddlužení i tehdy, jestliže dosavadní výsledky řízení dokládají lehkomyšlný nebo nedbalý přístup dlužníka k plnění povinností v insolvenčním řízení.

(3) Rozhodnutí o zamítnutí návrhu na povolení oddlužení se doručuje dlužníku, osobě, která návrh podala, insolvenčnímu správci a věřitelskému výboru. Odvolání proti němu může podat pouze osoba, která návrh podala.

§ 395 (insolvenčního zákona ve znění účinném od 1. 6. 2019)

(1) Insolvenční soud zamítne návrh na povolení oddlužení, jestliže se zřetelem ke všem okolnostem lze důvodně předpokládat,

a) že jím je sledován nepoctivý záměr, nebo

b) že dlužník nebude schopen splácet v plné výši ani pohledávky podle § 168 odst. 2 písm. a), přičemž výše splátky ostatním věřitelům včetně věřitelů pohledávek za majetkovou podstatou a pohledávek postavených jim na roveň nesmí

být nižší než tato pohledávka, a dále ani pohledávky podle § 169 odst. 1 písm. e) a § 390a odst. 5.

(2) Insolvenční soud zamítne návrh na povolení oddlužení i tehdy, jestliže dosavadní výsledky řízení dokládají lehkomyšlný nebo nedbalý přístup dlužníka k plnění povinností v insolvenčním řízení.

č. 88

(3) Insolvenční soud zamítne návrh na povolení oddlužení také tehdy, jestliže v posledních 10 letech před podáním insolvenčního návrhu bylo dlužníku pravomocným rozhodnutím přiznáno osvobození od placení neuspokojených pohledávek.

(4) Insolvenční soud zamítne návrh na povolení oddlužení také tehdy, jestliže v posledních 5 letech před podáním insolvenčního návrhu byl návrh dlužníka na povolení oddlužení pravomocně zamítnut z důvodu, že je jím sledován nepoctivý záměr, nebo jestliže z téhož důvodu nebylo oddlužení schváleno nebo bylo schválené oddlužení zrušeno.

(5) Insolvenční soud zamítne návrh na povolení oddlužení také tehdy, jestliže v posledních 3 měsících před podáním insolvenčního návrhu vzal dlužník svůj předchozí návrh na povolení oddlužení zpět.

(6) Postup podle odstavců 3 až 6 se nepoužije, jsou-li pro to důvody zvláštního zřetele hodné, zejména zavázal-li se dlužník z ospravedlnitelného důvodu nebo existuje-li výrazný nepoměr mezi výší dluhu a poskytnutého plnění.

(7) Proti rozhodnutí o zamítnutí návrhu na povolení oddlužení může podat odvolání pouze dlužník.

23. Ve výše ustaveném právním rámci se Nejvyšší soud nejprve zabýval správností právního posouzení věci odvolacím soudem co do možnosti aplikace § 395 odst. 3 insolvenčního zákona ve znění účinném od 1. 6. 2019.

24. Nejvyšší soud se ve své rozhodovací praxi opakovaně zabýval výkladem nepravé zpětné účinnosti zákona. Potud je judikatura Nejvyššího soudu jednotná v závěrech, podle nichž nový právní předpis, který řeší stejný právní institut jinak (zcela nebo jen zčásti) než dosavadní právní úprava, nemusí mít na právní vztahy, které vznikly před jeho účinností, žádný vliv. Takováto situace nastává, stanoví-li nový právní předpis, že se jím řídí jen právní vztahy, které vznikly po jeho účinnosti, a že tedy právní vztahy, vzniklé před jeho účinností, se včetně všech práv a nároků řídí dosavadními předpisy, i když tato práva a nároky vzniknou až po účinnosti nového právního předpisu. Obvykle však nový právní předpis má vliv i na právní vztahy, které vznikly před jeho účinností; v takovémto případě nastává tzv. zpětná účinnost (retroaktivita) nového právního předpisu. Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 4. 2000, sp. zn. 21 Cdo 2525/99, uveřejněné pod číslem 34/2001 Sb. rozh. obč. Právní teorie rozeznává zpětnou účinnost (retroaktivitu) pravou a nepravou. O pravou zpětnou účinnost (retroaktivitu) jde tehdy, jestliže se novým právním předpisem má řídit vznik právního vztahu a nároků účastníků z tohoto vztahu také v případě, kdy právní vztah nebo nároky z něj vyplývají

cí vznikly před účinností nového právního předpisu. Nepravá zpětná účinnost (retroaktivita) znamená, že novým právním předpisem se sice mají řídit i právní vztahy vzniklé před jeho účinností, avšak až ode dne jeho účinnosti; samotný vznik těchto právních vztahů a nároky z těchto vztahů vzniklé před účinností nového právního předpisu, se spravují dosavadní právní úpravou. Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2005, sp. zn. 29 Odo 908/2003, uveřejněný pod číslem 35/2006 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 35/2006“), či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2017, sen. zn. 29 NSČR 14/2015, uveřejněné pod číslem 25/2019 Sb. rozh. obč.

25. Díkce přechodného ustanovení obsaženého v čl. II. zákona č. 31/2019 Sb. beze zbytku odpovídá závěru, že právní vztahy, vzniklé před jeho účinností, se včetně všech práv a nároků řídí dosavadními předpisy, i když tato práva a nároky vzniknou až po účinnosti nového právního předpisu.

26. Před 1. 6. 2019 dlužník nebyl omezen v možnosti žádat řešení svého úpadku oddlužením (v možnosti docílit povolení oddlužení) tím, že mu v posledních 10 letech před podáním insolvenčního návrhu bylo pravomocně přiznáno osvobození od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž nebyly uspokojeny (taková okolnost nebyla sama o sobě důvodem pro zamítnutí návrhu na povolení oddlužení). Přitom na to, že ve vazbě na jeho procesní aktivity v dřívějším insolvenčním řízení bude s právní skutečností, která nastala před 1. 6. 2019, a kterou je právní moc usnesení, jímž insolvenční soud přiznal dlužníku osvobození od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž nebyly uspokojeny, spojen následek předjímaný ustanovením § 395 odst. 3 insolvenčního zákona ve znění účinném od 1. 6. 2019, mohl dlužník poprvé pomýšlet až od 1. 6. 2019 (kdy nabyla účinnosti novela insolvenčního zákona provedená zákonem č. 31/2019 Sb.). Své chování by ovšem mohl tomuto následku přizpůsobit, jen kdyby takto jednal už před 1. 6. 2019. Logikou věci je dáno, že to není možné.

27. Aplikace § 395 odst. 3 insolvenčního zákona, ve znění účinném od 1. 6. 2019, i na insolvenční řízení dlužníka, jež bylo skončeno před uvedeným datem, tak odporuje pravidlům výkladu nepravé zpětné účinnosti vyloženým ve výše označené judikatuře a je rovněž v rozporu s principem ochrany minulých právních skutečností (srov. nálezy pléna Ústavního soudu ze dne 4. 2. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96, uveřejněný pod číslem 13/1997 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu, jakož i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2020, sen. zn. 29 NSČR 170/2018, uveřejněné pod číslem 102/2020 Sb. rozh. obč., nebo R 35/2006). Nejvyšší soud uzavírá, že § 395 odst. 3 insolvenčního zákona, ve znění účinném od 1. června 2019, jež ukládá insolvenčnímu soudu zamítnout návrh na povolení oddlužení, jestliže v posledních 10 letech před podáním insolvenčního návrhu bylo dlužníku pravomocným rozhodnutím přiznáno osvobození od placení pohledávek, zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž nebyly uspokojeny, se po-

užije pouze tehdy, bylo-li v (předchozím) insolvenčním řízení takové rozhodnutí vydáno (až) v době od 1. 6. 2019.

č. 88

28. Ostatně, přímo text článku II. zákona č. 31/2019 Sb. demonstruje zákonodárcem projevenou vůli vyloučit použití novelizovaných ustanovení insolvenčního zákona způsobem, jenž by působil zpětně. Není totiž žádných pochyb o tom, že překážku povolení oddlužení formulovanou ustanovením § 395 odst. 3 insolvenčního zákona nelze použít v insolvenčních řízeních zahájených před 1. 6. 2019 bez zřetele k tomu, že insolvenční soud bude rozhodovat o dlužníkově úpadku a způsobu jeho řešení (oddlužením) až v době od 1. 6. 2019.

29. Právní posouzení věci, na němž rozhodnutí odvolacího soudu spočívá, tudíž není správné a dovolání je důvodné.

30. Rozhodnutí odvolacího soudu nemohlo (v žádném případě) obstát také proto, že trpí vadou, k jejíž existenci byl dovolací soud povinen přihlédnout u přípustného dovolání z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.). Insolvenční soud totiž rozhodl o návrhu na povolení oddlužení a o zastavení insolvenčního řízení (§ 396 odst. 2 insolvenčního zákona), aniž rozhodl o insolvenčním návrhu dlužníka. Přitom zastavit (podle označeného ustanovení) lze jen insolvenční řízení, v němž byl předtím zjištěn úpadek dlužníka. K tomu srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2017, sp. zn. 29 Cdo 3108/2015, uveřejněného v časopise Soudní judikatura č. 11, ročník 2018, pod číslem 148, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2017, sp. zn. 29 Cdo 3107/2015, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 12. 2019, sen. zn. 29 NSČR 81/2019. Odvolací soud ohledně této zjevné vady řízení též nezjednal nápravu.

31. Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), napadené usnesení podle § 243e odst. 1 o. s. ř. zrušil. Jelikož důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí také pro rozhodnutí insolvenčního soudu, zrušil Nejvyšší soud podle § 243e odst. 2 věty druhé o. s. ř. i toto rozhodnutí, a věc vrátil insolvenčnímu soudu k dalšímu řízení.

32. Vzhledem k tomu, že napadené rozhodnutí neobstálo již v rovině výkladu § 395 odst. 3 insolvenčního zákona, ve znění účinném od 1. 6. 2019, a výše popsané procesní vady, nezabýval se Nejvyšší soud (pro nadbytečnost) dovolací argumentací k dovolatelem položené procesní otázce.

33. Právní názor Nejvyššího soudu je pro insolvenční soud (odvolací soud) závazný (§ 243g odst. 1 věta první za středníkem).

Č. 89

Č. 89

Mzda (a jiné obdobné příjmy)

§ 1a odst. 1 písm. c) zákona č. 262/2006 Sb. ve znění do 24. 11. 2015, § 16 odst. 1 zákona č. 262/2006 Sb. ve znění do 24. 11. 2015, § 109 odst. 4 zákona č. 262/2006 Sb. ve znění do 24. 11. 2015

Z hlediska zásady rovného odměňování podle ustanovení § 110 zák. práce nejsou pro posouzení, zda se v konkrétním případě jedná o stejnou práci nebo o práci stejné hodnoty, významné (nepředstavují komparační kritérium ve smyslu ustanovení § 110 odst. 2 zák. práce) sociálněekonomické podmínky a jim odpovídající výše nákladů na uspokojování životních potřeb v místě, kde zaměstnanec na základě pracovní smlouvy pro zaměstnavatele vykonává práci.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2020, sp. zn. 21 Cdo 3955/2018, ECLI:CZ:NS:2020:21.CDO.3955.2018.1)

Nejvyšší soud zamítl dovolání žalované proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 27. 2. 2018, sp. zn. 30 Co 8/2018.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Žalobce se žalobou podanou u Obvodního soudu pro Prahu 1 dne 19. 4. 2016 (v průběhu řízení se souhlasem soudu změněnou) domáhal, aby byla žalované uložena povinnost zaplatit mu 105 000 Kč spolu se zákonným úrokem z prodlení, který v žalobě specifikoval. Žalobu odůvodnil tím, že na základě pracovní smlouvy ze dne 28. 6. 2011 pracoval od 1. 7. 2011 do 11. 10. 2015 u žalované jako řidič na pracovní pozici označené kódem 432050 „v tarifním stupni 05 v obvodu SPU O. 02“. Ačkoli popis základních pracovních činností „typové pozice 432050 (řidiče)“ v tarifním stupni 05 je pro všechny zaměstnance žalované, bez ohledu na jejich zařazení do jednotlivých regionů, stejný, mzdovým výměrem ze dne 17. 3. 2015 byla žalobci určena základní tarifní mzda 18 080 Kč a výkonová mzda „až do výše 1 810 Kč“, zatímco řidiči J. S., který pracoval v regionu Praha, byla mzdovým výměrem ze dne 17. 3. 2015 určena tarifní mzda ve výši 21 260 Kč a výkonová mzda 2 130 Kč, a po jeho přefazování na stejnou pracovní pozici do regionu Brno byla jmenovanému zaměstnanci mzdovým výměrem ze dne 10. 7. 2015

určena tarifní mzda 18 080 Kč a výkonová mzda 1 810 Kč. Podle názoru žalobce se žalovaná nejednotným mzdovým hodnocením jednotlivých řidičů ve srovnání s regionem Praha dopouští nerovného zacházení v odměňování. Žalobce považuje jednání žalované za rozporné se zásadou spravedlivého odměňování vyjádřenou v § 1a odst. 1 písm. c) zákoníku práce, s povinností zaměstnavatele zajišťovat rovné zacházení se všemi zaměstnanci ve smyslu § 16 odst. 1 zákoníku práce a dále se zásadou, že za stejnou práci přísluší všem zaměstnancům u zaměstnavatele stejná mzda podle § 110 odst. 1 zák. práce. Domáhá se proto doplacení rozdílu mezi jemu vyplacenou mzdou a mzdou vyplacenou zaměstnancům žalované vykonávajícím práci řidiče na shodné typové pozici v tarifním stupni 05 v regionu Praha za období od dubna 2013 do října 2015.

2. Žalovaná namítala, že základní tarifní mzda je ve vnitřních předpisech žalované vždy stanovena jako minimální. Do výše mzdy konkrétního zaměstnance se potom promítají jednak předpoklady a požadavky pro výkon práce, jednak podmínky jednotlivých pracovišť, na nichž je práce vykonávána. Podmínky různých pracovišť se mohou odlišovat, a to i když na nich vykonávají práci zaměstnanci zařazení na stejné pracovní pozici. Žalovaná má za to, že práce na pozici řidiče v regionu Praha se vyznačuje vyšší složitostí, odpovědností a namáhavostí práce s ohledem na velikost regionu a rozmístění provozu do několika částí a budov. Ten disponuje pěti výměništi v jednom areálu, v nichž dochází k nakládce a vykládce do nebo z vozidel, což znamená vyšší míru odpovědnosti. Jde o práci namáhavější a organizačně složitější. Vedle toho se region Praha vyznačuje vyšší četností zastávek v rámci jednotlivých kurzů (jízdy) a častějším rozvržením pracovní doby na dny pracovního klidu a práci v noci. Odměňování zaměstnanců zde navíc zohledňuje i reálnou výši mezd vzhledem k nezbytným životním nákladům, které jsou v Praze a okolí výrazně vyšší než v jiných regionech.

3. Obvodní soud pro Prahu 1 (poté, co usnesením ze dne 25. 10. 2016, č. j. 17 C 57/2016-43 řízení zastavil co do částky 2 386 Kč s příslušenstvím pro částečné zpětvzetí žaloby) mezitímním rozsudkem ze dne 18. 7. 2017, č. j. 17 C 57/2016-137 rozhodl, že základ nároku žalobce je dán. Soud prvního stupně vycházel ze zjištění, že žalobce na základě pracovní smlouvy ze dne 28. 6. 2011 pracoval od 1. 7. 2011 u žalované jako řidič v atrakčním obvodu „SPU O. 02“. Obsahem pracovní činnosti řidičů všech regionů v České republice vykonávajících typovou pozici u žalované označenou kódem 432050 bylo řízení vozidla nad 3,5 tuny do 12 tun, vykládka, nakládka a doprovod poštovních kurzů, třídění nákladních předmětů na instradovací skupiny, zajištění procesů spojených s podáním a dodáním stanovených druhů poštovních zásilek. Odměňování zaměstnanců se řídilo vnitřními předpisy žalované. Od března roku 2011 se mzda skládala z tarifní a výkonové složky, přičemž řidiči v atrakčním obvodu „SPU P. 022“ (M.) měli oproti řidičům v atrakčním obvodu „SPU O. 02“ vyšší tarifní i výkonovou složku mzdy. Ve vztahu k povaze činnosti řidičů v Praze a v Olomouci soud prvního stupně

zjistil, že řidiči v rámci svých sběrných přepravních uzlů (SPU) nakládají zásilky na výměništích, kterých je v Praze pět v jednom areálu „SPU P. 022“ ve vzdálenosti do 500 metrů, naproti tomu v Olomouci jsou tři pracoviště rozmístěna ve vzdálenějších areálech po městě ve vzdálenosti cca 4-6 km, mezi kterými musí řidiči podle rozpisu směn přejíždět a při přejezdech vždy vozidlo uzamknout. Jednotlivé počty zastávek řidiče se liší podle jednotlivých jízdních řádů. V Praze je jejich počet jak vyšší, tak nižší oproti Olomouci. Délka tras je rovněž v některých jízdních řádech delší a kratší jak v Praze, tak v Olomouci. Pracovní doba řidičů v Praze i mimo Prahu je rozvrhována vedoucím zaměstnancem. V Praze je uplatňován třisměnný a jednosměnný provoz a v Olomouci dvousměnný a jednosměnný. Někteří řidiči v obou městech pracují ve dnech pracovního klidu. Řidiči regionů Olomouc i Praha ujedou zhruba stejný počet kilometrů, přičemž množství zásilek je ovlivněno celkovou nosností vozidla a aktuální potřebou. V Praze („SPU M.“) pracovalo přibližně 330 až 360 řidičů, z nichž 47 pracovalo v jednosměnném provozu, a tato skutečnost se ve srovnání s řidiči ve vícesměnném provozu do jejich mzdy nepromítla. V závislosti na jízdním řádu, jenž byl určen vedoucím zaměstnancem žalované, řidiči v regionu Praha absolvovali jízdní řády v rámci samotné Prahy i mimo Prahu, přičemž „mimopražské“ jízdní řády se vyznačovaly menším počtem zastávek v porovnání s jízdními řády v rámci Prahy. Uvedená skutečnost se rovněž nijak nepromítla do výše mzdy řidičů, kteří „jezdili“ tyto jízdní řády s menším počtem zastávek. Vzhledem k výše uvedeným skutkovým zjištěním dospěl soud prvního stupně k závěru, že „práce řidiče v tarifním st. 5 je ve své podstatě shodná, resp. srovnatelná jak v Praze, tak v Olomouci, kdy náplní práce je řízení vozidla, nakládka a vykládka zásilek na určených místech a její náročnost se v zásadě v těchto aspektech v Praze a Olomouci objektivně neliší“. Podle jeho názoru odlišnosti pracovišť se projevují pouze v rámci „subjektivního vnímání“ jednotlivých řidičů. Protože v řízení bylo mezi účastníky nesporné, že řidiči v Praze byli odměňováni vyšší mzdou než řidiči v ostatních regionech, včetně žalobce, a žalovaná „neprokázala, že by práce řidičů v Praze byla náročnější a odůvodňovala rozdílné ohodnocování stejné práce u téhož zaměstnavatele“, soud prvního stupně uzavřel, že „zásada rovného zacházení při stanovení mzdy žalobce za práci řidiče nebyla žalovaným dodržena“, a že proto je žaloba (ve svém základu) opodstatněná.

4. K odvolání žalované Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 27. 2. 2018, č. j. 30 Co 8/2018-193, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Odvolací soud shodně se soudem prvního stupně dospěl k závěru, že „v řízení nebylo žalovanou prokázáno, že práce řidičů v 5. tarifním stupni v atrakčním obvodu P. 022“ je (oproti řidičům v Olomouci) „náročnější, a proto je odůvodněné, aby jim byly žalovanou vypláceny vyšší mzdy“. Z provedených důkazů je podle názoru odvolacího soudu „naopak zřejmé“, že „v obou atrakčních obvodech se principiálně jedná o práci srovnatelnou, a proto by měli být řidiči v obou atrakčních obvodech

ve smyslu ust. § 110 odst. 1 ZP odměňování mzdou ve shodné výši“. Zdůraznil přitom, že byť se faktické úkony, rozsah pracovní doby či výkon práce ve dnech pracovního klidu mohou odlišovat při výkonu pracovní činnosti jednotlivých konkrétních řidičů, jsou tyto rozdíly vykazovány nejen při porovnání regionů Praha a Olomouc, ale „panují i v rámci samotných porovnávaných atrakčních obvodů“. Ve shodě se soudem prvního stupně rovněž uvedl, že z provedených důkazů „neplyne objektivně vyšší náročnost práce řidičů v Praze oproti práci řidičů v Olomouci, která by odůvodňovala vyšší mzdové ohodnocení pražských řidičů“. Ze svědecké výpovědi V. K. pak odvolací soud učinil závěr, že počet hodin odpracovaných v náročnějších pracovních režimech je ovlivněn i tím, že si jednotliví řidiči podle zájmu mohou směny v těchto režimech měnit a že pražským řidičům pracujícím v jednosměnném provozu se tato skutečnost nepromítá do výše jejich mzdy v porovnání s řidiči, kteří pracují ve vícesměnném provozu. Odvolací soud neshledal vyšší náročnost práce řidičů v Praze ani ve skutečnosti, že v Praze je více výměnišť. Nepovažoval za podstatné, zda je vozidlo řidiči naloženo na jednom či více výměništích, neboť nákladka zásilek je určována nosností vozidla. Náročnost práce nezvyšuje ani potřeba uspořádání zásilek ve voze na kurzech s více zastávkami tak, aby toto uspořádání zajistilo plynulejší vykládku, neboť tuto činnost „musí učinit i řidiči v Olomouci“. V tomto směru naopak odvolací soud považoval za rozhodné, že manipulace se zásilkami je „determinována nosností vozidla“, z čehož dovodil, že řidiči v Praze i v Olomouci manipulují se stejným množstvím zásilek. Při posuzování, zda je vyšší mzda v atrakčním obvodu Praha odůvodněná, není podle názoru odvolacího soudu namístě brát v úvahu „reálnou výši mezd“, neboť „mzda je ohodnocením konkrétní práce zaměstnance, nikoliv toho, v jakém prostředí zaměstnanec žije a jaké jsou náklady na uspokojování životních potřeb“. Z uvedených důvodů se ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně o tom, že uplatněný nárok žalobce „je dán“.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

5. Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná dovolání. V první řadě namítala, že není správný „právní názor“ odvolacího soudu o tom, že „práce řidiče v tarifním st. 5 je ve své podstatě principiálně shodná, resp. srovnatelná jak v Praze, tak v Olomouci“, a „řidiči v obou atrakčních obvodech by proto měli být odměňováni mzdou ve shodné výši“. Odvolacímu soudu vytkla, že „nesprávně aplikoval komparační kritéria obsažená v § 110 zák. práce na zjištěný skutkový stav“. Podle jejího názoru je „vyšší počet výměnišť a zastávek v rámci jednoho kurzu zcela objektivně spojen s vyšší fyzickou i organizační zátěží kladenou na řidiče, a to i oproti kurzům, které se mohou vyznačovat stejnou délkou najetých kilometrů, jakož i stejnou celkovou hmotností převážených předmětů“. Přestože

některé dny řidiči v „SPU P. 022“ jezdí kurzy se shodným počtem výměnišť, zastávek či shodnou délkou jako řidiči „SPU O. 02“, je podle mínění dovolatelky pro účely posouzení složitosti, odpovědnosti a namáhavosti práce rozhodné, že „řidiči SPU P. 022 jezdí v jiné dny co do počtu výměnišť, zastávek či délky výrazně náročnější kurzy, které řidiči v SPU O. 02 včetně žalobce vůbec neabsolvují“. Žalovaná dále považovala za rozhodné vyřešení otázky, zda „při posuzování nerovného zacházení při odměňování zaměstnanců za práci je namístě hodnotit reálnou výši poskytované mzdy a nikoliv pouze její nominální hodnotu“. Zdůraznila, že „reálná mzda“ představuje „skutečnou mzdu“ zaměstnanců po odečtení „nezbytných životních nákladů, jako např. ubytování, dopravu, služby apod., které jsou, jak obecně známo, v Praze a přilehlém okolí výrazně vyšší než ve zbývajících regionech České republiky“. Dovolatelka má za to, že snížení „nominální mzdy“ zaměstnanců v regionu Praha na úroveň „nominálních mezd“ v ostatních regionech by vedlo k tomu, že by zaměstnanci v Praze byli „reálně chudší“, neboť vzhledem k vyšším cenovým hladinám v Praze by se snížila jejich kupní síla oproti zaměstnancům se shodnou nominální mzdou ve zbývajících regionech. V tomto směru dále argumentovala, že má-li být smyslem a účelem právní úpravy uvedené v § 16, § 109 odst. 1 a § 110 zákoníku práce zajištění rovného zacházení a spravedlivé odměny za práci, neshledává „žádný důvod pro to, aby před reálnou rovností zaměstnanců byla upřednostněna pouze jejich rovnost fiktivní“ vyjádřená „nominální výší vyplácené mzdy“. Opačný postup dovolatelka považuje za zásah do práva zaměstnanců na spravedlivou odměnu za práci ve smyslu článku 28 Listiny základních práv a svobod a rovněž do práva zaměstnavatelů svobodně podnikat ve smyslu článku 26 Listiny základních práv a svobod. Vzhledem k různým cenovým hladinám v jednotlivých regionech se dovolatelka domnívá, že „reálná mzda“ s ohledem na rozdílné cenové hladiny „lépe vyjadřuje, jak reálně jsou zaměstnanci za svou práci v jednotlivých regionech odměňováni“. Navrhla, aby dovolací soud rozsudky soudů obou stupňů zrušil a aby věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

6. Žalobce navrhl, aby dovolací soud dovolání žalované zamítl. Má za to, že soudy „dospěly ke správným skutkovým zjištěním, na základě nichž dospěly ke správným závěrům, že práce řidiče v tarifním stupni 5 je ve své podstatě shodná, resp. srovnatelná jak v Praze, tak v Olomouci“. Nesouhlasí s právním názorem, že by žalovaná jako „celorepublikový zaměstnavatel“ měla upravovat mzdy svých zaměstnanců s ohledem na „regionální ceny“. Žalovaná se dopouští nerovného a nespravedlivého odměňování zaměstnanců za stejnou práci na všech pracovištích mimo Prahu, zohledňuje-li úroveň reálných mezd jen u zaměstnanců v Praze. Takový postup žalobce navíc považuje za problematický (spojený s řadou nevýhod, nákladů a komplikací).

III. Přípustnost dovolání

č. 89

7. Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a občanského soudního řádu) projednal dovolání žalované podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“) a po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníkem řízení) ve lhůtě uvedené v § 240 odst. 1 o. s. ř., se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

8. Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o. s. ř.).

9. Není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak (§ 237 o. s. ř.).

10. Vyslovuje-li dovolatelka nesouhlas s „právním názorem“ odvolacího soudu, že „práce řidiče v tarifním st. 5 je ve své podstatě principiálně shodná, resp. srovnatelná jak v Praze, tak v Olomouci“, a „řidiči v obou atrakčních obvodech by proto měli být odměňováni mzdou ve shodné výši“, pak uplatňuje jiný dovolací důvod, než který je – jako jediný přípustný – uveden v § 241a odst. 1 věty první o. s. ř., neboť podstatou této dovolací námítky, jak též z dalšího obsahu dovolání vyplývá, je nesouhlas s tím, jaký závěr o skutkovém stavu odvolací soud na základě hodnocení důkazů učinil (dovolatelka činí od soudů odlišný skutkový závěr, podle kterého „vyšší počet výměnišť a zastávek v rámci jednoho kurzu je zcela objektivně spojen s vyšší fyzickou i organizační zátěží kladenou na řidiče, a to i oproti kurzům, které se mohou vyznačovat stejnou délkou najetých kilometrů, jakož i stejnou celkovou hmotností převážených předmětů“, na jehož základě buduje svůj vlastní – od soudů odlišný – právní závěr, že pokud žalobce „nevykonával jako řidič v tarifním stupni 5 v SPU O. 02 stejnou práci nebo práci stejné hodnoty jako řidič v tarifním stupni 5 v SPU P. 022, nepříslušela mu stejná mzda jako řidiči v tarifním stupni 5 v SPU P. 022“). Nastolená otázka proto přípustnost dovolání podle § 237 o. s. ř. nezakládá.

11. Z hlediska skutkového stavu bylo v posuzované věci – mimo jiné – zjištěno (správnost skutkových zjištění soudů přezkumu dovolacího soudu – jak vyplývá z § 241a odst. 1 a § 242 odst. 3 věty první o. s. ř. – nepodléhá), že na základě pracovní smlouvy ze dne 28. 6. 2011 (ve znění dodatků) byl žalobce u žalované zaměstnán jako řidič s místem výkonu práce v atrakčním obvodu SPU (Sběrného přepravního uzlu) Olomouc 02; jako pravidelné pracoviště byla sjednána Olo-

mouc. Zařazen byl na typovou pozici "432050 (řidič) v tarifním stupni 05. Náplní práce typové pozice 432050 (řidič) je řízení vozidla nad 3,5 tuny do 12 tun, vykládka, nakládka a doprovod poštovních kurzů, třídění nákladních předmětů na instradovací skupiny, zajištění procesů spojených s podáním a dodáním stanovených druhů poštovních zásilek; tento obsah (náplň práce) je pro celé území České republiky shodný. Mzdovým výměrem ze dne 28. 6. 2011 byla žalobci stanovena mzda ve výši 16 830 Kč (tarifní mzda 15 300 Kč a výkonová mzda 1 530 Kč) a mzdovým výměrem ze dne 17. 3. 2015 pak základní tarifní mzda 18 080 Kč a výkonová mzda „až do výše 1 810 Kč“. Odměňování zaměstnanců u žalované se řídilo „zákoníkem práce v platném znění, přílohou č. 1 ke kolektivní smlouvě a Systémem odměňování zaměstnanců“ (srov. Část XIV kolektivních smluv na léta 2011–2013 a 2015–2018). Řidiči zařazení v tarifním stupni 5 byli v Praze odměňováni vyššími částkami než řidiči mimo Prahu (než v dalších 7 SPU). Žalobce se touto žalobou domáhá doplatku mzdy za období od dubna 2013 do 11. 10. 2015 jako rozdílu mezi vyšší mzdou, která byla stanovena řidičům působícím ve Sběrném přepravním uzlu SPU 022 Praha (podle jeho názoru o 3.500 Kč měsíčně), a jemu stanovenou mzdou s odůvodněním, že takto stanovená mzda se přičí zásadě rovného zacházení.

12. Za tohoto skutkového stavu závisí napadený rozsudek odvolacího soudu (mimo jiné) na vyřešení otázky hmotného práva, jaký význam má při posuzování, zda jde o (ne)rovné zacházení při odměňování zaměstnanců za práci, okolnost, že se mzdy zaměstnanců, kteří vykonávají v rámci územního působení zaměstnavatele stejnou práci nebo práci stejné hodnoty, v jednotlivých oblastech (regionech) liší. Vzhledem k tomu, že tato otázka hmotného práva dosud nebyla v rozhodování dovolacího soudu řešena, dospěl Nejvyšší soud České republiky k závěru, že dovolání žalované je podle § 237 o. s. ř. přípustné.

IV.

Důvodnost dovolání

13. Po přezkoumání rozsudku odvolacího soudu ve smyslu § 242 o. s. ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), Nejvyšší soud České republiky dospěl k závěru, že dovolání není opodstatněné.

14. Projednávanou věc je třeba i v současné době posuzovat – vzhledem k období, za které se žalobce doplatku mzdy domáhá – podle zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění účinném do 24. 11. 2015, tj. předtím, než nabyl účinnosti zákon č. 298/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (dále jen „zák. práce“ nebo „zákoník práce“).

15. Právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky zakotvené v čl. 28 Listiny základních práv a svobod je jednou ze stěžejních

ústavních zásad. Spravedlivé odměňování zaměstnance, jako jedna ze základních zásad pracovněprávních vztahů, vyjadřuje spolu s dalšími smysl a účel zákoníku práce [srov. § 1a odst. 1 písm. c) zák. práce]. Zaměstnavatelé jsou povinni zajišťovat rovné zacházení se všemi zaměstnanci, pokud jde o jejich pracovní podmínky, odměňování za práci a o poskytování jiných peněžitých plnění a plnění peněžitě hodnoty, o odbornou přípravu a o příležitost dosáhnout funkčního nebo jiného postupu v zaměstnání (§ 16 odst. 1 zák. práce). Podmínky odměňování závislé práce a hlediska pro posouzení spravedlivé odměny za práci pak stanoví část šestá zákoníku práce, která obsahuje komplexní úpravu odměňování za práci v pracovněprávním vztahu.

16. Zaměstnanci přísluší za práci vykonanou v pracovním poměru pro zaměstnavatele, který není uveden v § 109 odst. 3 zák. práce, za podmínek stanovených v zákoníku práce mzda, nestanoví-li zákoník práce nebo zvláštní právní předpis jinak (srov. § 109 odst. 1 zák. práce). Mzda je v § 109 odst. 2 zák. práce definována jako peněžitě plnění a plnění peněžitě hodnoty (naturální mzda) poskytované zaměstnanci za práci. Mzda se poskytuje podle složitosti, odpovědnosti a namáhavosti práce, podle obtížnosti pracovních podmínek, podle pracovní výkonnosti a dosahovaných pracovních výsledků (srov. § 109 odst. 4 zák. práce); za stejnou práci nebo za práci stejné hodnoty přísluší všem zaměstnancům u zaměstnavatele stejná mzda (srov. § 110 odst. 1 zák. práce).

17. Stejnou práci nebo práci stejné hodnoty se rozumí práce stejné nebo srovnatelné složitosti, odpovědnosti a namáhavosti, která se koná ve stejných nebo srovnatelných pracovních podmínkách, při stejné nebo srovnatelné pracovní výkonnosti a výsledcích práce (srov. § 110 odst. 2 zák. práce). Složitost, odpovědnost a namáhavost práce se posuzuje podle vzdělání a praktických znalostí a dovedností potřebných pro výkon této práce, podle složitosti předmětu práce a pracovní činnosti, podle organizační a řídicí náročnosti, podle míry odpovědnosti za škody, zdraví a bezpečnost, podle fyzické, smyslové a duševní zátěže a působení negativních vlivů práce (srov. § 110 odst. 3 zák. práce). Pracovní podmínky se posuzují podle obtížnosti pracovních režimů vyplývajících z rozvržení pracovní doby, například do směn, dnů pracovního klidu, na práci v noci nebo práci přesčas, podle škodlivosti nebo obtížnosti dané působením jiných negativních vlivů pracovního prostředí a podle rizikovosti pracovního prostředí (§ 110 odst. 4 zák. práce). Pracovní výkonnost se posuzuje podle intenzity a kvality prováděných prací, pracovních schopností a pracovní způsobilosti a výsledky práce se posuzují podle množství a kvality (srov. § 110 odst. 5 zák. práce).

18. Z právní úpravy obsažené v § 110 zák. práce v první řadě vyplývá, že práci vykonávanou u zaměstnavatele různými zaměstnanci je možné považovat za stejnou práci nebo práci stejné hodnoty, za kterou jim přísluší stejná mzda, jestliže jde o práci shodnou nebo srovnatelnou z hlediska všech srovnávacích kritérií uvedených v § 110 odst. 2-5 zák. práce; není-li shoda (srovnatelnost) v některém

z těchto komparačních kritérií, nejedná se o stejnou práci nebo práci stejné hodnoty ve smyslu § 110 odst. 1 zák. práce (srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2016 sp. zn. 21 Cdo 436/2016).

19. Zákon přitom stanoví – jak se podává z § 109 odst. 4 zák. práce – jako komparační hledisko nejen porovnání práce podle složitosti, odpovědnosti a namáhavosti, pracovní výkonnosti a dosahovaných pracovních výsledků, ale požaduje též srovnání „obtížnosti pracovních podmínek“, za kterých je jinak „stejná“ práce vykonávána. S názorem žalované, která shledává důvody pro rozdílné odměňování jejích zaměstnanců ve skutečnosti, že v jednotlivých regionech, v nichž žalovaná působí, panují rozdíly v nákladech na uspokojování životních potřeb (zejména v cenách ubytování, dopravy, zboží a služeb), dovolací soud nesouhlasí.

20. Zásada rovnosti v odměňování bývá řešena zpravidla mezi zaměstnanci jednoho zaměstnavatele, kteří pracují na stejném pracovišti, takže srovnání pracovních podmínek, pokud je v těchto případech zapotřebí a nevyplývá implicitně z povahy věci, se omezuje na srovnání interních podmínek u zaměstnavatele, za nichž je práce vykonávána. V těchto případech je bez významu, jaké vnější podmínky (sociální, ekonomické apod.) panují v místě působení zaměstnavatele. V projednávané věci soudy obou stupňů posuzovaly naplnění zásady rovného zacházení v odměňování zaměstnanců vykonávajících srovnatelnou práci u zaměstnavatele, který působí na celém území České republiky a jeho jednotlivá pracoviště se proto nacházejí v různých lokalitách s odlišnými sociálněekonomickými podmínkami. Jistě není pochyb o tom, že sociálněekonomické podmínky dané lokality ovlivňují trh práce jak na straně nabídky, tak na straně poptávky. Je zřejmé, že lokality (města a regiony) s vyšší mírou koncentrace státních orgánů, vědeckých, vzdělávacích, kulturních a dalších významných (státních i nestátních) institucí, s vyšší hustotou obyvatel (obvykle spojenou též s vyšší kupní silou obyvatel) a počtem potenciálních zaměstnanců (včetně zaměstnanců s odbornou kvalifikací a vysokoškolským vzděláním), se vyznačují (mohou vyznačovat) rovněž vyššími cenami bydlení, dopravy, zboží a služeb. V důsledku uvedených skutečností jsou tyto lokality rovněž spojeny s vyšší koncentrací zaměstnavatelů (zejména zaměstnavatelů s celostátní působností, s přeshraničním dosahem, včetně nadnárodních korporací a zahraničních investorů), kteří mohou nabídnout lepší pracovní podmínky spočívající zejména ve vyšším mzdovém ohodnocení oproti regionům a obcím, kde tyto předpoklady nejsou (nemohou být) naplněny. Jinými slovy, skutečnost, že nabídka na trhu práce je v těchto městech (regionech) vyšší, má své logické dopady ve výši mzdy zaměstnanců, o něž zaměstnavatelé „bojují“ nabídkou lepších pracovních podmínek, včetně mzdových, tj. ve vyšší obecné ceně (hodnotě) práce.

21. Uvedené však přesto neopodstatňuje závěr, že je zachována zásada rovného zacházení v odměňování zaměstnanců téhož zaměstnavatele, kteří vykonávají srovnatelnou práci v rozdílných regionech České republiky, i v případě, kdy jsou

tito zaměstnanci odměňováni různou mzdou zaměstnavatelem stanovenou (určenou) nebo sjednanou s přihlédnutím k sociálněekonomickým podmínkám daného regionu, ve kterém vykonávají práci. Přijetí tohoto závěru by znamenalo, že komparační kritérium spočívající ve srovnání „obtížnosti pracovních podmínek“, za nichž je práce konána, zahrnuje jak podmínky vlastního pracoviště, tak i vnější podmínky (širší společenské a ekonomické prostředí), za nichž zaměstnavatel (jeho organizační jednotka, pracoviště) v daném regionu působí. Nelze ovšem přehlédnout, že zákon obsahuje vlastní definici toho, podle jakých hledisek má být „obtížnost pracovních podmínek“ posuzována. Stanoví, že „pracovní podmínky se posuzují podle obtížnosti pracovních režimů vyplývajících z rozvržení pracovní doby, například do směn, dnů pracovního klidu, na práci v noci nebo práci přesčas, podle škodlivosti nebo obtížnosti dané působením jiných negativních vlivů pracovního prostředí a podle rizikovosti pracovního prostředí“ (srov. § 110 odst. 4 zák. práce). Jedná se přitom o taxativní výčet hledisek, která se týkají výhradně (interních) podmínek, za nichž je práce u zaměstnavatele vykonávána, jež přímo její výkon ovlivňují, podle nichž lze pro účely posouzení, zda se jedná o stejnou práci nebo práci stejné hodnoty, posuzovat „obtížnost pracovních podmínek“ ve smyslu § 110 odst. 2 zák. práce. S jinými hledisky týkajícími se vnějších podmínek, v nichž zaměstnavatel působí a zaměstnanec pro něj vykonává práci, vlastní výkon práce neovlivňujících, zákonodárce nepočítá. Kdyby tak chtěl učinit, jistě by tento svůj úmysl v platné právní úpravě vyjádřil; z tohoto důvodu nelze připustit jakýkoliv extenzivní výklad jdoucí nad daný zákonný rámec.

22. Na základě podaného výkladu lze uzavřít, že z hlediska zásady rovného odměňování podle § 110 zák. práce nejsou pro posouzení, zda se v konkrétním případě jedná o stejnou práci nebo o práci stejné hodnoty, významné (nepředstavují komparační kritérium ve smyslu § 110 odst. 2 zák. práce) sociálněekonomické podmínky a jim odpovídající výše nákladů na uspokojování životních potřeb v místě, kde zaměstnanec na základě pracovní smlouvy pro zaměstnavatele vykonává práci.

23. Z uvedeného vyplývá, že rozsudek odvolacího soudu je z hlediska uplatněního dovolacího důvodu věcně správný. Protože nebylo zjištěno, že by byl poškozen některou z vad uvedených v § 229 odst. 1 o. s. ř., § 229 odst. 2 písm. a) a b) o. s. ř. nebo v § 229 odst. 3 o. s. ř. nebo jinou vadou, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, Nejvyšší soud České republiky dovolání žalované proti výroku rozsudku odvolacího soudu, kterým byl potvrzen mezitímní rozsudek soudu prvního stupně, podle § 243d odst. 1 písm. a) o. s. ř. zamítl.

INHALT

Entscheidungen in Strafsachen

- Nr. 46** Unter einer vorläufigen Maßnahme des Gerichts, durch deren Verletzung das Vergehen der Vollstreckungsvereitelung einer amtlichen Entscheidung und Ausweisung gemäß § 337 Abs. 2 des StGB verübt werden kann, ist eine vorläufige Maßnahme gemäß § 400 bis § 414, Ges. Nr. 292/2013, Slg., über besondere Gerichtsverfahren, im Wortlaut späterer Vorschriften, zu verstehen und mitnichten eine vorläufige Maßnahme, die gemäß § 88b ff. der StPO auferlegt worden ist. Für den Fall der Nichterfüllung der Bedingungen einer im Strafverfahren auferlegten vorläufigen Maßnahme sieht das Gesetz die Rechtsfolgen gemäß der Bestimmung des § 88o der StPO vor.
- Nr. 47** Die Nichterfüllung der in § 54, Abs. 2 des StGB verlangten Bedingungen zur Auferlegung einer Ausnahmestrafe hindert das Gericht nicht daran, einem Angeklagten dessen Freiheitsstrafe gemäß § 59 Abs. 1 des StGB außerordentlich zu erhöhen, wenn die in ihm festgelegten gesetzlichen Kriterien erfüllt sind, denn jede dieser Verordnung hat einen anderen Charakter und enthält unterschiedliche Gesichtspunkte.
- Nr. 48** Wenn der Staatsanwalt gegen einen Beschuldigten Klage erhebt, der fremder Staatsbürger ist und der sich nicht auf dem Gebiet der Tsch. Republik aufhält, kann das erstinstanzliche Gericht aus den in § 173 Abs. 1, Buchst. a) der StPO angeführten Gründen nicht dessen Strafverfolgung aussetzen, wenn es beabsichtigt, das Strafverfahren gemäß § 105 ff. des Ges. über die internationale justizielle Zusammenarbeit in Strafsachen (PJZS) ins Ausland zu übergeben. In solch einem Fall entscheidet es gemäß § 108 des Ges. über die internationale justizielle Zusammenarbeit in Strafsachen (PJZS) über den vorübergehenden Verzicht auf gewisse Strafverfahrenshandlungen, gleichzeitig legt es dem Justizministerium einen Antrag auf Übernahme des Strafverfahrens (§ 106 Abs. 1 des PJZS) vor, oder schickt ggf. solch einen Antrag direkt an die zuständige fremdländische Behörde (§ 106, Abs. 3 des PJZS).
- Nr. 49** Zur Bestimmung der sachlichen Zuständigkeit des Gerichts gemäß § 16 und § 17 der StPO ist in Strafverfahren, die im Sinne der § 12, Abs. 10 der StPO und § 158, Abs. 3 der StPO bis zum 30. 9. 2020 eröffnet wurden, der bis zum 30. 9. 2020 wirksame Wortlaut des § 138, Abs. 1 des StGB ausschlaggebend, wie aus Art. II, Ges. Nr. 333/2020, Slg. hervorgeht. Der Augenblick der Einreichung der Klage oder eines anderen, vergleichbaren Antrags des Staatsanwaltes ist für solch eine Beurteilung belanglos.
- Nr. 50** Aus der Sicht des Erlöschens der strafrechtlichen Verantwortlichkeit des Täters aufgrund tätiger Reue gemäß § 33 des StGB muss auch der Umstand allein, dass die von ihm verübte Straftat aufgedeckt wurde, nicht automatisch die Freiwilligkeit einer Handlung des Täters ausschließen, durch welche er die schädlichen Folgen im Sinne des § 33, Buchst. a) des StGB abgewendet oder wieder gut gemacht hat. Von grundlegender Bedeutung ist seine subjektive Wahrnehmung dessen, ob ihm im entscheidenden Moment unmittelbar Strafverfolgung droht oder nicht.

Nr. 51 Die Schadenshöhe, die ein Merkmal des qualifizierten Tatbestands der Straftat der absichtlichen Herbeiführung der Insolvenz (Insolvenzverursachung) im Sinne des § 224 Abs. 1, Abs. 3 oder 4 des StGB ist, repräsentiert die Differenz zwischen dem, in welchem Umfang der Täter als Schuldner imstande war, die Forderungen der geschädigten Gläubiger zu befriedigen, bevor er in Insolvenz geraten ist [§ 3, Abs. 1, 4, Ges. Nr. 182/2006, Slg., über die Insolvenz und Formen ihrer Bewältigung (Insolvenzgesetz), im Wortlaut späterer Vorschriften] und in welchem Umfang (und ob überhaupt) er diese hätte befriedigen können, als er die Insolvenz herbeigeführt hat.

Hierfür sind ausreichende Beweise zu erbringen, namentlich auf der Basis einer sachverständigen Überprüfung der Wirtschaftslage des Schuldners sowohl vor Herbeiführung der Insolvenz, als auch danach. Aus dieser muss namentlich auch ersichtlich sein, welchen Einfluss die Vermögensverfügungen des Täters auf die Herbeiführung des Insolvenzzustands und auf die Einschränkung der Möglichkeiten zur Befriedigung der Gläubiger hatten.

Wenn es nicht gelingt festzustellen (beispielsweise wegen fehlender Buchungs- und sonstiger Unterlagen), ob der Täter als Schuldner zum Zeitpunkt, als er gewisse Ausgaben aus seinem Vermögen ohne Erwerb entsprechender Gegenwerte getätigt hat, bereits in Insolvenz war oder nicht, lässt sich diese Handlung als Vergehen der Gläubigerschädigung im Sinne des § 222, Abs. 1, Buchst. a) des StGB qualifizieren, wenn er durch die angeführten Vermögensverfügungen zumindest teilweise die Befriedigung seiner Gläubiger vereitelt hat.

Nr. 52 Eine per elektronischer Post abgesendete und zugestellte Nachricht (nachstehend nur noch „E-Mail“ genannt) ist ein „sonstiges, in Privatbesitz befindliches Dokument“ im Sinne des § 183, Abs. 1 des StGB, denn jede E-Mail-Box, in die Nachrichten übermittelt werden, ist durch ein einmaliges Passwort geschützt und die Nachrichten selbst werden in Servern gespeichert, zu denen unberechtigte Personen keinen Zugang haben. Obwohl die übermittelte Nachricht zuerst einen anderen Rechner durchläuft, bevor sie in den Zielrechner gelangt, darf aus diesem Umstand nicht geschlussfolgert werden, dass solch eine Nachricht eine Form der öffentlichen Kommunikation darstellt, also eine Kommunikation, die sich nicht auf konkrete, im Voraus bestimmte Subjekte beschränkt.

Entscheidungen in Sachen des Bürgerlichen, Handels- und Verwaltungsrechts

- Nr. 78** Wenn das Gericht in einem Klageverfahren minderjähriger, von ihren Eltern ver-
tretener Kläger – Ausländern zum Schluss gelangt, dass die Kläger nicht über die
notwendige Prozessfähigkeit verfügen und ihre Eltern im Rahmen ihrer elterlichen
Verantwortung vor Gericht nicht in ihrem Namen handeln können und deshalb zur
Klageeinreichung die Billigung des Vormundschaftsgerichts erforderlich ist, kann
es nicht ohne Weiteres über die Verfahrenseinstellung gemäß § 104, Abs. 2 der ZPO
wegen mangelnder Prozessvoraussetzungen beschließen, die nicht beseitigt werden
konnten, wenn das Vormundschaftsgerichts vorher das Verfahren über die Billigung
des Rechtsaktes aufgrund mangelnder Unzuständigkeit (internationaler Zuständig-
keit) eingestellt hat. Wenn das Gericht zum Schluss gelangt, dass hier kein anderes
(international zuständiges) Gericht vorhanden ist, das über die Zustimmungsertei-
lung entscheiden könnte, oder wenn gegebenenfalls die Entscheidung solch eines
Gerichts für den Kläger (ihre Eltern) reell unerreichbar ist, muss es die Fragen, die in
solch einem Fall ansonsten dem Vormundschaftsgerichts vorbehalten wären, selbst
beurteilen, samt der Schlussfolgerung, ob überhaupt ein Mangel an Prozessvoraus-
setzungen vorliegt.
- Nr. 79** Die Erlaubnis zur Aufnahme (*Abbildung*) des Aussehens eines Menschen begründet
zudem die unwiderlegbare Voraussetzung zur Vervielfachung und Verbreitung des
Aussehens dieses Menschen in einer üblichen Form, die eine Person mit durch-
schnittlichen Eigenschaften angesichts der Umstände vernünftigerweise vorausset-
zen konnte. Die Verwendung des aufgenommenen (*abgebildeten*) Aussehens auf
unangemessene Weise oder im Widerspruch zu den unantastbaren Interessen des
Abgebildeten ist ohne Rücksicht auf eine im Voraus erteilte Zustimmung unrecht-
mäßig.
- Nr. 80** Wenn in einer Rechtshandlung gegen gute Sitten verstoßen wird, wird das Korrektiv
der Sittenwidrigkeit auch in den Beziehungen unter den Unternehmen angewendet.
Die Verletzung des Korrektivs der Sittenwidrigkeit hat die absolute Ungültigkeit von
Rechtshandlungen zur Folge. Die eventuelle Schlussfolgerung des Gerichts über die
absolute Ungültigkeit der Vereinbarung von Parteien aufgrund der Sittenwidrigkeit
(*Widerspruchs zum Korrektiv guter Sitten*) stellt jedoch einen Ausnahmeeingriff dar
und muss immer durch die außergewöhnlichen Umstände des entsprechenden Fal-
les begründet sein. Das Gute-Sitten-Korrektiv schließt die Beurteilung nicht aus,
ob sich auf die Rechtsbeziehungen der Parteien keine anderen Bestimmungen des
Zivilgesetzbuches beziehen, die einer der Parteien rechtlichen Schutz vor dem Miss-
brauch durch die Gegenpartei gewähren (beispielsweise die rechtliche Regelung des
Schutzes der schwächeren Partei).
Verbraucher kann jeder Mensch sein, also auch die physische Person eines Unter-
nehmers, der außerhalb seiner unternehmerischen Tätigkeit einen Vertrag mit einem
anderen Unternehmer abschließt.
Wenn ein Unternehmer als physische Person außerhalb seiner unternehmerischen
Tätigkeit einen Vertrag mit einem anderen Unternehmer abschließt, kann nicht aus-
geschlossen werden, dass ihm gesetzlicher Rechtsschutz als sog. „schwächere Par-
tei“ gemäß § 433 des BGB obliegt.
Das Recht, sich per Rechtsregelung zum Schutz vor Missbrauchshandlung durch ei-
nen anderen Unternehmer gemäß § 433 des BGB auf seinen Schutz zu berufen, büßt
der Unternehmer, der in dieser Beziehung die Position des Schwächeren einnimmt,
nicht einmal kraft der Bestimmung des § 1797 des BGB ein.

Nimmt einer der Unternehmer die Position der schwächeren Partei ein, bezieht sich die Geltung der Rechtsregelung über Adhäsions-Vertragsabschlüsse auch auf die Beziehungen unter den Unternehmern (sofern diese die Parteien unter Erfüllung der gesetzlichen Bedingungen gemäß § 1801 des BGB nicht vornherein ausgeschlossen haben). Die alleinige Unangemessenheit des Entgelts, also auch der Zinsen, kann jedoch nicht Gegenstand einer Überprüfung kraft der Rechtsregelung von Adhäsionsverträgen (anhand des § 1800, Abs. 2 des BGB) sein.

Die Höhe der Zinsen allein erfüllt in der Beziehung unter Unternehmern in der Regel ohne weitere Umstände nicht die gesetzlichen Voraussetzungen der Sittenwidrigkeit gemäß § 588 des BGB.

Wenn einer der Unternehmer die Position der schwächeren Partei einnimmt, geht es in der alleinigen Frage der Zinshöhe, ohne Erfüllung sonstiger gesetzlicher Voraussetzungen des § 433 des BGB um keine begründete Anwendung dieser Bestimmung.

Nr. 81 Wenn bei andauernder Gütergemeinschaft von Eheleuten aus den gemeinsamen Mitteln ein Hypothekarkredit zu einer Immobilie getilgt wird, der im ausschließlichen Besitz (nur) eines der Eheleute ist, in welcher die Familie dieser Eheleute lebt (bzw. diese benutzt), und wenn es somit um Gelder geht, die für die Lebensbedürfnisse der Familie und den familiären Haushalts aufgebracht werden, muss ermittelt werden, welcher Betrag zur Gewährleistung des gleichen oder ähnlichen Wohnens auf der Grundlage eines anderen Rechtsgrunds (namentlich eines Mietverhältnisses) aufgebracht werden müsste. Wenn der für die Tilgungsraten des Hypothekarkredits aufgebrauchte Betrag gleich hoch oder niedriger wäre, wäre derjenige, für dessen Immobilie diese Mittel auf diese Weise aufgebracht wurden, prinzipiell nicht verpflichtet, diesen Eintrag zu ersetzen. Wären die monatlichen Tilgungsraten für den Hypothekarkredit jedoch höher, als die Kosten zur Gewährleistung des gleichen oder ähnlichen Wohnens aus einem anderen Rechtsgrund, ist die anteilige Erstattung dessen rechtens, was für die Raten für den Hypothekarkredit aufgebracht wurde.

Nr. 82 Der Stadtbezirk, der vom Eigentümer – der Hauptstadt Prag – anvertraute Einheiten verwaltet, hat rechtliches Interesse an der Beseitigung von Mängeln laut § 1168 des BGB.

Die Teilnehmer des Verfahrens gemäß § 1168 des BGB über die Beseitigung von Mängeln in der Erklärung (*des Eigentümers*) müssen allesamt Eigentümer der von den Mängeln der Erklärung betroffene Einheiten sein.

Nr. 83 Wenn jemand eine Immobilie (Wohnung) als Haushaltsmitglied des Entlehners nutzt, dessen Anleihe (*prekarium*) bisher andauert, kann lediglich der Entlehner, von dem sich der Rechtsgrund der Nutzung ableitet und mitnichten der Verleiher die Zustimmung zu dessen Nutzung der Immobilie widerrufen und deren Räumung verlangen.

Nr. 84 Die Rechtsbeziehungen, aus denen das Recht des Geschädigten auf eine Versicherungsleistung gemäß § 6 und § 24, Ges. Nr. 168/1999, Slg., aber auch das Sanktionsrecht des Tsch. Büros der Versicherer (*Česká kancelář pojistitelů*) gemäß § 10 i u. § 24, Abs. 9 dieses Gesetzes hervorgehen, werden gemäß Ges. Nr. 168/1999, Slg. in der zum Datum des Schadensereignisse wirksamen Fassung beurteilt.

Wenn dem Eigentümer (Betreiber) eines unversicherten Fahrzeugs beim Betrieb seines Fahrzeugs, das von einer anderen Person geführt wurde, die ebenso für den Schaden haftet, hat der Eigentümer lediglich im Umfang des Schadenersatzes für Gesundheitsschäden (einschließlich des Ersatzes für die von der öffentlichen Krankenkasse und dem Regressanspruch gemäß § 6, Abs. 4 dieses Gesetzes aufgewende-

ter Pflegekosten) Anspruch auf die Leistung aus dem Garantiefonds, den er gemäß § 24, Abs. 2, Buchst. b), Ges. Nr. 168/1999, Slg. bereits gegenüber dem Tsch. Büro der Versicherer (Česká kancelář pojistitelů) geltend machen kann, allerdings lediglich in dem Umfang, in welchem diese andere Person (der Fahrzeugführer) für den Schaden haftet.

Der geschädigte Betreiber, dem laut § 24, Abs. 2, Buchst. b), Ges. Nr. 168/1999, Slg. Anspruch auf die Leistung aus dem Garantiefonds entstanden ist, der jedoch gleichzeitig gemäß § 24, Abs. 9 dieses Gesetzes verpflichtet ist, diese Leistung dem Tsch. Büros der Versicherer (Česká kancelář pojistitelů) zu erstatten, hat keinen Anspruch auf Auszahlung der Leistung aus dem Garantiefonds.

Nr. 85 Die Bestimmung des § 2809 des BGB hindert die Vertragsparteien eines Versicherungsvertrags nicht daran, die Möglichkeit die Verweigerung der Versicherungsleistung für den Fall zu vereinbaren, dass die berechtigte Person die Versicherungsleistung unter Anführung wissentlich falscher Angaben über die Entstehung und die Umstände des Versicherungsfalls beansprucht.

Nr. 86 Als angemessene und vernünftige Höhe der Geldentschädigung für nicht ausgegebene Grundstücke gemäß § 16, Abs. 1, Ges. Nr. 229/1991, Slg. (im Wortlaut späterer Vorschriften) kann (unter dem Vorbehalt der Veränderung der Verhältnisse) das sechsfache des gemäß der Verordnung Nr.182/1988, Slg., im Wortlaut der Verordnung Nr. 316/1990, Slg. bestimmten Preises für die entzogenen Immobilien veranschlagt werden.

Nr. 87 Der Umstand, ob der Gläubiger über die Akzeptanz der Form der Entschuldung abstimmt, hat keinen Einfluss auf die Rechtswirkungen seiner Ablehnung der Entschuldung des Gläubigers gemäß § 389, Abs. 2, Buchst. a) des Insolvenzgesetzes in der ab dem 1. 7. 2017 gültigen Fassung.

Nr. 88 Die Bestimmung des § 395, Abs. 3 des Insolvenzgesetzes, in dem ab dem 1. 6. 2019 wirksamen Wortlaut, die es dem Insolvenzgericht auferlegt, den Antrag auf Genehmigung der Entschuldung abzulehnen, wenn dem Schuldner in den vorangegangenen 10 Jahren vor Einreichung des Insolvenzantrags durch rechtskräftige Entscheidung die Befreiung von der Zahlung der in die Entschuldung einbezogenen Forderungen im nicht befriedigten Umfang zuerkannt wurde, kommt lediglich dann zur Anwendung, wenn im (vorangegangenen) Insolvenzverfahren solch eine Entscheidung (erst) in der Zeit nach dem 1. 6. 2019 gefällt wurde.

Nr. 89 Aus Sicht des Prinzips der Entgeltgleichheit laut der Bestimmung des § 110 des AGB sind zur Beurteilungen, ob es sich im konkreten Fall um eine gleiche oder gleichwertige Arbeit handelt, die sozialökonomischen Bedingungen und die hieraus entspringende Höhe der zur Befriedigung der Lebensbedürfnisse erforderlichen Kosten an dem Ort, an dem der Beschäftigte aufgrund des Arbeitsvertrags seine Arbeit leistet, belanglos (bzw. stellen im Sinne der Bestimmung des § 110, Abs. 2 des AGB kein Vergleichskriterium dar).

CONTENTS

Resolutions in Criminal Law Cases

- No. 46** A preliminary measure of the court, the violation of which may result in the commission of the misdemeanour of obstructing the execution of an official decision and expulsion pursuant to Section 337(2) of the Penal Code, shall mean a preliminary measure under Sections 400 to 414 of Act No. 292/2013 Coll., on Special Judicial Proceedings, as amended, not a preliminary measure imposed in accordance with Section 88b et seq. of the Code of Criminal Procedure. In the event of non-fulfilment of the conditions of a preliminary measure imposed within criminal proceedings, the legal consequences thereof are envisaged by law in the provision of Section 88o of the Code of Criminal Procedure.
- No. 47** The non-fulfilment of the conditions for the imposition of an exceptional sentence as required in Section 54(2) of the Penal Code does not prevent the court from increasing the sentence of imprisonment of the accused extraordinarily in accordance with Section 59(1) of the Penal Code provided that the statutory criteria stated therein are met, because each of these provisions are of a different nature and contain various aspects.
- No. 48** When a public prosecutor lodges an action against an accused who is a foreign national and does not reside on the territory of the Czech Republic, a first-level court cannot discontinue the criminal prosecution of the accused based on grounds set forth in Section 173(1)(a) of the Code of Criminal Procedure if the first-level court intends to assign the criminal proceedings abroad pursuant to Section 105 et seq. of the International Judicial Cooperation Act. In such a case, the first-level court shall decide in accordance with Section 108 of the International Judicial Cooperation Act on temporarily desisting from certain acts of the criminal proceedings while concurrently submitting a request to the Ministry of Justice for the assumption of the criminal proceedings (Section 106(1) of the International Judicial Cooperation Act) and/or while sending such request directly to the relevant foreign state body (Section 106(3) of the International Judicial Cooperation Act).
- No. 49** As regards the determination of the material jurisdiction of the court pursuant to Sections 16 and 17 of the Code of Criminal Procedure with respect to criminal proceedings initiated, within the meaning of Section 12(10) of the Code of Criminal Procedure and Section 158(3) of the Code of Criminal Procedure, by or before 30 September 2020, the wording of Section 138(1) of the Penal Code effective until 30 September 2020 is not decisive as implied by Article II of Act No. 333/2020 Coll. The moment of filing of an action or another comparable motion by a public prosecutor is of no relevance for such assessment.
- No. 50** From the point of view of the extinction of an offender's criminal liability in consequence of their effective expression of regret in accordance with Section 33 of the Penal Code, the mere fact that the criminal offence committed by the offender has been revealed need not automatically exclude the offender's voluntary actions whereby they prevented or remedied the harmful consequence within the meaning of Section 33(a) of the Penal Code. The offender's subjective perception of whether

they were under an imminent threat of being criminally prosecuted at the given moment or not is of essence.

No. 51

The amount of damage constituting the characteristic of the qualified body of the misdemeanour of causing bankruptcy within the meaning of Section 224(1), (3) or (4) of the Penal Code corresponds to the difference between the extent, to which an offender, as the debtor, was able to satisfy the claims of aggrieved creditors before becoming bankrupt [Section 3(1), (4) of Act No. 182/2006 Coll., on Bankruptcy and Settlement (the Insolvency Act), as amended], and the extent, to which the offender would be able (whether at all) to satisfy them after becoming bankrupt.

Sufficient evidence needs to be obtained in connection therewith, namely based on an expert opinion assessing the economic situation of the debtor prior to and after causing their bankruptcy. It should clearly imply the influence of the offender's disposal of their assets on causing their bankruptcy and on limiting the possibility of satisfying the claims of creditors.

If it is not possible to ascertain (e.g. due to missing accounting and other documents) whether the offender was already bankrupt or not at the time when the offender, as the debtor, expended certain expenses from their assets without obtaining any corresponding counter value, such actions may be adjudged as the misdemeanour of causing damage to a creditor pursuant to Section 222(1)(a) of the Penal Code provided that the offender frustrated, partially at least, the satisfaction of their creditor by the indicated disposal of their assets.

No. 52

A message sent and delivered by means of electronic mail (hereinafter referred to as „e-mail“) is „another privately kept document“ within the meaning of Section 183(1) of the Penal Code because every e-mail mailbox, to which messages are delivered, is protected by a unique access password and the messages are kept on servers not accessible to unauthorised persons. Although a message delivered by e-mail passes through other computers before reaching the destination computer this fact does not permit the deduction that such message should represent the form of public communication, i.e. communication not defined by concrete, previously determined subjects.

Resolutions in Civil Law, Business Law and Administration Law Cases

- No. 78** If, in proceedings concerning an action lodged by minor plaintiffs – foreigners represented by their parents, the court concludes that the plaintiffs do not have procedural capacity and their parents cannot act on their behalf before the court within their parental responsibility, and therefore, the filing of the action requires the approval of a guardianship court, the court cannot solely decide on the termination of the proceedings pursuant to Section 104(2) of the Civil Procedure Code due to a procedural condition deficiency, which could not be remedied, if the guardianship court previously terminated proceedings concerning the approval of an act due to insufficient competence (international jurisdiction). Where the court arrives at the conclusion that there is no other court (exercising international jurisdiction) that could decide on the granting of such consent and/or that the decision of such court is objectively unachievable for the plaintiffs (their parents), in such a case, the court shall consider the questions otherwise restricted to the guardianship court and conclude whether the procedural condition deficiency exists or not.
- No. 79** Permission to capture a person's appearance likewise establishes an irrefutable assumption of consent to the reproduction and distribution of the person's appearance in the usual manner as could be, with a view to the circumstances, reasonably presumed by a person of average characteristics. The use of the captured appearance in an incommensurate manner or in conflict with the inviolable personal interests of the captured person is unauthorised regardless of the previously granted consent.
- No. 80** If a legal act violates the principle of good manners, the same corrective shall be applied to relationships between entrepreneurs. A breach of the good manners corrective results in the absolute invalidity of the legal act. However, a conceivable conclusion of the court on the absolute invalidity of the parties' arrangement due to its conflict with the good manners corrective represents an exceptional intervention, which should always be justified by the extraordinary circumstances of the given case. Nonetheless, the good manners corrective does not exclude an assessment whether the legal situation of the parties is not impacted by other provisions of the Civil Code providing legal protection to one of the parties against the other party's abusive conduct (e.g. legal regulation protecting the weaker party).
A consumer may be any person, i.e. also a natural person who is an entrepreneur and who, outside of their entrepreneurial activities, concludes an agreement with another entrepreneur.
When an entrepreneur-natural person concluded an agreement with another entrepreneur in connection with their entrepreneurial activities, it is not possible to exclude their entitlement to lawful protection as the so-called weaker party under the conditions set forth in Section 433 of the Civil Code.
Likewise, the provision of Section 1797 of the Civil Code does not deprive the entrepreneur, being the weaker party in an obligation, of the right to seek protection by way of the legal regulation providing protection against the abusive conduct of another entrepreneur in accordance with Section 433 of the Civil Code.
Where one of the entrepreneurs is a weaker party, the effect of the legal regulation on adhesion contractation also impacts relationships between entrepreneurs (unless the parties exclude the same subject to the fulfilment of the statutory preconditions under Section 1801 of the Civil Code). Nonetheless, the mere incommensurateness of consideration, i.e. interest, cannot be the subject of review according to the legal regulation of adhesion contracts (by means of Section 1800(2) of the Civil Code).

As a rule, in relations between entrepreneurs, the amount of interest shall not represent the fulfilment of the statutory preconditions of conflict with good manners under Section 588 of the Civil Code.

If one of the entrepreneurs is a weaker party, the application of this provision shall not be justified as regards the question of the amount of interest without the fulfilment of other statutory preconditions pursuant to Section 433 of the Civil Code.

No. 81 When, at the time of existence of the joint property of spouses, common funds are used to pay a mortgage loan on a property, which is in the exclusive possession of one of the spouses and in which the family of the spouses lives (uses the property), and where such funds also constitute money expended on the family's living needs and household, it is necessary to ascertain what amount would have to be expended on securing the same or similar dwelling based on another legal ground (namely lease). If the amount expended on mortgage instalments was the same or lower, the spouse on whose property the funds were expended in this manner would not be obligated to compensate such investment. However, if the monthly mortgage instalments were higher than the costs for securing a similar dwelling based on another legal ground, it would be necessary to commensurately settle the funds expended on the mortgage instalments.

No. 82 When a municipal district manages units entrusted to it by their owner being the Capital City of Prague, it has the legal interest in the remedy of the defects of a statement pursuant to Section 1168 of the Civil Code.

In accordance with Section 1168 of the Civil Code, the parties to the proceedings concerning the remedy of the defects of the statement shall be all unit owners affected by such statement defects.

No. 83 When someone is using a property (a flat) as a member of the household of a grantee whose precarium continues, only the grantee from whom the legal grounds for use are derived may recall the consent to such member's use of the property and demand the vacation of the property and not the grantor.

No. 84 The legal relations giving rise to the right of the aggrieved to indemnity pursuant to Sections 6 and 24 of Act No. 168/1999 Coll. and the right of recourse of the Czech Insurers' Bureau under Sections 10 and 24(9) thereof shall be adjudged in compliance with Act No. 168/1999 Coll., in the wording effective as of the date of the loss event.

Where damage was inflicted to the owner (operator) of an uninsured vehicle during the operation of their vehicle driven by another person who is also liable for damage, the owner is entitled to fulfilment from the guarantee fund only in the extent corresponding to the entitlement to the compensation of injury to health (including the compensation of the costs expended on care covered from public health insurance and the recourse claim under Section 6(4) thereof), which the owner may claim from the Czech Insurers' Bureau in accordance with Section 24(2)(b) of Act No. 168/1999 Coll., however, only in the extent to which such other person (driver) is liable for damage.

The aggrieved operator, who is entitled to fulfilment from the guarantee fund pursuant to Section 24(9) of Act No. 168/1999 Coll. and, at the same time, they are obligated to compensate such fulfilment to the Czech Insurers' Bureau, is not entitled to the payment of fulfilment from the guarantee fund.

No. 85 The provision of Section 2809 of the Civil Code does not prevent the parties to an insurance policy from agreeing on the possibility of rejecting indemnity in the event

- when the entitled person claims indemnity by indicating intentionally untrue information on the occurrence and the circumstances of a claimed insured event.
- No. 86** Commensurate and reasonable pecuniary compensation for non-surrendered land under Section 16(1) of Act No. 229/1991 Coll. (as amended) may be considered (with the reservation of a change to the circumstances) six times the price of the seized property determined according to Decree No. 182/1988 Coll., in the wording of Decree No. 316/1990 Coll.
- No. 87** The fact that a creditor is voting on accepting the method of discharge does not have an impact on the legal effects of the creditor's disagreement with the debtor's discharge pursuant to Section 389(2)(a) of the Insolvency Act, in the wording effective from 1 July 2017.
- No. 88** The provision of Section 395(3) of the Insolvency Act, in the wording effective from 1 June 2019, which instructs the insolvency court to dismiss a motion for the permission of discharge if, in the last ten years prior to filing the insolvency petition, a final decision exempted the debtor from the payment of the claims included in the discharge, namely in the extent to which the claim were not satisfied, shall be applied only in cases when such decision was issued within (previous) insolvency proceedings (only) in the period from 1 June 2019.
- No. 89** With respect to the principle of equal remuneration in accordance with the provision of Section 110 of the Labour Code, the social and economic conditions and the corresponding amount of costs expended on satisfying basic life needs at the location where an employee is performing work for an employer based on an employment contract are not significant (do not represent a comparative criterion within the meaning of Section 110(2) of the Labour Code) when adjudging whether the concrete case involves the same work or work of similar value.

Tisk a distribuci zajišťuje Wolters Kluwer ČR, a. s., U Nákladového nádraží 10, 130 00 Praha 3.
Ročně vycházejí sešity 1–10 a sešit rejstříků.
Cena základního předplatného je 2 065 Kč bez DPH.

Odpovědná redaktorka:
e-mail:
Administrace předplatného:

PhDr. Mgr. Marie Novotná, tel. 246 040 417, 603 826 881,
marie.novotna@wolterskluwer.com

Wolters Kluwer ČR, a. s.,
U Nákladového nádraží 10, 130 00 Praha 3

Zákaznická linka:

tel. 246 040 400, 246 040 401
e-mail: zakaznicke@wolterskluwer.com

Distribuce:

CASUS direct mail, a. s.,
Žilinská 5/2773, 141 00 Praha 4

Tisk:

Serifá, s. r. o.

Archiv časopisu
je v systému ASPI.

Vytištěno na 100% recyklovaném
papíru se značkou Eco-label EU